

**T.C.
TRAKYA ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ
ULUSLARARASI İLİŞKİLER ANABİLİM DALI
YÜKSEK LİSANS TEZİ**



**İSRAİL'İN LÜBNAN SALDIRILARININ
ULUSLARARASI HUKUK BAKIMINDAN
KUVVET KULLANMA YASAĞI VE MEŞRU
MÜDAFAA HAKKI KAPSAMINDA
İNCELENMESİ**

BEGÜM AKKAN

TEZ DANIŞMANI

PROF. DR. SİBEL TURAN

EDİRNE 2009

Tezin Adı: İsrail'in Lübnan Saldırılarının Uluslararası Hukuk Bakımından Kuvvet Kullanma Yasağı ve Meşru Müdafaa Hakkı Kapsamında İncelenmesi

Hazırlayan: Begüm Akkan

ÖZET

Kuvvet kullanılmasını içeren orantılı karşı tedbirlere ülke dışında da başvurulabileceğine ilişkin iddiaları BM Antlaşması md. 51 temelinde meşrulaştırmaya çalışan iddialar, teoride olmasa bile uygulamada artan şekilde uluslararası toplum tarafından kabul görmektedir. Doktrinel bakış açısından, böyle bir yaklaşım, elbette BM Antlaşması md. 2/4 tarafından güvence altına alınan “*bir devletin ülkesel bütünlük hakkı*” ile diğer devletin md. 51’de korunan Meşru müdafaa hakkı arasında bir çatışmayı da beraberinde getirmektedir.

BM Antlaşması md. 51’de düzenlenen meşru müdafaa hakkı, kuvvet kullanma yasağının tek istisnası olarak, bir silahlı saldırıya karşı düzenlenmiştir. Md. 51’de meşru müdafaa hakkından doğal bir hak olarak söz edilmesi, BM Antlaşması’ndan hemen önce örf ve adet hukukundaki meşru müdafaa hakkının saklı tutulduğu anlamına gelmez. Bush Doktrini’nin önleyici meşru müdafaa hakkının hukuka uygunluğunu iddia ederken geleneksel “*gereklilik*” kriterini esnetmesidir. Bir başka ifade ile uluslararası hukukun öteden beri “*vukuu muhakkak*” bir silahlı saldırı tehdidine karşı önleyici meşru müdafaa hakkını tanıdığını iddia eden ve yapılması gerekenin “*vukuu muhakkak tehdit*” kavramını terör eylemlerine, kitle imha silahlarına güvenen haydut devletler ve teröristler gözönünde bulundurularak yeniden yorumlamak olduğunu belirten Bush Doktrini açısından sadece bir saldırı varsayımı, potansiyel bir tehdit, bir risk, “*silahlı saldırı*” teşkil etmektedir.

BM Genel Kurulu’nun İsrail temsilcileri, Güvenlik Konseyi’nde, devamlı olarak ülkesinin yakın bir saldırı tehlikesine maruz kaldığını ve İsrail’in de önleyici meşru müdafaa hakkı’nı kullandığını iddia etmiştir.

Bu tez çalışmasında; Birinci bölümde meşru müdafaa hakkı, kuvvet kullanma yasağı, saldırı suçunun tanımı, tarihçesi ve BM belgelerinde kuvvet kullanma yasağı ve meşru müdafaa hakkı; İkinci bölümde 2006 yılındaki İsrail ve Lübnan çatışmasının menşesine ilişkin bulgular, terörün tanımı, tarihçesi, kuvvet kullanma yasağında ve meşru müdafaa hakkındaki rolü, İsrail-Lübnan çatışması'nın kuvvet kullanma yasağı ve meşru müdafaa hakkı çerçevesinde değerlendirilmesi; Üçüncü bölümde Adalet ve Kalkınma Partisi döneminde Türkiye-İsrail ilişkileri, Türkiye-Lübnan ilişkileri ve Türkiye'nin İsrail-Lübnan çatışmasındaki tutumu incelenmiştir.

Anahtar Kelimeler: kuvvet kullanma yasağı, meşru müdafaa, saldırı suçu, İsrail, Lübnan.

The Name of The Thesis: A Study on The Attacks of Israel To Lebanon In Terms of International Law Within The Context of The Prohibition on The Use of Force And The Right of Self-Defence

Prepared By: Begüm Akkan

ABSTRACT

The claims trying to legitimate the claims, which are related to the fact that commensurate counter measures including using force can also be applied abroad on the basis of article 51 of United Nations Treaty, find acceptance by the society not in theory but increasingly in application. From the doctrinaire point of view, such an approach definitely brings about a conflict between the right of territorial unity of a nation which is secured by the article 2/4 of the United Nations Treaty and the right of self defense of another nation preserved in the article 51.

The right of self defense arranged in the article of the United Nations Treaty has been arranged considering an armed attack as the only exception of prohibition of using force. The fact that the right of self defense is mentioned as a natural right in the article 51 does not mean that the right of self defense in the Common Law is preserved just before United Nations Treaty. It means that Bush Doctrine stretches traditional necessity criterion while it claims that the right of preventive self defense is lawful. In other words, just an assumption of an attack is seen as a potential threat, a risk, and an armed attack in terms of Bush Doctrine which claims that International Law has approved the preventive self defense against a certain armed attack threat for a long time, and emphasizes that the necessary thing to do is reinterpreting certain threat decision considering rogue states, and terrorists relying on Weapons of Mass Destruction.

In the Security Council, Israel representatives of the United Nations General Assembly claim that their country is continuously exposed to a close attack and Israel has the right of preventive self defense.

In the first part of this study; the right of self defense, prohibition of using force, definition and history of attack crime, prohibition of using force and the right of self defense in the documents of the United Nations ;

In the second part of the study; findings about the origin of the disagreement between in 2006 Israel and Lebanon, definition, history, and the role of terror in the prohibition of using force and in the right of self defense, and evaluation of the disagreement between Israel and Lebanon in accordance with the right of self defense;

In the third part of the study; the relations between Turkey and Israel, the relations of Turkey and Lebanon in the period of (AKP) Justice and Development Party, and also the attitude of Turkey towards the disagreement between Israel and Lebanon have been examined.

Key Words: Prohibition of using force, self defense, attack crime, Israel, Lebanon

ÖN SÖZ

Bu çalışmada; İsrail-Hizbullah çatışmasından sonra Birleşmiş Milletler Güvenlik Konseyi'nin 11 Ağustos 2006 tarihinde aldığı 1701 (2006) sayılı kararında Birleşmiş Milletler üyesi devletlerden Lübnan'da görev yapan Barış Gücü'nün takviye edilmesini istemiştir. Yapılan bu çağrıya Türkiye'nin de olumlu cevap vermesi ve asker göndermeye hazırlanmasıyla bu olay Türk kamuoyunda önceki Lübnan bunalımlarına nazaran daha çok dikkat çekmiştir.

Uluslararası hukuk alanında kuvvet kullanma yasağı ve meşru müdafaa kavramlarını açıklarken ve ortaya koyarken, İsrail'in Lübnan'a gerçekleştirdiği saldırının, tanımlanan fillere uygun olup olmadığının tespit edilmesi ve Türkiye'nin bu konuda sergilediği dış politika yaklaşımını incelemek amaçlanmıştır.

Bu çalışmanın hazırlanmasında yardımlarını esirgemeyen danışman hocam Prof. Dr. Sibel TURAN'a tekkürlerimi sunmayı bir borç bilirim. Dökümanların toplanması aşamasında bana yardımcı olan Yrd. Doç. Dr. Veysel AYHAN'a teşekkür ederim.

Begüm AKKAN

Edirne, Ağustos 2009

İÇİNDEKİLER

ÖZET	II
ABSTRACT	IV
ÖN SÖZ	VI
İÇİNDEKİLER	VII
KISALTMALAR	XIV
GİRİŞ	1
BÖLÜM I	1
A. PROBLEM	1
B. AMAÇ	4
C. ÖNEMİ	4
D. TANIMLAR	4
BÖLÜM II	5
ARAŞTIRMA YÖNTEMİ	5
A. ARAŞTIRMA MODELİ	5
B. EVREN VE ÖRNEKLEM	5
C. VERİLER VE TOPLANMASI	5
D. VERİLERİN ÇÖZÜMÜ VE YORUMLANMASI	5
1. BÖLÜM KAVRAMLAR	6
1.1. TANIM: KUVVET KULLANMA YASAĞI VE MEŞRU MÜDAFAA HAKKI	6
1.1.1 BM Antlaşması ve Yapıla Geliş Kuralları Çerçevesinde Devletin Tek Başına Meşru Müdafaa Hakkı	10
1.1.1.1. (51.) Maddenin Anlam ve Kapsamı	11

1.1.1.1.1 Silahlı Saldırı.....	11
1.1.1.1.2 ‘Doğal’ Hak.....	16
1.1.1.1.3 Meşru Müdafaa	17
1.1.1.1.3.1. Zaruret hali.....	18
1.1.1.1.3.2. Aciliyet.....	19
1.1.1.1.3.3. Orantılılık.....	20
1.1.2. FİİLİ İŞGAL DIŞINDAKİ SALDIRGAN FİİLLERE KARŞI MEŞRU MÜDAFAA HAKKININ İLERİ SÜRÜLDÜĞÜ ASKERİ GÜÇ KULLANIMLARI	21
1.1.2.1. Uluslararası İlişkilerde Kuvvet Kullanma Yasağı.....	21
1.1.2.2. Silahlı Misilleme	23
1.1.2.3. Terörist Eylemlere Destek Verdiği İddia Edilen Devletlere Karşı Askerî Müdahale	23
1.1.2.4. Ülke Dışındaki Vatandaşların Kurtarılması İçin Askerî Müdahale ..	24
1.1.2.5. ‘İnsani’ Amaçlı Meşru Müdafaa Hakkı	24
1.1.2.6. ‘Dost’ Bir Devletin Hükümetinin Daveti.....	25
1.1.2.7. Bölgesel Bir Örgütün Verdiği Yetkiye Dayalı Kuvvet Kullanımları	25
1.1.3.8. Önleyici Meşru Müdafaa Hakkı.....	26
1.1.3.8.1. Önleyici Meşru Müdafaa Hakkının Anlam ve İçeriği.....	26
1.2. KUVVET KULLANMA YASAĞI VE MEŞRU MÜDAFAA HAKKININ TARİHÇESİ.....	28
1.2.1. Birleşmiş Milletler Öncesi Uluslararası Hukukta Kuvvet Kullanma Yasağı.....	32
1.2.1.1. “Haklı Savaş” Kavramı ve Gelişimi	32
1.2.2. Birleşmiş Milletler Döneminde Kuvvet Kullanma ve Saldırı.....	39

1.2.2.1. Birleşmiş Milletler Statüsü ve Kuvvet Kullanma Yasağına İlişkin Düzenlemeler	39
1.2.2.2. Birleşmiş Milletler Sonrası Kuvvet Kullanma Yasağına İlişkin Gelişmeler	46
1.3. BM BELGELERİNDE KUVVET KULLANMA YASAĞI VE MEŞRU MÜDAFAA HAKKI.....	52
1.3.1. BM ÖRGÜTÜ DÖNEMİNDE KUVVET KULLANIMI.....	52
1.3.1.1. Kuvvet Kullanma İlkesi	54
1.3.1.2. Kuvvet Kullanmama İlkesinin İstisnaları.....	57
1.3.1.3. Güvenlik Konseyi Kararları İle Kuvvet Kullanımı.....	60
1.3.1.3.1. Güvenlik Konseyi'nin Karar Verebilmesi İçin Gereken Şartlar	60
1.3.1.3.1.1. Barışın Tehdit Edilmesi	60
1.3.1.3.1.2. Barışın Bozulması	61
1.3.1.3.1.3. Saldırı Durumu.....	61
1.3.1.3.2. Güvenlik Konseyi'nin Kuvvet Kullanılmasına Karar Verme Usulü	64
1.3.1.3.3. Genel Kurul Kararı İle Kuvvet Kullanımı	66
1.3.1.3.3.1. Genel Kurul'un Yetkilendirmesinde Güvenlik Konseyi'nin Karar Alamamasının Rolü.....	66
1.3.1.3.3.2. Genel Kurul'un Yetkilerinin Hukukî Dayanağı.....	67
1.3.1.3.3.3. Genel Kurul'un Alabileceği Önlemler ve Kararlarının Bağlayıcılığı	68
1.3.1.4. Meşru Müdafaa	69
2. BÖLÜM İSRAİL VE LÜBNAN ÇATIŞMASI.....	71
2.1. İSRAİL VE LÜBNAN ÇATIŞMASININ MENŞEİNE İLİŞKİN BULGULAR.....	71

2.1.1. Lübnan Krizi	71
2.1.1.1. Lübnan'ın Siyasî Yapısı	71
2.1.1.2. Taif Düzeni	72
2.1.1.3. Sınır Sorunları	78
2.1.1.3.1. Güvenliğe Dair Psikolojik Kaygılar	79
2.1.1.4. Esir Değişimi Mekanizması	79
2.1.1.5. Çatışma Süreci	80
2.1.1.6. İsrail	83
2.1.1.6.1. İsrail'in Hedefleri	84
2.2. TERÖRÜN; KUVVET KULLANMA YASAĞINDA VE MEŞRU MÜDAFAA HAKKINDAKİ ROLÜ	86
2.2.1. Terörizmin Tarihi Gelişimi	86
2.2.2. Genel Olarak Terör ve Terörizm	88
2.2.2.1. Terör ve Terörizm Kavramları	88
2.2.2.2. Terörizmin Türleri	89
2.2.2.2.1. Ulusal Terörizm	90
2.2.2.2.2. Uluslararası Terörizm	90
2.2.2.2.2.1. Devlet Destekli Olmayan Uluslararası Terörizm	91
2.2.2.2.2.2. Devlet Destekli Uluslararası Terörizm	92
2.2.2.2.2.2.1 Terörizme Yönelik Devlet Desteğinin Kapsamı	94
2.2.2.2.2.2.1.1. Devletin Terörizme Sponsor Olması	95
2.2.2.2.2.2.1.2. Devletin Terörizme Yönelik Fiili Destekte Bulunması	95
2.2.2.2.2.2.1.3. Devletin Terörist Faaliyetlere Müsamaha Göstermesi	95

2.2.2.2.2.1.4. Devletin Terörist Faaliyetlerle Mücadele Etme Konusunda Yetersiz Kalması	96
2.2.4. BM Antlaşması Md. 2/4 teki Kuvvet Kullanma Yasağı ve Uluslararası Terörizm	96
2.2.5. Terörizme Karşı Kuvvet Kullanmanın Md. 51 Çerçevesinde Meşru Müdafaa Hakkının Koşulları Bakımından Değerlendirilmesi	99
2.3. İSRAİL'İN LÜBNAN SALDIRISININ KUVVET KULLANMA YASAĞI VE MEŞRU MÜDAFAA HAKKI ÇERÇEVESİNDE DEĞERLENDİRİLMESİ	101
2.3.1. Olay	101
2.3.2. İsrail ve Lübnan'ın Görüşleri	101
2.3.3. Uluslararası Toplumun Görüşleri	103
2.3.4. Meşru Müdafaa Hakkı Çerçevesinde	106
2.3.4.1. Terörist Eylemlerin Silahlı Saldırı Olarak Kabul Edilmesi İçin Taşınması Gereken Özellikler Bakımından	106
2.3.4.2. Olayların Toplamı Teorisine Dayanarak Terörist Eylemlerin Silahlı Saldırı Kast Edilmesi	108
2.3.4.3. Terörist Eylemler Karşısında Devletlerin Sorumluluğu	110
2.3.4.3. Önleyici Meşru Müdafaa	113
2.3.4.4. Caydırıcı Nitelikte Bir Cevabın Verilmesi Gerektiğini Savunan Yaklaşım	121
3. BÖLÜM ADALET VE KALKINMA PARTİSİ DÖNEMİ	123
3.1. TÜRKİYE İSRAİL İLİŞKİLERİ	123
3.1.1. Şaron'un İktidara Gelişi	124
3.1.2. Yol Haritası Planı	125
3.1.3. Sinagogların Bombalanması	128
3.1.4. Teröre Karşı Ortak Mücadele Mesajı	130

3.1.5. Gerilen Ortamda Ekonomik İlişkilerin Seyri	131
3.1.5.1. Türk Diplomatların Geri Çağrılması	131
3.1.5.2. Randevu krizi	132
3.1.5.2. Adalet ve Kalkınma Partisi'nin Güven Tazeleme Gayretleri	133
3.1.5.3. Abdullah Gül'ün İsrail'i Ziyareti	134
3.1.5.4. Tayyip Erdoğan'ın Ziyareti	135
3.1.6. Savunma Sanayi Alanında Gelişmeler	137
3.1.7. Hamas'ın Türkiye Ziyareti ve İsrail Tepkisi	140
3.1.8. İsrail'in Kürt Kartı	143
3.1.9. Davos Krizi	146
3.2. TÜRKİYE-LÜBNAN İLİŞKİLERİ	147
3.2.1 Türkiye'nin Değişen Lübnan Politikası ve Sorunlar	148
3.2.2. Lübnanlı Etnik ve Mezhepsel Grupların Türkiye Algılaması: Türkiye- Lübnan İlişkileri	151
3.2.2.1. Sünni Grupların Türkiye Algılaması	153
3.2.2.2. Dürzîlerin Türkiye Algılaması	155
3.2.2.3. Lübnanlı Marunîlerin Türkiye Algılaması	155
3.2.2.4. Lübnanlı Ermenilerin Türkiye'ye Bakışı	156
3.2.2.5. Filistinli Mültecilerin Türkiye'nin Lübnan ve Suriye Politikasına Bakışı	156
3.3. TÜRKİYE'NİN İSRAİL-LÜBNAN ÇATIŞMASINDA ÜSTLENDİĞİ ROL	158
3.3.1. TÜRKİYE'NİN TUTUMU	158
3.1.1.1. Dışişleri Bakanlığı'nın Görüşleri	163
3.3.1.1.1. İsrail'in Lübnan'a Düzenlediği Son Saldırı Hakkında	163

3.3.1.1.2. Lübnan Halkına Yapılan İnsanı Yardım Hakkında.....	163
3.3.1.1.3 BM Güvenlik Konseyi'nin Lübnan'daki Çatışmalara İlişkin Olarak Kabul Ettiği 1701 Sayılı Karar Hakkında	165
3.3.2. Türk Basınının Görüşleri	167
SONUÇ	172
KAYNAKÇA	175
EKLER.....	194

KISALTMALAR

a.g.e.	adı geçen eser
a.g.m.	adı geçen makale
AB	Avrupa Birliği
ABD	Amerika Birleşik Devletleri
Am. J. Int'l L.	American Journal of International Law
BM	Birleşmiş Milletler
BMA	Birleşmiş Milletler Antlaşması
BMGK	Birleşmiş Milletler Güvenlik Konseyi
BOP	Büyük Ortadoğu Projesi
BYEGM Müdürlüğü	TC Başbakanlık Basın-Yayın Enformasyon Genel
C.	cilt
DPT	Dış Basında Türkiye
FKÖ	Filistin Kurtuluş Örgütü
GLO	Güney Lübnan Ordusu
ICJ	International Court Justice
İKÖ	İslam Konferansı Örgütü
İKÖPAB	İslam Konferansı Örgütü Parlamentolar Birliği
md.	madde
MC	Milletler Cemiyeti
Nav. C. L. Rev.	Naval War College Review
Parag.	paragraf
s.	sayfa

S.	sayı
TSK	Türk Silahlı Kuvvetleri
UAÖ	Uluslararası Af Örgütü
UN	United Nations
Vol.	Volume

GİRİŞ

BÖLÜM I

A. PROBLEM

İsrail ile Hizbullah arasında Lübnan topraklarında ve İsrail'in kuzeyinde cereyan eden silahlı çatışmalar, 12 Temmuz 2006 tarihinde Hizbullah militanlarının sınırı geçerek, üç İsraili askeri öldürmesi ve ikisini rehin alması üzerine patlak verdi. Krizin asıl başlangıç tarihini İsrail'in 2000 yılı Mayısında Güney Lübnan'dan çekilişine dayandırmak daha yerinde bir saptamadır. 2000 yılı Mayıs ayında İsrail Başbakanı Ehud Barak'ın Güney Lübnan'dan çekilmek için İsrail birliklerine emir vermesi sürpriz olarak yorumlanır. BM'nin 19 Mart 1978 tarihli 425 sayılı kararı İsrail'in 1949 sınırlarına çekilmesini öngörmekteydi. Aslında Barak bir yıl önce seçim kampanyasında İsrail'in Temmuz 2000 tarihine kadar Güney Lübnan'dan çekileceğini açıklamıştır. Ayrıca 5 Martta İsrail Kabinesindeki oylamada tek taraflı çekilme kararı kabul edilmiştir. Çekilme için belirlenen tarih 7 Temmuz olmasına rağmen, 22 Mayıs'ta başlayan çekilme 24 Mayıs sabahı tamamlanmıştır.

İsrail bölgeden çekilmesinin ardından, eğittiği ve silahlandığı Hıristiyanlardan oluşan Güney Lübnan Ordusu'nun bir süre bölgeyi denetim altında tutmasını planlamıştı. Ancak İsrail ordusu boşalttığı bölgeyi Hıristiyan milislere devrettiyse de birkaç saat içinde Hizbullah bölgede hâkimiyetini kurdu. Çekilme pek çok kişi tarafından “*Hizbullah'ın zaferi*” olarak yorumlanmıştır. Güney Lübnan'dan çekilmenin oluşturduğu güvenlik boşluğu İsrail içinde tartışmalara neden oldu¹ özellikle Güney Lübnan'da Hizbullah üzerinde artan İran ve Suriye etkisi İsraili

¹ Laura Zittrain Eisenberg, “*Do Good Fences make Good Neighbors?: Israel and Lebanon After the Withdrawal*”, Middle East Review of International Affairs, Cilt.4, No:3, 2003.

yetkilileri tedirgin etmekteydi. Hizbullah'la her an bir sıcak çatışma beklenmekteydi; ancak, 12 Temmuzda Hizbullah'ın sınırı geçerek İsrail askerlerini kaçırmamasıyla patlak veren krize askerî açıdan hazırlıksız yakalandığı yorumları yapılmaktadır.²

Hizbullah, “**Gerçek Vaat Operasyonu**” (*Operation Truthful Promise*) adını verdiği saldırının ardından yaptığı açıklamada İsrail hapishanelerinde tutuklu bulunan Filistinlilerin serbest bırakılması karşılığında rehinelere iade edileceğini belirtti. İsrail'in buna yanıtı sert oldu. Başbakan Ehud Olmert, bu eylemin “*savaş sebebi*” olduğunu söylerken aynı gün İsrail askerlerinin kaçırıldığı bölgeye İsrail birliklerince sınırlı bir operasyon düzenlendi. Bu saldırı sırasında Hizbullah'ın bir İsrail tankını imha etmesi ve beş İsrail askerinin ölmesi üzerine İsrail hükümeti 13 Temmuzda Lübnan'a yönelik “**İstikamet Değişimi Operasyonu**”nu (*Operation Change of Direction*) başlattı.

Hizbullah roketlerinin önce İsrail'in Tiberas şehrini sonra Hayfa'yı vurması, İsrail saldırılarını daha da tırmandırdı. İsrail'i haklı bir savunma içinde olduğu gerekçesi ile destekleyen ve ateşkes çağrılarına karşı çıkan ABD, Dışişleri Bakanı Condoleezza Rice'ı bölgeye gönderme yönünde karar aldı. Rice'ın yaptığı açıklamada Lübnan'daki savaşı “*Yeni Ortadoğu'nun doğum sancıları*” olarak tasvir etmesi³ tepki ile karşılanırken, savaşın arkasında ABD'nin Ortadoğu'yu şekillendirme çabaları olduğu yorumları yapıldı.

26 Temmuzda Amerika ve İtalya'nın ortak başkanlığında savaşı sona erdirmek için Türkiye'nin de aralarında bulunduğu on sekiz ülkenin ve uluslararası kuruluşların üst düzeydeki temsilcilerinin katıldığı bir günlük Roma toplantısından bir sonuç çıkmadı.

BM'nin ateşkes girişimi çabaları neticesinde 11 Ağustosta Güvenlik Konseyi çatışmaların sona erdirilmesine ilişkin 1701 sayılı kararı oy birliğiyle kabul

² Dan Waxman, “*Between Victory and Defeat: Israel After the War With Hizballah*”, The Washington Quarterly, Winter 2006-2007, cilt:30, No: 1, s.27-43.

³ “*Special Briefing on Travel to the Middle East and Europe What the Secretary Has Been Saying*”, U.S.Department of State, 21 Temmuz 2006, www.state.gov. (29.12.2008)

etti. Kararın İsrail ve Lübnan kabineleri tarafından onaylanmasının ardından 14 Ağustosta taraflar arası ateşkes yürürlüğe girdi. Ateşkesin ardından Lübnanlı mülteciler evlerine dönmeye başladılar. Lübnan ordusu Güney Lübnan'a yerleştikçe İsrail birlikleri bölgeyi kademeli olarak terk ettiler. Bununla birlikte, İsrail Hizbullah'a silah sevkiyatını önleyecek bir mekanizma kurulana kadar ambargoyu kaldırmayacağını açıkladı.⁴ İsrail deniz ablukasının kaldırılması için şart koştuğu uluslararası deniz gücünün bölgeye ulaşmaya başlaması ve BM Barış Gücü'nün konuşlanması ile birlikte hava ve deniz ablukasını 8 Eylülde kaldırdı.⁵ 14 Ağustos 2006 tarihinde ilan edilen ateşkes Hizbullah ile İsrail arasındaki sıcak çatışmayı sona erdirdi.

Meselenin Türk kamuoyunda önceki Lübnan bunalımlarına nazaran daha çok dikkat çekmesi Birleşmiş Milletler (BM) Güvenlik Konseyi'nin (GK) 11 Ağustos 2006 tarihinde aldığı 1701 (2006) sayılı kararından sonra olmuştur. GK bu kararda Lübnan'da uzun süreden beri görev yapan Barış Gücü'nün takviye edilmesini istemiştir. Bu amaçla BM üyesi devletlere yapılan çağrıya Türkiye'nin de olumlu yanıt vermesi ve asker göndermeye hazırlanmasıyla Lübnan bunalımı artık Türk dış politikasının öncelikli ilgi alanı haline gelmiş olan Ortadoğu bölgesinin bir meselesi olarak bizi dolaylı bir şekilde ilgilendirmekten öte, doğrudan bir dış politika meselesi olarak gündemin ilk sırasına oturdu. Gerçi Türk kamuoyunda yapılan tartışmaların odağında Lübnan bunalımının kendisinden ziyade, Türkiye'nin BM Barış Gücü'ne asker vermesi ve bunun muhtemel sonuçları vardı.

Sonuç olarak; İsrail, Güvenlik Konseyi'nde yapılan tartışmalarda, eylemini, Hizbullah saldırılarına karşı önleyici meşru müdafaa hakkının kullanılması olarak meşrulaştırmıştır. Güvenlik Konseyi'nde yapılan tartışmalar, önleyici meşru müdafaa hakkının kabul edilmediğini göstermekle birlikte, doktrinin özel olarak kullanıldığını ortaya koymaktadır. Önleyici meşru müdafaa doktrininin BM Güvenlik Konseyi

⁴ "Cease-fire begins; Israel says air, sea embargo still in place", 14 Ağustos 2006, CNN, (08.01.2009)

⁵ "Lebanon blockade to be lifted at 6 P.M. despite IDF objection", 07 Eylül 2006, Haaretz, (08.01.2009)

tarafından kınanmamış olması olgusunu kimi yazarlar, “*gereklilik*” kriterinin yerine getirilmesi halinde, Güvenlik Konseyi’nin önleyici meşru müdafaa hakkını, bir devletin bekasını koruma hakkının, hukuksal bir uygulaması olduğunu kabul ettiği şeklinde yorumlanmaktadır.⁶

B. AMAÇ

Çalışmanın amacı; uluslararası hukuk alanında kuvvet kullanma yasağı ve meşru müdafaa hakkı kavramlarını açıklarken ve ortaya koyarken İsrail’in Lübnan’a karşı gerçekleştirdiği saldırı fiillerinin, tanımlanan kavramlara uygun olup olmadığının tespit edilmesi ve Türkiye’nin bu konuda sergilediği dış politika yaklaşımını incelemektir

C. ÖNEMİ

Devletlerin kendi güvenliklerini koruma hakları, her zaman uluslararası hukukun en temel ilkelerinden birisi olagelmıştır. Meşru müdafaa hakkı ise, bu güvenliğin kuvvet kullanımı yoluyla garanti altına alınmasıdır. Meşru müdafaa hakkı esas itibarıyla hukukî bir kavramdır. Ve var olan olayları değerlendirilirken saldırıların hukuka gerçekten uygun olup olmadığının tespiti; devlet merkezli olan uluslararası hukukun güvenilirliği ve koruyuculuğu bakımından önem taşımaktadır.

D. TANIMLAR

Araştırma sonucu ortaya çıkan ana temalar, bulgular tespit edilirken gerekli tanımlar ve kavramlar, özellikle hukukî terimler ve tanımlamaların yanı sıra siyasal terimler açıklanacaktır.

⁶ Anthony Clark Arend ve Robert J. Beck, “*International Law and the Use of Force: Beyond the UN Charter Paradigm*”, London & New York, Routledge, 1993, s.76.

BÖLÜM II

ARAŞTIRMA YÖNTEMİ

A. ARAŞTIRMA MODELİ

Araştırma temelini oluşturan Uluslararası hukukun temel kavramları arasında yer alan kuvvet kullanma yasağı ve meşru müdafaa hakkının açıklanması, BM anlaşmasının bu konudaki ilgili düzenlemelerinin detaylı olarak ele alınabilmesi için gerekli literatür taraması yapılarak yorumlanacak ve imkanlar dahilinde ilgili kurum ve kuruluşlarla bireysel görüşmelerde bulunulacaktır. Elde edilen veriler ışığında İsrail'in Lübnan'a karşı gerçekleştirdiği saldırıların uluslararası hukuk bakımından niteliği, uygunluğu ve etkileri yorumlanabilecektir

B. EVREN VE ÖRNEKLEM

Çalışmada evreni kuvvet kullanma yasağının ve meşru müdafaa hakkının tarihsel gelişimi sürecinde incelenecek ve bunun yanı sıra bu tarihsel gelişim esas alınarak 2006'da patlak veren İsrail-Lübnan çatışması ayrıntıları ile incelenecektir.

C. VERİLER VE TOPLANMASI

Konuyla ilgili veriler, konu üzerinde literatürdeki kitaplar, makaleler, resmî kurum ve kuruluşların yayınları, internet siteleri, bulunduğu takdirde resmî belgeler ile gazete arşivlerinden toplanmaya çalışılacaktır.

D. VERİLERİN ÇÖZÜMÜ VE YORUMLANMASI

Literatür taramasından sonra elde edilen veriler, analitik ve eleştirel bir yaklaşımla ele alınarak soruna ilişkin saptamalarımızı doğrulayıp doğrulamadığı araştırılacaktır.

1. BÖLÜM

KAVRAMLAR

1.1. TANIM: KUVVET KULLANMA YASAĞI VE MEŞRU MÜDAFAA HAKKI

Devletlerin kendi güvenliklerini koruma hakları, her zaman uluslararası hukukun en temel ilkelerinden birisi olagelmıştır. Meşru müdafaa hakkı ise, bu güvenliğin kuvvet kullanımı yoluyla garanti altına alınmasıdır. Meşru müdafaa hakkı esas itibariyle hukukî bir kavramdır; o nedenle ‘ulusal güvenlik’, ‘var olma hakkı’, ‘ulusal çıkar’ gibi siyasî içeriği başat olan kavramlarla karıştırılmamalıdır. En yalın anlamıyla, meşru müdafaa hakkı, dışarıdan yönelen illegal bir askerî güç kullanımına karşı, devletin kuvvet kullanma hakkıdır.⁷

Meşru müdafaa hakkı, Birleşmiş Milletler (BM) Antlaşması’nın 2/4. maddesinde ifadesini bulan ‘uluslararası ilişkilerde kuvvet kullanma yasağının’ en önemli istisnasıdır. Meşru Müdafaa hakkı, devletlerin ‘doğal’ bir hakkı olup (inherent right), kökleri doğal hukuk anlayışına kadar götürebilir. Hiç kuşkusuz, bugün bu hakkı pozitif karakterinden bağımsız düşünmek doğru olmaz. Nikaragua davasında, Uluslararası Adalet Divanı (UAD ya da ‘Divan’), meşru müdafaa hakkının BM Antlaşması’nda düzenlediği gibi, uluslararası yapıla geliş kuralları içinde de mevcut olduğunu belirtmiştir.⁸ Bir kısım uluslararası hukukçuya göre ise, meşru müdafaa hakkı hukuk-ötesi bir alandır, çünkü devletlerin var oluş sorunsalı salt bir hukuk meselesine indirgenemez. Bu görüşe göre, varlığını tehlikeye düşüren bir tehditle

⁷ Yoram Dinstein, “*War, Aggression and Self-Defence*”, 2. Baskı, Cambridge University Pres, Cambridge 1994, s.175-176.

⁸ “*Case Concerning Military and Paramilitary Activities in and against Nicaragua*”, (Nicaragua v. United States of America), Metrits, Judgment1986, ICJ Reports 1986, 14, 176. parag.

karşı karşıya kalan bir devletin nasıl davranması gerektiğini, uluslararası hukukça belirlenemez.⁹

Meşru müdafaa hakkı, devletlerin savaş yapma haklarının herhangi bir sınırlamaya maruz kalmadığı dönemlerde mevcut değildi. Ne zaman ki devletin savaş yapma hürriyetleri ortadan kalktı, o zaman meşru müdafaa hakkı, devletlere uluslararası hukukça tanınan bir hak olarak ortaya çıktı. Bir başka deyişle, bu hak saldırganlığın yasaklanması ile eşzamanlı olarak ortaya çıkmıştır.¹⁰ Gerçekten de meşru müdafaa hakkı, Milletler Cemiyeti'nin kuruluşu (1919) ve Paris Paketi'nin¹¹ (1928) (diğer adıyla, Briand Kellogg Paketi) imzalanmasıyla birlikte pozitif uluslararası hukukça düzenlenen bir hak niteliğine kavuşmuştur.

Milletler Cemiyeti Misakı,¹² bir yandan uyumsuzlukların barışçı yollarla çözümüne yönelik çeşitli mekanizmalar getirerek devletlerin savaşa başvurmalarını zorlaştırırken, bir yandan da savaşı uluslararası hukukça düzenlenen bir alan haline getirmiştir. Kuşkusuz bu misak, savaşı bütünüyle yasaklamamıştır. Ne var ki, devletin savaş yapma hakkına ilişkin getirdiği sınırlayıcı koşullar, bu dönemin en kapsamlı düzenlemesidir. Bu açıdan Milletler Cemiyeti Misakı, 1920'li yıllardaki yapıla geliş kurallarından önemli ölçüde ayrılmaktadır. Milletler Cemiyeti Misakı'nın meşru müdafaa hakkından söz etmemesinin en önemli nedeni, bu misaka taraf devletlerin bu hakkı 'doğal' bir hak olarak görmesiydi. İkinci bir neden ise, böyle bir düzenlemeyi gerektirecek bir kuvvet kullanma yasağının bu misak kapsamında yer almamasıydı. Bir başka deyişle, yasaklanan yalnızca 'savaş'

⁹ Oscar Schachter, "Self-Defence and the Rule of Law" A. J. I. L., Cilt : 83, 1989, 259-277, s. 260.

¹⁰ Yoram Dinstein, "War, Aggression And Self-Defence", Grotius Publications Limited, Cambridge 1988, s. 176-177.

¹¹ "General treaty for the renunciation of War", Paris, 27 Ağustos 1928, League of Nations Treaty Series, Cilt: 94, 57.

¹² "The Covenant of the League of Nations", 29 Nisan 1919. Milletler Cemiyeti Misakı'nın metni için bakınız: *The League of Nations: 1920-1946*, (New York and Geneva, United Nations, 1996), 162-166

olduğundan, meşru müdafaa hakkından söz etmekte gereksiz olmaktadır.¹³ Yine de antlaşmada açıkça belirtilmemekle birlikte, taraf devletler savaşa ancak meşru müdafaa hakkı kapsamında başvurabileceklerini kabul etmekteydi.

Ne var ki, Milletler Cemiyeti'nin bu hususta amacına ulaştığını söylemek güçtür. Kararlarını ancak oybirliğiyle alabilen Milletler Cemiyeti Konseyi, 1930'lu yıllarda barışa yönelik pek çok saldırganlığı bertaraf etmekte etkisiz kalmıştır. Cemiyet, ABD'nin ve 1930'lu yılların ortalarına kadar, Sovyetler Birliği'nin örgütün dışında kalması nedeniyle, Almanya'nın ve İtalya'nın saldırgan politikalarına karşı etkili olamamıştır. Örneğin İtalya'nın Etiyopya'yı 1935 yılındaki işgaline karşı, Milletler Cemiyeti'nin aldığı yaptırım kararı sonuçsuz kalmıştır.¹⁴

1928 yılında imzalana Paris Paktı, savaşı ulusal politikanın bir aracı olarak yasaklamıştır. Bu tarihten önce savaşın yasaklanmadığı bir uluslararası hukuk düzeninin hüküm sürdüğü düşünülürse, meşru müdafaa hakkının pek de itimat telkin eden bir uluslararası çerçeveye oturmadığı görülecektir. Bunun en önemli nedeni, geçmişte, meşru müdafaa hakkı çerçevesinde alınan tedbirlerin savaşa dönüşme ve böylece 'savaş hukukunun' gündeme gelme olasılığının yüksek olmasıydı. Paris Paktı'nın savaşı bir ulusal politika aracı olarak yasaklaması sonucu, dolaylı bir şekilde de olsa meşru müdafaa hakkını, daha sağlam dayanakları olan, bir hukuk normu haline gelmiştir.¹⁵ Buna rağmen, Paris Paktı'nın iki temel zaafından söz etmek gerekir. Birincisi, bu pakt yalnızca savaşı açık bir şekilde yasaklamıştır. Bir başka deyişle, savaşa varmayan kuvvet kullanımları yasaklanmış değildir. O yüzden Milletler Cemiyeti'nin kuruluşundan önceki dönemde mevcut olan savaş dışındaki kuvvet kullanımına ilişkin düzenlemeler, bu dönemde de devam etmiştir. Bu paktın ikinci zaafı ise, meşru müdafaa hakkına ilişkin olarak herhangi bir hüküm

¹³ Stanimir A. Alexandrov,, “*Self-Defence Against Use of Force In International Law*”, The Hague, Kluwer, 1996, s. 37

¹⁴ Eugene V. Rostow, “*Until What? Enforcemet Action or Collective Self-Defence ?*”, A. J. I. L., Cilt: 85, 1991, 506-516, s. 507.

¹⁵ Belatchew Asrat, “*Prohibition of Force under the UN Charter: A dtudy of Artide 2 (4)*”, Uppsala, Iustus Förlag, 1991, s. 209.

getirmemiş olmasıdır. O nedenle, devletler, bu paktın yürürlüğe girmesinden sonrada, hangi durumda meşru müdafaa hakkına başvurabilecekleri hususunu, eskiden olduğu gibi, kendi yetki alanlarında tutmaya devam etmişlerdir.¹⁶ Paris Paktı'na taraf devletlere göre, meşru müdafaa hakkı zaten “doğal” bir hak niteliğinde olduğundan, böyle bir haktan antlaşma metninde söz etmeye gerek de yoktu.¹⁷ Bu da göstermektedir ki, daha BM Antlaşması kabul edilmeden önce, meşru müdafaa hakkı hemen hemen bütün devletlerce kabul edilen bir yapıla geliş kuralı niteliğindedir.¹⁸

BM Antlaşması'nın 51. maddesinde düzenlenen meşru müdafaa hakkı ise, ilk defa olarak bu hakkın hukuksal sınırlarını belirtmesiyle, mevcut yapıla geliş kurallarından ayrılmıştır. 51. maddeye göre, meşru müdafaa hakkı devletlerin hem bireysel hem de müştereken kullandıkları bir hak niteliğindedir. Geleneksel olarak, kendilerine yönelen her türlü silahlı fiile karşı, Webster formülasyonunda öngörülen şartların mevcut olması koşuluyla, devletlerin kendilerini savunma hakları vardır. İlerde daha ayrıntılı olarak incelenecek olan bu doktrine göre, meşru müdafaa hakkına yol açan “saldırgan bir fiilin” ani ve kapsamlı olup başka bir seçeneğe ve süre olarak durum değerlendirmesi yapmaya imkân vermemesi gerekir. 51. madde ile getirilen “silahlı saldırı” koşulu, devletlerin geleneksel olarak başvurdukları “*misilleme*” ve “*zararla karşılık*” gibi savaşa varmayan askerî güç kullanımlarını yasak olmaktan çıkarmıştır.¹⁹ Gerçekten de, BM Antlaşması Paris Paktı'ndan farklı olarak, sadece savaşı değil, bunun yanı sıra, bir devletin toprak bütünlüğüne ve siyasal bağımsızlığına yönelen ya da BM'in amaçlarıyla bağdaşmayan her tür kuvvet kullanımı yasaklamıştır.

¹⁶ Anthony Clark Arend, Robert J. Beck, “*International Law and the Use of Force: Beyond the UN Charter Paradigm*”, London & New York, Routledge, 1993, s.23.

¹⁷ Paris Paktı'nın müzakere süreci, içeriği ve pratikteki işleyişinin meşru müdafaa hakkı bağlamındaki bir değerlendirmesi için bkz. Stanimir A. Alexandrov, a.g.e., s.50-76.

¹⁸ Antonio Tanca, “*Foreing Armed Intervention in International Conflict*”, Dordrecht, Martinus Nijhoff Publishers, 1993, s. 54.

¹⁹ J. G. Starke, “*An Introduction to international Law*”, 8. Baskı, London, Butterworths, 1977, s. 31.

BM Antlaşması'nın kabul edildiği dönemde, meşru müdafaa hakkı yalnızca silahlı saldırıya maruz kalan bir devletin kendini savunma hakkı olarak anlaşılmaktaydı. O dönemdeki yaygın kanaate göre, savaşın en önemli nedeni bir devletin topraklarına yönelik silahlı saldırı idi. Böyle bir fiile engel olunması durumunda, savaşların sona ereceğine inanılmaktaydı. Ne var ki, zamanla, savaşa yol açabilecek faktörlerin çeşitlendiği görüldü: bir toprak parçası üzerinde çatışan egemenlik iddiaları; olası bir silahlı saldırıyı “önleme” amaçlı kuvvet kullanımı; güçlü devletlerin kendi “etki alanları” içinde istemedikleri gelişmeleri engellemek için düzenledikleri askerî müdahaleler; misilleme amaçlı kuvvet kullanımları; güçlü devletlerin yabancı bir ülkede rehin tutulan vatandaşlarını kurtarma operasyonları v.s.²⁰

Günümüzde, meşru müdafaa hakkına ilişkin biri ‘genişletici’, diğeri ise ‘daraltıcı’ iki düşünce akımının varlığından söz edilebilir. Birinci görüşe göre, kendisini tehdit altında gören bir devletin, başka bir seçeneği yok idiyse, kuvvet kullanımını içeren karşı-tedbirleri meşru müdafaa hakkının kapsamına girer. ‘Daraltıcı’ görüşe göre ise, kuvvet kullanımının tek istisnası, 51. maddede sözü edilen meşru müdafaa hakkıdır. Buna göre, geleneksel kuvvet kullanma biçimleri ve önleyici meşru müdafaa kapsamındaki fiiller modern uluslararası hukukça yasaklanmıştır.²¹

1.1.1 BM Antlaşması ve Yapıla Geliş Kuralları Çerçevesinde Devletin Tek Başına Meşru Müdafaa Hakkı

BM Antlaşması'nın kabulüyle birlikte, meşru müdafaa hakkını düzenleyen ve birbiriyle tamamen örtüşmeyen iki farklı kaynak ortaya çıkmıştır: antlaşmalar

²⁰ Adam Roberts & Benedict Kingsbury, “Introduction: The UN's Roles in a Divided World”, Roberts&Kingsbury (derl), United Nations, Divided World, Oxford, Clarendon Pres, 1989, 1-29, s.15.

²¹ Antonio Tanca, a.g.e., s. 55.

hukuku ve yapıla geliş kuralları. Literatürde, genellikle, antlaşmalar hukuku BM Antlaşması'na göre ele alınırken, yapıla geliş kuralları da Webster doktrini (ortaya çıkışı: 1841-1842) çerçevesinde ele alınmaktadır.

1.1.1.1. (51.) Maddenin Anlam ve Kapsamı

Aşağıda, önce '*silahlı saldırı*', sonra sırasıyla '*doğal*' hak ve '*silahlı saldırı*' kavramları üzerinde durulacaktır.

1.1.1.1.1 Silahlı Saldırı

BM Antlaşması'nın 51. maddesinde sözü edilen meşru müdafaa hakkının kullanımı hususundaki en önemli kavram '*silahlı saldırıdır*'. O nedenle, devletlerin bu kavramın anlamı ve içeriği konusunda uzlaşmaya varmaları büyük önem taşımaktadır. Ancak bu sayededir ki, devletlerin ne zaman tek taraflı olarak kuvvet kullanabilecekleri hususu vuzuha kavuşacaktır.²² Başka bir deyişle, '*silahlı saldırı*' kavramının anlamı üzerinde uzlaşmaya varılması halinde, devletlerin bu kavrama ilişkin keyfi yorumları daha başlangıçtan itibaren bertaraf edildiği gibi, onların saldırgan davranışları da önlenmiş ya da bu tür davranışlarının hukuka aykırılığı tescil edilmiş olacaktır.

Ne var ki, bugün, ne '*silahlı saldırının*' anlam ve içeriği, ne de bu kavramın kapsamına giren fiiller konusunda bir açıklık mevcuttur. Kuşkusuz bu durum, her türlü kuvvet kullanımının '*silahlı saldırıya karşı*' gerçekleştirildiğinin ve bu yüzden, bu tür eylemlerin meşru müdafaa hakkına gireceğinin devletlerce kolaylıkla iddia edilebileceği şeklinde yorumlanmamalıdır.²³

Öncelikle belirtmek gerekir ki, '*silahlı saldırı*' kavramı, kapsam itibariyle, BM Antlaşması'nın 2/4.maddesinde sözü edilen uluslararası ilişkilerde '*kuvvet*

²² Albrecht Randelzhofer, "Article 51", Bruno Simma (derl), The Charter of the United Nations, Oxford, Oxford University Press. 1994, s.662-678.

²³ Albrecht Randelzhofer, a.g.e., s. 669.

kullanımına ya da kuvvet kullanma tehdidine’ kıyasla daha dar bir anlama sahiptir. Her türlü silahlı saldırı bir kuvvet kullanma yasağının ihlali, bir silahlı saldırıdan söz edebilmek için, çok ciddi düzeyde bir kuvvet kullanımının ve bunun yol açtığı hasarın söz konusu olması gerekir. O nedenle, düzenli silahlı birliklerinin müdahil olduğu küçük çaplı sınır ihlalleri, kuvvet kullanma yasağına aykırı olmakla birlikte, bunun bir ‘*silahlı saldırı*’ olarak nitelendirmek mümkün değildir.²⁴ Başka bir deyişle, devletlerin kendini korumak için, dışarıdan yönelen yasa dışı tehdide kuvvet kullanma hakkı yoktur. Bunun için söz konusu kuvvet kullanımının bir silahlı saldırı düzeyine varmış olması gerekir. Kuşkusuz, silahlı saldırı düzeyine varmayan kuvvet kullanımına karşı, mağdur devletin kuvvet kullanma düzeyine varmayan çeşitli tedbirler alması mümkündür. Bu tedbirlerin yanı sıra, söz konusu devlet, kendisine yönelen yasadışı kuvvet kullanımının ‘*barışı bozduğu*’ iddiasıyla, saldırgan devlete karşı BM Antlaşması’nın 41. ve 42. maddelerinde öngörülen zorlama tedbirlerini alması için sorunu Güvenlik Konseyi’ne getirebilir.²⁵ BM Antlaşması devletlerin tek taraflı kuvvet kullanımını yasaklamayı amaçladığından, bu hakkın sadece silahlı saldırı düzeyine varan saldırgan fiillere yönelik olarak yasal kabul etmektedir.

Saldırganlığın tanımı, yalnızca bir devletin başka bir devlete karşı aleni kuvvet kullanımı değil, aynı zamanda bir devletin başka bir devlette iç karışıklıklar çıkarması, bir başka devlete karşı savaşmak üzere örgütlü grupların silahlandırması ve bir başka devlete karşı düşmanca fiillerde bulunmak üzere ‘gönüllü’ grupları o ülkeye sevk etmesi gibi dolaylı saldırganlık biçimlerini de içermelidir.²⁶

O nedenle, Saldırganlığın Tanımına İlişkin 1974 tarihli BM kararı, silahlı saldırının anlam ve içeriğinin nispeten açıklığa kavuşmasında önemli katkılar

²⁴ Albrecht Randelzhofer, a.g.e., s. 669.

²⁵ Albrecht Randelzhofer, a.g.e., s. 663-664.

²⁶ T. O. Elias, “*Scope and Meaning of Article of Article 2 (4) of the United Nations Charter*” Bin Cheng & G. D. Brown (derl), *Contemporary of International Law*, London, Stevens & Sons, 1988, s.70-85.

sağlamıştır. Bu kararın 3. maddesine göre, aşağıdaki fiiller ‘*saldırganlık*’ olarak tavsif edilebilir:

a) Bir devletin silahlı kuvvetlerince başka bir devletin topraklarına yöneltilen işgal ya da saldırı veya ne kadar kısa sürelide olsa, böyle bir saldırıdan ya da istiladan kaynaklanan askerî işgal, ya da devletin başka bir devletin topraklarının tümünü ya da bir kısmını askerî kuvvet kullanarak, ilhak etmesi;

b) Bir devletin silahlı kuvvetlerince başka bir devletin topraklarını bombalaması veya bir devletçe başka bir devletin topraklarına yöneltilen silahlı eylemler;

c) Bir devletin silahlı kuvvetlerince başka bir devletin limanlarına ya da sahillerine yönelik abluka; (Randelzhofer’e göre, abluhanın ‘*etkili*’ bir şekilde uygulanması durumunda, bu eylem ‘*silahlı saldırı*’ olarak nitelendirilebilir.²⁷)

d) Bir devletin silahlı kuvvetlerinin başka bir devletin kara, deniz veya hava kuvvetlerine, ya da deniz ve hava donanmasına karşı geliştirdiği saldırı; (bu tür durumlardaki kuvvet kullanımı ‘önemsiz’ düzeyde değilse, burada ‘*silahlı saldırı*’ olduğu söylenebilir. O nedenle, kendilerine yönelen bir silahlı saldırı durumunda, savaş gemilerini açık denizde kendilerini silahlı savunma hakkı vardır.²⁸)

e) Bir başka devletin topraklarında o devletin izniyle konuşlanmış olan başka bir devletin silahlı güçlerinin, aralarındaki anlaşmanın öngördüğü şartlara aykırı olarak kullanılması ya da anlaşmanın süresinin bitmesine rağmen ülkedeki kalış süresinin uzatılması;

f) Bir devletin, topraklarını, üçüncü bir devlete karşı yöneltilen saldırgan fiiller için başka bir devletin kullanımına tahsis etmesine yol açan fiili; (bu devletin ülkesinden yönelen saldırgan fiil aynı zamanda bir silahlı saldırı mahiyetinde ise, bu

²⁷ Albrecht Randelzhofer, a.g.e., s. 670.

²⁸ Albrecht Randelzhofer, a.g.e., s. 670.

durumda pasif konumda olan devletin de üçüncü devlete karşı silahlı bir saldırıda bulunduğu söylenebilir.²⁹⁾

g) Bir devlet tarafından ya da adına, başka bir devlete karşı, yukarıda sözü edilen fiiller düzeyine varan vahamette silahlı eylemler düzenlemek üzere silahlı çeteler, gruplar, düzensiz birlikler ya da paralı askerler yollanması.

Uluslararası Hukuk Komisyonu'nun yukarıda sözü edilen tanımına benzer şekilde, UAD da, Nikaragua davasında, '*silahlı saldırı*' olarak nitelendirilebilecek eylemlerin kapsamında sanıldığından daha geniş olabileceğini ifade etmiştir. Divan'a göre, '*silahlı bir saldırı sınır ötesinde yalnızca düzenli silahlı birliklerle gerçekleştirilen eylemleri değil... düzenli olmayan birliklerle*' başka bir devletin ülkesinde gerçekleştirilen eylemleri de içerir.³⁰ Bu hususta, Divan, şu görüşleri de ileri sürmüştür:

BM Genel Kurulu'nca oy birliğiyle kabul edilen 1970 tarihli Devletler Arasında Dostça İlişkilere Dair İlkeler Bildirisi ise, '*saldırgan eylemler*' hususunda şunları belirtmektedir: Her devletin, bir başka devletin ülkesine sızmak isteyen düzensiz birliklerin ya da silahlı grupların, örgütlemek maksadıyla, teşkilinden ya da teşvikinden kaçınma yükümlülüğü vardır. Bu bildiriye göre, bu tür davranışların '*silahlı saldırı*' olarak tanımlanabilmesi için, *yeterince vahim* olması gerekir. Yine *Nicaragua* davasında, UAD, bu hususta şunları söylemiştir: '*Silahlı saldırı kavramı, bir devletin ülkesine başka bir devlet tarafından silahlı grupların sevkinin içerdiği halde, bu tür gruplara silah vb. şeylerin tedariki silahlı bir saldırı ile özdeşleştirilemez.*'³¹ Divana göre, '*asilere silah ya da lojistik ve başka tür destek biçiminde tezahür eden yardım*', silahlı saldırının kapsamına girmez.³²

²⁹ Albrecht Randelzhofer, a.g.e., s. 673.

³⁰ "*Case Concerning Military and Paramilitary Activities in and against Nicaragua*", (Nicaragua v. United States of America), Merits, Judgment, 27 Haziran 1986, ICJ Reports, 1986, 14, 195. Parag.

³¹ *Nicaragua davası*, 247. Parag. Dinstein'a göre, silahlı gruplarla yakın ilişki içinde olan ve onları aktif olarak destekleyen bir devlet, aslında mağdur durumlarda olan devlete '*silahlı saldırıda*'

UAD, *Nikaragua* davasında, ‘*silahlı saldırı teşkil ettiği kabul edilen fiillerin niteliği konusunda bugün genel bir oylama olduğunu*’ ifade etmiştir. (195. Parag.) Ne var ki, bu görüş, ABD’nin başını çektiği Batılı devletler grubuyla Üçüncü Dünya ülkeleri arasındaki derin görüş ayrılıkları dikkate almaması nedeniyle, gerçeği tamamen yansıtmamaktadır. Bugün dahi ‘*silahlı saldırı*’ kavramının hangi tür eylemleri içerdiği ya da içermesi gerektiği konusunda ortak bir görüş ortaya çıkmış değildir.

Bu noktada, devletlerarasındaki en yüksek ortak paydadan yola çıkılarak hangi tür eylemlerin ‘*silahlı saldırı*’ olarak tasnif edileceği incelemek yararlı olacaktır. BM Antlaşması’nın 51. maddesinde sözü edilen silahlı saldırının içerdiği eylemler arasında ilk akla gelenler, bir devlete ait düzenli askerî birliklerin sınırı geçerek başka bir devletin ülkesine girmesi, yabancı uçakların ülke topraklarını bombalaması ve açık denizde bir devlete ait gemilere saldırıda bulunulmasıdır.³³ Basit sınır çatışmaları ise silahlı saldırı olarak kabul edilemez.³⁴ Benzer şekilde, daha ziyade başka bir ülkedeki silahlı gerillalara yardım ve ülke içi çatışmalara müdahale şeklinde tezahür eden ‘*dolaylı saldırıganlıkları*’ silahlı saldırı saymama eğilimi ağır basmaktadır. Buna karşılık, Divanın da *Nikaragua* davasında belirttiği gibi, gayri resmî silahlı güçlerin bir devletin sınırları içinde kuvvet kullanımı içeren fiillerine, başka bir devletin bizzat katılması da ‘*silahlı saldırı*’ sayılmaktadır.³⁵

Silahlı bir saldırıdan söz edebilmek için, kuvveden fiile geçen bir davranışın mevcudiyeti gerekir. O nedenle, ‘*savaş ilanı*’ dahi buna muhatap olan devletin meşru müdafaa hakkına yol açmaz. Bir başka deyişle, fiiliyata dönüşmediği sürece tehdit

bulunmaktadır. (Yoram Dinstein, “*War, Aggression and Self-Defence*”, 2. Baskı (New York, Cambridge University Pres, 1994, s.201).

³² *Nikaragua davası*, 195. Parag.

³³ Antonio Cassese, “*International Law in a Divided World*”, , Clarendon Pres, Oxford 1986, s. 233.

³⁴ Ian Brownlie, “*The Principle of Non-Use of Force in Contemporary International Law*”, In *The Non-Use of Force in International Law*, Ed. by. W.E. Butler, Dordrecht, 1989, s. 204.

³⁵ 195. Parag.

içeren sözler ya da kışkırtıcı davranışlar ‘*silahlı saldırı*’ sayılamaz.³⁶ Öte yandan, silahlı saldırının başlangıç noktası, aynı zamanda meşru müdafaa hakkının ortaya çıktığı andır. Bu ise ateşin ilk çıktığı ana tekabül eder. Saldırganlığın Tanımına İlişkin 1974 Tarihli Kararın³⁷ 2. maddesi bu hususta şöyle demektedir:

Bir devlet tarafından antlaşmaya aykırı olarak ilk kuvvet kullanımı, *prima facie* olarak (başlangıçtan itibaren), bir saldırı fiilinin kanıtı olmakla birlikte, Güvenlik Konseyi, Antlaşmada öngörüldüğü üzere, bir saldırı fiilinin işlendiğine dair kanaatin, söz konusu fiillerin ya da bunların sonuçlarının yeterince vahim olmaması olgusu da dâhil olmak üzere, diğer ilgili şartlar muvacehesinde doğru olmadığına karar verebilir.

Kuşkusuz ilk ateş açtığı saptanan devlet, bu eylemin diğer tarafın belli bir davranışına tepki niteliğinde olduğunu iddia edebilecektir.

1.1.1.1.2 ‘Doğal’ Hak

‘Doğal’ bir hak niteliğinde olan meşru müdafaa hakkı, devletlerin egemenliği ilkesini günümüzdeki bir uzantısıdır. Devletlerin güvenliklerinin emanet edebilecekleri bir uluslararası polis gücünün henüz mevcut olmadığı dikkate alınır, böyle bir hakkın mevcudiyetinin tabi karşılanması gerekir. UAD, Nikaragua davasında (1986), ‘doğal’ bir hak niteliğinde olan meşru müdafaa hakkının aynı³⁸ zamanda bir yapıla geliş kuralı olduğunu belirtmiştir.

51. maddede sözü edilen ve meşru müdafaa hakkının “*doğal bir hak*” olduğunu belirten ifade, bir görüşe göre, BM üyesi olmayan devletlerin de böyle bir hakka sahip olduğunu ve ayrıca, BM üyesi bir devletin, üye olmayan bir devlete yönelmiş olan bir silahlı saldırıya karşı söz konusu devlete askeri destek

³⁶ Bu tür tehdiye maruz kalan bir devlet, kuşkusuz, gerekli askerî hazırlıkları yapabilir ya da sorunu BM Güvenlik Konseyi’ne getirebilir; Yoram Dinstein, a.g.e., s. 184.

³⁷ Yoram Dinstein, a.g.e., s.201.

³⁸ 176. Parag.

verebileceğini ifade etmektedir.³⁹ O nedenle, meşru müdafaa hakkı, BM Antlaşması'ndan bağımsız olarak, doğal hukuk çerçevesinde var olan bir hak olarak anlaşılmalıdır.⁴⁰ O halde, her egemen devletin silahlı bir saldırıya karşı kendini koruma hakkı olduğunu vurgulamak için, 51. maddede “*doğal hak*” kavramına yer verilmiş olması akla en yakın yorum gibi görünmektedir.

Gerçekten de meşru müdafaa hakkı olmaksızın, devletin var olma hakkının ortadan kalkacağı söylenebilir. Bu hakkın yokluğu, devletin, egemenliğinin devamı için gereken hukuksal güvenceden mahrumiyeti anlamına gelecektir.

1.1.1.1.3 Meşru Müdafaa

Silahlı bir saldırıya karşı ‘*meşru*’ müdafaa hakkının hukuksal sınırları antlaşmalar hukuku kapsamında değil, yapıla geliş kuralları çerçevesinde düzenlenmiştir. Meşru müdafaa hakkı konusundaki yapıla geliş kuralları, bugün de, büyük ölçüde Caroline vakasında geliştirilen kıstaslara göre şekillenmiştir. O nedenle bu vakayı burada incelemekte yarar vardır. Kanada'nın İngiltere'ye karşı verdiği bağımsızlık savaşı sırasında (1837), bir kısım Amerikan vatandaşı Kanada saflarında savaşa katılarak Kanada yakınlarındaki bir adada üslenmiş, buradan Kanada kıyılarını bombalamış ve İngiliz gemilerine ateş açmıştır. Buna karşılık, İngiltere, 1837 yılının sonlarına doğru bu gruplara silah ve mühimmat taşıyan Caroline adlı Amerikan gemisini batırmıştır. Bu olayda iki Amerikan vatandaşı ölmüştür. Bu olayla (ve başka bazı olaylarla) ilgili olarak, Amerikan ve İngiliz Dışişleri Bakanları arasında 1841-42 yıllarında bazı yazışmalar olmuştur. 24 Nisan 1841 tarihli mektubunda, Amerikan Dışişleri Bakanı Webster, meşru müdafaa hakkının koşullarına ilişkin bu tarihten sonra esas alınan önemli bazı hususlara değinmiştir:

(Caroline'ın batırılmasının hukuka uygun olabilmesi için) meşru müdafaa'nın bir zaruret arz ettiğini, ani ve topyekûn bir kararı zorunlu kıldığını, başka

³⁹ Albrecht Randelzhofer, a.g.e., s. 66.

⁴⁰ Albrecht Randelzhofer, a.g.e., s. 66.

seçenek bırakmadığını ve meseleyi enine boyuna tartmak için zaman kalmamış olduğunu Majestelerinin Hükümetinin kanıtlaması gerekir... Meşru müdafaa hakkı çerçevesinde gerçekleştirilen bir eylem, tehlike arz eden durumla orantılı olmalı ve bu sınırlar içinde kalmalıdır.⁴¹

UAD'nın da Nikaragua davasında teyit ettiği gibi, burada sözü edilen üç ön şart bugün de meşru müdafaa hakkının hukuksal sınırlarını belirlemektedir: zaruret, aciliyet ve orantılılık. Yine Nikaragua davasında, Divan, meşru müdafaa hakkı konusunda yapıla geliş kurallarının BM Antlaşması'na kıyasla daha esnek bir düzenleme getirdiği iddialarını reddetmiştir. Greig'e göre, Nikaragua davası incelendiğinde görülecektir ki, Divan'a göre bu iki kaynak arasında yalnızca iki temel fark vardır: birincisi, meşru müdafaa hakkı kapsamında alınan tedbirlerin BM Güvenlik Konseyi'ne bildirilmesinin 51. maddenin öngördüğü bir koşul olması; ikincisi, yine aynı maddeye göre, bu devletin, müşterek meşru müdafaa hakkını kullanmak istemesi durumunda, bu durumu ilan etmiş ve silahlı yardım talebinde bulunmuş olması gereğidir. 'Meşru' müdafaa hakkının kullanım sürecinde önem taşıyan bütün bu hukuksal koşullar sırasıyla aşağıda incelenmektedir.

1.1.1.1.3.1. Zaruret hali

Buna göre, silahlı bir saldırıya karşı mağdurun kendisini silahla savunma dışında bir seçeneğinin olmaması gerekir. Başka bir ifadeyle, 'barışçıl' önlemlerin yetersizliği ya da bu tedbirlerin sonuçsuz kaldığı anlaşılana dek, kuvvet kullanımı zaruri görülmemelidir. Silahlı bir saldırıya maruz kalan bir devlet, saldırının sonucunu beklemeden, zaruret arz ettiği için savaşa başvurabilir. O nedenle, zaruret hali, alternatif bir davranış seçeneğinin bulunmadığı 'sıcak' bir tehdit durumunda söz konusu olur. O yüzden, yüzyıllar önce başka bir devletin egemenliğine geçmiş bulunan bir ülke parçasının yeniden ele geçirilmesi için bir devletçe verilen silahlı mücadele, meşru müdafaa hakkının kapsamına girmez. Böyle bir durumda, pasif

⁴¹ Berdal Aral, "Uluslararası Hukukta Meşru Müdafaa Hakkı", Siyasal Kitabevi, Ankara 1999, s.25-27.

kalinması durumunda, telafisi imkânsız kayıpların doğacağı ‘sıcak’ bir tehdit söz konusu olmadığı gibi, barışçı çözüm yollarını denemek de her zaman mümkündür.

‘*Olay anında tepki*’ niteliğindeki karşı-tedbirler, zaruret haline iyi bir örnek teşkil etmektedir. Silahlı bir saldırıyla karşı karşıya kalan bir devletin meşru müdafaa hakkı çerçevesinde önündeki ilk seçenek, ‘*olay anında tepki*’dir. Bu, en yaygın olan savunma biçimidir. Bir devletin, sınırlarına karşı ya da sınırlarından yöneltilen silahlı bir eyleme karşı anında silahla karşılık vermesi bunun tipik bir örneğidir.

Olay anında verilen silahla karşılığın, meşru müdafaa hakkı olarak uluslararası hukuka uygun sayılması için, alternatif bir davranış biçiminin, mağdur tarafın zararını telafi etme imkânının bulunmaması gerekir. Şayet saldırgan eylemle ilgili olarak taraflar arasında görüşmeler başlamışsa, olay mahallinde verilecek silahla-karşılık meşru müdafaa olmaktan çıkar.

1.1.1.1.3.2. Aciliyet

Buna göre, silahlı saldırı ile meşru müdafaa hakkı arasında bir zamansal kopukluk olmamalıdır. Bugün bile uluslararası bir polis gücünün, silahlı bir saldırıya maruz kalan bir devletin yardımına hemencecik geleceğini düşünmek kolay değildir. Mağdur durumda olan devlet, bu silahlı saldırı ile ilgili olarak uluslararası bir mahkemenin alacağı kararı bekleme lüksüne de sahip değildir. O nedenle, bu devletin, imkânları nispetinde kendisini savunmaktan başka çaresi olmayacaktır.⁴²

Kabul edilmelidir ki, silahlı bir saldırıya maruz kalan devletler, bireylerden farklı olarak, anlık karar verme imkânına sahip değildirler. Özellikle demokratik siyasal sistemlerde karar alma süreçleri belli bir gecikmeye yol açar. Bu gecikme birkaç saat olabileceği gibi birkaç gün de olabilir. Ayrıca, eğer silahlı saldırı sonrasında taraflar arasında barışçı çözüm yolları denendiyse, bu sürecin başarısızlığa uğramasından sonra da mağdur tarafın meşru müdafaa hakkının mahfuz olduğunu kabul etmek gerekir. Bu da geciktirici bir faktör olarak düşünülmelidir.

⁴² Albrecht Randelzhofer, a.g.e., s.203-204, 236.

1.1.1.1.3.3. Orantılılık

Meşru müdafaa hakkının kullanımı sırasında, orantılılık kıstasına uygun davranılması gerektiğini UAD Nikaragua davasında açıkça ifade etmiştir. (Nikaragua davası, 176. Parag.) Bir savaşın ‘*saldırgan*’ bir devlete karşı yapılan ‘*yasal bir savaş*’ (*jus ad bellum*) olması, bu savaşın mutlaka uluslararası hukukun koyduğu ölçülere uygun bir tarzda cereyan edeceği anlamına gelmez (*jus in bello*). Orantılılık ilkesi muvacehesinde, savaş hukukunun en temel kurallarından birisi, savaşan tarafların uluslararası hukukun meşru addetmediği savaş araç ve yöntemlerine başvurmadan kaçınma yükümlülüğüdür. (Bu husus aşağıda incelenmektedir) BM Antlaşması’nın 2/4 ve 51. maddeleri, yasal savaşın hukuksal şartlarını belirtmekle birlikte, orantılılık ilkesine ilişkin herhangi bir hüküm ihtiva etmemektedir. UAD, Nikaragua davasında bu eksikliği telafi etmek için yapıla geliş kurallarının dikkate alınması gerektiğini ifade etmiştir. (Nikaragua davası, 176. ve 195. Parag.) O nedenle, bu hususta da, diğer konularda olduğu gibi yapıla geliş kurallarına ve uzmanların görüşlerine başvurmak kaçınılmaz olmaktadır.⁴³

Orantılılık ilkesi, kabaca, bir devlete karşı kullanılan güce karşı ‘*makul*’ bir karşı güç kullanımının gerekliliğini ifade eder. Ne var ki orantılılığın ne tür davranışları zorunlu kıldığı hususu, aşağıda görüleceği gibi tartışmalıdır. Orantılılık ilkesi, silahlı bir saldırıyı bertaraf etmek için kullanılacak karşı güce belli sınırlamalar getirdiği için, silahlı çatışmaların tırmanmasını da önlemiş olmamaktadır. Ne var ki, bu ilke, savunma amaçlı tedbirlerin yol açtığı hasarın, başlangıçtaki silahlı saldırının yol açtığı maddî ve beşerî zarar ile orantılı olması gerektiği anlamına gelmemektedir.

‘*Saldırgan*’ bir devletin davranışı mağdur devletin egemen yetkilerini ihlal ettiğinden, meşru müdafaa hakkına başvuran devlet hukuksal bir zorlama tedbiri almış olmaktadır. O nedenle, meşru müdafaa hakkını kullanan devlet bu amacın dışına taşarak silahlı saldırıda bulunan devletin topraklarını işgal etmemelidir. Böyle bir eylem -işgal fiili- ancak saldırgan devletin bundan sonraki muhtemel saldırılarını

⁴³ Berdal Aral, a.g.e., s.29.

önlemek için zaruret arz ediyorsa, yasal sayılabilir. Öte yandan, BM Güvenlik Konseyi'nin duruma el koymasıyla birlikte mağdur devletin kuvvet kullanmaya son vermesi gerekir. Güvenlik Konseyi söz konusu silahlı saldırı hususunda eyleme geçmezse, bu durumda, meşru müdafaa hakkının ancak silahlı saldırının mağdur devletçe geri püskürtülmesiyle birlikte sona ereceği kabul edilmelidir. O nedenle, denebilir ki, uluslararası hukuk, saldırgan bir devletin topraklarının meşru müdafaa hakkını kullanan devletçe uzun süreli işgalini ya da ilhakını yasaklamaktadır.⁴⁴

1.1.2. FİİLİ İŞGAL DIŞINDAKİ SALDIRGAN FİİLLERE KARŞI MEŞRU MÜDAFAA HAKKININ İLERİ SÜRÜLDÜĞÜ ASKERİ GÜÇ KULLANIMLARI

1.1.2.1. Uluslararası İlişkilerde Kuvvet Kullanma Yasağı

Bugün devletlerin büyük çoğunluğu, BM Antlaşması'nın 2/4. maddesinde düzenlenen uluslararası ilişkilerde kuvvet kullanma yasağının bur *jus agens* kuralı haline geldiğini kabul etmektedir.⁴⁵ Nikaragua davasında, Divan, uluslararası ilişkilerde kuvvet kullanma yasağının sadece antlaşmalar hukuku kapsamında değerlendirilmemesi gerektiğini, bu yasağın aynı zamanda bir yapıla geliş kuralı olduğunu belirtmiştir.⁴⁶ BM döneminde kuvvet kullanma hakkını tekeline alan evrensel bir örgüt kurulmuş bulunduğundan (BM), devletlerin '*kendi başlarının*

⁴⁴ Berdal Aral, a.g.e., s.29.

⁴⁵ J. Murphy, "*Force and Arms*", Oscar Schachter & Christopher C. Joyner (derl.), United Nations Legal Order, Cilt 1, Grotius Publications, Cambridge 1995, s.247-317.

⁴⁶ "*Case Concerning Military and Paramilitary Activities in and against Nicaragua*" (Nicaragua v. United States of America), Merits, Judgment, 27 Haziran 1986, *ICJ Reports*, 1986, s. 14, 187-192. Parag.

çaresine bakması’ (*self-help*) hususunda daha önce kendilerine tanınan hareket imkânının sınırlanması tabiidir.⁴⁷

O nedenle meşru müdafaa hakkı yalnızca silahlı bir saldırı durumunda kullanılacak bir hak niteliğinde değildir. İkincisi, önleyici meşru müdafaa hakkı, sadece 19. yüzyıla özgü bir hak değildir. BM Antlaşması’nın kabulünden sonra da, bu hak, bir yapıla geliş kuralı olarak varlığını devam ettirmektedir.⁴⁸ Üçüncüsü, BM Antlaşması’nın 2/4. maddesiyle uluslararası ilişkilerde kuvvet kullanımının yasaklandığı dikkate alındığında, silahlı saldırı tehdidinde karşı meşru müdafaa hakkının yasal olacağını kabul etmek gerekir. Son olarak, nükleer silahların giderek yaygınlaştığı günümüzde, meşru müdafaa hakkının ‘*yakın*’ saldırı tehlikesi durumunda da yasal sayılması zorunlu hale gelmiştir, çünkü olası bir nükleer saldırı durumunda, bu saldırının mağduru olan devletin karşılık verme kapasitesi (yani, ikinci vuruş kapasitesi) önemli ölçüde kırılacaktır.⁴⁹

Beck ve Arend, modern uluslararası hukukta kuvvet kullanımına ilişkin yazdıkları kitapta, devletin uluslararası ilişkilerde kuvvet kullanma hakkı konusunda yeni bir paradigma önermektedir. Bu görüşe göre, devletin kuvvet kullanma hakkının, BM Antlaşması’nın öngördüğü durumlardan çok daha geniş bir alana teşmil etmesi gerekir.⁵⁰ Bunun nedeni, bu yazarların, uluslararası hukukta genel olarak ‘*dolaylı saldırganlık*’ olarak tanımlanan çeşitli fiilleri ‘*silahlı saldırı*’nın kapsamına dâhil etmeleridir. Bu görüşe göre, bir devletin başka bir devlete yönelik aşağıdaki fiilleri ‘*silahlı saldırı*’ olarak nitelendirilmelidir:

⁴⁷ Ian Brownlie, “*General Course on Public International Law*”, Recueil des Cours, Cilt: 255, 1995, s.196.

⁴⁸ Bkz. örneğin Derek W. Bowett, “*Reprisals Involving Recourse to Armed Force*” A.J.I.L., Cilt: 66, 1972, s.4.

⁴⁹ Stephen Schwebel, “*Aggression, Intervention and Self-Defence in Modern International Law*”, Recueil des Cours, Cilt:136, 1972-II, s.480-481.

⁵⁰ Arend/Beck, a.g.e., s.177-202.

a) Etkileri şiddetli olmak kaydıyla sabotaj, suikast, askerî ve sivil hedeflere saldırılar gibi gizli ve yıkıcı faaliyetler;

b) Bir iç savaşa ya da çatışmaya dışarıdan müdahale,

c) Teröristlere destek.

Bu yazarla göre, dolaylı saldırganlığın yanı sıra, kendisine yönelen yakın bir saldırı tehdidi de, bir devletin meşru müdafaa hakkına yol açabilmelidir.

1.1.2.2. Silahlı Misilleme

Brownlie'nin de vurguladığı gibi, BM Antlaşması savaş düzeyine varmayan aşağıdaki fiilleri de kesin olarak yasaklamıştır: silahlı misilleme, abluka, silahlı müdahale.⁵¹ UAD, Korfu davasında (1949), BM Antlaşması'nın 51. maddesi çerçevesinde kullanılan meşru müdafaa hakkı dışındaki kuvvet kullanımlarının yasaklandığını belirtirken, misillemenin de bu yasak kapsamında değerlendirilmesi gerektiğini belirtmiştir.⁵² O zamandan bugüne kabul edilen bazı uluslararası hukuk belgeleri de, misillemenin askerî güç kullanımını içermemesi gerektiğini belirtmekten geri durmamıştır.

1.1.2.3. Terörist Eylemlere Destek Verdiği İddia Edilen Devletlere Karşı Askerî Müdahale

'*Silahlı saldırı*' olarak nitelenen eylemlerin mutlaka devletin siyasi bağımsızlığına ya da toprak bütünlüğüne yöneltilmesi gerekir mi? BM Antlaşması'nda meşru müdafaa hakkının, bir üye devlete karşı yönelmiş olan silahlı bir saldırı durumunda ortaya çıkacağı belirtilmektedir. Buna göre, bir devletin varlığını ya da bütünlüğünü tehlikeye düşüren saldırgan fiillerin '*silahlı saldırı*' olarak nitelendirilmesi akla en yakın gelen olasılıktır. Ne var ki, devletlerin

⁵¹ Ian Brownlie, a.g.e., s.195.

⁵² *Corfu Channel Case (Merits)*, 1949, I.C.J. Reports, 4, s.35.

uygulamasının her zaman bu yönde olduğunu söylemek güçtür. Devletler, kendi vatandaşlarına yönelen terörist eylemleri de, biraz da yapıla geliş kurallarından güç alarak, zaman zaman ‘*silahlı saldırı*’ olarak değerlendirebilmektedir.

1.1.2.4. Ülke Dışındaki Vatandaşların Kurtarılması İçin Askerî Müdahale

Uluslararası hukuka göre, devletlerin ülkelerinde bulunan yabancılara minimum insanî standartlara uygun davranması gerekmektedir. Aksi durumda, bu devletlerin uluslararası sorumluluğu gündeme gelmektedir. Ülke dışında bulunan vatandaşlarının hayatını kurtarmak için, güçlü devletler, geçen yüzyılda ve bu yüzyılın başlarında zaman zaman askerî müdahalelerde bulunmuşlardır. Bu tür müdahaleler, uluslararası hukukun devletlere sunduğu zarar giderim imkânlarının çok sınırlı olduğu dönemlere ait uygulamalardır. O nedenle, bu tür fiillerin yasallığı, ilke olarak, BM Antlaşması’nın kabulü ve uluslararası hukukun düzenlediği alanların genişlemesiyle birlikte ortadan kalkmıştır. Bugün ne BM Antlaşması’nda ne de genel uluslararası hukukta, bir devletin vatandaşlarının hayatını kurtarmak için kuvvet kullanabileceğini öngören bir hüküm vardır. Bir yapıla geliş kuralı olarak böyle bir hakkın, en azından belli durumlarda, yasal sayılıp sayılmayacağı hususu ise tartışmalıdır. Doktrinde de bu konuda farklı görüşlerin ileri sürüldüğü görülmektedir.

1.1.2.5. ‘İnsani’ Amaçlı Meşru Müdafaa Hakkı

Öte yandan, insani müdahalenin bir yapıla geliş kuralı olduğunu kanıtlayacak elle tutulur herhangi bir delil yoktur. ‘*insani*’ gayeyle yapıldığı iddia edilen silahlı müdahaleler, hemen her zaman siyasî çıkar kaygılarının başat olduğu bazı unsurları ihtiva etmiştir. Üstelik bu tür müdahaleler pek çok insanın hayatına mal olmaktadır; ne var ki, çeşitli medya manipülasyonları nedeniyle, kamuoyu çoğu zaman bunlardan haberdar olamamaktadır.

1.1.2.6. ‘Dost’ Bir Devletin Hükümetinin Daveti

Geçmişte yapılan bir kısım silahlı müdahalenin dayandırıldığı gerekçe ‘dost’ bir devletin hükümetinin daveti olmuştur. Buna göre, ülkesindeki istenmeyen bazı gelişmeler sonucu iktidarı tehlikeye giren bir hükümet ya da rejim, kendisine yakın müttefik addettiği güçlü bir devleti askerî yardıma çağırabilmekteydi. Ne var ki, müdahale eden devletler, bu müdahaleyi hukuksal zeminde daha fazla güçlendirmek kaygısıyla, zaman zaman müşterek meşru müdafaa hakkını ileri sürmekten de geri durmamışlardır.⁵³

1.1.2.7. Bölgesel Bir Örgütün Verdiği Yetkiye Dayalı Kuvvet Kullanımları

Bu hususta öncelikle vurgulanması gereken bir husus ‘bölgesel örgütler’ ile ‘bölgesel savunma paktlarını’ birbirinden ayırmak gerektiğidir. NATO benzeri ‘bölgesel savunma paktları’ BM Antlaşması’nın uluslararası barış ve güvenliği düzenleyen VII. Bölümüne dayanmaktadır ve hukuksal dayanağı Spesifik olarak müşterek meşru müdafaa hakkıdır. Buna karşılık, ‘bölgesel örgütler’ müşterek meşru müdafaa hakkı kapsamında oluşturulmaz; o nedenle burada ‘savunma’ kaygıları aslı kurucu unsur sayılmamalıdır. Bu tür örgütlenmelere verilebilecek bazı örnekler, Amerikan Devletleri Örgütü, Afrika Birliği Örgütü ve Arap Devletleri Birliği’dir. BM Antlaşması’nın 53. maddesine göre, Güvenlik Konseyi’nin yetkilendirmesi halinde, bu ve benzeri örgütler güç kullanabilmektedir.⁵⁴

⁵³ Berdal Aral, a.g.e., s.91.

⁵⁴ J. Murphy, a.g.e., s.261.

1.1.3.8. Önleyici Meşru Müdafaa Hakkı

1.1.3.8.1. Önleyici Meşru Müdafaa Hakkının Anlam ve İçeriği

BM Antlaşması'nın 51. maddesi, meşru müdafaa hakkının ancak '*silahlı bir saldırı*' durumunda uluslararası hukuka uygun olduğunu belirtmektedir. Bazı yazarlara göre ise, bir yapıla geliş kuralı olarak meşru müdafaa hakkı, aynı zamanda, olası bir silahlı saldırıyı '*önlemek*' için kuvvet kullanma hakkını da içermektedir.⁵⁵ Bu görüş sahiplerinden birisi olan Asrat bu hususta ilginç ve önemli bazı gerekçeler ileri sürmektedir. Bu yazara göre, BM Antlaşması kabul edildiği zaman, önleyici meşru müdafaa hakkı genel olarak yasal sayılmaktaydı.⁵⁶ Asrat'a göre, bugün de belli durumlarda böyle bir hakkın bir yapıla geliş kuralı sayılması gerektiği genel olarak kabul edilmektedir. Nüremberg yargılamaları sırasında, mahkemenin Caroline vakasına atıfta bulunması, aslında bu eğilimin varlığını kanıtlamaktadır.⁵⁷ Yine Asrat'a göre, illegal bir kuvvet kullanma tehdidine karşı önleyici müdafaa hakkı vardır, çünkü silahlı saldırı dışındaki kuvvet kullanımlarına karşı da meşru müdafaa hakkı vardır, çünkü silahlı saldırı dışındaki kuvvet kullanımlarına karşı da meşru müdafaa hakkının olması doğaldır. Zaten 2/4. maddenin uluslararası ilişkilerde kuvvet kullanımını yasaklaması da, bizi böyle bir yoruma sevk etmektedir. Müşterek meşru müdafaa hakkına dayanarak yapılan ittifak antlaşmaları da, gelecekteki olası saldırı tehditlerine karşı yapılmış olduğundan, önleyici meşru müdafaa hakkının devletlerce zımnen de olsa yerleşik bir uluslararası hukuk normu olarak kabul edildiği düşünülebilir. Uluslararası hukuk, devletlerin güvenlik kaygılarını öncelikle dikkate aldığından, olası silahlı tehditlere karşı devletlerin gerekli karşı-tedbirler almasının engellenmesi, bu hukuk sisteminin doğası ile çelişecektir. Asrat'a göre,

⁵⁵ Stephen Schwebel, "*Aggression, Intervention and Self-Defence in Modern International Law*", Recueil des Cours, Cilt 136, 1972-II, s.419-495.

⁵⁶ Belatchew Asrat, "*Prohibition of Force Under the UN Charter: A Study of Article 2(4)*", Uppsala, Iustus Förlag, 1991, s.210-211

⁵⁷ Belatchew Asrat, a.g.e., s.211.

çok yakın bir gelecekte bir devlete karşı silahlı bir saldırının yapılabileceğine dair güçlü işaretler yoksa, salt soyut ve Spekülatif bir '*tehdit*'ten yola çıkılarak, önleyici meşru müdafaa hakkının ileri sürmesi doğru olmaz.

1.2. KUVVET KULLANMA YASAĞI VE MEŞRU MÜDAFAA HAKKININ TARİHÇESİ

11 Eylül 2001’de Amerika Birleşik Devletleri’nde, Dünya Ticaret Merkezine ve Pentagon’a terörist saldırıların gerçekleştirilmiş olması hem uluslararası toplumun terörizmle mücadele çabaları açısından hem de genel olarak Uluslararası Hukukun gelişimi açısından önemli bir dönüm noktasıdır.⁵⁸ 11 Eylül saldırıları savaşların artık toprak kazanmak, ekonomik kazanç sağlamak ya da diğer devletleri işgal etmek için yapılmadığı, fakat devlet dışı örgütlenmiş grupların terörist faaliyetlerinden kaynaklanan “uluslararası barış ve güvenliğe yönelik tehditleri” önlemek, teröristleri adalet önüne getirmek ve bunları barındıran devletleri cezalandırmak amacıyla gerçekleştirildiği yeni bir dönemin başlamasına işaret etmektedir. Uluslararası toplum, terörist şiddetin yeni paradigması altında beliren meydan okumalara etkin şekilde yanıt vermek için yeterli hukuksal normlara sahip midir, yoksa yeni uluslararası hukuk normlarına mı ihtiyaç duymaktadır?

Kuvvet kullanma, tarihin başlangıcından beri, küresel sistemin devamlı bir özelliği olmuştur. İnsanoğlu gerek kendisini korumak gerekse ihtiyaçlarını gidermek için, tarihin ilk çağlarından beri, tabiatın bütün unsurlarına karşı güç kullanmak durumunda kalmıştır. Hiçbir kuralın olmadığı dönemlerden başlayan bu özellik, bir kez insan fitratına girmiş, dünya siyasal toplumlar olarak örgütlenmeye başladığında da kuvvet, toplumlar arasındaki etkileşimin önemli bir aracı olarak cazibesini korumaya devam etmiştir.

Savaşın düzenlenmesi ve savaşa başvurmak için yasal meşrulaştırmalar geliştirme ihtiyacı, yüksek derecede medenileşmiş kadim toplumlara kadar götürebilir. Nitekim hem Antik Yunan hem de Antik Roma’da “*haklı savaş/bellum*

⁵⁸ Antonio Cassese, “*Terrorism Is Also Distrupting Some Crucial Legal Categories of International Law*”, EJIL, Cilt: 12, No. 5, 2001, s.993.

just” ve “*haksız savaş/bellum injustum*” arasındaki ayırım, çok önemli bir sorun olmuştur.⁵⁹

Roma İmparatorluğu'nun yıkılmasından sonra “*haklı savaş*” doktrini, Hıristiyan Kilisesi tarafından kabul edilmiştir. Bu dönüşüm için teolojik esaslar, Saint Augustine tarafından bulunmuş; Kilisenin temsilcisi olan Thomas Aquinas (MS. 1225- 1274) tarafından daha ileri düzeyde geliştirilmiştir.⁶⁰

Ortaçağ'ın kapanması ve ulus devletlerin ortaya çıkmasıyla eş zamanlı olarak, modern Uluslararası Hukuk ortaya çıkmıştır. Bu dönemde, haklı savaş doktrini, büyük ölçüde laikleşmiş ve daha ileri düzeyde gelişmeler göstermiştir.⁶¹ Haklı savaş doktrininde, meşru müdafaa kavramı “*doğal*” bir hak olarak tanınmış ancak meşru müdafaa tedbirlerinin yöneltildiği devletin işlemiş olduğu kusura vurgu yapılarak sınırsız bir meşru müdafaa hakkı kabul edilmemiştir. Bu husus, Gentili, Victoria, Ayala, Suarez Wolff ve Vattel gibi önceki klasik yazarların meşru müdafaa kavramına yaptıkları önemli bir katkıdır.⁶²

Eski haliyle haklı savaş doktrini devlet uygulamalarındaki etkisini, XVI. yy'dan itibaren tamamen yitirmiştir. Bundan sonraki dönemde savaş, egemenliğin gereği olarak, doğal bir hak olarak nitelendirilmiştir. Bunun sonucu olarak, devletler bu dönemde tam bir kuvvete başvurma özgürlüğüne sahip olmuşlardır. Kuvvete başvurma devletler için bir hak olduğu yaklaşımı XIX. y.y. başına kadar geçerliliğini korumuştur. Devletler, yüzyıllardır sahip oldukları bu haktan hemen ve kolaylıkla vazgeçememişler ve savaşa başvurduklarında “**haklılık**” retoriğini başka adlar altında kullanmaya devam etmişlerdir.⁶³ Egemenliğin bir tezahür şekli olan

⁵⁹ Yoram Dinstein, *War, Aggression And Self- Defence*, Grotius Publications Limited, Cambridge 1988, s. 61.

⁶⁰ Stanimir A. Alexandrov, *Self – Defense Against The Use of Force in International Law*, Kluwer Law International, La Haye, 1996, s. 1-3.

⁶¹ Stanimir A. Alexandrov, a.g.e., s. 5-6.

⁶² Stanimir A. Alexandrov, a.g.e.,s. 8.

⁶³ Yoram Dinstein, a.g.e., s. 66,74.

savaş yapma hakkı varlığını koruma/*self-protection/self-preservation*, meşru müdafaa hakkı, zorunluluk hali/*necessity*, hayati çıkarların korunması/*protection of vital interest*, hakların ihlali, ulusal onurun ya da şerefın zedelenmesi gibi klişeleşmiş iddialara dayandırılmıştır. Bunun sonucu olarak, kuvvet kullanılmasını haklı kılan ve net olarak tarif edilmemiş esaslara dayalı bir uygulamaya ortaya çıkmıştır.⁶⁴ Kısacası, devletler kuvvete başvurma haklarından vazgeçmeden, bunu savaş adı altında değil, başka adlar vererek yapmaya başlamışlardır.⁶⁵

1. Dünya Savaşı sırasında yaşanan büyük kayıplar, insanoğlunun barışı koruma yolunda ciddi ve büyük adımlar atmasına neden olmuştur. Bu maksatla ilk olarak 1920 yılında Milletler Cemiyeti kurulmuştur. Milletler Cemiyeti Misakı çerçevesinde, Cemiyetin genel amacı, uluslararası barış ve güvenliği muhafaza etmek ve uluslararası işbirliğini ilerletmektir.⁶⁶ Daha spesifik olarak, Misak devletlere uyuşmazlıkları barışçıl yollar tüketilinceye kadar savaşa başvurmama konusunda yükümlülükler getirmiştir. Ancak, Misak savaşı bir bütün olarak yasaklamamış sadece meşru ve meşru olmayan savaş arasındaki ayrımı ortaya koymuştur.⁶⁷ Bu çerçevede Misak'ta “*savaşa başvurma*” teriminin kullanılmış olması, Misak hükümlerinin etkinliğini zayıflatan önemli bir unsur olmuştur. Devletler, resmî bir savaş ilan olmaksızın gerçekleştirdikleri “*savaşa varmayan kuvvete dayalı tedbirlerinin*” bu tedbirlerin “*uyuşmazlıkları barışçık yollarla çözme yöntemleri*” arasında yer aldığını iddia ederek, Misak çerçevesindeki yükümlülüklerinden kurtulmaya çalışmışlardır.⁶⁸ Sonuç olarak, MC Misakı, kuvvet kullanılmasını

⁶⁴ H. Sertaç Başeren, “*Uluslararası Hukukta Devletlerin Münferiden Kuvvet Kullanmalarının Sınırları*”, Ankara Üniversitesi Basımevi, Ankara, 2003, s. 21.

⁶⁵ Funda Keskin, “*Uluslararası Hukukta Kuvvet Kullanma: Savaş, Karışma ve Birleşmiş Milletler*”, Mülkiyeliler Birliği Vakfı Yayınları, Ankara 1998, s. 29.

⁶⁶ Ingrid Detter De Lupis, “*The Law of War*”, Cambridge University Press, New York, 1989, s. 54

⁶⁷ Ingrid Detter De Lupis, a.g.e., s. 55

⁶⁸ Timothy L. H. McCorMack, “*Self-Defense in International Law, The Israel Raid on the Iraq Nuclear Reactor*”, St. Martin's Press, New York, The Magnes Press, The Hebrew University, Kudüs, 1996, s. 114.

kısıtlama konusunda evrensel planda bazı düzenlemeler getirmiş, ancak devletlerin savaşa başvurma hakkını tamamıyla ellerinden almamıştır.

MC Misakı'nın yürürlüğe girmesinden sonra, savaşın kesin olarak yasaklanması konusundaki boşluk, “*savaşı ulusal politikanın bir aracı olarak yasaklayan*” “Kellogg-Briand Paktı'nın” 27 Ağustos 1928 tarihinde imzalanmasıyla doldurulmuştur. Ulusal politikanın bir aracı olarak kuvvet kullanılmasını yasaklayan Pakt, 1928-1945 arası dönemde savaşı yasaklayan bir örf ve âdet hukuku kuralının doğmasında önemli bir role sahiptir. Bununla birlikte, “Kellogg-Briand Paktı'nın” öngördüğü kuvvet kullanma yasağının yorumlanması ve uygulanmasıyla bağlantılı kimi sorunlar doğmuştur. İlk olarak, Paktın 1. maddesinde, MC Misakı'nda olduğu gibi, “*savaşa başvurma*” şeklindeki aynı sorunsal terminolojinin kullanılmış olması, Paktın savaşı yasakladığı fakat savaşa varmayan kuvvete dayalı tedbirleri yasaklamakta yetersiz kaldığı görüşünün ileri sürülmesine neden olmuştur.⁶⁹

Bu görüşü savunanlar, Pakt'ın 2. maddesinin savaşa varmayan münferit kuvvet kullanmalara karşı genel bir yasak tesis ettiği argümanına karşı çıkararak, geleneksel savaşa varmayan kuvvete dayalı tedbirleri uyuşmazlıkların “*barışçı*” yollarla çözme yöntemleri arasında sayarak, 2. maddenin 1. maddeden daha geniş yorumlanamayacağını ileri sürmüşlerdir.⁷⁰ Ancak, Pakt'ın girişinde amaçlara verilen geniş anlam ve genel olarak metnin güçlü terminolojisi ışığında, Antlaşmaların yorumuna ilişkin etkililik ilkesinin tatbiki ve Pakt'a taraf olan devletlerin takip eden uygulamaları, Pakt'ın her türlü önemli kuvvet kullanmayı yasakladığını göstermektedir.⁷¹

İkinci olarak, Kellogg-Briand Paktı'nın sadece savaşı yasaklamakla yetinmesi, Misak'a aykırı davranan devletlere karşı nasıl ve hangi yollarla zorlama tedbirleri alınacağını öngörmemesi, Pakt'ın önemli bir eksikliği olmuştur. Bu durum

⁶⁹ Derek W. Bowett, *Self-Defence in International Law*, Manchester University Press, Manchester, 1958, s. 136.

⁷⁰ Timothy L. H. McCorMack, a.g.e. , s. 117.

⁷¹ Sertaç H. Başeren, a.g.e. , s. 29.

Pakt'ın, MC Misakı ile bağdaştırılmasını gerektirmiştir. Bu doğrultuda kimi girişimler gerçekleştirilmişse de Cemiyet üyelerinin yükümlülüklerinin artması kaygısı yüzünden bu çalışmalar olumlu sonuçlar vermemiştir.⁷² Son olarak, Pakt'ta meşru müdafaa hakkının açıkça düzenlenmemiş ve parametrelerinin net bir biçimde ortaya konulmamış olması, Pakt'ın bir başka önemli eksik yönüdür.⁷³

Hukuk düzeninden beklenen temel işlevlerden birisinin, ilgili olduğu toplumda “*barış sağlamak*”tır. Uluslararası toplumun hukuk düzeni olan uluslararası hukuktan da, uluslararası toplumu oluşturan birimlerin ve bireylerin şiddete ya da kuvvete başvurmasını düzenlemesi beklenir. Uluslararası toplumda kuvvete başvurmanın hukuksal bir düzene bağlanmasına ilişkin uzun bir tarihsel süreç yaşanmıştır. Geline nokta devletlerin ve diğer uluslararası aktörlerin ilişkilerinde kuvvete hangi durumlarda başvurulabileceğine hangi durumlarda kuvvete başvurmanın hukuk dışı sayılacağına ilişkin bir düzenin oluştuğu söylenebilir.

1.2.1. Birleşmiş Milletler Öncesi Uluslararası Hukukta Kuvvet Kullanma Yasağı

1.2.1.1. “*Haklı Savaş*” Kavramı ve Gelişimi

Geçen yüzyılın ilk yarısına kadar savaşın, insanoğlunun karşılaşmak zorunda olduğu doğal felaketlerden birisi olduğuna dair inanç küçümsenemeyecek kadar güçlüydü. Tıpkı bir deprem ya da yağmur gibi savaş da aralıklarla olan ve insanoğlunun oluşumunu düzenleyemeyeceği olgulardan birisidir. Bu görüşün en çarpıcı yansıması savaşın, hukukun bir düzenleme konusunu oluşturamayacağıdır. Savaşa hukuksal bazı sonuçlar bağlanabilecek ancak tıpkı depremin ya da yağmurun oluşumunun hukuken düzenlenememesi gibi savaşın oluşumu da hukuken

⁷² Seha L. Meray, *Devletler Hukukuna Giriş*, II. Cilt, Ankara Üniversitesi Basımevi, Ankara, 1975, s. 460-461.

⁷³ Yoram Dinstein, a.g.e. , s. 81-82.

düzenlenemeyecektir.⁷⁴ Uluslararası hukuk, savaşı bir olgu olarak kabul etmek durumundadır ve ancak savaşın yürütülmesini ve sonuçlarını düzenleyebilecektir.⁷⁵

Savaşın, hukukun düzenleme konusu olamayacağı fikrine rağmen ‘*haklı savaş*’ düşüncesi yüzyıllar öncesine kadar gitmektedir. Antik Roma döneminde, Roma’ya zarar veren taraftan istenilenlerin yerine getirilmemesi ve savaşın ilan edilmesi şartları çerçevesinde savaşa başvurmanın haklı olacağı kabul edilmiştir.⁷⁶ Hıristiyanlık teolojisi de savaşı ancak ‘*gerekli*’ olduğunda başvurulması gereken bir yöntem olarak nitelendirmiştir. Hatta bu anlayışın Roma İmparatorluğu’nun Hıristiyanlaşması ile birlikte daha fazla kuvvet kazandığı da söylenebilir.⁷⁷

15. ve 16. yüzyıllarda, modern uluslararası hukukun kurucuları olan hukukçular arasında da yaygın, olan görüş savaşın haklı bir gerekçeye dayanması gereğidir. Bu bağlamda, ünlü İspanyol hukukçu Vitario, her yanlış yapmanın savaş nedeni olamayacağı düşüncesini vurgulamıştır. Benzeri bir biçimde, bir başka ünlü hukukçu Suarez devletlerin kuvvet kullanmadan önce karşı tarafa haklı bir neden göstermek ve aslında önce zararlarının tazmin edilmesini istemek zorunda olduklarını belirtmiştir.⁷⁸

Avrupa’da ulus devletlerin ortaya çıkmaya başlaması ile haklı savaş kavramı, haklılığın dayanakları açısından önemli değişimlere uğramıştır. Bu dönemle birlikte savaşı meşru kılan şey, devletlerin egemenliği ile ilişkilendirilmeye

⁷⁴ Q. Wright, “*Changes in the Conception of War*”, 18 American Journal of International Law, 1924, s.755.

⁷⁵ Lassa Francis Lawrence Oppenheim, “*International Law*”, Seventh Addition, edited by H. Lauterpachts, London: Longsman, 1948-1952, s.202; Y. Dinstein, “*War, Aggression and Self-Defence*”, s. 71.

⁷⁶ Yoram Dinstein, “*War, Aggression and Self-Defence*”, s. 62.

⁷⁷ J. Von Elbe, “*The Evolution of the Concept of the Just War in International Law*”, 33 American Journal of International Law, 1939, s. 665-667.

⁷⁸ Yoram Dinstein, *War, Aggression and Self Defence*. s. 63-65.

başlanmıştır.⁷⁹ Grotius, meşru müdafaa, mülkiyetin korunması ve vatandaşlara zarar verenlerin cezalandırılması gibi ulus devletle çok daha ilgili olan gerekçeler ortaya koymuştur.⁸⁰

Ancak, bu dönemlerde ulus devletlerin uluslararası sistemdeki hâkimiyeti, savaşın neredeyse her sebeple başvurulabilecek meşru bir yöntem olarak kabulüne yol açarak haklı ve haksız savaş arasındaki ayrımı ciddi bir erozyona uğratmıştır. Hatta savaşa başvurma, ulus devletlerin egemenliğinin bir gereği olarak da görülmüştür. Bu dönemlerde birçok ikili antlaşmalarda tarafların birbirlerine karşı savaşa başvurmamasına ilişkin hükümlerin varlığı, savaşın genel uluslararası hukuk çerçevesinde meşru sayıldığına bir göstergesi olarak da değerlendirilmektedir.⁸¹

Oysa bu durum, uluslararası hukukta ciddi bir çelişkinin varlığını göstermekteydi. Savaşa başvurma hakkının tanınması, ulus devletlerin bizzat varlığını, egemenliğini ve ülkesel bütünlüğünü tehdit etmekteydi. Oysa bir hukuk düzeninden beklenen somut işlevlerden birisi unsurlarının temel haklarını korumasıdır. Bir devlete, diğerine karşı silahlı kuvvet kullanma hakkının verilmesi, hedef devletin temel bir hakkı olan var olma hakkının korunmaması manasına gelecektir.⁸²

Bu çelişki savaşa başvurulabilecek durumların zamanla kısıtlanmasına da yol açmıştır denebilir. Sürekli birbirleri ile çatışma riski taşıyan birçok ulus devletin belirli bir kuvvet dengesi çerçevesinde bir arada bulunuyor olması, istikrarın sağlanması için kuvvet kullanılmasının gittikçe sınırlandırılması eğilimine yol açmıştır. Barış düzeninin korunması için barışçı çözüm yolları da, uluslararası hukuk doktrininde böylelikle daha fazla ön plana çıkmaya başlamıştır. Bunun en tipik örneği 1899 ve 1907 tarihli La Hey Barış Konferansları'nın sonucunda kabul edilmiş

⁷⁹ Ian Brownlie. "*International Law and Use of Force by States*", s. 7 vd.

⁸⁰ Yoram Dinstein, a.g.e., s. 63-66.

⁸¹ Yoram Dinstein, a.g.e., s. 72-74.

⁸² Q. Wright, "*The Present Status of Neutrality*", 34 American Journal of International Law, 1940, s.399

olan ve devletlerin uluslararası sorunlarını barışçı yöntemlerle çözmesini öngören düzenlemelerdir.⁸³

Statünün 12. maddesi, savaşa ancak belirli bir prosedür sonucunda başvurulabileceğini ima eden düzenlemeler içermektedir. Bu bağlamda devletlere, birbirleri ile olan ve barışı tehlikeye sokan sorunlarını hakemlik, yargı yolu veya Konsey tarafından sağlanacak soruşturma yöntemlerine havale etmeleri zorunluluğu getirilmektedir. Her halükarda devletler, bu tür yollarla ulaştıkları sonuç veya Konsey'in raporu üzerinden üç; ay geçmedikçe savaşa başvurmayacaklardır.

Görüldüğü gibi, bu madde ile savaşa başvurma yetkisine getirilen sınırlamanın kapsamı dardır. Öncelikle, yasakla ilgili olarak kullanılan kavram savaş (*war*)'dır. Kuvvet kullanmaya getirilen yasak, kavramsal olarak savaş ile sınırlanmış gözükmektedir. İleride görüleceği gibi, Birleşmiş Milletler sisteminin getireceği kuvvete başvurma yasağı ile karşılaştırıldığında bu yasak kapsam olarak sınırlı kalmaktadır.⁸⁴

İkinci olarak, hakemliğin veya MC Konseyi'nin kararının üzerinden üç ay geçtikten sonra tarafların birbirlerine karşı silahlı kuvvet kullanabilecekleri güçlü bir biçimde ima edilmektedir. Bu da Statünün savaşı tamamen yasaklamadığının açık bir göstergesi olarak algılanabilir.

Ancak, 13. maddenin 4. paragrafında, hakemlik kararına uyan tarafa karşı savaşa başvurulmayacağı ifade edilmektedir. 15. maddenin 6. paragrafına göre ise, sorun MC Konseyi'nin önüne geldiğinde, şayet Konsey meseleye ilişkin kararını soruna taraf devletler hariç oybirliği ile alma ve tarafların savaşa gitmemesini yükümlülemektedir.

⁸³ Bakınız Uluslararası Sorunların Barışçı Çözümüne İlişkin I Nolu La Hey Konvansiyonu, *Treaties and Other International Agreements of the United States of America 1776-1949*, Compiled under the direction of Charles I. Bevans LL. B. Assistant Legal Advisor Department of State, Volume I Multilateral, 1776-1917, Department of State Publication 8407, Washington, DC: Government Printing Office, 1968.

⁸⁴ Yücel Acer, "*Uluslararası Hukukta Saldırı Suçu*", Roma Yayınları, Ankara 2004, s.52-53.

Ancak, bu düzenlemeler bile, Statünün savaşa başvurulmasına kapsamlı bir yasak getirdiğini göstermemektedir. 15. maddenin 7. paragrafı, Konsey'in, sorunun çözümüne ilişkin bir kararının olmadığı veya kararının oybirliği ile olmadığı durumlarda, taraftan savaşa başvurmak da dâhil kendi yöntemleri ile baş başa bırakmaktadır. Öte yandan, söz konusu maddenin 8. paragrafına göre ise, sorun uluslararası hukuk kurallarına göre bir devletin iç işi olarak kabul edilir ise, Konsey bu konuda bir karar ya da tavsiye alamayacaktır.

Statünün değinilen bütün ilgili hükümleri birlikte değerlendirildiğinde, Konsey kararını oybirliği ile alamadığında veya mesele bir ülkenin iç işi sayıldığında taraftar savaşa başvurma yetkisine sahip olmaktadır. Hakemlik ya da Konsey kararının üzerinden üç ay geçtikten sonra da, taraftarın savaşa başvurabilecekleri de 15. maddeden çıkan bir sonuçtur. Öte yandan, MC Statüsü sonuç itibariyle sadece taraf devletleri bağlayan bir belgedir ve taraf olan bir ülke ile olmayan bir ülke arasında veya taraf olmayan iki ülke arasında uygulanması, ilgili hükümler yapıla geliş değeri kazanmadıkça hukukî bir zorunluluk ifade etmez. Statünün 17. maddesine göre, taraf olmayan ülkeler ya da bir taraf ülke ile taraf olmayan ülkeler arasındaki sorunlara ilişkin olarak, taraf olmayan ülkeler Statü'deki ilgili yükümlülükleri kabule davet edileceklerdir. Ancak, açıktır ki bu ülkelerin daveti kabul etme zorunlulukları mevcut değildir.⁸⁵

Milletler Cemiyeti Statüsünün, uluslararası ilişkilerde savaşa başvurulmasına ilişkin getirdiği kısıtlamaların, savaşın yasaklanması açısından değerlendirildiğinde önemli boşluklar bıraktığı açıktır. Bu boşlukların doldurulması yönünde Statünün kabulünden sonra uluslararası çalışmalar devam etmiştir. Bu çerçevede, ortaya konan ilk uluslararası belge MC Asamblesi tarafından 1924 yılında kabul edilen 'Uluslararası Sorunların Barışçı Çözümüne İlişkin Cenevre Protokolü' olmuştur. 21 maddelik Protokolün, savaşın yasaklanmasına ilişkin en önemli hükmü 2. maddede yer almaktadır. Buna göre taraf devletler birbirlerine karşı ya da başka devletlere karşı savaşa başvurmamayı taahhüt etmektedirler. Bu yükümlülüğün

⁸⁵ Yoram Dinstein, a.g.e., s. 80.

sadece iki istisnası olduğu kabul edilmiştir. Bunlardan birincisi ‘*saldırı eylemlerine, karşı direnme*’ maksadı ile savaşa başvurulmasıdır. İkincisi ise Protokol’e veya MC Statüsüne uygun olarak, MC Konseyi veya Asamblesi ile uyum içerisinde hareket etme durumlarında da savaşa başvurmak yasal olacaktır. Ancak, Protokolün, savaşın yasaklanması açısından en büyük zaafı hiçbir zaman yürürlüğe girememesi olmuştur.⁸⁶

Savaşın tamamen yasaklanmasına ilişkin bu boşluk iki savaş arası dönemde bir başka çok katılımlı antlaşma ile doldurulmaya çalışılmıştır. Bu anlaşma, 27 Ağustos 1928 tarihinde Paris’te imzalanan ve 24 Temmuz 1929 tarihinde de yürürlüğe girmiş olan Kellogg-Briand Paktı, ya da tam adıyla ‘Savaşın Ulusal Politikasının Bir Aracı Olarak Yasaklanmasına ilişkin Genel Anlaşma’dır.⁸⁷ II. Dünya Savaşı başladığında 63 devletin taraf olduğu Pakt, birisi teknik nitelikli olmak üzere iki maddeden oluşan kısa bir belgedir.

Paktın 1. maddesi, taraf devletlerin, uluslararası sorunların çözümünde savaşa başvurmayı kınadıklarını ve diğer devletlerle olan ilişkilerinde savaşı ulusal politikalarının bir aracı olarak tamamen ortadan kaldırdıklarını kararlaştırmaktadır. 2. madde ise, uluslararası sorunların, niteliği ne olursa olsun barışçı yöntemler dışında yöntemlerle çözülmeyeceğini öngörmektedir.

Kellogg-Briand Paktı savaşı, uluslararası sorunların çözümünde bir araç olarak ya da ulusal politikaların bir aracı olarak tamamen yasaklamaktadır.⁸⁸ Pakt’ın sadece meşru müdafaa, durumunda savaşa başvurulmasını yasaklamadığı ve bunun

⁸⁶ Uluslararası hukukta devletlerarası ilişkilerde kuvvet kullanılmasını açıkça yasaklayan bir başka uluslararası belge Almanya, İngiltere, İtalya, Fransa ve Belçika arasında 1925 yılında imzalanan Bern Misakı’dır. Misak, 16.10.1925 tarihinde imzalanmıştır. Metin için bakınız, Edip F. Çelik, *Milletlerarası Hukuk*, II. Kitap, Filiz kitabevi, İstanbul 1987, s. 396-397.

⁸⁷ 1939 yılındaki rakamlara göre bu Antlaşmaya Türkiye dâhil 63 ülke taraftır. 27.08.1928 tarihinde imzalanan Antlaşma metni için bakınız, Düstur, III. Tertip Cilt 10, 2. Baskı, s. 200. Anlaşma 32 devlet tarafından imzalanmıştır. 1979 yılında anlaşmaya taraf devlet sayısı 64 idi.

⁸⁸ Krzysztof Skubiszewski, ‘*The Use of Force by States*’ in *Manual of Public International Law* (ed by Sorensen) 1968, s. 139,742-744.

dışında herhangi bir nedenle de savaşa başvurulmasını yasakladığı kabul edilebilir.⁸⁹ Pakt'ın bugün de yürürlükte olmasını engelleyen bir neden mevcut değildir.

MC Statüsündeki düzenlemelere ilişkin belirtildiği gibi, Pakt'a ilişkin de belirtilmesi gereken bir nokta, yasak kapsamının savaş ile sınırlı olduğudur.⁹⁰ Savaşın tanımına ilişkin meseleler şimdilik bir yana konulduğunda, Kellogg-Briand Paktının savaş dışında kuvvete başvurma yasağını düzenleme konusu yapmadığı görülmektedir. Hem MC Statüsünün hem de Kellogg-Briand Paktı'nın sadece savaşın yasaklanmasına ilişkin hükümler içermesi, savaş niteliğine ulaşmayan kuvvet ya da silahlı kuvvet kullanılmasını yasak kapsamı dışında bırakmaktadır. Bu da uluslararası ilişkilerde bütün silahlı kuvvet kullanımlarının bu belgelerle de yasaklanmadığını göstermektedir.⁹¹

Gerek MC Statüsü gerekse Kellogg-Briand Paktı, savaş kavramını kullanmakla beraber bu kavramı tanımlamamaktadırlar. Bu gün bile savaş kavramının hukuksal tanımında yaşanan güçlükler hatırlanırsa aslında bu belgelerin tam olarak ne türden silahlı kuvvet kullanımlarını yasakladıkları da açıklığa kavuşmuş değildir. Savaşa başvurma yasağının kapsamı genişledikçe devletler, misilleme, barışçı abluka ve savaşa varmayan diğer kuvvet kullanma yöntemlerini hukuksal zemine oturtma çabasına girişmişlerdir. Savaşa varmayan bu zorlama yöntemlerinin yaygınlık kazanması uluslararası hukukun bu türden kuvvet kullanma yöntemlerinin hukuksallığını da düzenlemesini gerektirmiştir. Savaş dışı kuvvet kullanma eylemlerinin yaygınlığı karşısında uluslararası ilişkilerde kuvvet kullanılmasını düzenleyen uluslararası belgeler, savaş kavramı yerine, içeriği daha geniş kavramlar kullanmaktadırlar.

⁸⁹ Yoram Dinstein, a.g.e., s. 81.

⁹⁰ Derek W. Bowett, *Self-Defence in International Law*, s. 136. Fakat Brownlie, Paktın bütün ciddi silahlı kuvvet kullanımlarını yasakladığını öne sürmektedir. Ian Brownlie, *International Law and Use of Force by States*, s. 87.

⁹¹ Yücel Acer, a.g.e., s.54.

Bütün bu düzenlemelere rağmen insanlık, birincisinden çok daha fazla bir yıkım getiren bir başka dünya savaşını⁹² II. Dünya Savaşı'nı engelleyememiştir. Ancak, savaştan sonra uluslararası ilişkilerde kuvvet kullanılmasının yasaklanmasına ilişkin düzenlemeler daha büyük bir yoğunluk kazanmış ve uluslararası ilişkilerde kuvvet kullanılmasına ilişkin uluslararası hukuk kuralları daha fazla bir derinlik kazanmıştır.

1.2.2. Birleşmiş Milletler Döneminde Kuvvet Kullanma ve Saldırı

1.2.2.1. Birleşmiş Milletler Statüsü ve Kuvvet Kullanma Yasağına İlişkin Düzenlemeler

Birleşmiş Milletler (BM) Kurucu Anlaşması (Statüsü), savaş kavramı yerine 'kuvvet tehdidi' ya da 'kuvvet kullanma' (*threat or use of force*) kavramını kullanmakta ve kuvvet kullanmanın uluslararası ilişkilerdeki yeri konusunda biraz karmaşık ama daha somut düzenlemeler getirmektedir. Milletler Cemiyeti'nin kurulmasında olduğu gibi, BM'nin kurulmasında da temel maksat uluslararası barış ve güvenliğin korunmasıdır.⁹³ BM statüsünün 2 maddesi, temelde bu maksat doğrultusunda uluslararası ilişkilere yön vermesi gereken prensipleri sıralamaktadır. Bu maddenin 4. paragrafı şu düzenlemeyi getirmektedir:

'Tüm üyeler, uluslararası ilişkilerinde gerek herhangi bir başka devletin ülkesel bütünlüğüne ya da siyasî bağımsızlığına karşı, gerek Birleşmiş Milletler'in amaçları ile bağdaşmayacak herhangi bir biçimde kuvvet kullanma tehdidinde ya da kuvvet kullanılmasına başvurmaktan kaçınırlar.'

⁹² Türkkiye Ataöv, "İkinci Dünya Savaşı", Birey ve Toplum Yayınları, Ankara 1985, s. 153-157.

⁹³ Statünün giriş kısmının ilk cümlesinde, BM halklarının gelecek nesilleri, daha önce insanlığa iki kez tarifsiz acılar yaşatan savaşın yıkımlarından kurtarma kararlılığına sahip oldukları ifade edilmektedir.

Görüldüğü gibi bu hüküm, BM üyesi ülkelerin uluslararası ilişkilerinde kuvvet, kullanma tehdidine ya da kuvvete başvurmalarını ‘kaçınmak’ (*refrain*) gibi yumuşak bir anlatımla da olsa, genel olarak yasaklamaktadır. Sadece kuvvet kullanılmasının değil kuvvet kullanma tehdidinin de yasaklanması, uluslararası ilişkilerde kuvvet kullanılmamasına ilişkin düzenlemelerde gelinen aşamayı göstermesi açısından çarpıcıdır.

BM Statüsünün 2, maddesinin 4. paragrafındaki hükmün uluslararası hukukta kuvvet kullanma yasağını ifade eden yapıla geliş kuralı olduğu yerleşmiş durumdadır. Hatta bunun, uluslararası hukukun buyruk kuralları (*jus cogens*) arasında olduğu da yaygın kabul görmektedir.⁹⁴ 24 Ekim 1970, tarihinde BM Genel Kurulu tarafından kabul edilen “*BM Antlaşması’na Uygun Olarak Devletler Arasında Dostça İlişkilere ve İşbirliğine İlişkin Uluslararası Hukuk Prensipleri (Üzerine) Deklarasyon*” öncelikle BM Antlaşması’nın 2/4 hükmüne aykırı bir tavrın sadece BM Antlaşması’nın değil, aynı zamanda uluslararası hukuku ihlal ettiğini belirtilerek bu hükmün aynı zamanda yapıla geliş kuralı değeri kazandığını ilan etmiştir. 1987 tarihli 42/22 sayılı BM Genel Kurulu Kararı’na ekli ‘*Uluslararası İlişkilerde Kuvvet Tehdidi ya da Kuvvet Kullanmaktan Kaçınma Prensibinin Etkinliğinin Arttırılmasına ilişkin Deklarasyon*’un 1. maddesi de, ilişkilerde kuvvet tehdidine ya da kuvvete başvurmanın hem uluslararası hukukun hem de BM Antlaşması’nın ihlali olduğunu ve prensibin, BM Antlaşması dışında bütün ülkeleri bağlayan bir karaktere sahip olduğunu vurgulamıştır.

Siyasî ve ekonomik baskı gibi şiddet içermeyen önlemlerin madde 2/4 ün getirdiği yasak kapsamı dışında kaldığı genel olarak kabul edilmektedir, Kullanılan kuvvet (*force*) kavramı, siyasî, ekonomik ve benzeri şiddet içermeyen önlemleri

⁹⁴ *Nicaragua Davası*, Karan, ICJ Reports: 1986, s. 14, parag. 188-190.

kapsamamaktadır. Statü'ye ilişkin görüşmeler esnasında, bu, tür önlemlerin de yasak kapsamına alınmasına dair getirilen teklifler reddedilmiştir.⁹⁵

Yoğunluğu ne olursa olsun bütün silahlı kuvvet kullanma eylemlerinin yasak kapsamına girip girmediği meselesi ise tartışmalıdır. Kuvvet kullanma yasağının kapsamının belirlenmesinde eylemin şekline dayanarak yapılacak bir tahlil somut bir sonu doğurmamaktadır. Bu konu özellikle, BM Statüsü'nün kabulünden sonraki yıllarda ortaya konan bazı uluslararası belgelerle ve ilgili uluslararası yargı kararları ile kısmen de olsa açıklığa kavuşturulmuştur. Bu aşamada belirtmek yeterli olacaktır ki, silahlı kuvvet kavramının ne ifade ettiği, hangi bağlamda kullanıldığına göre değişiklik gösterecektir. Sadece madde 2/4 hükmünün ihlaline ilişkin olarak silahlı kuvvetin ifade ettiği ile meşru müdafaa, ya da saldırı kavramları bağlamındaki manası arasında önemli farklıklar bulunmaktadır.

Madde 2/4 hükmünde açıkça ortaya konmayan temel meselelerden birisi de kuvvet kullanma yasağının içeriğinin belirlenmesinde, kuvvet kullanma eyleminin doğuracağı sonuçların oynayacağı roldür. Madde 2/4'ün ifadesine bakıldığında kuvvet kullanma tehdidine ya da kuvvete bir başka devletin ülkesel bütünlüğüne ya da siyasî bağımsızlığına karşı ya da Birleşmiş Milletler'in amaçları ile bağdaşmayacak herhangi bir biçimde başvurulması yasaklanmaktadır. Dolayısı ile eylem, devletin ülkesel bütünlüğüne ya da siyasal bağımsızlığına zarar vermek gibi ya da BM amaçlarını ihlal etmek gibi yarattığı sonuçlar itibariyle tanımlanmaktadır.

Kuvvet kullanma eylemine ilişkin getirilen bu tanım, kuvvet kullanma yasağının, BM statüsünde açıkça belirtilen iki istisna dışında da yumuşatıp yumuşatmadığı bir tartışma konusudur. BM Statüsünün 51. maddesinde belirtilen meşru müdafaa hakkı ve VII. bölümünde düzenlenen Güvenlik Konseyi'nin silahlı kuvvet kullanma kararı açıkça ifade edilen istisnalardır. Bunların dışında da kuvvet kullanmanın yasal kabul edileceği durumların bulunup bulunmadığı açıklığa

⁹⁵ Örneğin Brezilya'nın ekonomik zorlama tedbirlerinin dâhil edilmesi yönündeki teklifi reddedilmiştir. Bakınız, 6 Documents on the United Nations Conference on International Organization, Documents, s. 335.

kavuşturulması gereken önemli bir noktadır. Madde 2/4'ün geniş bir yorumuna göre, açıkça belirtilen iki istisna dışında bütün kuvvete ya da kuvvet tehdidine başvurma, eylemlerinin, yasaklandığıdır. Yani, bir başka devletin ülkesel bütünlüğüne ya da siyasî bağımsızlığına karşı ya da Birleşmiş Milletler'in amaçları ile bağdaşmayacak herhangi bir biçimde tanımlamaları yasağı kısıtlamak maksadı ile değil özellikle nispeten küçük devletlere daha somut garantiler vermek maksadı ile kullanılmıştır.⁹⁶ Buradan çıkan sonuç, BM Statüsü'nün 2/4. maddesinden, BM Statüsü'nde açıkça belirtilen iki istisna dışında, güç kullanma yasağına bir istisna doğmadığıdır.

Hükmü daha dar yorumlayan görüşler ise, açıkça belirtilen istisnalar dışında da kuvvete başvurma'nın yasal olabileceğini öne sürmektedirler. İnsani maksatlarla kuvvet tehdidi ya da kuvvet kullanılmasının, BM sisteminin getirdiği yasak kapsamının dışında olduğunu savunan görüşler ön plana çıkmaktadır. Aşağıda, önerilen bu istisnalar genel olarak ele alınacaktır.

BM Statüsünün kuvvet kullanılmasının açıkça serbest bıraktığı iki duruma tekrar dönülürse, Statü'nün 51. maddesinin meşru müdafaa durumunda kuvvet kullanmayı yasal kabul ettiği görülmektedir. 51 madde:

“Bu antlaşmanın hiçbir hükmü Birleşmiş Milletler Üyelerinden birisinin silahlı bir saldırıya hedef olması halinde, Güvenlik Konseyi uluslararası barış ve güvenliğin korunması için gerekli önlemleri alıncaya dek, bu üyenin doğal olan bireysel ya da, ortak meşru müdafaa hakkına halel getirmez.”

Bu hükümden, ciddi tartışmaya yol açmayacak bazı sonuçlar doğmaktadır. Statü, bu hükmü ile zaten doğal olarak var olan meşru müdafaa hakkını tanıdığını ifade etmekte. Öte yandan, meşru müdafaa hakkını doğuran saldırının mutlaka “silahlı” bir saldırı olması gerektiğini öngörmektedir. Son olarak, meşru müdafaa hakkının kullanımı, BM Güvenlik Konseyi'nin barışın ve güvenliğin sağlanması için gerekli önlemleri almasına kadar hukuken yasal olmaktadır.

⁹⁶ Ian Brownlie, a.g.e., s. 268

BM Statüsü'nün kuvvet kullanma yasağına bir istisna teşkil eden meşru müdafaa hakkı ve kullanılmasına ilişkin düzenlemesi; günümüzde hala çok ciddi hukuksal tartışmalara da yol açmaktadır. Bazı görüşlere göre, 51. maddede tanımlanan ve meşru müdafaa hakkının doğması için silahlı saldırının vuku bulması şartı, uluslararası yapıla geliş hukukunda mevcut olan meşru müdafaa hakkının kapsamını başlatmaktadır. Bu görüşlere göre meşru müdafaa hakkı silahlı saldırının güçlü bir ihtimal olduğu durumlarda da kullanılabilir bir hak niteliğindedir.⁹⁷

Meşru müdafaa hakkının uluslararası yapıla geliş hukukundaki kapsamı ne olursa olsun, BM sistemi çerçevesinde, üye ülkeler arasında bu konuda bağlayıcı hükmün, daha özel hüküm olan 51. madde olduğu kabul edilmelidir.⁹⁸ Dolayısı ile sadece 51. maddede yer alan hükmün muğlak olan yönlerinin açıklığa kavuşturulması önem arz etmektedir. 51. madde, oluşan (*occures*) kavramını kullanarak, 'önleyici meşru müdafaa' hakkını meşru müdafaa hakkının dışında bıraktığını açıkça göstermektedir.⁹⁹ Silahlı saldırı ihtimalinin bulunduğu bir durumda meşru müdafaa hakkının kullanılması yasal olmayacaktır.

Bu bölümün 39. maddesi 'barışın tehdit edilmesi', 'barışın bozulması' ya da 'saldırı' durumlarında, Güvenlik Konseyi'ne tavsiyelerde bulunma ve bazı şartlar altında 41 ve 42. maddelerde belirtilen önlemleri alma yetkisi tanımaktadır.

Bu bölümün 42. maddesi, Güvenlik Konseyi'nin, kuvvet kullanılmasına varmayan tedbirlerin, barışı korumak ya da bozulan barış durumunu tekrar " oluşturmak için yeterli olmadığı sonucuna varması durumunda uluslararası barış ve güvenliği sürdürmek ya da tekrar tesis etmek için gerekli olabilecek hava, deniz ve kara kuvvetlerinin kullanılmasına karar verme yetkisine sahip olduğunu öngörmektedir. BM Statüsünün kuvvet kullanma yasağına ilişkin bu ikinci istisnası

⁹⁷ 51. maddenin önleyici meşru müdafaa hakkını da kapsadığına dair görüşler de mevcuttur. Derek W. Bowett, *Self Defence in International Law*, s. 185.

⁹⁸ Hans Kelsen, "*The Law of United Nations: a Critical Analysis of its Fundamental Problems*", F.A.Praeger, New York 1950, s. 914.

⁹⁹ Ian Brownlie, *International Law and the Use of Force by States*, s. 275.

Güvenlik Konseyi'nin uluslararası barış ve güvenliği korumak ya da bozulan barışı tekrar ihdas etmek maksatlarına yönelik olarak, hava, deniz ve kara kuvvetlerinin kullanılmasına izin vermesidir.

Düzenlemeden anlaşılmaktadır ki, barışa karşı bir tehdit olduğunu ya da barışın bozulduğunu veya bir saldırının söz konusu olduğunu belirleme yetkisi Güvenlik Konseyi'ne aittir. Öte yandan bu durumlarda alınan ve kuvvet kullanmaya varmayan tedbirlerin ne zaman sebepsiz olduğu veya yetersiz olduğu yine Güvenlik Konseyi tarafından takdir edilecek bir konudur. Bu durumda ele alınması gereken mesele BM Güvenlik Konseyi'nin barışa karşı bir tehdit olduğunu ya da barışın bozulduğunu veya bir saldırının söz konusu olduğunu hangi prensipler çerçevesinde belirleyeceğidir. İkinci olarak ise Güvenlik Konseyi hangi prensipler çerçevesinde kuvvet kullanmaya varmayan tedbirlerin yetersiz olduğuna hükmederek deniz, hava ve kara unsurlarının kullanılmasına müsaade etme yetkisine sahip olacaktır?

Tartışmaya yer vermeyecek şekilde, bu konularda Güvenlik Konseyi'nin takdir yetkisine sahip olduğu kabul edilmektedir. VII. Bölüm'ün ilk maddesi olan 39. madde bu konuda yetkiyi açıkça Güvenlik Konseyi'ne vermektedir.¹⁰⁰ İlgili uluslararası düzenlemeler de Güvenlik Konseyi'nin bu yetkilerini açıkça tanımaktadırlar. Örneğin, 1974 yılında BM Genel Kurulu'nun kabul ettiği 3314 sayılı saldırının tanımına ilişkin karar, bir saldırı eyleminin gerçekleşip gerçekleşmediğini tespit yetkisinin Güvenlik Konseyi'ne ait olduğunu belirtmektedir. Bu ve benzeri uluslararası düzenlemelerin maksadı, Güvenlik Konseyi'ni bağlayıcı prensipler oluşturmak değil, Güvenlik Konseyi'ne yol gösterici prensipler oluşturmaktır.¹⁰¹

¹⁰⁰ 39. madde şu ifadeyi kullanmaktadır: "Güvenlik Konseyi, barışın tehdit edildiğini, bozulduğunu ya da bir saldırı eylemi olduğunu saptar ve uluslararası barış ve güvenliğin korunması ya da yeniden kurulması için tavsiyelerde bulunur veya 41 ve 42. maddeler uyarınca hangi önlemler alınacağını kararlaştırır."

¹⁰¹ Yücel Acer, a.g.e., s.59.

Uluslararası ilişkilerde kuvvet kullanma yasağının ikinci istisnasına ilişkin olarak, BM Statüsü'nün kabulünden sonra yapılan bir düzenleme ile önemli bazı prosedürel değişiklikler yapılmıştır. BM Genel Kurulu, 1950 yılında aldığı bir kararla, Güvenlik Konseyi'nin veto nedeni ile uluslararası barış ve güvenliğin korunmasına ilişkin görevlerini yerine getiremediği durumlarda, Genel Kurul'un olağanüstü toplanarak, uluslararası barış ve güvenliğin korunması ya da restore edilmesi için askerî kuvvet kullanımı da dâhil çeşitli tedbirlerin alınmasını üye ülkelere tavsiye edebilecektir.¹⁰² Benzeri bir biçimde karar, Genel Kurul'un bu yetkisini '*barışın tehdit edilmesi*', '*barışın bozulması*' ya da '*saldırı*' durumlarında kullanacağını belirtmektedir.¹⁰³

Uluslararası ilişkilerde kuvvet kullanılmasına ilişkin BM sisteminin belirtilen bu temel özellikleri değerlendirildiğinde, ortaya çıkan ilk sonuç, sistemin, o ana kadar yapılan bütün uluslararası düzenlemelerden daha kapsamlı olduğudur. Uluslararası ilişkilerde devletlerin kuvvete başvurması ilk defa bu derecede kısıtlamaya uğramıştır. Kısıtlamanın kapsamını genişleten ilk unsur, Statü'nün sadece savaşa başvurulmasını değil kuvvete başvurulmasını da sınırlandırmasıdır. İkinci olarak kuvvet kullanmanın dışında kuvvet kullanma tehdidi de, kendisine bazı hukuksal sonuçlar bağlanarak kısıtlamaya tabi tutulmuştur.

Ancak, yasağın kapsamı çok geniş gözükmekteyse de, kullanılan kavramların ve tanımların önemli zorluklar içerdiği belirtilmelidir. Her şeyden önce tanımdaki kuvvet tehdidine ya da kuvvet kullanımına ilişkin kullanılan siyasî bağımsızlık, ülkesel bütünlük, BM'nin amaçlarına aykırılık gibi kavramlar ayrıca açıklanmaya ihtiyaç göstermektedir. O nedenle bazı yorum sorunları günümüzde de

¹⁰² *Uniting For Peace Resolution. G.A. Res, 337 (V) 3 Kasım 1950, 5th Session Supp 20. s. 10. Karar 52 oya karşı 5 ve 2 çekimser oy ile kabul edilmiştir.*

¹⁰³ Genel Kurul, Kore'de (1950), Slivey Sorunu'nda (1956), Macaristan Ayaklanması meselesinde (1956), Lübnan ve Ürdün'de (1958), Kongo Sorunu'nda (1960), Ortadoğu Sorunu'nda (1967), Pakistan iç savaşında (Bangladeş meselesi) (1972), Afganistan meselesinde (1980), Filistin Sorunu'nda (1980, 1982), Namibya'da (1981) ve işgal edilmiş Arap Toprakları Sorunu'nda (1982) acil toplanarak bu karar temelinde önlemler belirlemiş ve tavsiye etmiştir.

devam etmektedir. Öte yandan eylemin yöntem ve aracı konusunda da benzeri bir biçimde önemli muğlâklıklar mevcuttur. Zira tanımların merkezindeki kuvvet ve saldırı kavramları ayrıca tanımlanmıştır. BM statüsünde kuvvet kullanma yasağına getirilen iki istisnanın kapsamını ise, benzeri tanım sorunları yüzünden hala tartışmalı olduğu görülmektedir. Günümüzde meşru müdafaa hakkına dayanılarak başvurulmuş bazı kuvvet kullanma eylemlerinin gerçekten bu kapsamda değerlendirilebilir değerlendirilemeyeceği tartışma konusudur. Öte yandan, statünün VII. Bölümü'nde kullanılan barışın tehdit edildiği, barışın bozulduğu ya da bir saldırının gerçekleştirdiğinin tespitinin belirli prensiplere dayanması hukuksallık prensibinin bir gereği olarak kabul edilmelidir.

BM statüsünün kuvvet kullanmaya ilişkin düzenlemelerinin muğlâk kalan yönleri daha sonraki yıllarda yapılan bazı çalışmalar ve ilgili bazı uluslararası yargı kararları ile açıklığa kavuşturulmaya çalışılmıştır.

1.2.2.2. Birleşmiş Milletler Sonrası Kuvvet Kullanma Yasağına İlişkin Gelişmeler

BM sonrası dönemde, uluslararası ilişkilerde hukuka aykırı kuvvet kullanılması ile ilgili en çarpıcı gelişme saldırı kavramının barışa karşı suç olarak¹⁰⁴ değerlendirilerek ilgili kişilerin cezai sorumluluğunu gerektirdiği prensibinin Nüremberg ve Tokyo Mahkemeleri statülerinde açıkça kabul edilmesidir.¹⁰⁵ Statüler, barışa karşı suçlar kavramını, saldırı savaşı veya uluslararası antlaşmalara ve güvencelere aykırı bir savaş olarak nitelemektedirler. Ancak, buradaki sıkıntı da yine benzeri bir sıkıntıdır. Statüler, saldırı savaşı ya da uluslararası antlaşmalara ve güvencelere aykırı savaş kavramlarını tanımlamamışlardır. Özellikle saldırı ve saldırı savaşı kavramlarının ilerleyen yıllarda saldırı suçu açısından kazanacağı merkezi rol çerçevesinde düşündüğünde, bu belgelerin kavramları tanımlamamasının çok önemli bir eksiklik olduğu söylenebilir.

¹⁰⁴ Yücel Acer, “*Uluslararası Hukukta Saldırı Suçu*”, Roma Yayınları, Ankara 2004, s.62.

¹⁰⁵ Bakınız, Nüremberg Mahkemesi Statüsü, madde 5; Tokyo Mahkemesi Statüsü, madde 5(a).

BM statüsünün kabulünden sonraki yıllarda, uluslararası ilişkilerde kuvvete başvurulması ile ilgili kavramların tanımlanmasına yönelik gelişmelerin temel bir niteliği vardır. BM statüsün yukarıda belirtilen tartışmalı noktaları ile birlikte getirdiği sistemin açıklanmaya veya yorumlanmaya ihtiyaç gösteren unsurları özellikle BM öncülüğünde çok katılımlı uluslararası belgelerin düzenleme konusunu oluşturmuştur. Uluslararası ilişkilerde kuvvete başvurma ve saldırı eylemlerine ilişkin oluşturulmuş uluslararası belgeler, BM statüsünde bu konulara ilişkin hükümlerin kapsamını genişletmiş ya da daraltmış değildir. Bu durum, belgelerde özellikle vurgulanmış bir noktadır. Bu belgelerin, daha çok BM Antlaşması'nda kuvvet kullanmaya ilişkin hükümlerin daha detaylı tanımına yönelik olduğu belirtilebilir.¹⁰⁶

Kronolojik olarak, BM kararları çerçevesinde ilk önemli gelişme 1965 yılında Genel Kurul'un aldığı '*Devletlerin İçişlerine Karışmanın Kabul Edilemezliği ve Devletlerin Bağımsızlıklarının ve Egemenliklerinin Korunması Deklarasyonu*'dur.¹⁰⁷ İçişlerine karışmama prensibinin hangi eylemlerce ihlal edildiğini düzenleyen Deklarasyon, hiçbir devletin, diğer bir devletin içişlerine ya da dışişlerine doğrudan veya dolaylı müdahale etme hakkına sahip olmadığını belirtmiştir. Bu bağlamda silahlı müdahale veya bir devletin kişiliğine karşı siyasî, ekonomik ve kültürel unsurlarına yönelik diğer herhangi bir şekilde müdahalenin ya da tehditlerde bulunmasının kınandığını belirtmiştir. Ancak bu Deklarasyon'da da, silahlı müdahale kavramının kapsamlı tanımlarını bulmak mümkün değildir.

Ancak, Deklarasyon'daki hükümler, bir ülkenin içişlerine karışmama prensibi ile kuvvete başvurmama prensibini ihlal eden eylemler arasında fark olduğunu göstermektedir. Silahlı müdahale ile diğer türden müdahaleler arasında ayırım yapıldığı belgenin ilk paragrafında açıkça görülmektedir. Ekonomik ya da

¹⁰⁶ Yücel Acer, a.g.e., s.63.

¹⁰⁷ Declaration on the Inadmissibility of Intervention in the Domestic Affairs of States and the Protection of their Independence and Sovereignty 1965, (Adopted by 109 to 0, with 1 abstention (UK).) G.A. Res. 2131 (XX) 21 December 1965, 20th Session Supp 14. S. II, 60 *American Journal of International Law*, (1966), s, 662.

siyasal nitelikli kimi müdahale eylemleri dahi içişlerine karışmama prensibini ihlal edebilmektedir. Bir başka ülkenin egemenlik haklarından vazgeçmesini sağlamak için ya da bir çıkar elde etmek için ekonomik, siyasî veya başka herhangi bir tür tedbirlere başvurulması içişlerine karışma sayılacaktır. Oysa bu tedbirler yukarıda belirtildiği gibi kuvvete başvurmama prensibini ihlal etmeyecektir.¹⁰⁸ Ancak silahlı müdahale niteliğindeki müdahaleler kuvvet kullanma yasağını ihlal edebilecektir.

Uluslararası hukukta kuvvet kullanma yasağına ilişkin daha önemli kararlar 1970’li yıllarda alınmıştır. Bunlardan ilki, 24 Ekim 1970 tarihinde BM Genel Kurulu tarafından kabul edilen ‘*BM Antlaşması’na Uygun Olarak Devletler Arasında Dostça İlişkilere ve İşbirliğine İlişkin Uluslararası Hukuk Prensipleri Üzerine Deklarasyon*’dur.¹⁰⁹ Belge, ‘uluslararası sorunların barışçı yollarla çözülmesi’, ‘içişlerine karışmama’, ‘*BM Antlaşması gereğince devletlerin birbirleri ile işbirliği yapma yükümlülüğü*’, ‘*halkların haklarının eşitliği*’ ve ‘*self-determinasyon*’ ve ‘*devletlerin egemen eşitliği*’ prensiplerini konu almıştır. Deklarasyon, öncelikle BM Antlaşması’nın 2/4 hükmünü tekrar etmiştir. Bu bağlamda, her ülkenin, uluslararası sorunların çözümünde tehdit ya da kuvvet kullanmama yükümlülüğü altında olduğu belirtilmektedir.

Deklarasyon’un BM sisteminin kuvvete başvurulmasına ilişkin hükümlerinin açıklanması yönünde attığı önemli adımlardan birisi devletlere, diğer bir devletin ülkesine sızma maksatlı düzensiz güçleri veya paralı askerler de dâhil silahlı grupları desteklememe yükümlülüğü öngörmesidir. Bu türden bir desteğin, silahlı saldırı sayılıp meşru müdafaa hakkı gerekçesi olamasa da kuvvet kullanma

¹⁰⁸ *Nicaragua Davası* kararında UAD, Kontra gerillalarının finansal olarak desteklenmesi içişlerine karışmama prensibini ihlal ederken kuvvet kullanma niteliği kazanmadığını belirtmiştir. *Nicaragua Davası* Kararı, par. 228.

¹⁰⁹ *General Assembly Declaration on Principles of International Law Concerning Friendly Relations and Co-operation among States in Accordance with the Charter of the United Nations*. G.A. Res. 2625 (xxv) 24 Ekim 1970. Karar konsensus ile alınmıştır.

yasağı prensibini ihlal ettiği sonucu doğmaktadır.¹¹⁰ Ayrıca bir başka ülkedeki iç ayaklanmaları ya da terörist eylemleri organize etmek, başlatmak, yardım etmek veya katılmak eylemleri de devletlerin kaçınmakla yükümlü olduğu eylemler olarak nitelenmektedir. Dolayısı ile bu türden gruplara destek vermek kuvvet kullanma yasağını ihlal etmektedir. Ancak desteğin niteliği konusu Deklarasyon da açıklanmazken, bu konuda UAD'ın *Nicaragua* Davası Kararı'nda belirttiği gibi ekonomik ya da siyasî nitelikli destekler, kuvvet kullanma prensibini ihlal etmeyecektir.¹¹¹ Kuvvet kullanma vasıtası ile bir başka devletin ülkesinin işgal edilmesi de kuvvete başvurmama prensibini ihlal eden bir eylem olarak nitelenmektedir.

Deklarasyon'un bir başka önemli katkısı da, kuvvet kullanmayı içeren misillemeye (*reprisal*) bulunmamanın devletler için bir yükümlülük olduğunu belirtmesidir. Benzeri bir şekilde, devletlerin self-determinasyon hakkının kullanılması karşısında kuvvete başvurmama yükümlülüğünden bahsedilmektedir. Deklarasyon'un uluslararası ilişkilerde kuvvet kullanma yasağına ilişkin önemli bir ifadesi de saldırı savaşının barışa karşı suç oluşturduğu ve bu bağlamda uluslararası hukukta bir sorumluluk doğurduğunu belirtmesidir.

BM Antlaşması'nın VII. bölümündeki kimi kavramların muğlak olması, bir başka deyişle bu bölümdeki anahtar kelimelerden birisi olan 'saldırı' kavramının tanımlanmıyor olması dolayısı ile BM içerisinde uzun yıllar bu kavramın tanımlanmasına ilişkin çalışmalar yürütülmüştür. Saldırı kavramının tanımlanması maksadı ile kurulun özel Komite, 20 yılı aşkın bir süre bu konu üzerinde çalışmalar yürütmüş ve bunun sonucunu almak, ancak 1974 yılında mümkün olabilmiştir. Özel komitenin kabul ettiği tanım 1974 yılında Genel Kurul tarafından '*Saldırının*

¹¹⁰ Rein Mullerson, "*Self-Defence in the Contemporary World*", Damrosch, L.F. ve D.J. Scheffer, (eds), "Law and Force in the International Order, Westview Press, 1991, Boulder 1991, s. 18.

¹¹¹ *Nicaragua* Davası Kararı ICJ Reports, 1986, s. 14, par. 228.

*Tanımlanması Kararı*¹¹² olarak kabul edilmiştir. Karar, hem genel bir tanım getirerek, hem de örnekleme yöntemi ile saldırı kavramını tanımlamış ve bu nitelikleri ile de saldırı kavramını en detaylı tanımlayan uluslararası belge niteliğine sahip olmuştur.

BM Genel Kurulu, 3 Aralık 1986 tarihinde 41/46 Sayılı kararı ile '*Uluslararası İlişkilerde Kuvvet Kullanmama Prensiбинin Etkinliğini Geliştirme Özel Komitesi*'nin¹¹³, kuvvet kullanmama ve uyuşmazlıkların barışçı yollarla çözümü prensiplerinin etkinliğinin artırılması üzerine taslak bir bildiri ve gerekiyorsa gerekli tavsiyeler oluşturmasını istemiştir. Hazırlanan bu taslak, Genel Kurul'un 18 Kasım 1987 tarihli kararının eki olarak ve '*Uluslararası İlişkilerde Kuvvet Tehdidi ya da Kuvvet Kullanmaktan Kaçınma Prensiбинin Etkinliğinin Artırılmasına İlişkin Deklarasyon*'¹¹⁴ başlığı ile ilan edilmiştir. Deklarasyon, genel olarak uluslararası sorunların barışçı çözümü yöntemleri ile çözümlenmesi gerektiğini ve ilişkilerde kuvvet tehdidi veya kuvvete başvurmadan kaçınılmasına ilişkin prensipleri vurgulamıştır. 1970'li yıllarda kabul edilen deklarasyonlara benzer bir biçimde, dolaylı nitelikli müdahalelerin, yani bazı gruplara ve bu arada terörist gruplara askerî, ekonomik, siyasal benzeri yardımların yapılmasının devletlerin yükümlülüklerini ihlal manasına geldiği belirtilmiştir. Ne türden yükümlülüklerin ihlal edildiği ise belirtilmemiştir. Ancak, silahlı yardımların kuvvete başvurmama yükümlülüğünün ihlali olduğu incelemelerimizden ortaya çıkmıştır. Deklarasyonda saldırı savaşı propagandasından kaçınmanın ve uluslararası terörizmi engelleyici tedbirlerin alınmasının da devletlerin yükümlülüğünde olduğu vurgulanmıştır.

Karar'ın ekinin 1. maddesinde ise, ilişkilerde tehdide ya da kuvvete başvurmanın hem uluslararası hem de BM Antlaşması'nın ihlali olduğu belirtilmiştir.

¹¹² *Resolution on the Definition of Aggression 1974* (G.A. Res. 3314 (XXIX) 14 December 1974, 2th Session Supp 31. s. 142, 69 American Journal of International Law, (1975), s. 480. Karar Genel Kurul'da konsensus ile alınmıştır.

¹¹³ The Special Committee on Enhancing the Effectiveness of the Principle of Non-Use of Force in International Relations.

¹¹⁴ GA/RES/42/22, 42nd Session, Supp. 49, 73rd plenary meeting, 18 November 1987.

Bu prensibin evrensel bir nitelik taşıdığı ve BM Antlaşması dışında da bütün ülkeleri bağlayan bir karaktere sahip olduğu vurgulanmıştır. Hiçbir gerekçenin, kuvvet tehdidinde ve kuvvete başvurmayı haklı kılmayacağını vurgulanması, BM sisteminin açıkça izin vermediği kuvvet kullanma durumlarının yasal kabul edilmediği intibamı vermektedir. BM Statüsü altındaki yükümlülüklerin devletlerin uluslararası hukuktan kaynaklanan diğer yükümlülüklerinden daha üstün olduğunun kabul edildiğinin ilan edilmesi, bu anlayışı daha da güçlendirmektedir.¹¹⁵

¹¹⁵ Yücel Acer, a.g.e., s.67.

1.3. BM BELGELERİNDE KUVVET KULLANMA YASAĞI VE MEŞRU MÜDAFAA HAKKI

1.3.1. BM ÖRGÜTÜ DÖNEMİNDE KUVVET KULLANIMI

Bütün dünya devletleri için, ağır sonuçlarıyla II. Dünya Savaşı devam ederken, Müttefik Devletleri de, uluslararası uyuşmazlıklarda etkin bir rol oynayacak, evrensel nitelikli bir uluslararası örgütün oluşturulması konusunda gayret sarf edilmesi gerektiğine inanmışlardı. Daha önce Milletler Cemiyeti adı altında bir ittifak oluşturulmuş, fakat başarısız olmuştur. Ama bu kez oluşturulacak örgütün farklı olacağı düşünülüyordu. 1945'in ilkbaharında 49 ülkenin delegeleri San Fransisko'da bir araya gelerek Birleşmiş Milletler Antlaşması'nın ilk taslağını hazırladılar. Bu delegeler Antlaşma ile kendi hayatlarında iki kez büyük yoğunluk yaşanmış ve onarılamaz yaralar oluşturan savaş musibetlerinden gelecek nesilleri korumak maksadıyla, karşılıklı taahhütlerde bulundular.¹¹⁶

BM Antlaşması, uluslararası barış ve güvenliğin muhafazası gibi çok önemli bir görevle yeni bir örgüt olarak kuruluyordu. Antlaşma, sadece örgütün yapısına yönelik değil; aynı zamanda örgütün muhtevası ve çalışmasına ilişkin kural ve prensipleri içeren düzenlemelerden oluşturulmuştu. Özellikle, kuvvet kullanma başta olmak üzere, üye devletlerin tutumlarının belirli kurallara veya çerçeveye oturtulması için özel ilkeler öngörüldü. Bu ilkeler ve kurallar, genel olarak, uluslararası antlaşmalar ile örf ve âdet hukukundan esinlenerek ortaya çıkan uluslararası hukuk kuralları olarak tanımlanmaktadır.¹¹⁷

BM sisteminin oluşmasında en etkin kaynağı, uluslararası antlaşmalar oluşturmaktadır. Çünkü uluslararası hukuk bakımından BM örgütünün kurucu metni de bir antlaşmadır. Bu antlaşma, herhangi birçok taraflı uluslararası sözleşmede

¹¹⁶ Antony Gark Arend, Robert Beck, *International Law and the Use of Force*, 1993, s.29.

¹¹⁷ Arend/Beck, a.g.e., s.29.

olduğu gibi uluslararası görüşmeler çerçevesinde BM Konferansı'yla formüle edilmiştir. Bu konferansların sonunda 26 Haziran 1945'te 51 ülke (Beyaz Rusya ve Ukrayna ile Sovyetler Birliği dâhil olmak üzere) sözleşmeyi imzalamışlar ve 24 Ekim 1945'te Güvenlik Konseyi'nin sürekli üyelerinin ve diğer taraf devletlerin çoğunun onayıyla yürürlüğe girmiştir. BM Antlaşması, tıpkı diğer uluslararası sözleşmelerde olduğu gibi imza koyan bütün taraf devletleri bağlar. İşte uluslararası antlaşmaların da kaynaklık ettiği uluslararası hukukun genel ilkeleri, BM Antlaşması'nın temelini oluşturarak kuvvet kullanılması konusunda düzenlemelere etki etmiştir.¹¹⁸

Uluslararası topluluk, kuvvet kullanma ile ilgili BM Antlaşması'nın ilgili hükümlerini, kural olarak, kabullenmiş ve ona uygun davranmıştır. Örneğin; Güvenlik Konseyi, fiili ve potansiyel askerî problemlerin çözümünde md. 2/4'deki düzenlemeye kararlarında sıkça atıf yapılmıştır.

BM Örgütü'nün organları, Antlaşmanın kuvvet kullanma konusundaki hükümlerinin uygulanmasını sağlayan tek unsur değildir. Uluslararası hukukun asıl uygulayıcıları olarak bazı devletler de, Antlaşma md. 2/4 konusundaki desteklerini dile getirmektedirler. Bu anlamda farklı bloklara ya da hukuk sistemlerine sahip devletlerin de benzer şekilde md. 2/4'deki hükmü benimsedikleri görülmüştür. Örneğin, batılı devletler birçok defa md. 2/4'ü teyit etmişlerdir. ABD, Nikaragua meselesindeki tavrını örf ve âdet hukuku gereğince kuvvet kullanmanın hukukiliğiyle ilgili md. 2/4'te yer alan hükümlere dayandırmış ve bunu uluslararası hukukun genel prensipleri olarak adlandırmıştır. Benzer şekilde geçmişteki sosyalist ülkeler ve hatta az gelişmiş ülkeler birçok defa 2. maddenin 4. bendini destekleyici ifadeler kullanmışlardır. Hatta devletler, BM Antlaşması'nın kuvvet kullanma konusundaki hükümlerinin, özünde benimsenmesine rağmen 1945'den bu yana birçok ciddi uyuşmazlıkta, BM Antlaşması'nın çerçevesindeki kuvvet kullanma konusunda çekingen durulmasına karşı mücadele vermişlerdir. BM Antlaşması normlarının

¹¹⁸ Arend/Beck, a.g.e., s.30.

bugünkü hukukî statüsünün bilinmesi yanında, problemlerin muhtevasını ve uluslararası topluluğun bunları nasıl algıladığını da bilmek gerekir.¹¹⁹

Hukukçular, BM Antlaşması'na imza koyan devletler açısından buna bir uluslararası antlaşma olarak bakmakta ve yine bu antlaşmanın büyük bir bölümünün, taraf devletlerin ortak örf ve âdet hukuklarından oluştuğuna da inanırlar. Bu kurallar, geçen yüzyıllar içerisindeki birikimlerden oluşmuş ve BM'e üye olan ve olmayan devletlerin çoğunun kabul ettiği belli başlı bazı kurallar, örf ve âdet hukuku olarak BM Antlaşması'nda yerini almıştır. Örf ve âdet kuralı olmakla birlikte, BM Antlaşması'nda da ifadesini bulan kuvvet kullanımına ilişkin düzenlemeler üye devletleri her şeyden önce, bir uluslararası antlaşmanın pozitif düzenlemesi olarak; sonra da, kendi davranış ve tutumlarına bağlı bir örf ve âdet kuralı olarak bağlayacaktır.¹²⁰

1.3.1.1. Kuvvet Kullanma İlkesi

BM Antlaşması'nın birçok hükmünde devletlerin aralarında çıkan uluslararası uyuşmazlıkları¹²¹ barışçı çözüm yolları ile çözmek yükümlülüğü altında oldukları düzenlenmiştir. Örneğin, Antlaşmanın giriş bölümünde, BM üyelerinin “uluslararası barış ve güvenliğin muhafazası için kuvvetleri birleştirip”, “müşterek menfaatlerin icapları dışında silah kullanılmamasını sağlayan prensipleri kabule ve usulleri tesise” kararlı oldukları ifade edilmiştir. Örgütün amaçlarını açıklayan 1. maddenin 1. fıkrasında uluslararası barış ve güvenliğin muhafazası ilk amaçtır. Amaçları gerçekleştirmek için kabul edilen ilkeler 2. maddede düzenlenmiştir. 3. fıkrada üye devletlerin uluslararası uyuşmazlıklarını, uluslararası barış ve güvenliği

¹¹⁹ Arend/Beck, a.g.e., s.35.

¹²⁰ Arend/Beck, a.g.e., s.30.

¹²¹ Uluslararası bir uyuşmazlığın çıkış nedeni, sosyal, ekonomik, siyasal veya askerî konularda farklı isteklere sahip devletlerarasındaki çekişmelerdir. (Sadi Çaycı, “Silahlı Kuvvetlerin Kullanılması”, Genel Kurmay Basımevi, Ankara 1995, s.6.)

ve adaleti tehlikeye sokmayacak şekilde barış yolu ile çözecekleri belirtilmiştir.¹²² Devletlerarasındaki uyuşmazlıklar BMA 33. madde¹²³ gereğince ya kendi aralarında ya da BM Örgütü tarafından barışçı yollarla çözümlenemese dahi, meşru müdafaa dışında kuvvet kullanma hakkı tanınmamıştır.¹²⁴

Uyuşmazlıkların barışçı yollarla çözümlenmesi, BMA VI. Bölümünde ayrıntılı olarak düzenlenmiştir. Bu bölümün temel ilkesi; devletlere uyuşmazlıkları çözümlenmede hareket serbestisi tanınırken, kuvvet kullanma yasağı getirilmiştir¹²⁵, kendi seçecekleri yollarla uyuşmazlığın barışçı çözümünde onları teşvik etmiş ve BM Örgütü çerçevesinde uyuşmazlığın çözümünü ise son çare olarak kabul etmiştir.¹²⁶

BM Antlaşması'nın 2. maddesindeki düzenlemelerden birisi de, 4. Bente yer alan kuvvet kullanma konusundaki genel yasaklamalardır.¹²⁷ Yani, kuvvete

¹²² BMA'nda uluslararası barış ve güvenliği tehdit eden durumların ortadan kaldırılması amacıyla VI. Bölümde yer alan uluslararası uyuşmazlıkların barış yolu ile çözülmesi ile ilgili tedbirlerin ve VII. Bölümde yer alan tedbirlerin birisi uygulanabilecektir (Yüksel İnan, “*Birleşmiş Milletler Kuvvetleri Ortaya Çıkışı ve Hukuki Dayanağı*”, AİTİAD, C.3, S.2 (1971), s.236). BMA'nın md. 2/3 hükmünün devletlere uyuşmazlıklarında barışçı yollara başvurmak mecburiyetinde oldukları ilkesini getirdiği belirtilmektedir. (Charles Chaumont, Çev. Radi Başgut, “*Birleşmiş Milletler*”, İletişim Yayınları, İstanbul 1995, s.5).

¹²³ BMA 33. maddesi kilit bir madde olarak gösterilmektedir, m. 1/1 ve m. 2/3'te belirtilen ilkelerin uygulanma şekillerini tam olarak ortaya koymaktadır (Mehmet Gönülbol, “*Uluslararası Siyasi Teşkilatlanma*”, (“*Teşkilatlanma*”)Sevinç Matbaası, Ankara 1968, s.348).

¹²⁴ Jale Civelek, “*Birleşmiş Milletler Teşkilatı Tarafından Uluslararası Barış ve Güvenliğin Korunmasında Zorlama Tedbirlerinin Alınması, Birleşmiş Milletler Kuvvetlerinin Kurulması ve Bu Kuvvetlerin Hukuki Dayanağı*”, Milletlerarası Hukuk ve Milletlerarası Özel Hukuk Bülteni, Özer Eskiuyurt Anısına Özel Sayı, Yıl: 10, S.1-2, 1990, s.14-15.

¹²⁵ Kuvvet kullanılması sırasında da siyasal çözüm arayışları, barışçı çözüm yollarını sona erdirmez. (Sadi Çaycı, a.g.e., s.4).

¹²⁶ Jale Civelek, a.g.m., s.17.

¹²⁷ Değerlendirmeler ve Korfu Boğazı Davası Hakkında geniş bilgi için bkz. Sevin Toluner, *Kıbrıs Uyuşmazlığı ve Uluslararası Hukuk*, Fakülteler Matbaası, İstanbul 1977, s.166-178).

başvurma konusunda BM Antlaşması hükümlerinin en önemlisi Antlaşmanın 1. bölümünde bulunan 2. maddenin 4. fıkrasında yer almaktadır.¹²⁸ Bu bölüm BM'nin prensip ve amaçlarının genel sınırlarını çizmektedir. BM Örgütü'nün bütün üye devletleri, uluslararası ilişkilerinde BM Örgütü'nün kuruluş amaçları içerisinde olmayan herhangi bir hareketi yapmaktan veya herhangi bir ülkenin toprak bütünlüğünü ve siyasal bağımsızlığı aleyhinde tehdit veya kuvvet kullanmaktan kaçınmak zorundadırlar. Kısacası, 2. madde 4. bendi kuvvet tehdidini ve gerçek manada kuvvet kullanmayı genel olarak yasaklamıştır.¹²⁹ Bu madde ile sadece savaş değil, zorlama eylemleri, müdahaleler de kuvvet kullanmayı gerektirdiği ölçüde üye devletlere yasaklanmıştır. Fakat md. 2/4'de yasaklanan kuvvet durumları açıklanmamıştır.¹³⁰ Yasaklanan kuvvet kullanmanın niteliği üzerinde tartışmalar bulunmaktadır. Bazı yazarlara göre, BM 2/4 hükmüyle, yalnızca silahlı kuvvet kullanımı yasaklanmıştır. İkinci bir görüşe göre ise ekonomik zorlamalar¹³¹ da yasaklama kapsamına girmektedir.¹³² Genel eğilim silahlı kuvvet kullanımının yasaklandığı yolundadır.

BM Antlaşması'nın 2/4 maddesinin kapsamında kuvvet kullanımı ya da tehdidinin yapılmayacağı konular şunlardır: Bir devletin ülke bütünlüğüne karşı, bir devletin siyasal bağımsızlığına karşı BM'nin amaçlarına karşı.¹³³

¹²⁸ Sevin Toluner, “*Nikaragu’ya Karşı Askeri ve Benzeri Faaliyetler Davasındaki Yargı ve Meşru Müdafaa Hakkı*”, Mahmut R. Belik’e Armağan, İstanbul 1993, s.394-395.

¹²⁹ Derek W. Bowett, “*Collective Self-Defense Under the Charter of the United Nations*”, BYIL, Vol. 32 (1955-56), s.130; Micheal Levitin, “*The Law of Force of Law; Grenada the Falklands and Humanitarian Intervention*”, HIL), Vol. 27, N. 2, (Spring 1986), s.629.

¹³⁰ Kuvvet kullanmama ilkesinin çerçevesi hakkında bkz. Sevin Toluner, a.g.e., s.143-149.

¹³¹ Ekonomik zorlamaların kuvvet kullanımı olarak kabul edilmemesi gerekir (Hüseyin Pazarcı, *Uluslararası Hukuk Dersleri, IV. Kitap*, Turhan Kitapevi, Ankara 2000, s.115).

¹³² Funda Keskin, a.g.e., s.35-38.

¹³³ Hüseyin Pazarcı, *Uluslararası Hukuk Dersleri, IV. Kitap*, s.113.

Genel Kurul tarafından alınan 24 Ekim 1970 tarih ve 2625 (XXV) sayılı “*Birleşmiş Milletler Şartı Uyarınca Devletler Arasında Dostça İlişkiler ve İşbirliğiyle İlgili Uluslararası Hukuk Prensiplerine Dair Bildiri*” kararında da kuvvet kullanmanın yasaklanması yolunda hükümler bulunmaktadır.¹³⁴

1.3.1.2. Kuvvet Kullanmama İlkesinin İstisnaları

BM Antlaşması’nda kuvvet kullanma yasağının dört açık istisnası olduğu belirtilmiştir. Bunlar:

1. Meşru müdafaa halinde kuvvet kullanma,
2. BM Güvenlik Konseyi tarafından kuvvet kullanma,
3. Güvenlik Konseyi faaliyete geçmeden beş sürekli üyenin kuvvet kullanması,
4. II. Dünya Savaşındaki düşman devletlere karşı kuvvet kullanılmasıdır.¹³⁵

Biz bunlardan üçüncü ve dördüncüyü geniş olarak inceleyeceğiz, burada hepsinin kısaca üzerinde durmak istiyoruz.

Birincisi, BM Antlaşması’nın 51. maddesinde ferdi ve ortak meşru müdafaa düzenlenmiştir. Buna göre; Birleşmiş Milletler Teşkilatı üyelerinden her hangi birisine karşı silahlı bir saldırıda bulunulduğunda, Güvenlik Konseyi’nin uluslararası barış ve güvenliği korumak amacıyla toplanıp tedbirleri alıncaya kadar, tek başına veya toplu olarak meşru müdafaa hakkının her zaman saklı olduğu ve bunun BM Antlaşması’nda hiçbir tahdide tabi tutulamayacağı belirtilmiştir. Meşru müdafaa hakkının kullanılması çerçevesinde üyeler tarafından alınan tedbirler, derhal Güvenlik Konseyi’ne rapor edilecek ve yine bu Antlaşma çerçevesinde uluslararası barış ve güvenliği koruma veya yeniden tesis etme görevi verilen BM Güvenlik Konseyi’nin sorumluluğu ve etkinliği hiçbir zaman ve hiçbir şekilde olumsuz olarak

¹³⁴ Sevin Toluner, a.g.m., s.400.

¹³⁵ Arend/Beck, a.g.e., s.31.

etkilenmeyecektir. Diğer bir deyimle, silahlı güce sahip olan bir devlet, kendisine karşı oluşturulan silahlı bir saldırı karşısında doğal olarak var olan meşru müdafaa hakkını kullanarak kendisini, Güvenlik Konseyi gerekli müdahaleyi yapınca dek savunacaktır. Bu hak ferdi ve ortak olarak kullanılabilir. Bununla birlikte, mağdur olan devlet kendisine yöneltilen saldırıyı etkisiz hale getirmek maksadıyla meşru müdafaa çerçevesinde aldığı tedbirleri hemen Güvenlik Konseyi'ne rapor etmelidir.¹³⁶ Bundan sonra Güvenlik Konseyi'nin alacağı kararlara uyulması gerekmektedir.¹³⁷ Meşru müdafaa ile ilgili daha geniş açıklamalar aşağıda yapılacaktır.

İkinci istisna, Antlaşmanın VII. bölümünde yer almaktadır. Bu da; 39 ve 51. maddeler arasındaki barış ortamını tehdit eden hareketler, barış kurallarını çiğneme ve saldırı hareketleri konuları ile yakından ilgilidir. Eğer, Konsey 42. madde çerçevesinde otoritesini kullanırsa yukarıda sayılan durumlar karşısında saldırgan olan devletlere karşı olarak BM üyelerine kuvvet kullanmak maksadıyla talimat verebilecektir.¹³⁸ Güvenlik Konseyi ve Genel Kurul tarafından kuvvet kullanımı daha geniş olarak anlatılacaktır.

BM Antlaşması'nın 106. maddesinde, özel antlaşmaların yürürlüğe girmesi durumu 43. maddeye göre düzenlenmektedir. (43. madde üye devletlere BM Güvenlik Konseyi ile antlaşma yaparak, her hangi bir olay anında destek birliklerinin kullanılması imkânını sağlamaktadır.) Güvenlik Konseyi'nin kararları doğrultusunda 42. madde hükmü gereğince sorumlulukları dâhilinde harekâta girişilebilir. Ancak üye devletler, Güvenlik Konseyi'nin daimi üyeleri ile danışmalarda bulunacaktır. Bunun asıl sebebi ise söz konusu durumun uluslararası barış ve güvenliği etkileyebileceği ihtimalinin olmasıdır. Diğer bir deyimle, 106. madde Güvenlik Konseyi'nin beş daimi üyesine, Güvenlik Konseyi'nin çalışma ve uygulama protokolünün düzenlenmesinin henüz tamamlanmadığı aşamalarda da BM adına

¹³⁶ Arend/Beck, a.g.e., s.31.

¹³⁷ Hüseyin Pazarıcı, *Uluslararası Hukuk Dersleri*, IV. Kitap, s.121.

¹³⁸ Arend/Beck, a.g.e., s.31-32.

müşterek askerî kuvvet kullanma imkânı vermektedir.¹³⁹ 43. maddeye göre; özel bir anlaşma oluşturulmadığı ve yine birlikte hareket etme imkânının araştırıldığı süre içerisinde, 106. maddeye göre bir hareketin oluşması ihtimali oldukça azdır. Eğer Güvenlik Konseyi'nin beş sürekli üyesi müşterek bir kuvvetin kullanılması konusunda anlaşmış durumda olsalar dahi, bunu örgüt açısından hukukî bir gerekçeye dayandırmak maksadıyla Güvenlik Konseyi'ne sunmak zorunda kalacaktır. Sonuç olarak; 106. madde istisnası teorik olarak her ne kadar böyle bir imkânı tanısa da pratik olarak bunun uygulamasının zor olacağı söylenebilir.¹⁴⁰ Zaten BM Antlaşması yapılırken 43. maddedeki anlaşmaların çok kısa bir zamanda tamamlanacağı ve 106. maddenin geçerliliğinin kısa süreceği düşünülmüştür. Fakat günümüze kadar bu anlaşmaların imzalanamadığı görülmüştür.

BM Antlaşması'nın imzalanışından bugüne dek, halen bu hükümlerin uygulanması konusunda şüpheler vardır. Batılı ülkeler söz konusu 53. ve 107. maddelerin asıl amaçlarının hemen savaş sonrası çıkacak ani olaylara yönelik olduğunu, bu sebeple bugün bunların kullanılmayacağını söylemektedirler. Bu değerlendirme, "*Güvenliğe İlişkin Geçici Hükümler*" başlığını taşıyan bölümdeki 107. madde için geçerli olabilir. Bununla birlikte 53. madde o kadar açık değildir. Teorik olarak, örneğin Japonya gibi eski karşı tarafta olan (düşman) bir ülkenin saldırısı halinde Güvenlik Konseyi mevzuatına dâhil olmayan bir birlik, halen bu tür saldırılara karşı oluşturulabilir. Fakat bütün İtilaf Devletlerinin tümünün ve BM'in kabul etmesi ve yine değişik barış antlaşmalarının İttifak Devletleri ve İtilaf Kuvvetleri arasında oluşması sürecinde bu tür hareketlerin oluşması pek mümkün gözükmemektedir.¹⁴¹

¹³⁹ Derek W. Bowett, a.g.m., s.138.

¹⁴⁰ Arend/Beck, a.g.e., s.32.

¹⁴¹ Arend/Beck, a.g.e., s.33.

Bugünkü uygulamada bu son iki istisna çok belirgin ve önemli değildir. Bunlara burada değinilmesi BM Antlaşması'nda yer almalarından dolayıdır ve bunların bugün oluşabilmesi uygulama açısından ihtimal dâhilinde değildir.¹⁴²

1.3.1.3. Güvenlik Konseyi Kararları İle Kuvvet Kullanımı

1.3.1.3.1. Güvenlik Konseyi'nin Karar Verebilmesi İçin Gereken Şartlar

Güvenlik Konseyi barışa, barışın bozulmasına yönelik her türlü tehdidi ve saldırganlığı belirleyip, tavsiyede bulunacaktır veya md. 41 ve 42'ye uygun olarak uluslararası barış ve güvenliği sağlayabilmek için ne gibi tedbir ve fiillere başvurulacağına karar verecektir. Bu yetkiyi md. 39 düzenlemektedir. Böylece md.39 Güvenlik Konseyi'ne iki fonksiyon vermektedir.¹⁴³ Öncelikle barışa veya barışı bozmaya yönelik tehditleri veya saldırganlığı belirlemek; ikinci olarak, tavsiyede bulunmak veya çözüm için hangi önlemlere başvurulacağına karar vermek.¹⁴⁴ Yani, 39. madde öngörülen müeyyide mekanizmasının harekete geçirilmesi için gereken temel şart, “*barışın tehdit edilmesi*”, “*barışın bozulması*” veya “*saldırı hali*”nin varlığının Güvenlik Konseyi tarafından tespit edilmesidir.

1.3.1.3.1.1. Barışın Tehdit Edilmesi

Barışın hangi durumlarda tehdit edildiğinin tespiti oldukça güçtür. Bu durumu kesin kural ve şekillere bağlamak imkânsızdır. Değerlendirmenin

¹⁴² Enver Bozkurt, a.g.e., s.24.

¹⁴³ Jale Civelek burada üç yetkiden bahsediyor, 1. Barışın tehdit edildiğini, bozulduğunu veya saldırma fiilinin gerçekleştiğini belirler, 2. Uluslararası barış ve güvenliğin korunması ve yeniden tesisi için tavsiyede bulunur, 3. BMA'nın 41. ve 42 maddeleri gereğince tedbirlere karar vermek (Jale Civelek, a.g.m., s.19).

¹⁴⁴ Arend/Beck, a.g.e., s.48.

yapılmasında Güvenlik Konseyi'nin takdir yetkisi oldukça geniştir. Güvenlik Konseyi veya Genel Kurul'un barışı tehdit eden durumların değerlendirilmesi konusunda herhangi bir yerleşmiş uygulaması olmadığı gibi; iki organ arasında uygulama birliği de bulunmamaktadır. 39. maddede belirlenen barışın, uluslararası barış olduğu konusunda şüphe yoktur. Çünkü BM Antlaşması 2/7 maddesi devletlerin milli yetkilerine ilişkin konularda Örgütün müdahalesine imkân vermemektedir. Fakat VII. bölümde öngörülen zorlama tedbirlerinin uygulanmasına hâlel gelmeyeceği açıklanmıştır. Zaten, 39. maddedeki barışı, uluslararası barış olarak kabul etmezsek iki hükmü bağdaştırmak zor olacaktır.¹⁴⁵

1.3.1.3.1.2. Barışın Bozulması

Hangi durumların barışı tehdit eder nitelikte olduğu konusunda bir kesinlik olmadığı gibi hangi durumlarda barışın bozulmuş sayılacağı Birleşmiş Milletler Antlaşması'nda açıkça düzenlenmiş değildir. Bu konudaki değerlendirmenin yapılmasında da Güvenlik Konseyi'nin yetkisi oldukça geniştir. Yine de bozulma hali, tehdide göre daha somut bir hal ifade ettiğinden bu durumu tespit daha kolaydır. Buradaki zorluk ise hangi tarafın barışı bozduğunun yani saldırganın belirlenmesinde ortaya çıkmaktadır. Bugüne kadar Güvenlik Konseyi Kore ve Kuveyt olaylarında barışın bozulduğuna karar vermiştir. Burada da barışı, uluslararası barış olarak anlamak gerekir.¹⁴⁶

1.3.1.3.1.3. Saldırı Durumu

Saldırı, bir devletin, bir başka devletin egemenliğine, ülke bütünlüğüne, siyasal bağımsızlığına karşı veya BM Antlaşması'nın amaç ve ilkelerine aykırı diğer bir şekilde silahlı kuvvet kullanmasıdır.¹⁴⁷

¹⁴⁵ Enver Bozkurt, a.g.e., s.26.

¹⁴⁶ Enver Bozkurt, a.g.e., s.26-27.

¹⁴⁷ Sadi Çaycı, a.g.e., s.21.

Uluslararası hukukta en çok tartışılan ve uzun bir süre genel tanımı yapılamayan alanlardan biri de saldırı kavramıdır. Bu konuda yapılan çalışmalar Milletler Cemiyeti döneminden 1974'lere kadar devam etmiştir.

Milletler Cemiyeti döneminde saldırının tanımlanması sorunu, Sovyetler Birliği'nin 6 Şubat 1933'de Cenevre Silahsızlanma Konferansı'nda bir sözleşme tasarısı ortaya atmasıyla başlamıştır. Bu tasarıyla ilgili oluşturulan Komisyonda hazırlanan raporda beş durumdan birine ilk başvuran devletin saldırgan sayılacağı düzenlenmiştir. Bu beş durum; **1.** Bir devletin başka bir devlete savaş ilan etmesi; **2.** Savaş ilanı olmaksızın bir devletin silahlı kuvvetlerinin diğer bir devletin ülkesini istila etmesi; **3.** Savaş ilan etmeksizin, bir devletin kara, deniz ya da hava kuvvetleriyle bir başka devletin ülkesine, gemilerine veya uçaklarına saldırması; **4.** Bir başka devletin kıyıların ya da limanlarının ablukası; **5.** Bir devletin ülkesinde bulunan ve bir başka devletin ülkesini istila amacı güden silahlı çetelere yardım etmesi ya da alınabilecek önlemleri almamasıdır. Bu girişim başarısızlıkla sonuçlanmıştır. Sovyetler Birliği, Türkiye ve komşuları arasında imzalanan saldırının tanımlanması ilkelerinde, bu kurallar benimsenmiştir.¹⁴⁸

BM Antlaşması hazırlanırken, San Fransisko çalışmaları sırasında saldırı kavramı üzerinde de durulmuştur. Ancak, savaş yöntemlerindeki gelişmeler nedeniyle saldırının belli bir kalıp içerisinde bir tanımının oldukça güç olduğu ileri sürülmüştür. Yapılacak bir tanımlamanın bütün saldırı şekillerini içermesinin mümkün olmayacağı ve bu nedenle oluşacak boşluk ve eksikliklerden saldırgan devletlerin yararlanabileceği gibi gerçeklerle saldırı halinin tanımlanmasından vazgeçilmiştir. Hangi hallerin saldırı teşkil edeceğinin belirlenmesi yetkisi de Güvenlik Konseyi'ne verilmiştir.¹⁴⁹ Uygulamada bu tanımlamaların tek taraflı olarak yorumlandığı görülmektedir. Konsey, saldırgan davranışın ne olduğunu hiçbir zaman açıklamamıştır. Ama Genel Kurul saldırganlığı tanımlayabilmek için yıllarca

¹⁴⁸ Seha L. Meray, “Uluslararası Hukuk ve Uluslararası Örgütler”, Ankara 1977, (Örgütler), s.239-240.

¹⁴⁹ Enver Bozkurt, a.g.e., s.28.

uğraşmıştır. Genel Kurul 1974 de “*Saldırının Tanımı Kararı*”nı kabul etmiştir. Ancak bu tanımın ne Konseyi ne de devletleri bağlayıcı olmaması eleştirilmiştir.¹⁵⁰

Genel Kurul’un 17 Kasım 1950 tarihli kararıyla, saldırının tanımlanması görevi Uluslararası Hukuk Komisyonu’na verilmiştir.¹⁵¹ Komisyon çalışmaları uzun yıllar sürmüş ve nihayet Genel Kurul’un 14 Aralık 1974 tarihli kararıyla saldırının tanımlanmasında uzlaşma sağlanmıştır.¹⁵² Kabul edilen bu metnin ¹⁵³ 1. maddesinde saldırı şöyle tanımlanmıştır: “*Saldırı, bir devletin bir başka devletin egemenliğine, ülke bütünlüğüne ya da siyasal bağımsızlığına karşı silah kullanması, ya da, bu tanımlamaya uygun olarak, Birleşmiş Milletler Antlaşması’yla bağdaşmaz başka bir yola başvurusudur.*” Bu maddenin getirdiği tanım dolaylı kuvvet kullanımlarının tümünü kapsamamaktadır.¹⁵⁴ 3. maddede ise, saldırı yapılacak fiiller tahdidi olmaksızın örnekleme yoluyla sayılmaktadır. Bunlar, “*1. Bir devlet ülkesinin bir başka devletin silahlı kuvvetleriyle istilası ya da saldırıya uğraması ya da bu saldırı sonucunda geçici bile olsa, bir askerî işgal veya bir devlet ülkesini kuvvet kullanarak kendi ülkesine katmak; 2. Bir devletin silahlı kuvvetlerinin diğer bir devletin ülkesini bombardıman etmesi, ya da diğer devlet ülkesine karşı her türlü silahları kullanması; 3. Bir devletin silahlı kuvvetlerinin diğer bir devletin kıyılarını veya limanlarını abluka altına alması; 4. Bir devletin silahlı kuvvetlerinin bir başka devletin kara, hava, deniz kuvvetlerine veya sivil hava gemileri ve ticaret gemilerine saldırması; 5. Bir devletin ülkesinde kendi rızasıyla bulunan bir başka devlet silahlı kuvvetlerinin Antlaşma şartlarına aykırı olarak kullanılması veya süresi bitmesine rağmen o devlet ülkesini terk etmemesi; 6. Ülkesini bir başka devletin*

¹⁵⁰ Arend/Beck, a.g.e., s.48.

¹⁵¹ Aralık 1967’de alınan kararla bir komite oluşturulmuştur. Bu komite, 1968, 1969, 1970, 1971, 1972, 1973 ve 1974 yılında çalışmıştır (Charles Chaumont, a.g.e., s.54).

¹⁵² Genel Kurulda oylama yapılmaksızın bir konsensüse varılmak suretiyle karar alınmıştır (Charles Chaumont, a.g.e., s.54).

¹⁵³ Kararın Türkçe tercümesi için bkz. Aslan Gündüz, *Milletlerarası Hukuk ve Milletlerarası Teşkilatlar Hakkında Temel Metinler*, 2. Baskı, Basım Yayınevi, İstanbul 1994, s. 62-64.

¹⁵⁴ Sevin Toluner, a.g.m., s. 402.

faydalanmasına sunan devletin, bu ülkeyi bir saldırı fiili için kullandığını kabul etmesi; 7. Bir devletçe veya bu devlet adına bir başka devlete karşı silahlı gruplar, düzensiz kuvvetler ya da paralı askerler gönderilmesi¹⁵⁵ veya böyle bir harekete teşebbüs edilmesi.”¹⁵⁶ Bu eylemler 3. madde gereğince, bir savaş ilanı bulunmasa da saldırı olarak değerlendirilecektir.¹⁵⁷ Günümüzde saldırı savaşı uluslararası barışa karşı bir suç teşkil etmesi nedeniyle, saldıran devletin uluslararası sorumluluğunu gerektirmektedir.¹⁵⁸

1.3.1.3.2. Güvenlik Konseyi’nin Kuvvet Kullanılmasına Karar Verme Usulü

Birleşmiş Milletler sisteminde yer alan müeyyidelerin uygulanmasına bu itibarla kuvvet kullanılmasına da karar verecek temel yetkili ve sorumlu¹⁵⁹ organ Güvenlik Konseyi’dir. Konsey 24. madde gereğince uluslararası barış ve güvenliğin korunması görevini yaparken BM Antlaşması amaç ve ilkelerine uygun hareket edecektir.¹⁶⁰ Dolayısıyla kuvvet kullanma kararı verirken de, aynı şekilde, BM Antlaşması amaç ve ilkelerine uygun hareket etmek zorunluluğu vardır.

Güvenlik Konseyi’nin hangi durumlarda yetkili olacağı konusu 39. maddede açıkça düzenlenmemiştir. Buna ilişkin diğer maddelere bakacak olursak; 99. maddede Genel Sekreterin, 11. maddede ise, Genel Kurul’un Güvenlik Konseyi’nin bir konuyu ele almasını isteme yetkisi düzenlenmektedir. Madde 11/3’de uluslararası

¹⁵⁵ Sevin Toluner, a.g.m., s. 404-408. Bu fıkranın uluslararası örf ve âdet hukukundan esinlendiği Divanca olduğu gibi, çoğu yazar tarafından da kabul edilmektedir(Kaiyan Homi Kaikobad, “*Self-Defence, Enforcement Action and the Gulf Wars*, 1980-88 and 1990-91”, BYIL, Vol. LXIII, 1992, s.299-366).

¹⁵⁶ Seha L. Meray, *Örgütler*, s. 240-241.

¹⁵⁷ Sevin Toluner, a.g.m., s. 403.

¹⁵⁸ Sadi Çaycı, a.g.e., s. 24.

¹⁵⁹ Mehmet Gönlübol, *Teşkilatlanma*, s.318.

¹⁶⁰ Jale Civelek, a.g.m., s.16.

barış ve güvenliğin tehlike içerisinde olduğu durumlarda Genel Kurul'un, Güvenlik Konseyi'nin dikkatini çekebileceği, aynı maddenin ilk paragrafında da böyle durumlarda tavsiyelerde bulunabileceği hüküm altına alınmıştır.

Ayrıca 39. maddeyi bizzat Güvenlik Konseyi'nin ya Konsey üyelerinden birinin ya da başkanın önerisi ile ele alması mümkündür. Bu yöntemlerin tümünde Güvenlik Konseyi'nin en önemli görevi ortadaki barışa yönelik tehdit, bozulma ya da saldırı iddiasının doğruluğunu öncelikle belirlemektir.¹⁶¹

Güvenlik Konseyi 39. maddeyi ilgilendiren bir durumun belirlenmesi konusunda oldukça geniş bir yetkiye sahip olmakla birlikte bu yetkisini kullanırken diğer BM organları ve üye devletlerin talep ve iddialarıyla bağlı değildir. Güvenlik Konseyi'nin bu konuda aldığı kararların BM amaç ve ilkelerine uygunluğunu denetleyecek bir makam da yoktur.¹⁶²

San Fransisko Konferansı'nda Güvenlik Konseyi'nin geniş hareket serbestliği eleştirilmişti. Bazı küçük devletler, Güvenlik Konseyi'nin sürekli ve sınırlı sayıda üyesi olan bazı büyük devletlerin, zorlayıcı önlemlere başvurmak için çeşitli saldırı eylemlerine göz yumacaklarını öne sürmüşlerdir.¹⁶³ Aynı şekilde sürekli devletlerin veto yetkisi de bu devletlerin tarafgir davranışları sonucunda Güvenlik Konseyi'nin barışın bozulmasındaki tespiti ve diğer kararlarda olumsuz etkiler yapmaktadır.

Güvenlik Konseyi'nin 39. maddeyi ilgilendiren bir durumu belirlemesi halinde mutlaka zorlayıcı önlemlerin uygulanması söz konusu olmayabilir, dolayısıyla bunun yerine başka önlemlere de başvurmak mümkündür.¹⁶⁴ Güvenlik Konseyi'nin alabileceği önlemler, geçici önlemler ve zorlayıcı önlemler olmak üzere ikiye ayrılabilir.

¹⁶¹ Mehmet Gönlübol, *Teşkilatlanma*, s. 318.

¹⁶² Mehmet Gönlübol, *Teşkilatlanma*, s. 318.

¹⁶³ Mehmet Gönlübol, *Teşkilatlanma*, s. 319.

¹⁶⁴ Mehmet Gönlübol, *Teşkilatlanma*, s. 318; Jale Civelek, a.g.m., s.19-20.

1.3.1.3.3. Genel Kurul Kararı İle Kuvvet Kullanımı

1.3.1.3.3.1. Genel Kurul'un Yetkilendirmesinde Güvenlik Konseyi'nin Karar Alamamasının Rolü

Güvenlik Konseyi, BM'in daha merkezi bir uygulamaya geçiş öngörmesiyle birlikte, uluslararası barış ve güvenlik konusunda geniş yetkili temel bir organ haline gelmiştir. Buna rağmen, uygulamada Güvenlik Konseyi'nin çalışmalarının ve getirilen sistemin aksadığı görülmüştür. Güvenlik Konseyi'nin karar alma usulü, sürekli üye devletlerin hepsinin oyları dâhil olmak üzere, Konseyi oluşturan 15 üye devletten dokuzunun olumlu oy kullanması ile gerçekleşmektedir.¹⁶⁵ Sürekli üyelerden birisinin dahi olumsuz oy kullanması, veto anlamına gelir ve Güvenlik Konseyi'nde karar alınmasını imkânsızlaştırır. Bu olumsuz durumu aşabilmek için Antlaşma metni değişiklik girişimleri gerçekleşmediyse de, üye sayısı önce 11'den 15'e çıkarılmış ve uygulamada daimi üyenin oylamaya katılmamış olması veya çekimser oyunun geniş bir şekilde yorumlanması yoluna gidilmiştir.

Bunlara rağmen sürekli üyelerden birinin dahi karar hakkında olumsuz oy kullanmasıyla; yani veto hakkını kullanmasıyla, uygulanacak tedbirleri geçersiz kılması mümkündür. Güvenlik Konseyi'nin bir olayı ele almasına ve karar vermesine diğer bir engel de; söz konusu olayın dokuz üyenin oyuyla gündemden çıkarılabilesidir. İşte Güvenlik Konseyi'nin yetkileri bakımından, veto veya gündeme alınmama hallerinde doğan tıkanıklığı aşmak için, BM Antlaşması, Genel

¹⁶⁵ Güvenlik Konseyi'nin oyla ilgili 27. maddesi şöyle demektedir:

- “1. Güvenlik Meclisinin her üyesi bir oya sahiptir;
2. Güvenlik Meclisinin usul meselelerindeki kararı dokuz üyenin, müspet oyu ile alınır;
3. Güvenlik Meclisinin diğer bütün meselelerdeki kararları süreli üyelerin hepsinin oyları dâhil olmak üzere, dokuz üyenin müspet oyu ile alınır, şu kadar ki, VI ncı bölüm ile 52 nci maddenin 3 üncü fıkrası mevadî gereğince alınan kararlarda, bir uyuşmazlıkta taraf olan, oy vermekten imtina eder.”

Kurul'a da bazı yetkiler tanımıştır. Güvenlik Konseyi'nin, temelde kendisine bırakılan görevlerini yerine getiremediği görülünce, pek çok devlet çatışmaların çözümü konusunda Genel Kurul'a başvurmaya başladı. Genel Kurul'a daha çok sorumluluk vermek amacıyla Geçici Komite görevlendirildi. Aslında bu komite, Genel Kurul'un iki toplantısı arasında ortaya çıkabilecek sorunların çözümü için oluşturulmuştu. Fakat özellikle Güvenlik Konseyi'nin veto kararlarıyla çalışamaz duruma geldiği zamanlarda önemli konuları araştırıp, gerektiğinde özel toplantı çağrısında bulunacak bir komiteye gereksinim vardı. Sovyetler Birliği bu kuruma karşı çıkmış ve toplantılarına katılmamıştır. Mart 1951'de bu Komite toplantılarına son vermiştir.¹⁶⁶

1.3.1.3.3.2. Genel Kurul'un Yetkilerinin Hukukî Dayanağı

Güvenlik Konseyi'nin çeşitli nedenlerle, tedbirlerin uygulanmasını gerektiren konularla ilgilenmediği halde, Sekreterliğin durumdan Genel Kurul'u haberdar edeceği 12. maddenin 2. fıkrasında yer almıştır.

Genel Kurul'un VII. bölümle ilgili yetkilerini aynı zamanda 11. maddenin 2. fıkrasına ve 14. maddeye dayandırmak mümkündür. Bunlara 35. maddeyi¹⁶⁷ ekleyen yazarlar da vardır.¹⁶⁸

Genel Kurul'un uluslararası barış ve güvenliğin sağlanması ve korunması amacıyla tavsiyelerde bulunma yetkisini ise 10. madde¹⁶⁹ düzenler.

¹⁶⁶ Arend/Beck, a.g.e., s.59.

¹⁶⁷ “1. Her Teşkilat üyesi 34 üncü maddede kastolunan mahiyette bir uyuşmazlık veya durum üzerine Güvenlik Meclisinin veya Genel Kurul'un dikkatini çekebilir.

2. Teşkilat Üyesi olmayan bir Devlet taraf olduğu her hangi bir uyuşmazlık üzerine, Antlaşmada derpiş edilen barış yoluyla çözüme mükellefiyetim, bu uyuşmazlık için önceden kabul etmek şartıyla Güvenlik Meclisinin veya Genel Kurul'un dikkatini çekebilir.

3. İşbu madde gereğince dikkatine sunulan meseleler hakkında Genel Kurul'un hareketleri 11 ve 12 inci maddeler hükmüne tabidir.”

¹⁶⁸ Mehmet Gönlübol, *Teşkilatlanma*, s.218.

Genel Kurul'un yetkilerine getirilen sınırlama ise, 12. maddenin 1. fıkrasında yer almıştır. Buna göre: Genel Kurul, herhangi bir durum karşısında Antlaşmadan doğan görevlerini yerine getirdiği takdirde Genel Kurul, bu durum hakkında hiçbir tavsiye ve girişimde bulunamaz. Güvenlik Konseyi'nin görevlerini yerine getirmesi veto halinde gerçekleşebilir. İşte veto dolayısıyla Güvenlik Konseyi'nin çalışmaması hallerinde Genel Kurul yetkilerinin genişletilmesine çalışılmıştır.

1.3.1.3.3. Genel Kurul'un Alabileceği Önlemler ve Kararlarının Bağlayıcılığı

Barış için birlik kararıyla kurulan “Ortak Tedbirler Komitesi” 1951 yılında hazırladığı raporda Teşkilatın alacağı önlemleri “*siyasî, ekonomik ve askeri önlemler*” olarak gruplamış ve ayrıntılarına yer vermiştir. Genel Kurul'un bu önlemlerin alınmasına ilişkin kararlarının hukukî yönden bağlayıcı kuvveti konusunda, Güvenlik Konseyi kararları aksine, Antlaşma metninde her hangi bir hükme rastlanmamaktadır. Zaten VII. bölüm müeyyidelerine ilişkin yetkileri konusunda Genel Kurul'un kararından değil, tavsiyelerinden bahsedilmektedir. Doktrinde genellikle VII. bölümle ilgili alınan kararların devletleri bağlamayacağı kabul edilmektedir.¹⁷⁰ Uygulamada da doktrine paralel bir gelişme olmuştur.

Genel Kurul'un müeyyidelere ilişkin kararlarının bağlayıcılığı konusunda bir açıklık olmamasına rağmen devletlerarası bağımlılığın arttığı ve küreselleşen bir dünyada, BM'e üye devletlerin toplam sayısı da göz önüne alınarak, Genel Kurul kararlarının manevi bir ağırlık ve bağlayıcılığa sahip olduğu, bunların en azından dünya kamuoyu önünde manevi bir müeyyide getirdiği kabul edilmektedir.

¹⁶⁹ “Genel Kurul, işbu Antlaşma çerçevesine giren veya işbu Antlaşmada derpiş edilen uzuvlardan herhangi birinin yetki ve görevlerini ilgilendiren, her türlü mesele veya işleri görüşebilir ve 12 inci madde hükümleri mahfuz kalmak şartıyla, işbu mesele veya işler hakkında, Birleşmiş Milletler Teşkilatı Üyelerine, Güvenlik Meclisine veya Teşkilat Üyeleri ile beraber Güvenlik Meclisine tavsiyelerde bulunabilir.”

¹⁷⁰ Seha L. Meray, *Giriş II*, s.197.

1.3.1.4. Meşru Müdafaa

Uluslararası hukuk bakımından kuvvet kullanımı ile yakından ilgili bir konu da meşru müdafadır. İç hukukta nasıl ki birey, kendisine veya başkasına yönelik ağır ve haksız bir saldırıdan doğan tehlikeyi uzaklaştırmak amacıyla, saldırıyla orantılı bir koruma hakkına sahipse, uluslararası hukuk bakımından da devletlerin ülkesel bütünlüğüne, bağımsızlığına yönelik bir saldırı olması halinde, saldırıya uğrayan devletin saldırıyı def etmek amacıyla kuvvet kullanma hakkı kabul edilmektedir.¹⁷¹ Hukukun merkezileşmesi meşru müdafaa'nın istisnai niteliğe bürünmesine sebep olmaktadır. Uluslararası hukuk bakımından da ilk zamanlara göre hukuk, merkezileşmiş ve meşru müdafaa kurumu istisnai hale gelmiştir.¹⁷²

Birleşmiş Milletler Antlaşması'nın 51. maddesi meşru müdafaa'yı düzenlemektedir. Fakat Birleşmiş Milletler Antlaşması'ndan önce de devletlerin meşru müdafaa hakları¹⁷³, temel haklarından birisi olarak kabul edilmekteydi.¹⁷⁴ Yani, 51. madde, geleneksel anlayışa göre, Antlaşmanın ruhuna uygun bir hakkı açıkça tanıyan bir düzenleme olarak kabul edilir.¹⁷⁵ Güvenlik Konseyi'nin ferdi ve toplu meşru müdafaa hakkı için bir karar alması gerekmez. Uluslararası örf ve âdet hukukunda var olan¹⁷⁶ meşru müdafaa hakkı, kabul edilebilir savunma gücünün

¹⁷¹ Sevin Toluner, a.g.e., s.150.

¹⁷² Funda Keskin, a.g.e., s.43.

¹⁷³ Nikaragua Davasında ABD tarafından 51. maddenin örf ve âdeti kapsayan, bunun yerine geçen bir hüküm olduğunu ileri sürmüştür. Fakat Divan, Antlaşma hükümlerinden bağımsız olarak örf ve âdet kurallarının varlığını sürdüreceğini. Antlaşma hükümleri ile örf ve âdet hükümlerinin içeriğinin aynı olmasının örf âdetin varlığına son veremeyeceğine karar vermiştir (Sevin Toluner, a.g.m., s.394).

¹⁷⁴ Erol Alpar, “Savaş Hukuku (Genel Olarak)”, SKD, Yıl: 109, S.325 1990, s.111.

¹⁷⁵ 51. maddede de tabii bir hak olarak gösterilmesi bu anlayışı doğrulamaktadır.

¹⁷⁶ Karşit görüş ve değerlendirme için bkz. Berdal Aral , “Uluslararası Hukukta Meşru Müdafaa Hakkı”, Siyasal Kitabevi, Ankara 1999, s.43.

derecesine de ışık tutar. Her devlet kendini savunmak için silahlı kuvvete müracaat edip etmeyeceği konusunda karar verme hakkına sahiptir. Ortak meşru müdafaa¹⁷⁷ kavramının içeriği tartışmalı bir konu olmakla birlikte, bunun kabul edilmesinin amacı açıktır.¹⁷⁸ Devletler kendi savunmalarını başka devlet veya devletlerin savunmalarıyla birleştirmeyi kabul edebilirler. Güvenliğin kapsamı, saldırgan devlet aleyhine gerekli ve orantılı bir askerî faaliyeti de içine alacak genişliktedir. Sonuç olarak, Atlantik İttifakı gibi BM Antlaşması'yla bağdaşan savunma ittifakları oluşmuştur. Aslında İttifakı oluşturan devletler arasında, ortak meşru müdafaa hakkının kullanılabilmesi için önceden var olan akdi bir yükümlülük gerektirmez.¹⁷⁹ Zaten, meşru müdafaa hakkı, BM Antlaşması'nda düzenlenen müşterek güvenlik sisteminin bir parçasıdır.¹⁸⁰

Meşru müdafanın şartlarından birisi, silahlı saldırı olarak kabul edilmektedir. BM Antlaşması'nda silahlı saldırının ne olduğu tanımlanmamıştır. Saldırının tanımına ilişkin 1974 Kararının 3. maddesinde sayılan kuvvet kullanımı halleri, silahlı saldırı olarak kabul edilmektedir.¹⁸¹ Her türlü silahlı saldırı bir kuvvet kullanımı olarak kabul edilebilir, fakat her türlü kuvvet kullanma yasağının ihlali, bir silahlı saldırının gerçekleşmesi olarak kabul edilemez.¹⁸² Doğrudan veya dolaylı silahlı saldırı olması meşru müdafaa için gereklidir. 51. maddenin sadece silahlı saldırılara karşı meşru müdafaa¹⁸³ imkânı verdiği, muhtemel bir saldırıya karşı izin vermediği genellikle kabul edilmektedir.¹⁸⁴

¹⁷⁷ ABD-Nikaragua olayında Uluslararası Adalet Divanı, ABD'nin ortak meşru müdafaa iddiasını reddetmiştir. (Sevin Toluner, a.g.m., s.392).

¹⁷⁸ Derek W. Bowett, "*Collective*", s.131-132.

¹⁷⁹ Eugene V. Rostow, a.g.m., s.416.

¹⁸⁰ Sevin Toluner, a.g.e., s.152.

¹⁸¹ Funda Keskin, a.g.e., s.46-48.

¹⁸² Berdal Aral, a.g.e., s.17.

¹⁸³ Sevin Toluner, a.g.m., s.403.

¹⁸⁴ Erol Alpar, a.g.m., s.112.

2. BÖLÜM

İSRAİL VE LÜBNAN ÇATIŞMASI

2.1. İSRAİL VE LÜBNAN ÇATIŞMASININ MENŞEİNE İLİŞKİN BULGULAR

2.1.1. Lübnan Krizi

2.1.1.1. Lübnan'ın Siyasî Yapısı

1970'te Ürdün arasındaki anlaşmazlık sonucu bu ülkeyi terk etmek zorunda kalan FKÖ Güney Lübnan'a yerleşmek zorunda kaldı. Artık, vatanından sürülmüş Filistin halkının yeni yerleşim yeri Lübnan'dı. Bu durum kaçınılmaz olarak Lübnan'ı FKÖ ile İsrail arasındaki mücadelenin içine çekmiştir. İsrail'in Filistinlilere yönelik sindirme harekâtı, buna mukabil Filistinli silahlı grupların sınırdan sızarak İsrail'e karşı yaptıkları direniş eylemleri Lübnan'ın güney bölgesini bir çatışma alanına çevirmiştir.

1970'li yılların başından itibaren mutat hale gelen taraflar arasındaki “*düşük yoğunluklu çatışmalar*” 1978 yılında İsrail'in Güney Lübnan'ı işgal etmesiyle farklı bir mecraya girdi. İsrail işgalin gerekçesi olarak FKÖ'nün 11 Mart 1978'de İsrail'de gerçekleştirdiği ve sivil nüfustan da ölümlere yol açan silahlı eylemleri gösterdi.

Lübnan birçok bakımdan Ortadoğu bölgesinde istisnayı oluşturur. I. Dünya Savaşı'ndan sonra Fransız mandası altında kurulan, 1943 yılında da bağımsızlığını kazanan Lübnan'ın en önemli özelliklerinden biri kurumları ve pratiğiyle dini kimliklere dayalı bir siyasî yapı üzerine kurulmasıdır. Bu çerçevede Lübnan anayasası 18 mezhebi resmî olarak tanımış, bu mezheplerin Fransız mandası döneminde 1932 yılında yapılan nüfus sayımına dayanarak genel nüfusa oranları saptanmış ve bütün siyasî sistem bu oranlara göre mezhepler arasında bölünerek

oluşturulmuştur.¹⁸⁵ Devletin bütün organları ve bürokrasi bu prensibe göre düzenlenmiştir. Siyasî sistemin mezhepsel olarak tanımlanması ekonomik ve kültürel alanlarda da yansımalarını bulmuştur. Temelde Marunî ve Sünnî tüccarların ittifakı ile kurulan ülkede devlet yapısı özellikle küçük ve sınırlı tutulmuştur. Bu özelliği ile de Lübnan Ortadoğu’da o yıllarda egemen olan büyük ve müdahaleci devlet anlayışı ve uygulamasına bir istisna oluşturmuştur. Lübnan kuruluşundan itibaren görece liberal ekonomi ve siyaset anlayışıyla Ortadoğu’daki komşularından ayrılmıştır.¹⁸⁶

Öte yandan Lübnan konumu gereği stratejik bir özelliğe de sahiptir. Doğu Akdeniz’deki konumu ve İsrail-Suriye arasındaki tampon bölge özelliği ile bölgedeki ve bölge dışındaki aktörlerin de ilgi odağı olmuştur. Böyle bir ortamda, Lübnan’ın içyapısına ait özellikleri de kullanarak, birçok ülke ve bölgesel siyasî hareket Lübnan’da etkin olabilmıştır.

2.1.1.2. Taif Düzeni

1989’da iç savaşı sona erdiren Taif Anlaşması¹⁸⁷ ile Lübnan’da yeni bir döneme girilmiştir. Bu dönemin en büyük özelliği yeni rejimin vesayetinin Suriye’ye verilmesidir.

Taif Anlaşması sonrasında Suriye, Körfez Krizi sırasında Batı ve Körfez ülkeleri ile yakınlaşması sayesinde, Lübnan’daki kontrolünü arttırmıştır. Taif Anlaşması Suriye ile Lübnan arasında “*imtiyazlı bir ilişki*” olduğunu kabul ederek, Suriye’nin Lübnan’daki etkinliğini zaten tanımıştı. Bu açıdan anlaşma Suriye için büyük bir başarıydı. Ancak sorun bu “*imtiyazlı ilişki*”nin niteliğinin tanımlanması ve uygulanmasıydı. Ekim 1989’da Lübnan Meclisi Taif Anlaşması’ndaki güvenlik planının uygulanmasında Suriye ordusunun rolünün devam edeceğini ilan edince

¹⁸⁵ Meliha Benli Altınışık, “*Lübnan Krizi: Nedenleri ve Sonuçları*”, TESEV Yay., İstanbul 2007, s.5.

¹⁸⁶ Lübnan’ın içyapısının tarihsel dönüşümü ve aktörleri için bkz. William Harris, “*Faces of Lebanon: Sects, Wars, and Global Extensions*”; Princeton: Markus Wiener, 1997.

¹⁸⁷ Bakınız Taif Anlaşması özeti için EK 1

sorun bir ölçüde çözüldü. Ancak hala uygulamada bu kontrolün nasıl sağlanacağı meselesi devam ediyordu. Taif Anlaşması'na karşı çıkan General Aoun önderliğindeki güçlerin, dışarıdan da fazla tepki çekmeden nasıl bertaraf edileceği Esad rejiminin önünde duran bir sorundu. Körfez Krizi Suriye için işte bu sorunu çözdü; artık askerî çözüm için Suriye açısından bir engel kalmamıştı. Öncelikle Körfez Savaşı ile General Aoun'un destekçisi Irak, oyundan çekilmişti. Daha da önemlisi Körfez Savaşı'ndaki askerî ve diplomatik desteği karşılığında ABD, Suriye'nin Lübnan'daki hegemonyasını kabul etti ve İsrail'in müdahale etmemesini sağladı. Bunun üzerine Suriye 13 Ekim 1990'da, Taif Anlaşması'na karşı muhalefetin başını çeken General Aoun'un bulunduğu Başkanlık Sarayı'na saldırdı. Bu saldırı ve özellikle de Suriye hava kuvvetlerinin müdahalesi, İsrail'le daha önce imzalanan ve Suriye'nin Lübnan'daki askerî faaliyetlerini tanımlayan Kırmızı Hat Anlaşması'na aykırıydı. Ancak İsrail mukabelede bulunmamayı tercih etti.¹⁸⁸ Böylece Körfez Krizi sırasında uyguladığı politikalar sayesinde Suriye, Lübnan üzerindeki etkinliğini pekiştirdi. Bu etkinlik iki ülke arasında Mayıs 1991'de imzalanan "Dostluk, İşbirliği ve Koordinasyon Anlaşması" ile resmi hale geldi. Öte yandan Lübnan'ın pasifleştirilmesi Suriye'nin İsrail'e ve Arap ülkelerine karşı konumunu da güçlendirdi.

Şii kesim Taif sonrası dönemde de Hizbullah ve Emel örgütleri tarafından temsil edilmeye devam etti. Hizbullah'ın ortaya çıkmasıyla Şiiler arasındaki etkinliğini büyük ölçüde kaybeden Emel ve lideri Nebih Berri, reform istekleri ile birlikte temelde Şiilerin entegrasyonunu savunan fikirleriyle Taif sonrası dönemde Şiilerin siyasî sistemdeki en önemli temsilcisi oldu. Ancak özellikle Hizbullah ve temsil ettiği Şiiler, Taif düzeninde tam da istediklerini alamadılar. Lübnan politikasında 1982 yılında İsrail'in Lübnan'ı işgali sırasında ortaya çıkan ve hızla özellikle yoksul Şiiler arasında etkinliğini artıran Hizbullah Taif sürecinden dışlandı. Üstelik 1991'de başlayan Ortadoğu barış süreci ile de örgüt, gücünü ve meşruiyetini

¹⁸⁸ Fida Nasrallah, "Syria after Ta'if: Lebanon and the Lebanese in Syrian Politics" içinde Eberhard Kienle (der), "Contemporary Syria: Liberalization Between Cold War and Cold Peace", Londra: British Academic Press, 1994, s. 135.

yitirme tehlikesi ile karşılaştı. Bu ortamda Hizbullah, ideolojisinde ve politikalarında yumuşama sinyalleri vermeye başladı. 1992'deki Lübnan Meclisi seçimlerine katıldı, daha çok sosyo-ekonomik bakımdan dışlanmış Şii'lere yönelik sosyal ve ekonomik politikalar geliştirmeye ağırlık verdi ve Lübnan ve Suriye'nin İsrail'le barış yapmasını kabul edeceğini ima etmeye başladı. Bu çerçevede Hizbullah Lübnan'da bir İslam devleti kurma projesinden de vazgeçti. Böylece Hizbullah'ın siyasîleşme süreci başlamış oldu. Taif Anlaşması'ndan sonra 1992 yılında yapılan ilk seçimlerde Hizbullah, 128 sandalyeli mecliste 8 sandalye elde etti.¹⁸⁹

Ancak Hizbullah yine de tamamen silahı elden bırakmadı. Lübnan'ın vasisi Suriye Hizbullah'ın güneydeki askerî varlığını İsrail'le başlayan barış sürecinde gerektiğinde kullanılabilecek bir araç olarak görüyordu. 1985'te Lübnan'ın büyük bir bölümünden çekilen ancak güneyde yaklaşık 9 km'lik "Güvenlik Kuşağı"nı işgale devam eden İsrail'in halen Lübnan topraklarının bir kısmını elinde tutması, büyük çoğunluğunu Şii'lerin oluşturduğu güney bölgesinde Hizbullah'ın askerî varlığını sürdürmesini meşru kılıyordu. Böylece Lübnan'daki diğer gruplar için de, bir kısmı içten içe bu durumu kabullenmek istemese de, Hizbullah "*direnış örgütü*" (*mukavama*) olarak adlandırılıyordu. Öte yandan Hizbullah ve İsrail arasında İsrail'in 1993 ve 1996 operasyonlarından sonra varılan yazılı olmayan mutabakat gereği, aslında iki taraf arasındaki silahlı mücadele de kontrolden çıkmıyordu. Bu mutabakata göre İsrail Hizbullah'ın güvenlik kuşağında İsrail hedeflerine saldırı hakkını kabul ediyor ve iki taraf da karşılıklı olarak sivil hedeflere saldırmayacaklarını taahhüt ediyorlardı. Dolayısıyla 1990'lı yıllarda Hizbullah bir yandan siyasîleşirken, bir yandan askerî gücünü muhafaza etti. Ancak bu gücü hem Suriye'nin müzakerelerdeki elini kuvvetlendirmek, hem de Lübnan politikasında kendi gücünü ve meşruiyetini sürdürmek için gerekli olduğu ölçüde kullandı.

Suriye açısından Hizbullah ile ittifak önemliydi. 1990'lı yıllarda Suriye iki müttefiki, yani Lübnan rejimi ve Hizbullah arasında denge politikası uyguladı. Bu

¹⁸⁹ Hizbullah 1996 seçimlerinde 10, 2000 seçimlerinde 8 sandalye elde etmiştir. Suriye'nin çekilmesinden sonra yapılan 2006 seçimlerinde ise 14 sandalye kazanmıştır.

politika zaman zaman krize girse de büyük ölçüde başarılı oldu. Suriye-Hizbullah ilişkisinin diğer boyutunu ise İran oluşturuyordu. İran-Suriye yakınlaşması aslında 1980’li yıllarda başlamıştır. O dönemde Suriye ve İran’ı bir araya getiren faktörler, iki ülke rejimlerinin İsrail ve Irak’a karşı duydukları düşmanlık, bölgede, ABD başta olmak üzere, Batı hegemonyasından duydukları tedirginlik ve Türkiye’nin bölgedeki olası etkinliğini sınırlamak olmuştur. Ayrıca İran’ın bölgede yalnızlıktan kurtulmak istemesi ve Arap bölge politikasında etkili olma hedefi, Suriye’nin İsrail ve ABD ile müzakerelerinde elini güçlendirmek ve Lübnan’daki çıkarlarını korumak gibi istekleriyle birleşince bu iki ülke arasındaki özel ilişki 1990’lı yıllarda da sürmüştür. Hizbullah bu ilişkinin nirengi noktasını oluşturuyordu. İran, Hizbullah’ın kuruluşunda ve eğitilmesinde başat rol oynamıştı. İran ve Lübnan Şiiileri arasındaki mezhepsel ve tarihi bağlar üzerine kurulan bu ilişki, iki tarafın karşılıklı çıkarlarına hizmet ettiği için 1980’li yıllardan sonra artarak devam etmiştir. Hizbullah İran’dan mali ve askerî destek almıştır. Öte yandan Hizbullah’la ilişkisi İran’a, Arap-İsrail uyuşmazlığında ve Arap politikasında etki alanı sağlamaktadır. Ayrıca İran bu sayede Doğu Akdeniz’e açılmakta, bölgesel güç olma iddiasını güçlendirmektedir. Öte yandan, İran’ın Lübnan’a ulaşmak için Suriye’ye ihtiyacı vardır. Suriye ise Hizbullah’ı hem İsrail, hem ABD, hem de Lübnanlı müttefiklerine karşı kullanmaktadır. Kısacası 1980’li yıllardan başlayarak kurulan İran-Suriye-Hizbullah eksenini bu aktörlerin her birine kendi stratejik hedeflerini gerçekleştirmek için oldukça yararlı olmuştur. Dolayısıyla bu ilişkiler ağını bir tarafın diğerlerini mutlak kontrolü altına aldığı bir ilişki biçiminden çok, tarafların karşılıklı çıkarlarını gerçekleştirmeye yönelik, herkesin kazandığı karmaşık bir ilişkiler bütünü olarak görmek gerekir.¹⁹⁰

Lübnan, İsrail açısından da kritik bir önemdedir. Lübnan’ın İsrail için önemi uzun bir süre Lübnan-dışı aktörlerin bu ülkede etkin olması ve İsrail’le savaşları için bu ülkeyi neredeyse bir üs olarak kullanmalarından dolayı olmuştur. İç Savaş sırasında FKÖ’nün buradaki etkinliği İsrail’le çatışmalara yol açmış ve bu dönemde İsrail iki kere Lübnan’ı işgal etmiştir (1978 ve 1982’de). 1982 işgali daha öncekinin

¹⁹⁰ Meliha Benli Altınışık, a.g.e., s.6-7.

aksine sadece güney Lübnan'la sınırlı kalmamış, İsrail askerleri Beyrut'a girmişler ve işgal 1985 yılına kadar sürmüştür. 1985 yılında İsrail Lübnan'dan çekilirken güneyde yaklaşık 9 km'lik bir "Güvenlik Kuşağı" oluşturmuş ve bu bölge İsrail askerleri ve İsrail tarafından kurulan, eğitilen ve Lübnanlılardan oluşan Güney Lübnan Ordusu tarafından kontrol edilmiştir.

2000'li yıllar hem bölge politikasında, hem de Lübnan'da önemli değişikliklerin ortaya çıktığı bir dönem olmuştur. Öncelikle Lübnan'da en önemli dış aktör olan Suriye'nin bölgedeki konumu büyük ölçüde evrilmiştir. 1990'lı yıllarda barış sürecinin içinde olan ve ABD ve İsrail tarafından kilit önemde görülen Suriye, 2000'li yıllarda bu konumunu hızla kaybetmiştir. 2000 yılında Clinton-Esad görüşmesinin başarısızlıkla sonuçlanmasıyla barış sürecinin sona ermesi ve ABD'de ve İsrail'de yeni iktidara gelen yönetimlerin Suriye ile barışa yönelik farklı tutumları, Suriye'nin konumunu büyük ölçüde değiştirmiştir. Tam da bu kritik noktada Hafız Esad'ın ölümü üzerine yerine oğlu Beşar Esad'ın geçmesiyle bir geçiş süreci yaşayan Suriye bu yeni durumu çok da iyi kontrol edememiştir. 11 Eylül'den sonra özellikle değişen George W. Bush yönetiminin yeni Ortadoğu politikasında Suriye hedef ülkelerden biri haline gelmiş ve ABD açıkça bu ülkede rejim değişikliği istediğini dile getirmeye başlamıştır. Bütün bu gelişmelerin etkileri Lübnan'da da görülmüştür.

2000 yılının Mayıs ayında İsrail'in Lübnan'dan çekilmesiyle, Lübnan içinde, özellikle Hıristiyan kesimde oldukça güçlü olmak üzere ama diğer bazı kesimleri de içine alacak şekilde Suriye'nin de artık Lübnan'dan çekilmesi için bir hareket başlamıştır. 2004 yılında Suriye'nin kendi desteklediği Devlet Başkanı Emile Lahoud'un görev süresini anayasada belirtilen sürenin ötesinde üç yıl uzatması ve 14 Şubat 2005'te eski başbakanlardan Refik Hariri suikastı ile bu muhalefet hız kazanmıştır. ABD ve Fransa'nın öncülüğünde BM Güvenlik Konseyi'nce 2 Eylül 2004 tarihinde kabul edilen ve Lübnan'dan yabancı güçlerin (yani isim vermeden Suriye'nin) çıkmasını isteyen 1559 sayılı karar, Suriye üzerindeki dış baskıların artması sürecini başlatmıştır. Lübnan içinden ve dışından gelen baskılar altındaki Suriye 27 Nisan 2005 itibarıyla askerlerini ve istihbarat görevlilerini Lübnan'dan çekmiştir. Mayıs 2005'te 30 yıldan sonra ilk defa Suriye varlığı olmadan genel

seçimler yapılmıştır. Bu seçimleri Refik Hariri'nin oğlu Saad Hariri önderliğindeki Suriye karşıtı koalisyon kazanmıştır.

Bütün bu gelişmelerin Hizbullah üzerindeki etkileri karmaşıktır. Bir taraftan İsrail'in 2000 yılında Lübnan'dan çekilmesi Hizbullah'ın popülerliğini büyük ölçüde arttırmıştır. Hem Lübnan'da, hem de genel olarak Arap dünyasında bu çekilme Hizbullah'ın başarısı olarak algılanmıştır. Hizbullah bu algılamayı Lübnan iç politikasındaki rolünü artırma yönünde kullanmaya çalışmıştır. Bunu yaparken de ikili bir strateji izlemiştir. Bir yandan Taif Anlaşması'ndan sonra başlayan dönüşümünü daha da ilerleterek siyasî sisteme uyum sağlama çabalarına hız vermiştir. Bu bağlamda Hizbullah ilk defa hükümete iki bakanla katılmıştır. Bu gelişme hem Hizbullah'ın siyasî partileşme sürecinin devamı olarak, hem de Lübnan'daki Şiiilerin Lübnan iç siyasetindeki etkinliklerini arttırmak açısından önemlidir. Ayrıca, Suriye'nin çekilmesiyle başlayan süreçte Hizbullah'ın etkinliğini yitirmeme ve seçimi kazanan güçlerin ise Hizbullah'ı sistem içine alarak bir uzlaşma sağlama niyetlerine işaret etmiştir.¹⁹¹ İkinci olarak, Hizbullah bir taraftan siyasî partileşme ve sisteme dâhil olma sürecinde ilerlerken, belki bu sürece de yardımcı olması saikıyla, askerî mücadelesini de sürdürmeye devam etmiştir. İsrail'in çekilmesi ve bu çekilmeyi BM Güvenlik Konseyi'nin 18 Haziran 2000 tarihli 6878 sayılı kararı ile tam bir çekilme olarak kabul etmesinden sonra, Hizbullah askerî mücadeleyi iki tezle meşrulaştırdı. İsrail'in Şeba Çiftlikleri'nden çekilmesi ve İsrail hapisanelerindeki Lübnanlı mahkûmların serbest bırakılması. Bu konuları gündemde tutması Hizbullah'ın bir yandan İsrail'e karşı mücadelesini sürdürmesini sağlarken, öte yandan da içeride direniş gücü olarak meşruiyetini sağlamış ve silahsızlandırılması konusunu bertaraf etmesi sonucunu doğurmuştur.

¹⁹¹ Hizbullah'a yakın bir düşünce kuruluşunun direktörü Ali Fayyad dini bir hareket olan Hizbullah'ın dini olmayan bir siyasî otoritenin parçası olmaya karar vermesinin zor bir karar olduğunu, ancak Suriye'nin Lübnan'dan çekilmesiyle birlikte "yönetimde ortaya çıkan siyasî boşluğu doldurmak" için Hizbullah'ın böyle bir strateji değişikliğine gittiğini söylemektedir. Ali Fayyad, *Hezbollah and the Lebanese State: Reconciling a National Strategy with a Regional Role*, Arab Reform Initiative, 15 Ağustos 2006, http://www.arab-reform.net/imprimer_en.php3?id_article=274. (10.11.2008)

2.1.1.3. Sınır Sorunları

İsrail 2000 yılında Güney Lübnan'dan askerlerini çekti ve BM Genel Sekreteri İsrail'in Güvenlik Konseyi'nin 425 sayılı kararına uyarak Lübnan topraklarından çekilmesini tamamladığını söyledi. Ancak bu çekilme Lübnan ile İsrail arasındaki sınır sorunlarını tamamen çözmedi. Şebaa Çiftliklerinin tartışmalı durumu devam etmektedir. Lübnan bu toprakların kendisine ait olduğunu dolayısıyla İsrail'in Lübnan topraklarında halen işgalci konumunda olduğunu iddia etmektedir. İsrail, alanın 425 sayılı kararda kapsamadığını ve bu nedenle Çiftliğin Lübnan sınırlarına girmediğini ileri sürmektedir. İsrail'e göre Altı Gün savaşında İsrail bölgeyi ele geçirmeden önce, Şebaa Çiftliği Suriye'ye aitti. Şebaa kapladığı alan olarak küçük bir bölgedir; ancak, İsrail'in bölgedeki su kaynaklarını denetleyip kullanabilmesi açısından stratejik öneme sahiptir¹⁹².

Son krizde Suriye bu bölgenin Lübnan'a ait olduğunu öne sürmüştür. Suriye Başkanı Beşar Esad bu sorunu çözmek için iki yasal adımın atılması gerektiğini söylemektedir.¹⁹³

Hizbullah, Lübnan topraklarında İsrail'in işgali devam ettiği sürece direnişe devam edeceğini söylemekte ve Lübnan'daki diğer gruplar bu konuda Hizbullah'a doğrudan ve dolaylı destek vermektedirler. **Hizbullah İsrail'in Lübnan topraklarında halen işgalci konumunda olduğunu, dolayısıyla kendilerine de meşru müdafaa hakkı doğduğunu savunmaktadır.**¹⁹⁴ Şebaa Çiftliklerinin durumu, muhtemel bir barış için önemli bir belirsizlik unsuru olarak varlığını korumaktadır.

¹⁹² Engin Deniz Akarlı, "Lübnan'ın Açmazları", Birikim 2006, S.209, s.9.

¹⁹³ "President Assad's speech before the Arab Lawyers Union Conference", 23 Ocak 2006, http://www.lebanonwire.com/0601LN/06012301assad_speech.asp. (09.01.2009)

¹⁹⁴ Craig, S. Smith, "Lebanon's Three-Sided Postwar Game: Who Gets Shabaa Farms?", New York Times, 24 September 2006. (07.10.2008)

2.1.1.3.1. Güvenliğe Dair Psikolojik Kaygılar

İsrail 1948 senesinden bu yana Araplara karşı yapmış olduğu beş savaşın beşini de kazanarak; Suriye, Mısır, Ürdün ve Filistinlilere karşı önemli bir psikolojik üstünlük sağlamıştır. Bu yenilmezlik algılaması, kendini Araplarca çevrelenmiş hisseden İsrail için vazgeçilmez bir güvenlik hissi yaratmaktadır. İsrail'in 2000 yılında Güney Lübnan'dan çekilmesi ve Gazze'deki yerleşimlerden çekilmeye karar vermesi İsrail kamuoyunda bir yenilgi olarak algılanmıştır. Bu nedenle İsrail yenilgi psikolojisini bertaraf etmek için Hizbullah ve Hamas'a ağır bir darbe vurmak istemektedir.

Güvenliğiyle ilgili yaşamış olduğu psikolojik gerilim İsrail'in er ya da geç Hizbullah aleyhinde açık ya da gizli yeni hamlelerde bulunmasına neden olacaktır. Hizbullah'ın Araplarca bu denli destek görmesinin arkasında yatan neden ise, İsrail'e karşı zafer kazanmış olmasa da, bir yenilgi veya başarısızlık hissi yaratmış olmasıdır. Bölgede kolektif bir güvenlik hissi oluşmadığı sürece, bu görece güvenlik ve üstünlük arzusu gerilimleri körüklemeye devam edecektir.

2.1.1.4. Esir Değişimi Mekanizması

Taraflar yıllar süren karşıtlıkları boyunca esir değişimi mekanizmasının doğallığını benimsemişler, karşı taraftan öldürdükleri cesetleri esir değişimlerinde bir koz olarak ellerinde tutmaya özen göstermişler, zamanı geldiğinde de gerekli pazarlıkları yaparak esir ve ceset değiştirmekten imtina etmemişlerdir. Hizbullah'ın 2004 esir değişiminde İsrail'in serbest bırakmayı reddettiği üç militanına işaret ederek 2006'yı "*esirler yılı*" olarak adlandırdığı hatırlandığında, sınır ötesi operasyonla İsraili iki askeri kaçırmayı sürpriz ya da spontane bir gelişme sayılmamalıdır.

Tablo 1. Geçmiş Esir Değişimleri ¹⁹⁵	
1967	6 Gün Savaşları sonunda İsrail, esir düşen ve cesetleri karşı tarafta bulunan az sayıdaki askeri karşılığında 6708 Arap asker ve sivilini hapishanelerinden serbest bırakmıştır.
1985	Filistin Halk Kurtuluş Cephesi'nin kaçırdığı üç İsraili askere karşılık 1150 Filistinli İsrail tarafından serbest bırakılmışlardır.
21 Eylül 1996	İki İsrail askerinin cesedi ve 17 Güney Lübnan ordusu askeri karşılığında 141 ceset ve 40 Hizbullah militanı Hizbullah'a verilmiştir.
29 Ocak 2004	Hizbullah'ın 2000 yılında gerçekleştirdiği bir operasyonda esir aldığı üç İsrail askerinin cesetleri ve daha sonra Beyrut'ta kaçırılan İsraili işadamı Elchanan Tenenbaum karşılığında 430'dan fazla Lübnanlı ve Filistinli militan İsrail tarafından serbest bırakılmıştır.

2.1.1.5. Çatışma Süreci

İsrail ile Hizbullah arasında Lübnan topraklarında ve İsrail'in kuzeyinde cereyan eden silahlı çatışmalar, 12 Temmuz 2006 tarihinde Hizbullah militanlarının sınırı geçerek, üç İsraili askeri öldürmesi ve ikisini rehin alması üzerine patlak verdi. Hizbullah, “**Gerçek Vaat Operasyonu**” (*Operation Truthful Promise*) adını verdiği saldırının ardından yaptığı açıklamada İsrail hapishanelerinde tutuklu bulunan Filistinlilerin serbest bırakılması karşılığında rehinelere iade edileceğini belirtti. İsrail'in buna yanıtı sert oldu. Başbakan Ehud Olmert, bu eylemin “*savaş sebebi*” olduğunu söylerken¹⁹⁶, aynı gün İsrail askerlerinin kaçırıldığı bölgeye İsrail birliklerince sınırlı bir operasyon düzenlendi. Bu saldırı sırasında Hizbullah'ın bir İsrail tankını imha etmesi ve beş İsrail askerinin ölmesi üzerine İsrail hükümeti 13 Temmuzda Lübnan'a yönelik “**İstikamet Değişimi Operasyonu**”nu (*Operation Change of Direction*) başlattı.

Savaşa ilişkin hedeflerini çizen Olmert, 17 Temmuzda Knesset'te yaptığı

¹⁹⁵ Talha Köse, Siyaset, Ekonomi ve Toplum Araştırmaları Vakfı (SETA), *Lübnan Raporu*, Aralık 2006, www.setav.org.(09.08.2008)

¹⁹⁶ “*Eight IDF Soldiers Killed, 2 Kidnapped on Northern Frontier*” ,The Jerusalem Post, 12 Temmuz 2006.(10.12.2008)

konuşmada operasyonun İsrail şehirlerine yönelik roket saldırıları sona erene, kaçırılan askerler serbest bırakılana ve Lübnan Hizbullah'ın silahsızlandırılmasını öngören 1559 sayılı BM Güvenlik Konseyi kararının yükümlülüklerini yerine getirene kadar devam edeceğini duyurdu.¹⁹⁷

Hizbullah roketlerinin önce İsrail'in Tiberias şehrini sonra Hayfa'yı vurması, İsrail saldırılarını daha da tırmandırdı. İsrail'i haklı bir savunma içinde olduğu gerekçesi ile destekleyen ve ateşkes çağrılarına karşı çıkan ABD, Dışişleri Bakanı Condoleezza Rice'ı bölgeye gönderme yönünde karar aldı. Rice'ın yaptığı açıklamada Lübnan'daki savaşı "*Yeni Ortadoğu'nun doğum sancıları*" olarak tasvir etmesi¹⁹⁸ tepki ile karşılanırken, savaşın arkasında ABD'nin Ortadoğu'yu şekillendirme çabaları olduğu yorumları yapıldı. 26 Temmuzda Amerika ve İtalya'nın ortak başkanlığında, savaşı sona erdirmek için düzenlenen ve Türkiye'nin de aralarında bulunduğu on sekiz ülkenin ve uluslararası kuruluşların üst düzeydeki temsilcilerinin katıldığı bir günlük Roma toplantısından bir sonuç çıkmadı. BM'nin ateşkes girişimi çabaları neticesinde 11 Ağustosta Güvenlik Konseyi çatışmaların sona erdirilmesine ilişkin 1701 sayılı kararı oy birliğiyle kabul etti. Karar 12 Ağustosta Lübnan Kabinesi tarafından onaylandı. 13 Ağustosta da İsrail Kabinesinin kararı oy birliğiyle onaması üzerine 14 Ağustosta taraflar arası ateşkes yürürlüğe girdi. Ateşkesin ardından Lübnanlı mülteciler evlerine dönmeye başladılar. Lübnan ordusu Güney Lübnan'a yerleştikçe İsrail birlikleri bölgeyi kademeli olarak terk ettiler. Bununla birlikte, İsrail Hizbullah'a silah sevkiyatını önleyecek bir mekanizma kurulana kadar ambargoyu kaldırmayacağını açıkladı.¹⁹⁹ İsrail deniz ablukasının kaldırılması için şart koştuğu uluslararası deniz gücünün bölgeye ulaşmaya başlaması ve BM Barış Gücü'nün konuşlanması ile birlikte hava ve deniz ablukasını 8 Eylülde

¹⁹⁷ "Address by Prime Minister Ehud Olmert - The Knesset", Prime Minister's Office, 17 Temmuz 2006, www.pmo.gov.il.(29.12.2008)

¹⁹⁸ "Special Briefing on Travel to the Middle East and Europe" What the Secretary Has Been Saying, U.S. Department of State, 21 Temmuz 2006, www.state.gov.(13.09.2008)

¹⁹⁹ "Cease-fire begins; Israel says air, sea embargo still in place", 14 Ağustos 2006, CNN, (08.01.2009)

kaldırdı.²⁰⁰

Geriye dönüp bakıldığında, Hizbullah-İsrail gerginliğinin Ortadoğu'da önümüzdeki dönemde yaşanabileceklerin bir göstergesi olduğu söylenebilir. Çatışmanın tarafları arasında savaşın kazananı yoktur. 33 gün süren çatışmalar sonunda tarafların tümü ağır kayıplar vermişler ve bu çatışmaya girerken amaçladıkları hedeflerin hemen hiçbirine ulaşamamışlardır. Kısmi olarak daha fazla zarar gören taraflar bulunsa da bunu Hizbullah'ın bir zaferi olarak sunmak gerçekçi değildir. İlk bakışta şöyle bir tablo gözümüze çarpmaktadır:

—İsrail BM Güvenlik Konseyi'nin 1701 sayılı kararıyla belli kazanımlar elde etmiştir

—İdeolojik açıdan Hizbullah Lübnan halkı nezdinde meşruiyetini ve Ortadoğu halkları arasındaki popülaritesini artırmıştır. Bu açıdan kazançlı görünmektedir.

—Ekonomik açıdan savaş tarafların tümü için bir yıkım olmuştur.

—Tarafların güvenlik konusundaki kaygıları artarak devam etmektedir. İki taraf da hedeflerine sadece askerî yöntemlerle ulaşamayacaklarını bir kez daha anlamışlardır. Taraflar en azından yakın gelecekte kapsamlı bir silahlı çatışma konusunda daha dikkatli davranacaklardır.

—Uluslararası kamuoyu ve büyük güçler bu krizde iyi bir sınav verememişler, Beyrut'un yerle bir edilmesine seyirci kalmışlardır.

İsrail halkı ise uzun süredir hissetmediği düzeyde kendisini tehdit altında hissetmiştir. Kriz Hizbullah, Suriye ve İran'ın işine yaramış gibi gösterilmektedir. Ancak bu gerçekçi bir yaklaşım değildir. Krizin insani boyutu, sivil halkın gördüğü zarar ve altyapıya vurulan darbe aynı zamanda Lübnan'ın geleceğine vurulan bir darbedir. Hizbullah, Lübnanlı Şiîler nezdinde dahi kendine tanınan kredinin büyük kısmını tüketmiştir. Acı bilanço incelendiğinde ortaya iç açıcı bir tablo

²⁰⁰ “Lebanon blockade to be lifted at 6 P.M. despite IDF objection”, Haaretz, 07 Eylül 2006.(08.01.2009)

çıkılmamaktadır.²⁰¹

Hizbullah'a bir daha toparlanamayacak şekilde bir darbe vurmak ve askerî kaynaklarını tahrip etmek ve olası bir İran operasyonu öncesi Hizbullah tehdidini ortadan kaldırmak İsrail'in öncelikli hedefleri arasındaydı. Geniş kapsamlı değerlendirilirse bu, Ortadoğu'yu etnik, dinsel ve mezhepsel açıdan bölerek yeniden şekillendirme girişimine yönelik somut bir adım olarak görülebilir. Tüm bu amaçlara karşın gerginliğin sonuçları İsrail açısından hiç de hesaplanan gibi olmamıştır. Hizbullah karşısında bu derece bir direnişle karşılaşan İsrail ve ABD, muhtemel bir İran operasyonu için bundan sonra daha ihtiyatlı davranacaktır.

Operasyonun hedeflerinden biri de Hizbullah'ı Lübnan halkından koparmaktı. Bu nedenle vurulan hedeflerde sivil-askerî hedef ayrımı gözetilmedi. İsrail'in planlarının tersine Hizbullah, Lübnan halkı nezdinde toplumsal meşruiyetini ve güvenilirliğini artırdı.²⁰² Yapmış olduğu saldırılar İsrail'in uluslararası arenadaki imajına da önemli ölçüde zarar verdi.

İslam dünyasındaki etnik ve mezhepsel çatışma tehlikesi önemli bir tehdit olarak var olmaya devam etmektedir. Bu operasyondan uluslararası normlar ve kurumlar da önemli ölçüde yara alarak çıkmıştır. BM, kendi personelinin İsrail tarafından aleni olarak hedef alınması karşısında somut bir yaptırım uygulayamamıştır.

2.1.1.6. İsrail

İsrail'in iki askerinin kaçırılmasının ardından Lübnan'a karşı başlattığı ve 14 Ağustosta sona eren operasyon, bu askerleri kurtarma çabasından çok daha derin anlamlar ifade etmektedir. Bu çatışmayla İsrail gücünün sınırlarını denedi ve Hizbullah direnişi karşısında beklemediği bir sonuç aldı. Hizbullah roket ve

²⁰¹ “BM verilerine göre Lübnan nüfusunun yaklaşık %20'si işgal esnasında Lübnan'ı terketti. 3 bin civarında evin de tahrip olduğu tahmin edilmekte”, Lucy Fielder, “700,000 displaced”, Al-Ahram Weekly, 05 Ağustos 2006. (08.01.2009)

²⁰² Kevin Peraino, “Winning Hearts and Minds; The new war in Lebanon is a propaganda battle- and Hizbullah is coming out on top. Some tips from a master”, Newsweek, 2 October 2006.(05.10.2008)

füzelerinin menzili altında olduğunu ve Hizbullah'ın bu silahları kullanabileceğinin farkına vardı.

2.1.1.6.1. İsrail'in Hedefleri

Yıkımın karşısında, Lübnanlılar arasında Hizbullah'a verilen desteğin ve yeni katılımların azalacağı düşünülüyordu. İsrail, Gazze ve Lübnan'dan Hamas veya Hizbullah direnişi karşısında zayıf kaldığı için çekilmediğini, güvenliği açısından tehdit oluştururlarsa bu bölgelerde varolabileceğini göstermek istiyordu. 17 Temmuz 2006'da Knesset'te bir konuşma yapan Başbakan Ehud Olmert, askerî operasyonu sona erdirmeye şartlarını şöyle sıraladı²⁰³:

- Kaçırılan askerlerin geri dönmesi
- Tam bir ateşkes sağlanması
- Lübnan ordusunun tüm Güney Lübnan'a yerleşmesi
- Hizbullah'ın silahsızlandırılması ve bölgeden çıkartılması
- BM Güvenlik Konseyinin 1559 sayılı kararının uygulanması

İsrail'in taleplerine baktığımızda aslında askerlerin kurtarılması İsrail için sembolik bir önemden daha fazlasını ifade etmiyor. İsrail'in başından beri en güçlü ve gerçekçi argümanı Hizbullah'ın bölgedeki varlığını zayıflatmaktır. Amaç Hizbullah'a darbe vurmak, Suriye ve İran'a gözdağı vererek sağladıkları mühimmat desteğini kesmek ve bölgede kontrolü ele geçirmektir. İsrail, İran nükleer bir güce dönüşmeden, bölgede bağlantılı olduğu Hizbullah'ın gücünü kırmak istemekteydi. İsraili yetkililer, böyle bir askerî operasyonun, Lübnan'ı sıkıştıracağını ve yıkımın önüne geçmek isteyen Lübnan içindeki ılımlıların desteğini sağlayacaklarını düşündüler. Hizbullah'tan temizlenen Güney Lübnan sınırına Lübnan ordusu yerleştirilecek, böylece İsrail'in sınır güvenliği sağlanmış olacaktır. Ayrıca,

²⁰³ “Prime Minister Ehud Olmert's Address to the Knesset During the Conflict in the North”, 17 Temmuz 2006, http://www.knesset.gov.il/docs/eng/olmertspeech2006_eng.htm.(11.12.2008)

operasyonun iç politikadan kaynaklanan gerekçeleri de vardı. Hizbullah'a karşı tavizsiz politikası ile ülke içinde popülaritesi zayıf olan Olmert, İsrail'in güvenliğini ve çıkarlarını en iyi şekilde savunabileceğini ispatlama ve kamuoyunun güvenini kazanma çabasına girdi. Ancak İsrail'in hedeflerine ulaşmadan savaşa son vermek zorunda kalmış olması, kamuoyunun desteğinde değişmelere ve savaşın güçlü bir siyasî amacının ve güvenlik gerekçesinin olmadığı yönünde eleştirilere yol açtı.²⁰⁴

²⁰⁴ Talha Köse, “*SETA Lübnan Raporu*”, Siyaset, Ekonomi ve Toplum Araştırmaları Vakfı (SETA), Aralık 2006, s.27, www.setav.org/SETA_LUBNAN_RAPORU.pdf. (09.08.2008)

2.2. TERÖRÜN; KUVVET KULLANMA YASAĞINDA VE MEŞRU MÜDAFAA HAKKINDAKİ ROLÜ

2.2.1. Terörizmin Tarihi Gelişimi

Terörizm politik amaçlara ulaşabilmek için bir araç olarak kullanılması yeni değildir. Bu kavram içerisinde değerlendirilebilecek olayları insanların toplu olarak yaşamaya başladıkları dönemlere kadar götürmek mümkündür. Gerek devletler gerekse bireyler, terörü çeşitli gayelere ulaşmak için kullanmışlardır. İnsanlık tarihinde kaydedilen ilk terörist hareketlerin dinî nitelikli olduğu görülmektedir. Tarihte terörizme ilk olarak M.Ö. 73-66 yılları arasında Romalılara karşı mücadele eden ve dinî bir hüviyete sahip Zealot Siccarilerin başvurduğu ifade edilmektedir.²⁰⁵ Siccarilerden yaklaşık bin yıl sonra bu kez karşımıza M.S. 1090-1275 yılları arasında yoğun olarak görülen Haşhaşin Hareketi çıkmaktadır. Hasan Sabbah'ın kurucusu olduğu ve Siccariler gibi dinî bir nitelik taşıyan Haşhaşin Hareketi de terörizmi bir mücadele yöntemi olarak benimsemiş ve uygulamıştır.²⁰⁶

Modern anlamda terörizm, Fransız İhtilali ile ortaya çıkmış ve ihtilal öncesi ve ihtilal esnasında hem monarşinin hem de halkın elinde politik bir araç olarak kullanılmıştır.²⁰⁷ İhtilal sonrasında 1793 yılında iktidara gelen ve Fransa'da yeni bir rejim kurmak isteyen Jakobinler, terörizmi şiddet ve baskı politikası olarak sistematik şekilde uygulamıştır.²⁰⁸ Robespierre gibi Fransız devrimcileri, terörü

²⁰⁵ M. Cherif Bassiouni, “*International Terrorism: A Compilation of U.N. Documents (1972-2001)*”, Vol. II, Transnational Publishers, Newyork, 2002, s.44.

²⁰⁶ Patricia A.Long, “*In the Name of God: Religious Terrorism in the Millennium an Analysis of Holy Terror, Government Resources, and the Cooperative Efforsts of a Nation to Restrain Its Global Impact*”, Suffolk Transnat'l L. Rev., Vol. 24, 2000, s.56.

²⁰⁷ Hamide Zafer, “*Ceza Hukukunda Terörizm*”, Beta Yayınları, İstanbul 1998, s.13.

²⁰⁸ Jakobinler, karşı devrimci girişimleri cezalandırmak amacıyla 13 Mart 1793'te Devrim Mahkemelerini kurmuştur. Fransız Devriminde 13 Mart 1793 ve 27 Temmuz 1794 tarihleri arasında geçen ve tahminen 20,000 kişinin öldürüldüğü ve 300,000 kişinin de tutuklandığı bu

sistematik hale getirmişler ve toplumda toptan bir devrimin parçası bağlamında politik dönüşümü sağlamak için bir araç olarak kullanmışlardır.²⁰⁹

Fransız Devrimi sırasında “*Terör Dönemi*” ile Rus anarşistler Bakunin ve Nechayev’in “*Revolutionary Catechism*” dönemlerinde modern uluslararası terörizm önemli gelişmeler kat etmiştir. Her iki dönemde de terörist hareketler daha çok ulusal bir görünüm arz etmekle birlikte modern uluslararası terörizmin ideolojik temelleri atılmıştır.²¹⁰

Terör eylemleri daha sonraki yıllarda da Avrupalı uluslar tarafından sağ-sol ideoloji veya militan milliyetçilik amacıyla öldürme, bombalama, suikast gibi değişik eylemler tarzında gerçekleştirmeye devam etmiştir.

Geçen yüzyılın başlarından itibaren özellikle Osmanlı İmparatorluğu ve Avusturya-Macaristan İmparatorluğu gibi büyük devletlere karşı etnik bazı gruplar tarafından bağımsızlık mücadelesi adı altında terörizme başvurulmuştur. Bununla birlikte, günümüzde bizi ilgilendiren yönüyle terörizm, 1960’lardan itibaren kaydettiği gelişmeler yönüyle incelenmelidir. Bu dönem modern uluslararası terörizm dönemi olarak adlandırılmaktadır. Zira uluslararası terörizm, esas itibarıyla 1960’ların sonunda politik şartların ve teknolojik gelişmelerin bir araya gelmesiyle ortaya çıkmıştır. II. Dünya Savaşı’ndan sonra oldukça gelişmiş olan silah teknolojisi gerek maliyetinin, gerek tahrip gücünün çok yüksek olması nedeniyle ulusal amaçlara ulaşabilmek için başvuru nizamî savaşları kullanılabilir yol olmaktan çıkarmıştır. Bunun yanı sıra, Latin Amerika’da Fidel Castro’nun Küba’daki başarısından esinlenen kırsal gerilla hareketlerinin başarısız olması üzerine solcu gerilla grupları, terörist taktikler kullanmaya başlamışlardır. Benzer şekilde,

döneme “*Terör Dönemi*” (*Reign of Terror*) adı verilmektedir. Bkz. Louis G. Fields, “*Contemporary Terrorism and the Rule of Law*”, *Mil. L. Rev.*, Vol. 113, 1986, s.3.

²⁰⁹ Harry Henderson, “*Global Terrorism The Complete Reference Guide*”, Chackmark Books, Newyork 2001, s.10.

²¹⁰ Bradley Larschan, “*Legal Aspects to the Control of Transnational Terrorism, An Overview*” *Ohio N.U.L. Rev.*, Vol. 13 no.1, 1992,, s.123.

Arapların 1967 Arap-İsrail savaşını kaybetmeleri üzerine Filistinli gruplar, İsrail ve onun destekçilerine karşı global bir saldırı hareketine başlamışlar; Avrupa, Japonya ve ABD’de de çeşitli öğrenci gruplarının düzenlediği kitlesel eylemlerin başarısız olması üzerine terörist taktikler başlıca yol olmuş, diğer gruplar tarafından da kullanılarak dünya genelinde yayılmıştır.²¹¹

2.2.2. Genel Olarak Terör ve Terörizm

2.2.2.1. Terör ve Terörizm Kavramları

Şiddet, korku, tehdit, yasa dışılık gibi olguları çağrıştıran terör ve terörizm kavramları farklı kavramlardır. Fransızcada ‘*terreur*’, İngilizcede ‘*terror*’ kelimeleri ile ifade edilen terör sözcüğü, Latince kökenli olup ‘*terrere*’ kelimesinden türetilmiştir.²¹² Latineden alındığı 13. Yüzyıldan itibaren bireysel psikolojik bir ruh hali olan korku durumunu ifade eden terör sözcüğü²¹³, Türkçede yıldırma, korkutma, sistemli şekilde kullanma, tedhiş, sindirme gibi anlamlara gelmektedir.²¹⁴

Aslında tanımlar itibarıyla birer şiddet türü olmasına rağmen her şiddet olayı, terör veya terörizm değildir. Terör ve terörizm kavramsal olarak farklı bir anlam ve öneme sahiptir; şiddetin, “*siyasî amaçlı*” olmasıdır. Genel anlamda şiddet, siyasî amaç taşımayan, buna karşılık yok etmeye kadar varan zarar verici saldırıların tümünü kapsamaktadır.²¹⁵ Terör, hem şiddet yoluyla yaratılan korku ortamını, hem de bu ortamı yaratan şiddet eylemini ifade etmektedir. Terörizm ise, uzun süreli korku ve dehşet durumlarını ifade eden terörden farklı olarak, siyasî amaçlar için

²¹¹ Bradley Larschan, a.g.m., s.118.

²¹² Bradley Larschan, a.g.m., s.123.

²¹³ Hamide Zafer, *Ceza Hukukunda Terörizm*, Beta Yayınları, İstanbul, 1998, s.9.

²¹⁴ Esat Şener, *Hukuk Sözlüğü*, Seçkin Yayınları, Ankara, 2001, s.795.

²¹⁵ Ertan Beşe, *Terörizm, Avrupa Birliği ve İnsan Hakları*, Seçkin Yayınları, Ankara, 2002, s.23-24.

örgütlü, sistemli ve sürekli terör kullanmayı yöntem olarak benimseyen bir strateji anlayışıdır.²¹⁶ Bu durumda sık sık birbirinin yerine kullanıldığı görülen terör, terörizm ve terörist kavramları arasındaki farkın belirlenmesinin gerekliliği ortaya çıkmaktadır. Terörün korku yaratmaya yönelik genel bir kavramı yansıtmasına karşılık, terörizmin korku ortamı yaratmaya yönelik şiddet sürecini tanımladığı, terörist kavramının ise terör eylemini gerçekleştiren saldırgana verilen isim olduğunu ifade eden Bassiouni; bu nedenle, söz konusu kavramların anlamını ve kapsamını tam olarak bilmeksizin terörizme göndermede bulunmanın politik kullanışlı olmakla birlikte yanıltıcı olacağını vurgulamaktadır.²¹⁷

Günümüzde terör ve terörizm arasındaki ayırım artık konuşma dilinden kalkmış ve her iki kavram da aynı anlamda kullanılmaya başlanmıştır. Bunun sonucu olarak; hedef topluma hâkim siyasî yapıyı değiştirmek amacıyla belirli bir örgün tarafından sistematik olarak uygulanan ve kitleri paniğe sokan şiddet eylemleri, terör eylemleri veya kısaca terör ya da terörizm olarak adlandırılmaktadır.²¹⁸

2.2.2.2. Terörizmin Türleri

Terörizm; terörist eylemleri gerçekleştiren devlet ve devlet dışı aktörler, bireyler, yöneldiği amaçlar, saldırganların kapasiteleri ve kullandıkları metotlar bakımından çeşitli sınıflandırmalara tabi tutulabilir. Çalışmada terörizme dair faaliyette bulunduğu ve etkilediği coğrafi alan, eylemleri gerçekleştirenlerin tabiiyeti, eylemlerin doğurduğu sonuç, somut amacı ve yabancı bir unsur içerip içermemesi

²¹⁶ Sertaç H. Başeren, “*Terörizm, Kavramsal Bir Değerlendirme ve Hukuki Mücadele Yaklaşımları*”, Türkiye Sosyal Araştırmalar Dergisi, sayı 1, 1998, s.157.

²¹⁷ M. Cherif Bassiouni, “*International Terrorism, In International Criminal Law*”, Second Ed., Vol. I Crimes, Ed. By. M.Charif Bassiouni, Transnational Publishers, Newyork, 1999, s.771.

²¹⁸ Walter Laqueur, “*Terörizmin Yorumlanması, Silinen Yüzler Karşısında Terörizm*”, Ed. Cemal Güzel, Ayraç Yayınevi, Ankara, 2002, s.95.

gibi birtakım ölçütler esas alınarak ulusal ve uluslararası terörizm şeklinde bir sınıflandırma yapılması tercih edilmiştir.²¹⁹

2.2.2.2.1. Ulusal Terörizm

Ulusal terörizm; devletin ülkesi içinde meydana gelen, dış kaynaklı hiçbir terör örgütü ile işbirliği içinde bulunmadan gerçekleştirilen ve başka bir devletin veya şahsın menfaatini veya zararını hedef almayan eylemlerdir.²²⁰ Devletin ülkesi içinde gerçekleşen ve uluslararası bir nitelik taşımayan ulusal terörizm, devletin hukukî düzenini hedef almaktadır. Dolayısıyla bu devletin yargı yetkisi içinde yer alan cezaî nitelikte bir eylemdir. Terörist eylemi gerçekleştiren birey veya gruplar da adi suçlu statüsündedirler. Bu tür terörizmi önlemek ve sorumlularını cezalandırmak her devletin kendi iç meselesi olup, devletler evrensel hukuk kurallarına bağlı kalarak diğer organize suçlar gibi terörizmle mücadele etme hakkına sahiptir. 1995 yılında Timothy McVeigh tarafından Oklohama City'deki Federal Binaya düzenlenen ve 169 kişinin ölümüne yol açan bombalı saldırı, bu tür bireysel terörist eylemlere bir örnek olarak gösterilebilir.²²¹

2.2.2.2.2. Uluslararası Terörizm

Uluslararası terörizm en basit haliyle; uluslararası sonuçlar doğuran terörist eylemler şeklinde tanımlanabilir. Eylemin birden fazla ülkenin topraklarını veya insanlarını hedef alması ve belirgin uluslararası sonuçlar doğurması halinde söz konusu olan uluslararası terörizm; ulusal bir sisteme ülke dışından yönetilen bir şiddet veya şiddet yüklü tehdit eylemidir. Bu durumda terörizm, artık ulusal sınırları

²¹⁹ Paul Wilkinson, “*Political Terrorism*”, Macmillan, London 1974, s.32-44.

²²⁰ Hamide Zafer, a.g.e., s.70.

²²¹ Oklohama City'deki Federal binanın bombalanarak 19'u çocuk olmak üzere toplam 169 kişinin ölümünden sorumlu tutulan Timothy McVeigh yargılanarak idama mahkûm edilmiştir. Bkz. Thomas Geraghty, “*The Criminal-Enemy Distinction: Prosecuting a Limited War Against Following the September 11, 2001 Terrorist Attacks*”, McGeorge L. Rev. Vol 33 2002, s.558.

aşmış ve uluslararası sonuçlar doğurmaya başlamıştır. Buna göre terörist eylemler uluslararası sınırların dışına taşıdığı veya yabancı bir devletin vatandaşlarına ya da tesislerine yöneltildiğinde uluslararası bir karakter kazanmakta ve uluslararası terörizm söz konusu olmaktadır.²²²

Günümüzde yabancı unsurun bir şekilde bağlantılı olmadığı terörün düşünülemeyeceği açıktır. Terörist eylemin; yabancıya veya bu yabancıya mülkiyet haklarına yönelik zarar vermesi, uluslararası alanda korunmaya tabi kişi ve kurumlara yöneltilmiş olması, uluslararası sivil havacılığın ve deniz taşımacılığının, iletişim sistemlerinin hedef alınması terörist eylemi gerçekleştiren kimsenin başka bir devletin ülkesine sığınması saldırgan ile terör eyleminin tamamen veya kısmen birden fazla devletin ülkesinde işlenmesi, yabancı bir devletin onayı veya yardımıyla gerçekleştirilmiş olması durumlarında, terörist eyleme yabancılık unsuru katılmış olur.²²³

2.2.2.2.1. Devlet Destekli Olmayan Uluslararası Terörizm

Terörist eylemin uluslararası alanda korunmaya tabi kişi ve kurumlara yöneltilmesi, saldırgan ile mağdurunun farklı tabiiyete sahip olması eylemin birden fazla devletin ülkesinde gerçekleştirilmiş olması gibi durumlarda terörist eyleme yabancılık unsuru katılmış olur. Ancak bu tür eylem uluslararası nitelik taşımakla beraber devlet destekli uluslararası terörizmin belirgin vasfı olan devlet desteğine sahip değildir.²²⁴

²²² Brian M. Jenkins, “*International Terrorism, In The Use Of Force Military Power And International Politics*”, Ed. By. Robert J. Art&Kenneth N. Waltz, Oxford 1999, s.74.

²²³ Yuri M. Kolosov & Geoffrey M. Levitt, “*International Cooperation Against Era*”, Ed. By. Lori Fischer Damrosch, Westview Presscolorado 1995 s.142.

²²⁴ Ahmet Hamdi Topal, “*Uluslararası Terörizm ve Terörist Eylemlere Karşı Kuvvet Kullanımı*”, Beta Yayınları, İstanbul 2005, s.54.

2.2.2.2.2. Devlet Destekli Uluslararası Terörizm

Devlet destekli terörizm, devletler veya devletlerle ilişkili ulus altı gruplar tarafından stratejik, politik ve dini amaçlara ulaşabilmek için hedef toplum üzerinde korku ortamı yaratmaya yönelik şiddet eylemleri şeklinde tanımlanmaktadır.²²⁵

Bölgesel veya uluslararası güçlerin uzun dönem stratejik çıkarlarını gerçekleştirebilmek amacıyla yürüttüğü çalışmaların bir parçası olarak terörizmi destekleyerek bir mücadele yöntemi ve dış politika aracı olarak kullanma yoluna gittikleri görülmektedir. Çünkü terörist gruplara yönelik devlet desteği, destekleyen devlet için hedef devlete karşı maliyeti yüksek olmayan etkili ve kullanışlı bir mücadele yöntemidir. Terörizme destek veren devlet, verdiği destek nedeniyle doğan sorumluluğunu terörist grupla arasında organik bir bağ olmaması nedeniyle kolaylıkla inkâr edebilmekte ve gerçekleştirilen eylemlerden dolayı destekleyen taraf suçu inkâr etmektedir. Günümüzde silah teknolojisinin ulaştığı seviye dikkate alındığında muhtemel bir savaş durumunda tarafların uğrayacağı can ve mal kaybını tahmin etmek zor değildir. Bu nedenle savaşın yıkıcı sonuçlarından sakınmak isteyen devletler geleneksel savaşın yerine terörist yöntemlere başvurmayı terörist örgütleri desteklemeyi ve terörizmi kendi politik çıkarları için bir mücadele yöntemi olarak kullanmayı tercih eder hale gelmişlerdir. Bu durumda bir devlet dilediği zaman herhangi bir sorumluluğu doğmaksızın ve savaş riskinden sakınarak terörizmi diğer bir devletin ülkesinde istediği eylemleri yapabilmesi için uygun bir araç olarak kullanabilecektir.²²⁶

Devletlerin terörizme destek vermesi veya karışmalarında terörizmin kullanışlı bir vasıta olmasının yanı sıra, terörist örgütlerle söz konusu devletlerin

²²⁵ David C. Marshall, “*Political Asylum: Time for a Change the Potantial Effectiveness of Reforms to Prevent Terrorist Attacks in America*”, Dick L. Rev., Vol. 99, 1995, s.1018.

²²⁶ Richard Erickson, “*Legitimate Use of Military Force Against State-Sponsored International Terrorism*”, Air University Press, Alabama 1989, s.32.

ideolojik, dini ve politik bakımdan aynı veya benzer görüşleri paylaşmaları da önemli rol oynamaktadır.²²⁷

Devletlerin terörist örgütlere verdiği destek bu örgütlere uluslararası hareket kabiliyeti sağlamak ve ileri teknolojiye sahip silah ve patlayıcıları elde etme, diğer terörist gruplarla iletişim içinde olabilme imkânlarını sunmaktadır. Kendilerini finanse etmek için banka soygunu, adam kaçırma gibi eylemlere başvurma ihtiyacı duymayan devlet destekli terörist örgütler bu desteğe sahip olmayan gruplara göre sayıca az, fakat daha öldürücü nitelikte eylemler gerçekleştirilmektedirler.²²⁸

Günümüzde artık geleneksel terörizme göre daha fazla öldürücü güce ve operasyon imkânına sahip olan devlet destekli terörizm düşük yoğunluklu savaşın bir görünümü olarak kabul edilmektedir.²²⁹ Teorik planda psikolojik savaş metodu olan terörizm, bu sayede elde etmiş olduğu devlet desteği neticesinde uluslararası barış ve güvenliğe yönelik ciddi bir tehdit haline gelmiştir.²³⁰ Bu bağlamda II. Dünya Savaşı'nın son nizami savaş III. Dünya Savaşı'nın ise terörizmle savaş olduğu şeklinde çeşitli değerlendirmelerin yapıldığı görülmektedir.²³¹

²²⁷ James P. Terry, "Countering State- Sponsored Terrorism: A Law- Policy Analysis", Nav. L. Rev., Vol. 36, 1986, s.161.

²²⁸ Yonah Alexander & Kenneth A. Myers, "Avrupa'da Terörizm" *Silinen Yüzler Karşısında Terörizm*, Ayraç Yayınevi, ed. Cemal Güzel, Ankara 2002, s.212.

²²⁹ Alan Einisman, "Ineffectiveness at It's Best: Fighting Terrorism With Economic Sanctions", Minn J. Global Trade, Vol. 9, 2000, s.308.

²³⁰ Alan Einisman, a.g.m., s.319.

²³¹ Richard Erickson, a.g.e., s.44.

2.2.2.2.2.1 Terörizme Yönelik Devlet Desteğinin Kapsamı

Uluslararası hukuk sisteminin düşük yoğunluklu mücadele stratejisi olarak da adlandırılan terörizme karşı etkili tedbirler geliştirilmesi gereklilik halini almıştır bu tehdide karşı etkili bir mücadele geliştirebilmek için de teröristlerin devlet veya devletler ile var olduğu iddia edilen bağlantısının açık bir şekilde ortaya koyulması gerekmektedir. Ayrıca bireylerin diğer devletlere yönelik zararlı eylemlerinden dolayı devletin sorumlu tutulup tutulmayacağı sorusuna bir cevap verebilmek için de devletle birey arasındaki ilişkinin ele alınarak terörizme yönelik devlet desteğinin sınırlandırılması zorunludur. Çünkü devletin terörizme yönelik desteğinin kapsamı, destekleyen devlete karşı verilecek cevabın belirlenmesi ile yakından ilgilidir. Devletle terörist faktör arasında var olan bu ilişki söz konusu desteğin derecesi yeri ve zamanı bakımından farklı şekillerde sınırlandırılabilir. Her şeyden önce teröristler devletler gibi sınırları belli bir ülkeye sahip değildirler. Bu nedenle kendileriyle iş birliği yapan veya yapmayan bir devletin ülkesi içinde faaliyetlerini devam ettirmek zorundadırlar. Terörizme destek veren devletle terörist grupları arasındaki ilişki maddi destekte bulunma, silah ve gerekli diğer malzemeleri sağlama, devletin ülkesini terörist gruplarına açması, eğitim ve istihbarat sağlama, terörizmle mücadele konusunda isteksiz ya da yetersiz olma, bu grubun üyeleriyle beraber şiddet eylemleri gerçekleştirmeye kadar geniş bir yelpazeyi kapsamaktadır. Günümüzde pek çok terör örgütü varlığını ve etkinliğini devletlerin vermiş olduğu destek sayesinde devam ettirmektedir. Uluslararası kurallara açıkça aykırı olan söz konusu yardım ve destekler terörizmin bu derece tehlikeli hale gelmesinde önemli bir yol oynamaktadır. Bu karışmaların bir kısmı teröristlere olduğu kadar bu devletlere karşı da kuvvet kullanmaya yönelik meşru bir zemin hazırlıya bilecektir. Bu nedenle terörist gruplarla devlet arasındaki ilişkinin açık bir şekilde ortaya koyulması gerekmektedir.²³²

²³² Ahmet Hamdi Topal, a.g.e., s.57.

2.2.2.2.2.1.1. Devletin Terörizme Sponsor Olması

Devletin terörizme sponsor olması, terörist eylemleri kontrol etmesi veya yönlendirmesidir. Bu durumda devlet, terörizmi doğrudan bir mücadele aracı olarak kullanmakta ve bizzat kendi organları vasıtasıyla terörist eylemlerde bulunmakta ya da örgütlediği, teçhiz ettiği veya kontrolü altında bulundurduğu gayri resmi devlet ajanlarını, paralı askerleri veya silahlı çeteleri kullanmak suretiyle terörist eylemlerin gerçekleşmesini sağlamaktadır.²³³ Diğer bir ifadeyle teröristler bizzat devlet görevlilerinden veya devlet tarafından etkili bir şekilde kontrol edilen kişilerden oluşmaktadır.

2.2.2.2.2.1.2. Devletin Terörizme Yönelik Fiili Destekte Bulunması

Bir devletin teröristlere silah, teknik yardım, ulaşım konularında önemli ölçüde yardım ve teşvikte bulunmasının aktif destek olarak değerlendirileceği ileri sürülmüştür. Buna göre, teröristlerin devlet tarafından yönlendirilmemesine veya devletin teröristler üzerinde fiili bir kontrole sahip olmamasına rağmen devletin eğitim, silah, patlayıcı, istihbarat, teçhizat, para, iletişim gibi konularda yardımcı olmak suretiyle terörist eylemlere aktif şekilde destek vermesi halinde terörizme devlet desteği söz konusu olmaktadır.²³⁴

2.2.2.2.2.1.3. Devletin Terörist Faaliyetlere Müsamaha Göstermesi

Devletin ülkesindeki teröristleri aktif bir şekilde desteklememesine rağmen ülkesi içinde faaliyetlerine devam eden teröristlere engel olmak veya bunları ülke dışına çıkarmak için bir gayet göstermemeleri ve bu tür faaliyetleri sona erdirmesine yönelik talepleri reddetmesi halinde terörizme karşı müsamaha söz konusu olur.²³⁵

²³³ Arend/Beck, bizzat devlet görevlileri tarafından gerçekleştirilen terörist eylemlerin kendiliğinden terörist bir eylem olarak kabul edilmemesi gerektiği görüşündedir. Bkz. Arend/Beck, a.g.e., s.165.

²³⁴ Richard Erickson, a.g.e., s.33.

²³⁵ Richard Erickson, a.g.e., s.33.

Cassese'nin devletle teröristler arasındaki ilişkinin en düşük derecesi olarak nitelendirdiği²³⁶ bu durumda, devlet teröristleri aktif bir şekilde destekleme ve yönlendirmede bulunmamakla beraber, ele geçirmek veya tutuklanmak için bir çaba da göstermemektedir.²³⁷

2.2.2.2.2.1.4. Devletin Terörist Faaliyetlerle Mücadele Etme Konusunda Yetersiz Kalması

Genel olarak devletler ülke topraklarını kontrol etmekle birlikte bazı devletler ülke topraklarını tamamıyla kontrol edemeyebilir. Devlet teröristlerin ülkesi içinde bulunmasını istememekle beraber yeterli askerî kuvvete veya teknolojik imkânlarla sahip olmaması gibi nedenlerle terörist faaliyetleri önlemekte yetersiz kalabilir. Devlet bu durumda, diğer bir devleti veya bölgesel teşkilatı, yardım etmesi için davet edebilir.²³⁸

2.2.4. BM Antlaşması Md. 2/4 teki Kuvvet Kullanma Yasağı ve Uluslararası Terörizm

BM Antlaşması md. 2/4 “... Üye devletler diğer devletlerin toprak bütünlüğüne ve siyasî bağımsızlığına karşı kuvvet kullanma ve tehdidinden kaçınacaklar” şeklindedir. Uluslararası örf ve âdet hukukunun da bir parçası olan bu yasak, BM üyesi olmayan devletleri de bağlamakla birlikte, teröristler gibi devlet dışı aktörlerin davranışlarını düzenleyen bir ilke değildir.²³⁹ Böylece terörist eylemlere karşı md. 2/4 yer verilmiş olan tek yasaklama; açık devlet karışması ile icra edilen

²³⁶ Antonio Cassese, “*The International Community's 'Legal' Response to Terrorism*”, Int'l & Comp. L. Q., Vol.38, No:3, 1989, s.598.

²³⁷ Gregory Travalio, “*Terrorism, International Law, and Use of military Force*”, Wis. Int'l L. J. Vol. 18, 2000, s.150.

²³⁸ Richard Erickson, ag.e., s.33.

²³⁹ Arend/Beck, a.g.e., s.146.

eylemlere uygulanır görülmektedir.²⁴⁰ Bu durum terörist şiddet nedeniyle devlete sorumluluk izafe etmeyi ve bu bağlamda terörist aktivitelere devlet karışmasının düzeyini belirlemeyi gerçekleştirmektedir. Terörist aktivitelere farklı düzeylerde karışmaktadır. İlk olarak devletler terörist eylemlerin hazırlanmasına ya da terörist faaliyetleri yönlendirerek ya da kontrol ederek ya da eğitim, teçhizat, silah, mali yardım ve ulaşım gibi destekler sağlayarak aktif şekilde katılabilirler. Yani bu duruma devlet sponsorlu ve devlet destekli terörizm söz konusu olmaktadır. İkinci olarak devletler terörizme çeşitli şekillerde pasif yardımlarda bulunabilirler. Bu pasif yardımlardan bir tanesi devletin terörizmi tolere etmesi ve terörist faaliyetlere müsamaha göstermesidir. Diğer bir pasif karışma düzeyi devletin terörist faaliyetlerde mücadele etme konusunda yetersiz kalmasıdır. Bu durum devletin terörizme en zayıf karışma düzeyi olup kısaca devlet hareketsizliği olarak da isimlendirilebilir. Bu bağlamda bir devlet bir başka devletin toprak bütünlüğüne ya da siyasî bağımsızlığına karşı bir terörist kuvvet kullanmaya doğrudan sponsorluk yapar. ve terörizmi desteklerse sponsorluk yapan ve destekleyen devletin eylem açıkça md. 2/4 yasağı ihlal etmiş olacaktır. Ancak yalnızca devletin terörist faaliyetlerle mücadele etme konusunda yetersiz kalması yani devlet hareketsizliği md. 2/4 çerçevesinde devlet sorumluluğu tesis etmek için²⁴¹ yeterli görülmemektedir. Terörist kuvvet kullanma nedeni ile devlet sorumluluğuna karar vermekte en zor sorunlar doğuran durum, devletin sadece ülkesinde ki terörist grupların faaliyetlerini tolere etmesi ve müsamaha göstermesidir. BM organlarının uygulamalı devletin sadece ülkesindeki terörist grupların faaliyetlerini tolere etmesi ve müsamaha göstermesinin de madde 2/4'teki kuvvet kullanma yasağını ihlal ettiğini ortaya koymaktadır. Nitekim dostça ilişkiler bildirisinin 1. maddesinde devletlere bir başka devletin ülkesine girmek üzere özellikle paralı askerlerden olmak üzere silahlı grupların ya da düzensiz kuvvetlerin örgütlenmesi ve bir başka devletin ülkesinde iç savaş ya da terörist eylemleri örgütleme, kışkırtma, yardım etme veya bunlara

²⁴⁰ Arend/Beck, a.g.e., s.146.

²⁴¹ Volker Röben Silja ve Frank Schorkopf, Berlin / Heidelberg 2003, s.7, <http://edoc.mpil.de/conference-on-terrorism/index.cfm>. (30.06.2008)

katılma ya da ülkesinde bu gibi eylemlerin yapılmasına yönelik örgütlenmiş faaliyetlere rıza göstermekten kaçınma yükümlülüğünü getirmiştir. Böylece bildiri devletlerin sadece diğer bir devletteki bir iç savaşı veya terörist hareketleri örgütlemekten, tahrik etmekten, onlara yardım etmekten veya bu hareketlere katılmaktan kaçırma görevi değil fakat aynı zamanda kendi ülkesinde böyle hareketlerin yapılmasına yönelik organize faaliyetlere göz yummaktan da kaçınma yükümlülüğü altında olduklarını hatırlatmaktadır. BM Güvenlik Konseyi de devletlerin terörist eylemleri bastırma ve önleme konusundaki yükümlülüklerini hatırlatmak için Lockerbie Olayı nedeniyle Libya'ya ekonomik yaptırımlar koyan 31 Mart 1992 tarihli 748 sayılı kararından başlayarak 1373 (2001) sayılı karara kadar sürekli bir biçimde dostça ilişkiler bildirisindeki bu düzenlemeyi tekrarlamıştır.²⁴² Bir devlet teröristleri yargılayarak cezalandırmak ya da bu amaçla iade etmek için gerekli araçlara sahipse fakat yükümlülüklerini yerine getiremiyorsa bu durum devletin teröristlerin operasyonlarını zımnen kabul ettiği anlamına gelecektir. Sonuç olarak BM Güvenlik Konseyi açıkça md. 2/4 yasağını terörizme devlet sponsorluğunu, devlet desteğini ve hatta devlet toleransını kapsayacak şekilde yorumlamıştır.²⁴³

²⁴² Rainer Grote, “*Between Crime Prevention and the Laws of War: Are the Traditional Categories of International Law Adequate for Assessing the Use of Force Against International Terrorism?*”, **Terrorism as a Challenge for National and International Law: Security Versus Liberty?**, (der.), Berlin/Heidelberg, 2003, <http://edoc.mpil.de/conferance-on-terrorism/index.cfm>. (25.10.2008)

²⁴³ Arend/Beck, a.g.e., s.146.

2.2.5. Terörizme Karşı Kuvvet Kullanmanın Md. 51 Çerçevesinde Meşru Müdafaa Hakkının Koşulları Bakımından Değerlendirilmesi

MC Misakı'nda meşru müdafaa hakkını başlatan eylem saldırı olarak kabul edilmiş ancak ne MC Misakı'nda nede MC sonrası dönemde kavramın tanımı yapılmıştır.²⁴⁴ BM Antlaşması md. 51'de ise meşru müdafaa hakkını kullanabilmesinin ön şartı olarak saldırının değil bir silahlı saldırının gerçekleştirilmiş olması kabul edilmiştir. Ancak silahlı saldırı kavramının tanımına ne bu maddede ne de diğer madde hükümlerinde yer verilmiştir.²⁴⁵ Üstelik bir yandan BM Antlaşması'nın Fransızca metninde *armed attack* yerine *aggression armme* teriminin kullanılmış olması öte yandan BM Antlaşması'nda md. 2/4'te kuvvet kullanma ve tehdidi md. 39'da barışın tehdidi barışın bozulması ve saldırı fiili gibi farklı terminolojilerin kullanılmış olması ve BM Antlaşması hükümlerinin bu özel terminolojilerle ne kastedildiğini pek açık bir biçimde ortaya koymaması söz konusu kavramlar arasında özellikle de saldırı ve silahlı saldırı kavramları arasında bir farkın olup olmadığı hususunda doktrinde ve uygulamada görüş ayrılıklarına neden olmuştur. Oysa bu kavramlar belli ölçüde birbiriyle örtüşen kavramlar olmalarına rağmen, tam olarak aynı şey değildir. Bu çerçevede silahlı bir saldırının aynı zamanda bir saldırı olduğu söylenebilir, fakat her saldırı bir silahlı saldırı değildir. Çünkü silahlı saldırı kavramı saldırı kavramından daha dar bir anlam ifade etmektedir. Bir silahlı saldırı saldırının bir alt kategorisidir. Ayrıca bu iki kavram doğurduğu sonuçlar itibarıyla de birbirinden farklıdır. Silahlı saldırı doğurduğu sonuçlar itibarıyla kabul edilmeyecek ölçülerde olduğu için mağdur devlete meşru müdafaa hakkına dayanarak münferiden kuvvet kullanma yetkisi verir. Saldırı kavramına giren diğer fiillerde ise bu nitelik yoktur. Kolektif güvenlik sisteminin

²⁴⁴ Mark B. Baker, "Terrorism and the Inherent Right of Self-Defence: A Call to Amend Article 51 of the United Nations Charter", Houston Journal of International Law, Cilt: 10, Sayı: 1, 1987, s.33.

²⁴⁵ Stanimir A. Alexandrov, a.g.e., s.112,114.

devreye girmesini sağlayan başka fonksiyona sahiptir. BM Antlaşması'nın Fransızca metninde *armed attack* yerine *aggression* sözcülerine yer verilmesi nedeniyle ortaya çıkan karışıklık bu fonksiyon farklılığını ortadan kaldıracak espriye sahip değildir.²⁴⁶

Terörizme karşı kuvvet kullanılmasını ön gören yaklaşım temelinde terör eylemin ya da bu saldırılara yol açan devlet desteğinin md. 51 bağlamında silahlı saldırı olarak kabul edilmesi yatmaktadır. Dolayısıyla teröristlere karşı gerçekleştirilecek askerî bir harekâtın meşru olabilmesi için terörist eylemin ya da terörist saldırılara yol açan devlet desteğinin silahlı saldırı boyutuna ulaşmış olması zorunludur. Ancak silahlı saldırı kavramının BM Antlaşması'nda tanımlanmamış olması nedeni ile aynı koşullarda devlet sponsorlu veya destekli terör hareketlerinin bir silahlı saldırı ya da dolaylı silahlı saldırı boyutuna ulaşacağı meselesi mutlaklıdır. Bu nedenle meselenin BM organlarının müteakip kararları ve uygulamaları ışığında değerlendirilmesi gerekmektedir.²⁴⁷

²⁴⁶ Sertaç H. Başeren, “*Uluslararası Hukukta Devletlerin Münferiden Kuvvet Kullanmalarının Sınırları*”, Ankara Üniversitesi Basımevi, Ankara, 2003, s.90-93.

²⁴⁷ Fatma Taşdemir, “*Uluslararası Terörizme Karşı Devletlerin Kuvvete Başvurma Yetkisi*”, USAK Yay., Ankara 2006, s.141.

2.3. İSRAİL'İN LÜBNAN SALDIRISININ KUVVET KULLANMA YASAĞI VE MEŞRU MÜDAFAA HAKKI ÇERÇEVESİNDE DEĞERLENDİRİLMESİ

2.3.1. Olay

12 Temmuz 2006'da Hizbullah Mavi Hat gerisindeki İsrail kuvvetlerine ve bazı yerleşim yerlerine yönelik olarak başlattığı yoğun roket saldırısı düzenlemiş, aynı zamanda Hizbullah güçleri sınırı geçerek devriye gezen üç İsrail askerini öldürmüş ve iki askeri de esir alarak Güney Lübnan'a götürmüştür. Bu olayları gerekçe olarak gösteren İsrail UNIFIL'in görev bölgesi de dâhil olmak üzere bütün Güney Lübnan'a topyekûn bir saldırıya geçmiştir. Saldırılarda sadece Hizbullah mevzileri değil, bölgedeki yollar, köprüler ve diğer altyapı unsurlarını ve sanayi tesisleri de hedef alınmıştır. Saldırıların sivil halk açısından bilançosu ağır olmuştur. İsrail'den 43 sivil ölmüş 1350 sivil yaralanmış ve 800.000 kişi sığınaklara ve diğer bölgelere kaldırılmıştır. Lübnan'da ise 1187 sivil ölmüş 3600 sivil yaralanmış ve 1.000.000 kişiden bir kısmı evlerinden olurken Lübnan'ın Kuzey bölgelerine ya da diğer ülkelere sığınmak zorunda kalmıştır. Askerî olarak da İsrail'in 118 askeri ölmüş 400'den fazla askeri yaralanmıştır. Lübnan'da ise Lübnan ordusundan 46 asker, Hizbullah'a göre 74 İsrail'e göre 500'den fazla Hizbullah militanı ölmüştür.

Savaş 14 Ağustos 2006 tarihinde ilan edilen Ateşkes ile son buldu. Bu güvenlik Konseyi'nin 1701 sayılı kararı taraflarca onaylandı ve Güney Lübnan'a 15.000 Barış Gücü askerinden oluşan UNIFIL Barış Gücü misyonu konuşlandırılmasına karar verildi.

2.3.2. İsrail ve Lübnan'ın Görüşleri

İsrail savunma bakanı Peretz'in İsrail kuzeyindeki Hayfa kentine füzelerin düşmesinden sonra yaptığı açıklamada "*Hizbullah'ın oyunun kurallarını bozacağını biliyorduk. Bu örgütün hakkından gelmeye niyetliyiz*" demiştir.

Lübnan'ın bu saldırılardan dolayı çok ağır bedel ödeyeceğini söyleyen İsrail Genelkurmay Başkanı Korgeneral Dan Halutz “*Lübnan'ı 20 yıl öncesine geri döndürebiliriz*”²⁴⁸ dedi.

17 Temmuz 2006'da Kneset'te bir konuşma yapan Başbakan Ehud Omert, askerî operasyonu sona erdirme şartlarını şöyle sıraladı:²⁴⁹

- Kaçırılan askerlerin geri gönderilmesi
- Tam bir ateşkes sağlanması
- Lübnan ordusunun tüm Güney Lübnan'a yerleşmesi
- Hizbullah'ın silahsızlandırılması ve bölgeden çıkartılması
- BM Güvenlik Konseyi'nin 1559 sayılı kararının uygulanması

Hizbullah lideri Nasrallah “*İsraili askerleri kaçırmamanın, o dönemde, bu ölçüde bir savaşa yol açabileceğine yüzde bir bile ihtimal vermemiştik. Bana, bunun savaşa neden olacağını bilseydiniz yinede o emri verir miydiniz diye sorarsanız, cevabım kesinlikle hayır olurdu*”²⁵⁰ demiştir.

Hizbullah yetkilisi Mahmut Komati “*Gerçekte bunu net bir şekilde söyleyeyim. İsrail'in bu operasyonu bize karşı büyük savaşa dönüştüreceğini beklemiyorduk*”²⁵¹

Hava saldırısının gerçekleştirilmesinden sonra; İsrail Savunma Bakanı Paretz, Lübnan Savaşını, Güney Lübnan'daki Hizbullah karargâhından planlanan ve örgütlenen geçmiş yıllardaki yüzlerce saldırının en sonuncusu olduğunu; İsrail

²⁴⁸ <http://www.haberturk.com/foto3/mansetisrail/12.07.2006-1.jpg>. (22.08.2008)

²⁴⁹ “*Prime Minister Olmert's Adres to the Knesset During the Conflict in the North*”, 17 TEMMUZ 2006, http://Knesset.gov.il/docs/eng/olmertspeech2006_eng.htm. (11.12.2008)

²⁵⁰ Hasan Nasrallah, “*Hizbullah Leader: We Regret the Two Kidnappings That Led to War With Israel*”, The Guardian, 28 Ağustos 2006, http://guardian.co.uk/sria/story/0,1859755,00.htm=article_continue. (11.12.2008)

²⁵¹ Mahmut Komati “*Hizbullah Says Israeli Response Asurprise*” USA Today, 25 Temmuz 2006.(25.08.2008)

kentlerine karşı artan saldırılar ve askerlerinin kaçırılmasının İsrail'e; Güney Lübnan'daki Hizbullah karargâhını yok etmekten başka bir seçenek bırakmadığını söylemiştir.

Daha önceki görüşmelerde olduğu gibi Güvenlik Konseyi'ndeki tartışmalarda İsrail'in BM temsilcisi, Lübnan'ın ülkesinden kaynaklanan terörist saldırıları önlemek yükümlülüğü altında olduğuna dikkat çekerek, Lübnan'ı ülkesini teröristlere bir üst olarak kullanılmakla suçlamıştır. İsrail'in BM temsilcisi, vatandaşlarını korumak için ülkesinin önleyici meşru müdafaa hakkını kullanmaktan başka çıkar yolu kalmadığını iddia etmiştir.

İsrail'in bu suçlamalarına karşı Lübnan Başbakanı Sinyora, Hizbullah'ın İsrail'e saldıracağından Beyrut hükümetinin haberi olmadığını ve Lübnan'ın sorumlu tutulamayacağını söylemiştir. Kriz boyunca ateşkes çağrılarını yapmakla birlikte, Beyrut hükümeti edilgen bir tutum sergilemiş ve Lübnan silahlı kuvvetleri İsrail birlikleri ile çatışmaya girmekten kaçınmıştır.

2.3.3. Uluslararası Toplumun Görüşleri

BM Genel Sekreteri Kofi Annan, İsrail'i 30 Temmuzdaki Kana bombardımanı ile "*uluslararası hukuku ve uluslararası insan hakları hukukunun çiğnenmesine örnek görülmeli. Mevcut çatışmanın Lübnan ve İsrail'deki siviller üzerindeki etkisi, uluslararası hukuk ile insan hakları hukukunun olası ihlali sürdürülmesini gerektiriyor*"²⁵² sözleriyle suçlayan Annan, tüm tarafları yükümlülüklerine uymaya çağırdı.

ABD Dışişleri Bakanı Condoleezza Rice, ABD Güvenlik Danışmanı Stephen Hadley ile birlikte Almanya'nın Staralsund kentinde bir basın toplantısı düzenledi. Basın toplantısında İsrail'i Beyrut'taki havaalanlarına ve diğer hedeflere

²⁵² "Annan: Kana İnsan Hakları İhlali", Radikal, 09.08.2006. (04.02.2009)

saldırısı nedeniyle eleştirmeyen Rice “*her bir eylemi tek tek değerlendirmeye çalışmayacağım*”²⁵³ dedi.

AB dönem başkanlığını yapan Fillandiya, İsrail’in orantısız güç kullandığından dolayı kınamış ve Lübnan’a uyguladığı ablukanın kabul edilemez olduğunu söylemiştir. Buna rağmen bazı Avrupa ülkeleri, başta İngiltere olmak üzere, İsrail’in kendini savunma hakkı olduğunu vurgulamıştır. 4 Ağustos 2006 tarihinde AB ülkelerinden Fransa, ABD ile birlikte hazırladığı bir ateşkes önerisini Birleşmiş Milletler Güvenlik Konseyi’ne sunmuştur.

Hizbullah’ı hem maddi olarak hem de diplomatik alanda destekleyen Tahran hükümeti, İsrail’in haritadan silinmesi fikrini savunmaktadır. Venezuela Devlet Başkanı Hugo Chavez, İsrail’in Lübnan ve Filistin’deki saldırılarını protesto amacıyla İsrail’deki Büyükelçisini geri çağırmıştır. Türkiye Başbakanı Recep Tayyip Erdoğan da İsrail’in, Lübnan’a karşı orantısız güç kullandığını söylemiştir.

Malezya’da yapılan İKÖ Genişletilmiş Yürütme Kurulu Toplantısı’nın ardından yayımlanan sonuç bildirisinde, BM Güvenlik Konseyi’nin acil, koşulsuz ve kapsamlı ateşkes sağlayarak sorumluluğunu yerine getirmesi istendi.

Uluslararası Af Örgütü (UAÖ), İsrail’in Kana saldırısı ardından yaptığı yazılı açıklamada, Kana’ya yok edici saldırıların tam bir ateşkesin acilen gerekli olduğunu açıkça ortaya koyduğunu belirtti. Örgüt, çatışmanın her iki tarafının savaş hukuna karşı işledikleri savaş suçlarında sivillerin bedel ödediğini açıkladı. Uluslararası hukukçular komisyonu İsrail ve Hizbullah’ı Lübnan’da yüzlerce kişinin ölümüne sebep olmakla suçladı.

BM Genel Sekreteri Kofi Annan’ın Roma Konferansı’ndan önce yaptığı açıklamada; Ortadoğu’da son haftalarda şiddetini gün geçtikçe arttıran bu saldırıların durdurulması ve Lübnan ile İsrail arasındaki kalıcı bir barışın sağlanması için Suriye ve İran’ın yardımına ihtiyaç duyduklarını belirterek, iki ülkenin planlanan çözüm mekanizmasına dâhil edilmesi gerektiği çağrısında bulunmuştur. Annan, Roma’da

²⁵³ “İsrail Lübnan’ı vurmaya devam ediyor”, Zaman, 14.07.2006. (03.01.2009)

düzenlenecek bir konferansta konunun uluslararası olarak ele alınmasından ve muhtemel çözüm mekanizması üzerinde fikir birliğine varılmasından sonra İran ve Suriye'nin bu sisteme dâhil edilmesi gerektiğini, zira her iki ülkenin de destek vermek konusunda yeşil ışık yaktıklarını sözlerinde belirtmiştir.

Hizbullah'ın silahsızlandırılmasının Lübnan iç siyasetine ilişkin bir konu olduğunu söyleyen Annan, bu aşamada Hizbullah'ın silahsızlandırılması talebinde bulunmanın yanlış olacağını da ifade etmiştir. Annan'ın sunduğu öneride aşağıdaki hususlar bulunmaktaydı:

—Ateşkes ilanı

—Uluslararası bir konferansın düzenlenmesi

—İki İsraili askerin Hizbullah tarafından iadesi

—Lübnan'ın güneyine uluslararası bir barış gücünün gönderilmesi

Ancak bu öneriyi her iki taraf da reddetmişlerdir. Çünkü İsrail, ateşkesin gerçekleşmesini Hizbullah'ın silahsızlandırılması koşuluna bağlamıştır ve Hizbullah da şartsız ateşkesten yana tavrını ortaya koymuştur.

Acil ateşkes ilan edilmesi ve Lübnan'a Barış Gücü gönderilmesi gündemiyle 26 Temmuz 2006 tarihinde aralarında Türkiye'nin de bulunduğu 15 ülke Roma Konferansı'nda bir araya gelmişlerdir. Konferans sırasında 4 BM gözlemcisinin de hayatını kaybetmiş olması konferansın havasını değiştirmiştir. Haberi alan Annan haberin kendisini şoke ettiğini söylemiştir. Konferans sonucunda acil eylem alınmışsa da somut kararlar alınamamıştır.²⁵⁴

4 Ağustos 2006'da Fransa ile Amerika Birleşik Devletleri, Birleşmiş Milletler Güvenlik Konseyi'ne Sinyora Planı ile birçok noktada çelişen tasarı sundular. Lübnan tarafından hoş karşılanmayan bu taslak Avrupa Birliği ve Arap Birliği devletlerinin de desteğiyle Sinyora Planındaki içerikler de dikkate alınarak değiştirildi. 11 Ağustosta değiştirilmiş tasarı 1701 (2006) sayılı BMGK kararı olarak

²⁵⁴ Arzu Celalifer, “Filistin-İsrail-Lübnan Ateş Çemberindeki Gelişmeler”, 30. 07. 2008, [http://www.usakgundem.com/printer-frendly/printerfriendly.php?type=yazarlar&id=...\(03.01.2009\)](http://www.usakgundem.com/printer-frendly/printerfriendly.php?type=yazarlar&id=...(03.01.2009))

kabul edildi. 12 Ağustosta Lübnan ile Hizbullah'ın; 13 Ağustosta İsrail'in kabul etmesiyle yürürlüğe girdi. 15 ülkenin tamamının oybirliği ile karar alınmıştır.²⁵⁵

Birleşmiş Milletler Genel Sekreteri Kofi Annan ise Güvenlik Konseyi'nin bölgede kan dökülmesine son vermek için daha çabuk harekete geçememiş olmasının, dünyanın Birleşmiş Milletler'e olan güveninin sarstığını belirtti. Annan sadece uzun vadeli çözümlerin kalıcı barışı güvence altına alabileceğini söyledi.

ABD Dışişleri Bakanı Rice de Konsey'in aldığı kararın Lübnan ve İsrail arasındaki kalıcı barışa giden yolu açtığı ve geçen bir ay içinde yaşanan şiddetin ve çekilen acıların sona ermesi yönünde umut verdiği belirtti. Rice, İran ve Suriye'yi Lübnan'ın egemenliğine ve uluslararası topluluğunun iradesine saygı göstermeye çağırdı.

İsrail hükümeti kaçırılan askerlerine karşılık Hizbullah ile tutuklu değişimine onay verdi. Başbakan Ehud Olmert Hizbullah'tan istediği iki askerin öldüğünü de açıkladı. Hükümetin onay verdiği antlaşma Hizbullah tarafından kaçırılan iki askere karşılık tutuklu değişimini öngörüyordu. Karar 25 üyeli hükümette 22 oyla kabul edildi.²⁵⁶

2.3.4. Meşru Müdafaa Hakkı Çerçevesinde

2.3.4.1. Terörist Eylemlerin Silahlı Saldırı Olarak Kabul Edilmesi İçin Taşınması Gereken Özellikler Bakımından

Terörist eylemin silahlı saldırı niteliğinde olup olmadığının belirlenmesinde, eylemin devletin egemenliğinin özüne zarar verip vermediği hususunun esas alınması

²⁵⁵ "Lübnan Ateşkesi Onaylandı.", <http://www.voanews.com/Turkish/archive/2006.08.12-Voa4.efun?madde=20--> (08.02.2009)

²⁵⁶ "İsrail, Hizbullah ile tutuklu değişimine onay verdi." 29.06.2008 ANF NEWS AGENCY. (12.02.2009)

ileri sürülmüştür²⁵⁷ çünkü 51. maddenin koruduğu en temel hak budur. Doktrinde Oscar Chachter; Devlet görevlilerine, asker veya emniyet mensuplarına karşı gerçekleştirilen saldırıların nereden gerçekleştirildiğinin bakılmaksızın devlete karşı gerçekleştirilmiş bir saldırı niteliğinde olduğunu ileri sürmektedir. Yazar, sivillere veya özel mülkiyete yönelik terörist eylemlerin devleti belli bir politik davranışta bulunmaya veya politik bir davranıştan kaçınmaya zorlamak amacıyla toplumda korku ortamı yaratmaya yönelik olması halinde, devlete karşı bir saldırı olarak kabul edilebileceğini ifade etmektedir.²⁵⁸

İsrail-Lübnan arasındaki kriz Lübnan'da yerleşmiş Hizbullah örgütünün 12 Temmuz 2006 tarihinde 2 İsrail askerini kaçırması ve buna ek olarak İsrail topraklarına Katyuşya füzeleri fırlatmıştır.

İsrail Başbakanı Ehud Olmert, Alman "*Süddeutsche Zeitung*" gazetesine verdiği demeçte "*Hizbullah tarafından İsrail'in savaşa sürükleneceğini tahmin etmezdim. Bildiğiniz gibi bu savaş Hizbullah'ın sınır ihlali yapması, 2 İsrail askerini kaçırması ve İsrail'e füze atmasıyla başladı*" demiştir.

Hizbullah roketlerinin önce İsrail'in Tiberias şehrini sonra Hayfa'yı vurması, İsrail saldırılarını daha da tırmandırdı. İsrail'i haklı bir savunma içinde olduğu gerekçesi ile destekleyen ve ateşkes çağrılarına karşı çıkan ABD, Dışişleri Bakanı Condoleezza Rice'ı bölgeye gönderme yönünde karar aldı. Rice'ın yaptığı açıklamada "*Yeni Ortadoğu'nun doğum sancıları*" olarak tasvir etmesi²⁵⁹ tepki ile karşılanırken, savaşın arkasında ABD'nin Ortadoğu'yu şekillendirme yorumları yapıldı.

²⁵⁷ Arend/Beck, a.g.e., s.217.

²⁵⁸ Oscar Schachter, "*International Law in Theory and Practice*", Martinus Nijhoff Publisjers, Dordrecht, 1991, s.164.

²⁵⁹ "*Special Briefing On Travel to the Middle east and Europe*" What the Secretary Has Been Saying, U.S Departman of State, 21 Temmuz 2006 , www.state.gov. (13.09.2008)

BM Güvenlik Konseyi kararının başlangıç paragraflarında, taraflar arasında yükselen hasmane harekete dikkat çekilirken, bunun başlangıcı, Hizbullah'ın iki İsrail askerini kaçırmayı olarak saptanıyor.

2.3.4.2. Olayların Toplamı Teorisine Dayanarak Terörist Eylemlerin Silahlı Saldırı Kast Edilmesi

Sürekli tekrarlanan sınır olayları karşı gerçekleştirilecek mukabil eylemi meşrulaştırmak için kullanılan olayların toplamı teorisi, terörist eylem bağlamında da kullanılmaya çalışılmıştır. 51. Maddenin geniş bir şekilde yorumlanmasına olanak veren bu yaklaşım, terörizmi devam eden ancak şiddet eylemlerinin aralıklarla gerçekleştiği bir tehdit şeklinde kabul etmektedir. Terörist eylemler arasındaki kesintiler, saldırının sona erdiği şeklinde değil eylemleri gerçekleştirenlerin yeni bir eylem için en uygun zamanı bekledikleri bir taktik meselesi olarak algılandığından saldırıya karşı meşru müdafaa gerekliliği de devam etmektedir.²⁶⁰

13 Nisan 1975'te Falanjistler ile FKÖ militanları arasında başlayan çatışmalar tüm ülkeye yayıldı. Çatışmaları durdurmak için, 1976'da Suriye'nin öncülüğünde Arap Caydırıcı Gücü Lübnan'a girdi. Hükümetin otoritesinin ortadan kalktığı bu ortamda, Güney Lübnan'da FKÖ ile İsrail arasında çatışmalar şiddetlendi. 1978 yılında İsrail'in Güney Lübnan'ı işgal etmesiyle farklı bir mecraya girdi. İsrail işgalin gerekçesi olarak FKÖ'nün 11 Mart 1978'de İsrail'de gerçekleştirdiği ve sivil nüfustan da ölümlere yol açan silahlı eylemleri gösterdi. İsrail'in önemli bir engelle karşılaşmadan birkaç gün içerisinde Güney Lübnan'ın hemen tamamında denetimi ele geçirmesi üzerine Lübnan Hükümeti durumu GK'ye taşıdı.²⁶¹ GK 19 Mart 1978 tarihinde 425 (1978)²⁶² sayılı kararla işgal ve sonrası gelişmeleri gündemine almış oluyordu. Karar 12 lehte oyla kabul edilmişti. Karara karşı çıkan olmamıştır. Yalnız

²⁶⁰ Ahmet Hamdi Topal, a.g.e., s.123-124.

²⁶¹ Mehmet Emin Çağırın, "Birleşmiş Milletler Lübnan Barış Gücü", Akademik Ortadoğu, Mart, 2007, cilt 1, sayı 2, s.95-96.

²⁶² 425 (1978) sayılı karar UNIFIL'in kurulmasını öngörmüştür.

Sovyetler Birliği ve Çekoslovakya çekimser kalmıştır. 425 (1978) sayılı karar bu güne kadar uzanan ve halen devam eden Lübnan-İsrail meselesinde alınan ilk karar olup daha sonraki kararlar için de bir temel teşkil etmektedir. 425 (1978) sayılı kararın BM Antlaşması'nın VI. bölümüne göre alınan ve tavsiye niteliği taşıyan bir karar olarak anlaşılmaktadır. Diğer deyişle, Konsey ortak güvenlik sistemi açısından en ağır ihlallerden birisi olan bir devletin işgal edilmesini uluslararası barış ve güvenlik için henüz ciddi tehdit olmayan bir durum gibi değerlendirmektedir.

1982 yılında İsrail'in sınır hattındaki karşılıklı çatışmaların artması zerine Lübnan'ı işgal etmesiyle 1978 yılındaki duruma dönülmüş oldu. GK'nın işgalden sonra aldığı 25 şubat 1982 tarih ve 501 (1982) sayılı karar Lübnan'ın toprak bütünlüğüne saygı gösterilmesi çağrılarını 425 (1978) sayılı kararda kullanılan ifadelerle tekrarlamaktadır.

2000'li yıllara kadar olan dönemde, İsrail ve Lübnan'daki değişik gruplar arasında yerel çatışmalar dışında en kayda değer olay olarak 1996 yılındaki İsrail saldırısını anabiliriz.

İsrail 17 Nisan 2000'de BM Genel Sekreteri'ne gönderdiği mektupta GK'nin 425 (1978) ve 426 (1978) kararlarının uygulanması için üzerine düşen yükümlülükleri yerine getireceğini ve BM ile işbirliğine hazır olduğunu beyan ederek geri çekilme kararı almıştır.

Güney Lübnan'daki Hizbullah'ın kararghına saldıran İsrail, olayların toplamı teorisine dayanarak devam eden terörist eylemlerin 51. madde anlamında silahlı saldırı oluşturduğunu iddia etmiştir. Ancak Güvenlik Konseyi, İsrail'in savunmasını kabul etmemiş ve saldırıyı kınamıştır. ABD İsrail'i haklı bulmuştur.

1967 yılında saldırıyı ilk başlatan İsrail karşısında mağdur Arap devletlerinin meşru müdafaa hakkının doğduğu ve işgal altındaki topraklarını geri alma hakkına sahip olduklarını belirten Başeren, aradan geçen süre zarfında saldırı ile meşru müdafaa arasındaki zaman bağlantısının koptuğunu ifade etmektedir. Çünkü 1967'den beri devam eden Arapların uğradıkları silahlı saldırı değer, silahlı saldırının

doğurduğu hukuka aykırı sonuç yani topraklarının işgalidir. Aradaki zaman bağlantısının kopması bu savaşta Arapları hukuk dışına itmektedir.²⁶³

2.3.4.3. Terörist Eylemler Karşısında Devletlerin Sorumluluğu

Doktrinde Turner'a göre, devletin teröristleri desteklememekle birlikte ülkesinin teröristler tarafından kullanılmasını önlemek ve bu tür eylemleri sona erdirmek için gerekli önlemleri alma imkânından mahrum olması halinde mağdur devlet, terörist tehdidi etkisiz kılmak amacıyla söz konusu devletin ülkesine girme hakkına sahip olmalıdır.²⁶⁴

Schachter'in belirttiği gibi teröristlerin devletin ülkesindeki varlığı, söz konusu devletin teröristlerin gerçekleştirdiği eylemlere karıştırdığı ya da eylemlerin devlete isnat edilebileceği anlamına gelmektedir.²⁶⁵

Lübnan hükümeti her sefer Hizbullah ile hiçbir bağının bulunmadığını özellikle vurgulamaktadır. 26 Temmuzda Amerika ve İtalya'nın ortak başkanlığında, savaşı sona erdirmek için düzenlenen ve Türkiye'nin de aralarında bulunduğu on sekiz ülkenin ve uluslararası kuruluşların üst düzeydeki temsilcilerinin katıldığı bir günlük Roma toplantısında Lübnan Başbakanı Fuat Siyan kendi hükümetinin hazırladığı ateşkes planını sunmuşsa da, plan kabul edilmemiştir.

Lübnan'ın Hizbullah gibi silahlı grupların eylemlerini desteklememesi, tasvip etmemesi doğru bile olsa, bunlardan dolayı sorumluluğunu ortadan kaldırmaz. Çünkü bu gruplar Lübnan toprakları üzerinde barınmakta, burada organize olup eylemlerini buradan gerçekleştirmektedir. Sonuçta Lübnan topraklarından İsrail'e karşı zarar veren eylemler düzenlenmektedir. Lübnan bağımsız bir devlet olarak kendi ülkesi

²⁶³ Sertaş H. Başeren, *Uluslararası Hukukta Devletlerin Münferiden Kuvvet Kullanmalarının Sınırları*, Ankara Üniversitesi Basımevi, Ankara, 2003, s.135-137.

²⁶⁴ Robert F Turner, "Leopal Responses to Internationa Terrorism: Constitutional Constraint on Presidential Powers Hous". J. Int'l L. Vol 22, 1999, s.99.

²⁶⁵ N. Michael Reisman, "Internatonal Responses to Terrorism Hous", J. INT'l L. Vol. 22, 1999, s.52

içerisinde hâkimiyet tesis etmek ve gerekli tedbirleri almak zorundadır. S. Chacter'in Meşru müdafaa hakkı için eşiği düşük tutan yaklaşım ele alınırken belirtildiği üzere, İsrail, Lübnan'dan kaynaklanan ve terörist saldırısı olarak nitelendirdiği eylemler karşısında Lübnan hükümetinin ülke genelinde kontrole sahip olmadığını ileri sürerek Lübnan topraklarını işgal etmiştir. Söz konusu işgal, uluslararası toplumda büyük bir tepkiye neden olmakla beraber, İsrail'e yönelik saldırıları gerçekleştirilen grupların Lübnan'dan ayrılmalarına neden olmuştur İsrail, sonradan kendi sınırlarına çekilmiştir.

Lübnan topraklarında cereyan eden son silahlı çatışmada, bu ülkede konuşlanmış, Lübnan'ın belli yerlerinde fiili denetime sahip silahlı bir örgütün mevcudiyeti yer almaktadır. BMGK'nın tavsiye niteliğindeki 2 Eylül 2204 tarihi ve 1559 (2004) sayılı kararında, Lübnan, Lübnan Hükümetinin tüm ülkede egemenliğini kullanmasına engel olan silahlı milislerin mevcudiyetinden duyulan endişe dile getirilmiştir. Lübnan'daki tüm yabancı güçlerin geri çekilmesi; Lübnanlı olan ve olmayan, tüm milislerin dağıtılması ve silahsızlandırılması; Lübnan Hükümetinin denetiminin tüm Lübnan topraklarını kapsayacak şekilde genişletilmesi, serbest ve dürüst bir seçimin yapılması istenmiştir. Yine tavsiye niteliğinde olan BMGK'nın 17 Mayıs 2006 tarihli ve 1680 (2006) tarihli kararında, 1559 (2006) sayılı kararın gereklerinin henüz tam olarak yerine getirmediğine, tersine, Lübnan'daki milislere verilmek üzere ülkeye silah naklinin söz konusu olduğuna işaret edilmiştir.

İsrail'in terörle mücadelesi aynı zamanda bir moral savaşıdır. Hizbullah İsrail ordusunu mağlup edemeyeceğinin farkındadır. Onların amacı İsrail'in toplumsal moralini bozarak etkiye açık hale gelmelerini sağlamaktır. Bu moral savaşını İsrail eğitim, toplumsal bilinç ve toplumsal kenetlenmeyle aşmaya çalışmaktadır. İsrail'in terörle mücadeledeki en önemli aracı halkın terörizme karşı reflexini değiştiren, gerçek dışı endişeyi azaltan, halkın moralini yükselten ve terörizm karşısında kişisel güvenlik duygusunu geliştiren halk eğitimidir. Yitzhak Rabirt İsrail toplumunun olması gereken duruşunu "*İsrail eskiden olduğu şekline dönmelidir, savaşan bir halk, sebatkâr bir halk çünkü bu çatışma teslim olmayan tarafça kazanılacaktır.*" şeklinde

ifade etmiştir.²⁶⁶ Bu anlamda İsrail'in terörle mücadele başarısı karşı tarafa verdirilen kayıplarla değil moral yıpratma savaşından ne kadar zararla çıktığı ile ölçülmelidir. İsrail terör saldırıları karşısında moralinin bozulmamasını sağlayarak Hizbullah tarafına verdikleri mücadelenin etkisi olmayan umutsuz bir savaş olduğu duygusunu terörle mücadelesinde bir silah olarak kullanmakla birlikte terörü tamamen sona erdiremeyeceğinin farkındadır.

İsrail konvansiyonel bağlamda güçlü olduğu imajını sergileyecek politikalar ve uygulamalar içinde bulunmaktadır. İsrail, savaşı karşı taraf başlatsa bile, savaşın, boyutunu ve yoğunluğunu kendisinin belirleyeceğini, bu nedenle de savaşın karşı tarafça başlatılmasının bir şey ifade etmeyeceğini; onların kayıplarının kazançlarından çok daha fazla olacağını göstermeye çalışmıştır. İsrail bu anlayışla, hedef devletlere karşı “kırmızı çizgiler” belirlemiş ve bunları savaş nedeni sayacağını açıklamıştır. Böyle bir savaş durumunda düşmanlarına karşı orantısız güç kullanacağını, tepkisinin şiddetli olacağını belirtmektedir.²⁶⁷

Hizbullah'ın Güney Lübnan'da İsrail kuvvetlerine ve İsrail'in yerel askerî müttefiki Güney Lübnan Ordusu (GLO)'na karşı sürdürdüğü gerilla savaşında diğer tüm gerilla mücadelelerinde görülen ortak özellikler olduğu gibi istisna özellikler de var. Hizbullah en bariz gerilla yöntemini kullanıyor. Pusu kurmak. Gerillalar, yol kenarına konan uzaktan kumandalı bombalar kullanarak birçok kez İsrail ve GLO devriyelerini pusuya düşürdüler.

Ayrıca yalçın tepelerde bekleyerek devriyelere pusu kurmak gibi geleneksel gerilla yöntemlerini de kullanmaya devam ediyorlar. Arazinin konumu bu gerilla yöntemlerini kolaylaştırıyor. Karl Van Clausewitz'in meşhur kitabı “*Savaş Üzerine*” (*On War*)'de bahsettiği partizan direniş için ideal bir “*sert, geçit veremeyen arazi tipi*” Güney Lübnan'da mevcuttur. Hizbullah, nakavt edecek tek bir darbe yerine

²⁶⁶ Boaz Ganor, “*Israel's Counter-Terrorism Policy: 1983-1999*” (15 Eylül 2002), Israeli Institute for Counter-Terrorism, <http://www.ict.org.il/articles/articlelet.efm?articleid=447> (03.01.2009)

²⁶⁷ Serhat Erkmen, “*Yeni Ortadoğu*”, 5 Eylül 2006, <http://www.asam.org.tr/tr/göster.asp?ID=1127> (07.02.2009)

İsrail ve GLO askerlerinin fiziki ve psikolojik güçlerini yavaş yavaş yok edecek yollar aramaktadır.²⁶⁸

İsrail'in gücü kullandığı silahlarında, savaş uçaklarında, savaş gemilerinde değil dünya genelinde yürüttükleri psikolojik savaş unsurlarında gizlidir.²⁶⁹ İsrail "*Hizbullah çok şeytani bir örgüttür.*", "*Taliban gibi dinci bir yapıya sahiptir ve mutlaka ortadan kaldırılmalıdır.*", "*Taliban benzeri Hizbullah'ın ortadan kaldırılıp etkisiz hale getirilmesi için ise çok geniş kapsamlı operasyon yürütülmelidir.*", "*Lübnan halkı Hizbullah yüzünden zarar görmektedir.*" izlenimini yaratmaya çalışmaktadır. 2006 savaşının ilk günlerinde Güney Lübnan bölgesinde yaşayan halkın cep telefonlarına "*yerleşim yerlerini terk etmeleri*" yönünde mesaj gönderilmiş ve ayrıca broşürler atılmıştır. Askerî harekâtın Hizbullah'a yapıldığını sivil halka karşı yapılmadığı imajını vermeye çalışmıştır. Bu psikolojik savaş dünya genelindeki İsrail'i destekleyen öğrenci derneklerinden başlamak üzere internet ağları, tartışma forumları, gazete ve televizyonlar, entelektüel tartışma platformları gibi birçok alanda eş zamanlı olarak devam etmektedir.

2.3.4.3. Önleyici Meşru Müdafaa

Önleyici meşru müdafaa hakkı, fiilen gerçekleşmemiş ancak gerçekleşmesinin yakın olduğuna inanılan bir saldırıyı engellemek amacıyla kuvvet kullanılmasıdır. Meşru müdafaa hakkının geniş yorumuna dayanan ve Caroline Doktrinini ile meşruiyet kazandırılmaya çalışılan önleyici meşru müdafaa hakkına göre; devletin hayatî önem taşıyan ulusal çıkarlarına yönelik ağır sonuçlar doğurabilecek pek yakın saldırı tehdidine karşı, barışçı çözüm yollarının

²⁶⁸ Giles Trendle, "*Güney Lübnan'da Hizbullah'ın Gerilla Savaşı*", Haksöz Dergisi, Sayı: 57, Aralık 1995, http://haksözhaber.net/okul_v2/article_detail.php?id=1551. (18.11.2008)

²⁶⁹ İhsan Bal, "*Terörle Mücadele İsrail Yöntemi*", 6 Ocak 2009, <http://www.usakgundem.com/yazar/1092>. (16.02.2009)

işletilebilmesi ya da saldırıyı başka yollarla defetme imkânının bulunmaması şartıyla meşru müdafaa çerçevesinde kuvvet kullanılabilmesiyle mümkündür²⁷⁰

BM Andlaşması'nı hazırlayanlar, düzenli ordu birlikleri tarafından konvasiyonel silahlarla yürütülecek bir savaşı düşünerek hareket etmişlerdir. Ancak BM Andlaşması sonrasında, özellikle nükleer silahların üretilmeye ve kullanılmaya başlanması karşısında 51. maddede açıkça silahlı saldırı şartı yer almasına rağmen, önleyici meşru müdafaa hakkının varlığını ve meşruiyeti sorunu tekrar gündeme gelmiştir. Uluslararası Adalet Divanı'nın, Korfu Boğazı Davası'nda İngiliz savaş gemilerinin Arnavutluk karasularından kıyıdan ateş açıldığı takdirde karşılık vermeye hazır bir şekilde geçmiş olmasını uluslararası hukuka aykırı bulmaması, doktrinde önleyici meşru müdafaa hakkının BM sisteminde saklı tutulduğunu gösteren bir delil olarak ileri sürülmektedir.²⁷¹

Caroline Doktrini ile kabul edildiği ileri sürülen önleyici meşru müdafaa hakkı ile ilgili örf ve âdet kurallarının, BM Andlaşması 2/4 ve 51. maddeleri ile ortadan kalkıp kalkmadığı hususunda doktrin ikiye bölünmüş durumdadır. Kimi yazarlar, devletin ülkesini, vatandaşlarının hayatlarını ve mülkiyet haklarını korumak üzere gerçekleştirilen önleyici nitelikteki eylemlerin, diğer devletin ülke bütünlüğü veya siyasî bağımsızlığına yönelik kuvvet kullanma tehdidi içermediği ve BM'nin uluslararası barış ve güvenliğin devam ettirilmesine yönelik amaçlarına da bir aykırılık oluşturmadığını belirterek, 51. madde kapsamında bu tür eylemlere başvurmanın meşru olduğunu ileri sürmektedirler.²⁷² Diğer taraftan bazı yazarlar da, 51. maddenin, önleyici maddenin, önleyici meşru müdafaa hakkını yasakladığı

²⁷⁰ Enver Bozkurt, a.g.e., s.59.

²⁷¹ Sevin Toluner, “*Dünyada Yeni Güvenlik Anlayışları, Türkiye'nin Durumu ve İhtiyaçları*”, Harp Akademileri Basımevi, 2003, s.246.

²⁷² Derek W. Bowett, “*Self-Defense in International Law*”, New York, Praeger, 1958, s.185-186.

görüştüğüdür.²⁷³ Uluslararası hukukta önleyici meşru müdafaa hakkına izin verilip verilmediğine ilişkin tartışmalar halen devam etmektedir.²⁷⁴

Gayri nizamî yapısı ve eylem yöntemleri dikkate alınarak nerede ve ne zaman gerçekleştirileceği bilinmeyen uluslararası nitelikteki terörist eylemlerin, yakın bir saldırı niteliğinde olduğu belirtilerek önleyici meşru müdafaa hakkına başvurulabileceği ileri sürülmektedir. Örneğin, terörist örgütün daha önceden çeşitli eylemler gerçekleştirmiş olması ya da açık veya zımnî bir şekilde bu tür bir niyetinin olduğunu açıklaması halinde, muhtemel herhangi bir saldırının yakın bir tehlike oluşturduğu kabul edilecektir. Devam eden terörist eylemlerinin aynı zamanda bu saldırıların gerçekleştirilebilmesi için, bir kapasitenin varlığını gösterdiği belirtilerek, söz konusu kapasitenin yeniden kullanılması için meşru müdafaa hakkına dayanarak da açık veya zımnî bir şekilde bu tür bir niyetinin olduğunu açıklaması halinde, muhtemel herhangi bir saldırının yakın bir tehlike oluşturduğu kabul edilecektir. Devam eden terörist eylemlerinin aynı zamanda bu saldırıların gerçekleştirilebilmesi için bir kapasitenin varlığını gösterdiği belirtilerek, söz konusu kapasitenin yeniden kullanılması için meşru müdafaa hakkına dayanarak kuvvet kullanabileceği ifade edilmektedir.²⁷⁵

Bu yaklaşım doktrinde de destek bulmuştur. Örneğin: Sofaer, terörist eylemleri önlemek için savunma amaçlı önlemlere başvurabileceğine belirterek, devletin terörist grubun kendisine karşı zamanı ve yeri bilinmeyen bir eylem gerçekleştirmeyi planladığından şüphelenmesi halinde, bu gruba ve bunları himaye eden devletlere karşı kuvvet kullanmasının meşru olduğunu ileri sürmektedir.²⁷⁶ Hukuk kurallarının mağdur devletlerinin hukuka aykırı saldırıları önlemek için

²⁷³ Ian Brownlie, a.g.e., 1963, s.278.

²⁷⁴ Stanimir A. Alexandrov, a.g.e., s.296; George K. Walker, “*Anticipatory, Collective Self-Defense in the Charter Era: What the Treaties Have Said Cornell*” *Int’l L.J.*, Vol. 31, 1998, s.321-376

²⁷⁵ Sertaç H. Başeren, a.g.m., 1998, s. 166

²⁷⁶ Abraham Sofaer, “*Terrorism the Law and the National Defence*”, *Mil. L. Rev.*, Vol.126, 1989, s.99.

gerekli olduğunu düşündüklerini önlemleri uygulamaktan alıkoacak bir şekilde yorumlanmaması gerektiğini ifade eden yazar, 51. maddenin terörist eylemlerinin gerçekleştirileceğine dair kuvvetli bir ihtimal olması halinde, muhtemel saldırıları önleyebilmek için kuvvet kullanılmasına izin verecek bir şekilde yorumlanması gerektiğini savunmaktadır.²⁷⁷ Biggio da; benzer şekilde, meşru müdafaa hakkının teröristlere karşı önleyici saldırılara imkân verecek bir şekilde genişletilmesi gerektiğini görüşündedir. Yazar, önleyici meşru müdafaa hakkına dayanılarak gerçekleştirilen harekâtlarının teröristlere güvenli bir barınağa sahip olmadıkları ve gerçekleştirdikleri veya gerçekleştirmeyi plandıkları eylemlerden dolayı sorumlu tutulacakları mesajını vereceğine dikkat çekmektedir. Atouty ise; 51. maddenin açık bir şekilde bahsetmemesine rağmen, terörizme karşı önleyici saldırıları zaten içerdiği iddia etmektedir.²⁷⁸ Coll da; benzer şekilde, meşru müdafaa hakkının devleti ve devletin vatandaşlarını nizamî veya gayri nizamî bütün silahlı saldırılardan korumaya yönelik önlemleri içerdiğini belirterek söz konusu hakkın günümüz teknolojisinin ulaştığı seviye karşısında daha geniş yorumlanması gerekliliğini vurgulamaktadır.²⁷⁹

Terörizm karşısında önleyici meşru müdafaa hakkına başvurulmasını savunan bu görüşler ele alındığında, meşru müdafaa hakkını ne zaman gerçekleşeceği bilinmeyen bir saldırıya karşı kullanılmasının haklı bir meşru müdafaa uygulaması değil, saldırı görünümünde olduğu gerçeği karşımıza çıkar. Önleyici meşru müdafaa hakkı çerçeve sunmamaktadır. Öncelikle BM Antlaşması'nda önleyici meşru müdafaa hakkında herhangi bir hüküm yer almamaktadır. Meşru müdafaa hakkı, doğal bir hak olmakla birlikte BM Antlaşması ifade edilen sınırlandırmalara tabidir, diğer ifadeyle; meşru müdafaa hakkı ancak silahlı saldırı karşısında söz konusu olabilir. BM Antlaşması, meşru müdafaa hakkını silahlı saldırı kapsamına girmeyen

²⁷⁷ Abraham Sofaer, a.g.m., s. 95-98.

²⁷⁸ Yasin El-Ayouty, “*Interventional Terrorism under the Law*”, ILSA J. Int'l & Comp .L., Vol. 5, 1999, s. 492.

²⁷⁹ Alberto R. Cool, “*The Legal and Moral Adequacy of Military Responses to Terrorism*”, Proc. Am. Soc'y Int'l L., Vol.81-82, 1987-1988, s.307.

düşmanca davranışlar veya beklenen bir saldırıdan farklı olarak silahlı saldırı durumuyla sınırlandırılmıştır.

Ayrıca, meşru müdafaa bağlamında alınan önlemlerin gereklilik ve orantılılık şartlarına uyması zorunludur. Önleyici meşru müdafaa hakkının bir zayıf noktası da buradadır.²⁸⁰ Orantılılık ilkesi, meşru müdafaa hakkının bu hakka yol açan saldırı ile orantılı olması ve saldırıdan önceki durumun korunması veya yeniden kurulmasıyla sınırlı olunmasını öngörmektedir. Bu şekilde anlaşılınca her türlü ilk kuvvete başvurma eylemi, 51. maddeye aykırıdır. Çünkü hiçbir kuvvet kullanma eylemi, kuvvet kullanma hazırlığı ile orantılı olmaz. Bu durumda karşı tarafın kuvvet kullanmak için hazırlık yaptığı gerekçesiyle ondan önce kuvvet kullanmayı ifade eden önleyici meşru müdafaa hakkı, 51. madde kapsamına girmez.²⁸¹ Silahlı saldırının savunma amaçlı kuvvet kullanma imkânı veren durumlardan biri olduğunu ileri sürmek, maddenin açık ifadesini etkisiz hale getirmektedir. Planlama, örgütlenme ve lojistik hazırlık safhalarının da silahlı saldırının bir parçası olduğu ileri sürülmektedir. Bu durumda silahlı saldırı bomba veya mermilerle değil, fiili saldırıdan aylar önce kâğıt ve kalemle başlayacaktır. 51. maddeden böyle bir netice çıkarmak mümkün değildir. Devletin, başka bir devlete karşı, sadece bu devletin ülkesinde faaliyetlerine devam ettiren terörist grubun kendisine karşı saldırı hazırlığı yaptığı gerekçesiyle önleyici meşru müdafaa hakkını ileri sürerek saldırması, kuvvet kullanma yasağını ihlal edecektir.²⁸²

11 Eylül eylemleri sonrasında, önleyici meşru müdafaa hakkının da ötesine geçilerek “önleyici saldırı doktrini” (*doctrine of preventive war*) adı altında devletin teröristlere yönelik önemli sayılabilecek nitelikte bir destek vermesi halinde, destekleyen devlete karşı kuvvet kullanımına başvurulabileceği ileri sürülmeye

²⁸⁰ Leah M. Campbell, “*Defending Against Terrorism: A Legal Analysis of the Decision to Strike Sudan and Afghanistan*”, Tul. L. Rev., Vol.74, 1999-2000, s.1048.

²⁸¹ Funda Keskin, a.g.e., s.51

²⁸² Jules Lobel, “*The Use of Force to Respond to Terrorist Attacks: The Bombing of Sudan and Afghanistan*”, Yale J. Int'l L. Vol.24, 1999, s.542.

başlanmıştır. “*Bush Doktrini*” olarak da isimlendirilen bu yeni güvenlik anlayışının temellerini, 11 Eylül eylemleri sonrasında gelişen süreçte bulmak mümkündür. Bush; 1 Haziran 2002 West Point’te yaptığı konuşmada, haydut devletlerin teröristlerin amaçları göz önüne alındığında, ABD’nin artık geçmişte olduğu gibi tepkisel bir tutuma güvenemeyeceğini, muhtemel saldırganı caydırmadaki başarısızlık, günümüz tehditlerinin aciliyeti ve saldırıda kullanılan silahların vereceği zararın büyüklüğünün düşman saldırısının gerçekleşmesinin beklenmesi seçeneğini ortadan kaldırdığını ifade etmiştir. Uluslararası hukukun, öteden beri vukuu muhakkak bir silahlı saldırı tehditine karşı önleyici meşru müdafaa hakkını tanıdığını ileri süren Bush, yapılması gerekenin “*vukuu muhakkak tehdit*” kavramının terör eylemlerine ve potansiyel olarak kolayca saklanan, gizlice ulaştırılan ve uyarı olmaksızın kullanılabilen kitle imha silahlarına güvenen haydut devletler ve teröristler gözönünde bulundurularak yeniden yorumlamak olduğunu belirtmiştir.²⁸³

1701 (2006) BM Güvenlik Konseyi’nin kararının²⁸⁴ ikinci başlangıç paragrafı, İsrail-Lübnan bunalımının nasıl ortaya çıktığı konusunda bir saptama yapıyor. Paragraf şöyle kaleme alınmış; Güvenlik Konseyi “*12 Temmuz 2006’da Hizbullah’ın İsrail’e saldırısından beri, her iki tarafta da yüzlerce ölü ve yaralanmaya, sivil alt yapının ağır tahribatına ve yüz binlerce kişinin yerinden edilmesine neden olan, hasmane hareketlerin artışının sürüp gitmesinden büyük kaygı duyduğunu ifade eder...*”²⁸⁵

Bu paragraf şunu ifade ediyor; tüm hasmane hareketlerin başlangıç hattının ‘*Hizbullah Saldırısı*’ olarak belirtiyor. Bundan kasıt bilindiği gibi, iki İsrail askerinin kaçırılması ve diğerlerinin öldürülmesi veya yaralanmasına yol açan Hizbullah baskınıdır. İlk işlem paragrafında da taraflar, tüm hasmane hareketlere son vermeye çağrılırken, Hizbullah’ın tüm saldırılara derhal son vermesine paralel olarak İsrail’i

²⁸³ Par. 194-195,233

²⁸⁴ Bakınız kararın özeti için EK 2.

²⁸⁵ Turgut Tarhanlı, “*Geciktirilen Ateşkes Kararı*”, (15.08.2006) <http://www.radikal.com.tr/haber.php?haberno=195861&> (10.02.2009)

sadece saldırı niteliğindeki askerî harekâta son vermeye çağırıyor. Buradan çıkarılan sonuç; İsrail'in savunma niteliğindeki askerî harekâtı sürdürmesi mümkündür. İsrail, bundan sonra da Hizbullah'a karşı saldırılarına devam edebilir. Bu karar bazı yazarlarca İsrail'in doğal hak olarak sahip olduğu kabul edilen meşru müdafâ hakkının kullanılmasına bir örnek olarak gösterilmektedir.

Güvenlik Konseyi'nin 1701 (2006) sayılı kararı, savaş olarak nitelenebilecek bir durumun baş göstermesinden ancak bir ay sonra alınabildi. Bu gecikmenin sebebi daimi statülü üyeleri olan ABD ve Britanya gibi iki konsey üyeleridir. Bu geciktirici politika, açıkça, hem kuvvet kullanma hem de kuvvet kullanma yasağı olarak tanımlanan ve uluslararası hukukun mutlak kabul edilen bir kuralının ihlaline göz yumulması, hatta bunun teşviki anlamına gelir.

Uluslararası hukukta, kuvvet kullanmaya ilişkin değerlendirmelerde ters orantılı bir ilişkinin göz önünde tutulması gerekir. Şayet meşru müdafâ hakkının kullanılması, onu meşru kılacak ölçütlerden uzaklaştırarak biçimde genişletilirse bu durum devletlerin kuvvete başvurma yasağının kapsamının daraltılması anlamına gelir ki bu görüş Konsey kararında da reddedilmemiş görünüyor.

İsrail'in Lübnan'a uyguladığı operasyonda orantısız güç kullandığı konusunda eleştirilmiştir. G8 Zirvesi'nde Fransa Cumhurbaşkanı Jaques Chirac, İsrail'in Hizbullah tarafından kışkırtıldığını söylemekle beraber askerî tepkisinin orantısız olduğunu söylemiştir²⁸⁶.

Uluslararası Af Örgütü yaptığı açıklama da İsrail'in Kana kasabasına yönelik gerçekleştirdiği saldırıyı orantısız ve kasti olarak değerlendirmiştir.

Şahin Alpay'ın Demokratik Birleşmiş Milletler Komitesi danışma Konseyi üyesi Johan Galtung ile yaptığı mülakatta *“Arap ülkeleri, İsrail ve ABD'ye karşı savaştılar ve mağlup oldular. Daha sonra hükümet dışı kuvvetler ki devletler bunları terörist olarak niteliyor. Bunlar Arap olmayan unsurları da bünyelerine dâhil ederek bu güçlü ittifaka karşı mücadeleye devam ettiler. Savaşta öldürülür, sakat bırakılır,*

²⁸⁶ “Savaş suçu mu işleniyor???” <http://www.bbc.com.uk/turkish/news/story/2008/07/060720>
(12.01.2009)

tahrip edilir. Saldırı savunmaya, savunma saldırıya, saldırı yine savunmaya sevkeder. Buna meşru müdafâ demek savaşın mantığını değiştirmez. Ama İsrail'in bombalarının ve toplarının Hizbullah'ın füzelerinin çok üzerinde bir düzeye tırmanmış olduğunu söylemenin bir anlamı vardır. Ölüm oranının bire karşı on oluşu ve Lübnan'ın merkezinin hedef alınması bunun delilleridir”²⁸⁷.

Uluslararası hukukçular komisyonu da İsrail'in Lübnan'da sivil hedeflere yönelik hava saldırılarıyla “*orantısız ve fark gözetmeksizin kullandığı gücün toplu cezalandırma kategorisine girdiğini açıkladı*”²⁸⁸ AB dönem başkanlığını yapan Finlandiya, İsrail'in orantısız güç kullandığından dolayı kınamıştır. Türkiye Cumhuriyeti Başbakanı Recep Tayyip Erdoğan, İsrail'in orantısız güç kullandığını söylemiştir²⁸⁹.

İsrail-Lübnan çatışmasında İsrail Hava Kuvvetleri, Hizbullah militanları ve liderlerinin bulunduğu tahmin ettikleri bölgelere hava saldırıları yaptı. Ayrıca, Suriye ve İran'ın Hizbullah'ı desteklemesini engellemek iddiasıyla Beyrut ve çevresindeki alt yapı tesislerine ve yollara saldırılar düzenledi. 13 Temmuzda yapılan saldırılar sonucu Beyrut Havalimanı hasar gördü ve uçuşlara kapatıldı. Bunun yanı sıra İsrail uçaklarının üç haftayı aşan yoğun bombardımanı sonucunda Beyrut'ta ve çoğunluğunu Şiiler'in oluşturduğu köy ve kasabalarda yüzlerce sivil öldürüldü. Başta Beyrut'ta olmak üzere Lübnan'da büyük derecede maddi hasar meydana geldi. Hastaneler, yollar ve televizyon-radyo istasyonları da İsrail saldırıları sonucunda yıkıldı. Lübnan hükümeti, Lübnan'da meydana gelen maddi zararın yaklaşık 2,5 milyar dolar civarında olduğunu söylemiştir.

²⁸⁷ Şahin Alpay, “Küresel Terörizm” 25 Ağustos 2006, <http://www.turksam.org/tr/a1035.html>. (15.02.2009)

²⁸⁸ “İsrail ve Hizbullah Savaş Suçu İşliyorlar.”, (21.07.2006), HaberX, <http://www.haberx.com>. (16.05.2009)

²⁸⁹ “Bir millet yok ediliyor.”, Ortadoğu Gazetesi, (05.12.2006), <http://www.ortadogugazetesi.net>. (12.03.2009)

İsrail hava saldırıları sırasında Birleşmiş Milletler'e bağlı bir gözleme tesisi füzeler tarafından vuruldu ve 4 silahsız Birleşmiş Milletler personeli hayatını kaybetti. 25 Temmuzda gerçekleşen bu saldırının sonrasında BM Genel Sekreteri Kofi Annan, İsrail'in kasten bu saldırıyı gerçekleştirdiğini söylemişse de, İsrail bu iddiayı reddetmiş ve olaydan derin üzüntü duyduğunu söylemiştir. Saldırıya rağmen Birleşmiş Milletler, ABD'nin veto hakkını kullanmasıyla İsrail'e karşı bir kınama kararı alamamıştır.

Cenevre Sözleşmesi'nin 1977'de imzalanan ek protokolü, savaşta orantılılığa açıklık getiren kilit önemdeki uluslararası metindir. Ek protokolün 57. maddesinde, askerî harekât düzenleyen tarafların sivilleri korumak için devamlı dikkatli davranması gerektiğini ve sivil can kaybını engellemek ya da en aza tutmak amacıyla saldırı yöntemlerini seçerken mümkün olan her türlü temkini göstermenin şart olduğu belirtiliyor. Ayrıca belli hedefe güdümlenen İsrail kent ve kasabalarındaki genel nüfusun üzerine roket atan Hizbullah Örgütü de ek protokole göre ayırım yapmadan saldırı düzenlediği için suçlu sayılır.

2.3.4.4. Caydırıcı Nitelikte Bir Cevabın Verilmesi Gerektiğini Savunan Yaklaşım

O'Brien, teröre karşı alınan önlemlerin mevcut terörist eylemlere karşı savunma amaçlı olmakla birlikte, muhtemel terörist eylemleri önlemeyi de amaçlaması gerektiğini savunmaktadır. Bu nedenle orantılılık, gerçekleşmiş ve gerçekleştirilmek üzere planlanmış terörist eylemlerin hepsi gözetilerek belirlenmelidir²⁹⁰.

Coll, caydırma amacının orantılılık ilkesine uygun olmadığını ifade etmekle beraber, terörist eylemler karşısında en uygun çözümün saldırgan tarafı terörist

²⁹⁰ William O'Brien, "Reprisals, Deterrence and Self-Defence in Counterterror Operations", Va. J. Int'l L., Vol.30, 1990, s. 472-477.

eylemlerde bulunmaktan caydıracak ölçüde bir kuvvet kullanımında bulunulması olduğunu ifade etmektedir²⁹¹.

Erkmen (5 Eylül 2006), caydırıcılık başlığı altında şunları yansıtmaktadır: İsrail'in güvenlik stratejisinin en önemli unsurlarından birisini caydırıcılık oluşturmaktadır. İsrail ülkesel alanı ve nüfus açısından küçük bir devlet olduğundan, bir savaş başladıktan sonra hayatta kalabilmesi için büyük bir kaynak harcaması gerekmektedir. Bu nedenle, İsrail'in savunma doktrini açısından, bir savaşın başlamadan önce engellenmesi büyük bir önem taşımaktadır. 1990'lara kadar, İsrail öncelikle büyük çaplı bir konvansiyonel savaşı uygulamalar içinde bulmuştur. İsrail, savaşı karşı taraf başlatsa bile, savaşın boyutunu ve yoğunluğunu kendisinin kazançlarından çok daha büyük olacağını göstermeye çalışmıştır. İsrail bu anlayışla, hedef devletlere karşı "**kırmızı çizgiler** belirlemiş ve bunları savaş nedeni sayacağını açıklamıştır. Bir düşük yoğunluklu çatışma durumunda, düşmanlarına karşı orantısız güç kullanacağını, tepkisinin şiddetli olacağını belirtmektedir. Hizbullah ile yaşanan çatışmalarda İsrail, kendisine karşı gerilla yöntemleriyle silahlı mücadele yürüten örgütlere karşı büyük bir caydırıcılığa sahip değildir. Son çatışmada Hizbullah'ın ciddi bir hazırlıktan sonra İsrail'e saldırması ve sonra da savunma safhasına geçmesi, İsrail'in tepkisini ciddiye almadığını göstermektedir. İsrail'in orantısız güç kullanımı Hizbullah'a olan desteği artırmaktadır. Ayrıca, İsrail operasyonlarına karşı Hizbullah'ın "*başarılı*" bir gerilla mücadelesi örneği vermesi, hatta İsrail'in büyük şehirlerini vurmasını, çok sayıda tankını yok etmesi ve bir İsrail gemisini batırması, İsrail açısından taktik açıdan bir yenilgi olarak yorumlanabilir. Bunlar ayrıca, bu tür örgütlere karşı caydırıcı olunamayacağının bir göstergesi sayılabilir²⁹².

²⁹¹ Alberto R. Coll, a.g.m., s.299.

²⁹² Serhat Erkmen, "*Yeni Ortadoğu: İsrail, İran, ABD ve Araplar Açısından Savaş Neler Getirdi?*" <http://www.asam.org.tr/tr/yazigoster.asp?ID=1127&kat1=32&kat2> (07.02.2009)

3. BÖLÜM

ADALET VE KALKINMA PARTİSİ DÖNEMİ

3.1. TÜRKİYE İSRAİL İLİŞKİLERİ

Adalet ve Kalkınma Partisi'nin 3 Kasım 2002 seçimleri sonrası en çok oyu alıp, kamuoyunun büyük bir kısmının desteğiyle iktidara gelmesiyle, Türk siyasî hayatında yeni bir dönem açılmıştır.

Adalet ve Kalkınma Partisi'nin dış politika yapımında iki ana eksen olduğu söylenebilir. Birincisi ABD ile ilişkilere daha fazla önem veren Ömer ÇELİK, Cüneyt ZAPSU, Şaban DİŞLİ, Egemen BAĞIŞ' tan oluşan eksen; ikincisi ise, çok boyutluluğa, komşularla ilişkilerde bazen ABD'ye rağmen iş birliği geliştirmeye önem veren Abdullah GÜL, Ahmet DAVUTOĞLU ve Murat MERCAN'ın oluşturduğu düşünülebilecek eksendir. Başbakan Erdoğan ise dış politika konjoktürüne bağlı olarak bu iki eksen'i de tamamlayan ve yönlendiren lider konumundadır. ABD ve İsrail ile ilgili konularda birinci eksenin, komşularla ilişkiler ve İslam dünyası ile ilgili konularda ikinci eksenin söylemlerinin ön plana çıktığı görülmektedir. AB konusunda ise her iki eksen ve Erdoğan arasında görüş birliği mevcuttur.²⁹³

Kendisini ılımlı ve demokratik bir parti olarak lanse eden Adalet ve Kalkınma Partisi'nin genel başkanı olarak Recep Tayip Erdoğan, Huntington'nun Medeniyetler Çatışması tezine karşı çıkararak “*Medeniyetler Buluşması*” söylemini benimsemiştir. İktidara geldikten kısa bir süre sonra, Newsweek dergisine verdiği

²⁹³ Kemal İnat ve Burhanettin Duran, “*AKP Dış Politikası: Teori ve Uygulama*”, Demokrasi Platformu, Yıl: 1, Sayı: 4, Güz 2005, s.1-39.

röportajda, kendisine İsrail ile olan ilişkilerinin geleceğine yönelik soruya, “*İsrail ile ilişkilerimiz devam edecektir... Hiçbir şekilde Yahudi karşıtı değiliz*” şeklinde cevap vermiştir. Partisinin İslâmî konumu hakkında da “*Partimiz İslâmî bir oluşum değildir, dine dayanmamaktadır. Türk medyası bizi bu şekilde lanse etmektedir.*” Yorumunu yapmıştır.²⁹⁴

Başbakan Erdoğan İsrail ile olan ilişkilerimiz aynı oranda devam edecektir demesine karşın, Türkiye seçimlerini Adalet ve Kalkınma Partisi’nin kazanması, kamuoyunda, Arap ülkelerinin, İslamcı Türklere yönelik bakışlarını değiştirmesi ve Ankara ile ilişkilerini her alanda düzeltmeye çalışması beklentisi uyandırmıştır.

Aralık ayının sonlarında, kurulan yeni hükümet, İsrail Genelkurmay Başkanı ile Dışişleri Bakanlığı Müsteşarı’nı Ankara’da ağırlamış, İsrail üst düzey yetkililerine, temaslar sırasında Türkiye tarafı, Arap ülkelerinin tepkisini çekmemesi için İsrail’in Irak konusundan uzak durması gerektiğini hatırlatmıştır.

Görüşmelerin gündeminde, ABD’nin yaklaşan Irak operasyonu ve Türkiye-ABD-İsrail ortak deniz tatbikatı yer almıştır. Dışişleri Bankalığı Müsteşarı Uğur ZİYAL, görüştüğü İsraili meslektaşısı Yoav Biran’a “*Arap ülkelerinin tepkisi olacaktır. Irak konusundan mümkün olduğu kadar uzak durun. Mümkün olduğu kadar az açıklama yapın. Savaş çıkarsa hedeflerden birisi de siz olabilirsiniz.*” Uyarısında bulunmuştur. Biran ise Irak’ta yapılacak bir operasyonun kendi savaşları olmadığını, bu yönde menfaatlerinin de bulunmadığını; ancak bu operasyonun mutlaka kendilerini etkileyeceğini söylemiştir.²⁹⁵

3.1.1. Şaron’un İktidara Gelişi

28 Ocak 2003 İsrail seçimlerini ise, Ariel Şaron’un genel başkanlığındaki Likud Partisi’nin kazanması, hem Ortadoğu barış sürecinin geleceği, hem de

²⁹⁴ Lally Weymouth, “*On the Edge in Turkey*”, Newsweek, Vol 140, Issue 21, 2002. (08.01.2009)

²⁹⁵ Şefik Kolat, “*İki Binli Yıllarda Türkiye-İsrail İlişkileri*”, Yüksek Lisans Tezi, Sakarya Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Mayıs-2006, s.67.

Türkiye-İsrail ilişkilerinin nasıl bir seyirde devam edeceği konusunda çeşitli spekülasyonlara sebebiyet vermiş, İsrail halkının politik görüşünün sağa kaydığı ve Ortadoğu barış sürecinin sonunun geldiği şeklinde yorumlara yol açmıştır. Seçim sonuçlarını değerlendiren Filistinli üst düzey yetkililer de, Likud Partisi'nin seçimlerden zaferle ayrılmasının, şiddete “gaz” vereceğini ve barış sürecinin dondurularak durumunun daha da kötüleşeceği yorumu yapmışlardır.²⁹⁶

İsrail'in Yaser ARAFAT'ı kuşatma altına alması ve bölgede kanlı operasyonlar yürütülmesi nedeniyle son yedi yılın en kötü dönemini yaşayan Türkiye-İsrail ilişkileri, Adalet ve Kalkınma Partisi hükümetinin iktidara gelmesi ve bu tarihe kadar İsrail'le ‘sıcak’ temas kurmamak için çaba harcaması sebebiyle, ayrı seyirde devam etmiştir. İsrail'de yeni hükümetin kurulmasından sonra, Ortadoğu'da Irak Savaşı sona yaklaşırken, ABD'nin bu bölgedeki en iyi müttefiki ve Arap dünyasının hedefi olan İsrail'in Başbakan Yardımcısı ve Dışişleri Bakanı Silvan Shalom, 14 Nisan 2003 tarihinde, Dışişleri Bakanı Abdullah Gül'ün davetlisi olarak Türkiye'ye gelmiştir. Ziyaretin, Filistin kabinesinin oluşturulması ve Batılı devletlerin Irak Savaşı'na paralel olarak “iki devlet çözümü”nü öne çıkardığı bir dönemde gerçekleşmesi de dikkat çekmiş, Adalet ve Kalkınma Partisi hükümetinin İsrail Başbakanı Ariel Şaron'a tepkisinden kaynaklanan soğukluğun giderilmesi yönündeki en önemli adım olarak nitelendirilmiştir.²⁹⁷

3.1.2. Yol Haritası Planı

Shalom'un Türkiye ziyaretinin ardından. İsrail-Filistin barış süreci adına, Birleşmiş Milletler, Avrupa Birliği, Amerika Birleşik Devletleri ve Rusya arabuluculuğunda, “yol haritası” olarak adlandırılan ve 2005 yılında bağımsız Filistin devletinin ilanını amaçlayan bir plan taraflara sunulmuştur.

²⁹⁶ “İsrail Seçimlerinin Galibi Sharon Oldu”, 29.01.2003, Hürriyet. (08.04.2007)

²⁹⁷ “Kime Niyet Kime Kısım”, 14.04.2003, Radikal. (01.04.2007)

Amerikan Dışışleri Bakanı Powell da, Ortadoğu barışı konusunda hazırlanan “*yol haritası*”na destek sağlamak için gittiği İsrail’de, Dışışleri bakanın Silvan Shalom ile bir araya gelerek, 2005’e kadar Filistin devletinin kurulmasını öngören Ortadoğu yol haritasını uygulamaya başlamanın zamanının geldiğini belirtmiş olması, Amerika Birleşik Devletleri’nin konuyu hassasiyetini ortaya koyan bir adım olmuştur

26 Mayıs’ta, İsrail Savunma Bakanı Shaul Mofaz Ankara’ya ziyarette bulunmuş ve Milli Savunma Bakanı Vecdi Gönül ile bir araya gelmiştir. Görüşmenin ardından yapılan ortak basın açıklamasında; Gönül, “*İsrail ile Türkiye arasında siyasî, ekonomik, bilimsel, teknolojik ve askerî alanlardaki işbirliğinin karşılıklı çıkarlar temelinde geliştiğine dikkat çekmiş, Mofaz’ın ziyaretinin, iki ülke arasındaki ilişkileri her alanda geliştirmeye verilen büyük önemin somut bir örneği olduğunu kaydetmiştir.*” Ayrıca Gönül görüşmede, ikili siyasî-ekonomik ilişkiler, İsrail-Filistin sorunu, askerî işbirliği ve belli savunma sanayi projelerinde görüş alışverişinde bulduklarını ifade etmiş, Filistin yasama Konseyi tarafından yeni Filistin hükümetinin onaylanmasının ardından dördüncü yol haritasının İsrail ve Filistin taraflarına sunulması ve Mahmut Abbas’ın Filistin Ulusal Hükümeti Başbakanı olarak atanmasının, adil ve sürekli barış için umutları arttırdığını vurgulamıştır. Türkiye’nin bu konuda bir konferansa ev sahipliği yapmayı önerdiğini belirten Gönül, “*Barış sürecine yardımcı olacaksa, Türkiye aktif rol almaya hazır olduğunu beyan etmiştir. Teklifi halen geçerlidir.*” diye konuşmuştur.²⁹⁸

Başbakan Recep Tayyip Erdoğan Şaron’dan önce, Filistin Başbakanı Mahmut Abbas ile görüşmüş, Türkiye’nin Filistin-İsrail sorununun çözümüne yönelik yol haritasını kuvvetle desteklediğini belirtmiş, tarafların güvenli ve tanınmış sınırlar dâhilinde, yan yana yaşayan iki devlete dayalı çözüm çabalarına Ankara’nın yardımcı olmaya kararlı olduğu mesajını vermiştir. Filistin Başbakanı Abbas ise,

²⁹⁸ “Gönül: Yol Haritasına Desteğe Hazırız”, 26.05.2003, Hürriyet, <http://webarsiv.hurriyet.com.tr/2003/05/26/294183.asp> (08.04.2007)

yakında Filistin Dışişleri Bakanını Türkiye'ye göndereceğini, kendisinin de Türkiye'yi ziyaret etmeyi planladığını bildirmiştir.²⁹⁹

Türk ve İsrail hükümeti arasındaki yakınlaşma, Türk askerî üst düzey yetkililerden, Genelkurmay Başkanı Orgeneral Hilmi Özkök'ün, 3 Temmuz 2003 tarihinde, İsrail'i ziyaretiyle, Ortadoğu barışının kritik bir dönemden geçtiği esnada, askerî kanada da sıçramıştır. İsrail Genelkurmay Başkanı Moşe Yalon'un davetine cevaben, altı yıl aradan sonra İsrail'e giden ilk Türk Genelkurmay Başkanı olan Özkök, Yalon'la askerî işbirliğinin genişletilmesini karar bağlamıştır.³⁰⁰

Özkök'ün İsrail ziyaretinin üzerine, Cumhurbaşkanı Ahmet Necdet Sezer, resmî temaslarda bulunmak üzere 8 Temmuzda, Türkiye'ye gelen İsrail Cumhurbaşkanı Moşe Katsav'ı kabul etmiş, baş başa ve heyetler arası görüşmelerin ardından Cumhurbaşkanı Sezer ve Katsav ortak basın toplantısı düzenlemiştir. Cumhurbaşkanı Sezer, toplantıda *“iki ülke arasındaki iyi ilişkileri ve kapsamlı işbirliğini daha da geliştirme yönünde güçlü ve ortak bir kararlılığa sahip bulunduğumuzu belirledik.”* Şeklinde açıklamada bulunmuş, ikili ilişkilerin hiçbir üçüncü ülkeye karşı olmadığını da belirten Cumhurbaşkanı Sezer, bu ilişkinin bölgesel barış ve istikrara katkı yapacak şekilde yürütüldüğünü bildirmiştir. Cumhurbaşkanı Sezer ayrıca, İsrail Filistin uyuşmazlığını da ayrıntılı olarak ele aldıklarının da altını çizmiştir.

İsrail Cumhurbaşkanı Moşe Katsav iki günlük Türkiye ziyareti sırasında, İstanbul'da Dış Ekonomik İlişkiler Konseyi'nin düzenlediği çalışma yemeğine de katılmış ve konuşmasında, Ortadoğu'daki 5 ülkenin (Türkiye, İsrail, Filistin, Mısır, Ürdün) bir ekonomik işbirliği kurmasını önermiş ve bu topluluğa isteyen diğer bölge ülkelerinin de katılabileceğini belirtmiştir.

Katsav'ın ziyaretine 100'e yakın iş adamının katılması, ilişkilerin ekonomik boyutuna verilen büyük önemin de altını çizmiştir. Manavgat suyunun İsrail'e ihracı ile ilgili anlaşmanın, temmuz sonunda imzalanacağını, açıklanması ve İsrail'in

²⁹⁹ “Erdoğan Sharon ve Abbas ile Görüştü”, 08.06.2003, NTVMSNBC. (07.04.2007)

³⁰⁰ “Özkök'ten İsrail Ziyareti”, 04.07.2003, Radikal. (08.04.2007)

Güney Doğu Anadolu Projesine 600 milyon dolarlık yatırım yapacağını açıklaması, Katsav'ın, Ankara'daki temasları sırasında ortaya çıkan iki somut gelişme olmuştur. Dış Ekonomik İlişkiler Konseyi Yönetim Kurulu Başkanı Rifat Hisarcıklıoğlu da bu tür ekonomik atılımların ilişkilere ivme kazandırdığını belirtmiştir.³⁰¹

İsrail'de 2003'ün başında iktidara gelen yeni hükümet ile birlikte, nisan ayından itibaren, Türkiye ile karşılıklı olarak hem hükümetlerin hem de askerî çevrenin üst düzey yetkilileri arasında ikili ziyaretler yoğunlaşmıştır.

Türkiye'nin bakan seviyesinden Cumhurbaşkanı seviyesine kadar neredeyse tüm görüşmelerde İsrail Filistin yönetimi arasında gönüllü arabulucu olmak istediğini açıkça bildirmesine rağmen, İsrail tarafının, Yol Haritası Planı'nın BM, ABD, Rusya ve AB'nin kurduğu dörtlü yapı tarafından geliştirildiğini öne sürerek Türkiye'nin arabuluculuk rolünü dolaylı yoldan reddettiği dikkatlerden kaçmamıştır. Bunda, 11 Eylül rüzgârını arkasına alan Şaron, FKÖ'nün kemikleşmiş yapısını bozarak kontrol edebileceği zayıf bir yönetim görmek istemesinin rolü büyüktür.³⁰²

3.1.3. Sinagogların Bombalanması

15 Kasım 2003'te, İstanbul Şişli'deki "*Beth İsrail*" ve Kuledibi'ndeki "*Neve Şalom*" Sinagoglarına bomba yüklü araçlarla intihar saldırısı düzenlenmiş, eş zamanlı olarak meydana gelen patlamalarda 23 kişinin öldüğü 303 kişni de yaralandığı bildirilmiştir.

Cumhurbaşkanı Ahmet Necdet Sezer, saldırı nedeniyle yayımladığı mesajda, masum insanlara yönelik saldırıları nefretle kınadığını belirterek, "*Ülkedeki huzur ortamını bozmaya çalışanlara hiçbir zaman izin verilmeyecektir.*" Şeklinde açıklamada bulunmuştur.

³⁰¹ Sami Kohen, "*Bir Başka Yol Haritası*", 10.07.2003, Milliyet. (08.05.2007)

³⁰² Şefik Kolat, "*İkibinli Yıllarda Türkiye-İsrail İlişkileri*", Yüksek Lisans Tezi, Sakarya Ün. Sosyal Bilimler Enstitüsü, Mayıs-2006, s.73.

İstanbul'da gerçekleştirilen terör eylemi, daha önce yaptığı yazılı açıklamada bütün ülkelerin uluslararası işbirliğine gitmesi gerektiğinin altını çizen Dışişleri Bakanlığı'nın açıklamasını haklı çıkaran somut bir olay olmuştur. Bakanlar Kurulu da saldırıyı kınayan bir açıklama yapmış, açıklamada, İstanbul' da meydana gelen ve çok sayıda vatandaşın hayatını kaybetmesine ve yaralanmasına yol açan saldırının nefretle kınadığı ve lanetlendiği belirtilmiştir.³⁰³

Saldırıların ardından İstanbul'a gelen İsrail Dışişleri Bakanı Silvan Şalom, Dışişleri Bakanı Abdullah Gül ile bir araya gelmiştir. Abdullah Gül, Musevi vatandaşlar için, *“Onlarda kendi vatandaşımız, aramızda herhangi bir ayırım söz konusu değil”* diyerek *“Onlara karşı yapılan bu saldırı, bütün Türkiye'ye yapılmış saldırı gibidir. Bu saldırıdan sonra birçok ülkenin devlet başkanı, başbakanı, dışişleri bakanı arayarak hem başsağlığı dileklerinde bulundular, hem de yapabilecekleri yardım olup olmadığını söylediler. Uluslararası terörle mücadele ve işbirliğini bütün ülkeler teyit ettiler.”* diye eklemiş, Silvan Şalom da İsrail hükümeti ile halkının Türk hükümeti ve halkına başsağlığı dilediklerini iletmek üzere Türkiye'ye geldiğini belirtmiştir.³⁰⁴

İsrail'deki birçok İsrail vatandaşının, İstanbul'da akrabalarının bulunduğunu ve onların merak içinde olduklarını belirten Gül, bu çerçevede İsrail Dışişleri Bakanı Şalom'un dün kendisini arayarak, olup bitenlerle ilgili bilgi aldığını, bugün de hem başsağlığı dileğinde bulunmak, hem de terörle mücadeleye verdiği desteği bir kez daha teyit etmek için Türkiye'ye geldiğini söylemiştir.

Sorumluluğunu Üsame Bin Ladin'in El Kaide ağının üstlendiği görülen, İstanbul'daki iki sinagoga yönelik saldırı, dikkatleri Türkiye'nin İsrail'le derin, kârlı ilişkisine çekmiş ve Türkiye'nin bu dostluğun bedelini ödemekte olup olmadığı sorusunu gündeme getirmiştir.

³⁰³ Ayın tarihi, Kasım 2003-BYEGM, <http://www.byegm.gov.tr/YAYINLARIMIZ/AyinTarihi/Ayintarihi.htm>. (06.04.2007)

³⁰⁴ Şefik Kolat, a.g.e., s.76.

Merkezi Londra'da bulunan El Kuds El Arabi gazetesine gönderilen bir bildiriye, El Kaide'nin, İsrail'in Mossad istihbarat servisinin iki ajanı, bu sinagogları kullandığı için cumartesi günü dua sırasındaki saldırıları düzenlediği iddia edilmiştir.

Yıllarca Yahudi İsrail ile Müslüman ama laik Türkiye askerî ekonomik, ticarî ve stratejik ilişkilerini sürdürmüş, ortak düşmanların tehdidine dayanan bir ilişkide iki ülke istihbarat alışverişinde bulunmuş, tank ve helikopterden, suya kadar her çeşit alışverişte bulunmuş ve her yıl ortak savaş tatbikatlarına katılmıştır. Türk liderler, “uluslararası bağlantılı” olduğunu söyledikleri saldırıları kınamışlar, Türk kamuoyunun büyük kısmı da, laik ama nüfusunun tamamına yakını Müslüman olan Türkiye'nin İsrail ve ABD ile yakın ilişkileri yüzünden saldırıya uğradığı konusunda görüş birliğine varmıştır.

3.1.4. Teröre Karşı Ortak Mücadele Mesajı

Türkiye-İsrail-Amerika Birleşik Devletleri stratejik işbirliği üçgeninde, İsrail'deki terör olaylarının yanı sıra, üçgenin diğer köşesini oluşturan Türkiye'de de terörün baş göstermesinin ardından, ABD başkanı George W. Bush, İstanbul'daki sinagogların bombalanmasının teröristlerin inanç ve vicdanları olmadığını gösterdiğini ve ABD'nin onlara karşı küresel savaşta Türkiye'nin yanında yer aldığını söylemiştir.

ABD Dışişleri Bakanlığı sözcüsü Adam Ereli de yaptığı açıklamada, “ABD teröre karşı küresel savaşta yakın müttefiki Türkiye'nin yanında yer alıyor. Bu çirkin terör saldırısına ve faillere karşı olası her türlü karşılığı vermek için Türk Hükümetine yardım edeceğiz” demiştir. Bu açıklamalarda, teröristlerin hedeflediklerinin aksine, bu eylemlerin, üç ülke arasındaki stratejik işbirliğini sağlamlaştırdığını göstermiş ve eylemler ilişkilerin yoğunlaşmasına, terörizme karşı ortak işbirliğinin gerekliliğinin vurgulanmasına sebep olmuştur.

Bu işbirliğinin somut bir göstergesi de, dünya çapında Yahudi hedefli terörist saldırılarında, İsrail saldırılarının yapıldığı ülkedeki hükümetleri Yahudileri

korumak üzere yeterince önlem almamakla suçlarken, İstanbul'daki iki sinagogu hedef alan bombalı saldırılar sonrasında, çoğunluğu Müslüman olan Türkiye'ye güçlü destek mesajı vermesidir.

3.1.5. Gerilen Ortamda Ekonomik İlişkilerin Seyri

Politik arenadaki sürtüşmelere rağmen, bir Türk firması ile bir İsrail enerji şirketinin İsrail'de üç doğal gaz çevrim santrali yapım ve işletmesine dönük ortaklık anlaşması imzalanmıştır. Ayrıca Paritzky'nin de Erdoğan'dan sonra, Enerji ve Tabii Kaynaklar Bakanı Hilmi Güler'i makamında ziyaret etmesinin ardından yapılan ortak açıklamada, İsrail'in Türkiye'den elektrik, doğalgaz, petrol ve su alması için bir proje üzerinde çalışıldığı söylenmiştir. Bu da politik ilişkilerdeki iniş çıkışlı dönemlerin, ticari ve ekonomik ilişkileri aşırı etkilemediğini göstermiştir.³⁰⁵

İsrail'i her fırsatta eleştiren Başbakan Recep Tayip Erdoğan da, Türkiye'nin, İsrail'in hareketlerini tasvip etmemesinin, Yahudi devletiyle aralarındaki ekonomik ilişkileri etkilemeyeceğini söylemesi, siyasal ilişkilerle ekonomik ilişkilerin aynı paralellikte gitmediğini kanıtlar nitelikte olmuştur. Erdoğan İstanbul'da düzenlenen Dünya Gazeteler Birliği Kongresi'nde gazetelere yaptığı açıklamada, *“bir devlet hukuka uygun hareket etmek zorundadır, fakat son zamanlarda İsrail'de durum bu değildir. Fakat bizim İsrail ile aramızdaki ticari ve ekonomik ilişkiler başka, son gelişmeleri yorumlamak başka şey. İsrail'in hareketleri ekonomik ilişkilerimizi etkilemeyecek”* şeklinde konuşmuştur.

3.1.5.1. Türk Diplomatların Geri Çağırılması

Erdoğan'ın İsrail'e yönelik *“devlet terörü”* ithamından kısa bir süre sonra, Dışişleri Bakanlığı, İsrail'in Batı Şeria ve Gazze'deki eylemlerini protesto etmek

³⁰⁵ Aynı tarihi, Mayıs 2004-BYEGM, <http://www.byegm.gov.tr/YAYINLARIMIZ/AyinTarihi/Ayintarihi.htm>. (06.04.2007)

amacıyla, istişarelerde bulunmak üzere, iki üst düzey diplomatı, Türkiye'nin Tel Aviv Büyükelçisi Feridun Sinirlioğlu ve Kudüs Başkonsolosu Hüseyin Bıçaklı'yı, İsrail'den geri çağırmıştır.

Ancak bu iki Ortadoğu müttefiki ülke de son dönemde yaşanan karşılıklı gerginliklere rağmen söz konusu girişimi önemsemediklerini bildirmişlerdir. Ülkenin birbirlerini protesto etmek için kullandıkları yaygın bir diplomatik manevra olan bu olaya ilişkin Türk yetkililer, diplomatların “*düzenli istişare*” için birkaç günlüğüne Türkiye'ye geldiklerini söylemiş ve bu kararın İsrail politikalarına yönelik bir tepki olup olmadığı konusunda bir yorumda bulunmayı reddetmişlerdir.³⁰⁶

3.1.5.2. Randevu krizi

Siyasal ilişkilerdeki buzların eritilmesi amacıyla, dönemin İsrail Başbakan Yardımcısı Ehud Olmert, Türkiye'ye ziyarette bulunmuş, Dışişleri Bakanı Abdullah Gül tarafından karşılanmıştır. Başbakan Erdoğan, Olmert'e randevu vermemiş, aynı gün Türkiye'de bulunan Suriye Başbakanı El-Itri ile görüşmüş ve El-Itri, Başbakan'a “*stratejik ortağımızsınız*” diyerek, aslında bölgede oluşan yeni dengeleri vurgulamıştır.³⁰⁷

İsrail Başbakan Yardımcısı Ehud Olmert, Türkiye ziyaretiyle ilgili yaptığı açıklamada, Ankara-Tel Aviv ilişkilerine dair iyimser bir tablo çizmiş, İsrail'in Irak'ta bir Kürt devletine kesin ifadelerle karşı çıktığının altını çizerek, Erdoğan'la İsrail Başbakanı Ariel Şaron'un görüşmesini sağlamayı umduğunu sözlerine eklemiştir. Başbakan Tayip Erdoğan'la randevusunun bulunmamasının ‘*cezalandırma*’ olmadığını belirterek, “*Türkiye Cumhurbaşkanı'yla görüşeceğim, Türkiye'nin en önemli ikinci adamı Abdullah Gül'le evinde yemek yiyeceğim. Bu cezalandırma değil, benim için onurdur. Başbakan, bana gayri resmî kanallardan kişisel mesaj*

³⁰⁶ “*Turkey Recalls Top Diplomats in Israel*”, Associated Pres, 08.07.2004-DBT, (12.05.2007)

³⁰⁷ “*İsrail'i Eleştirdiler*” Radikal, 14.07.2004, www.radikal.com.tr/index.php?tarikh=14/07/2004. (08.04.2007)

gönderdi. Erken gelebilseydim, görüşmekten benden fazla mutlu olacaktı. Fakat programımı değiştiremedim. Başbakan'ın beni görmek istemediği doğru değildir” sözlerini sarf etmiştir.

Başbakan Recep Tayip Erdoğan'a yakın üç ismin, Ömer Çelik, Egemen Bağış ve Mevlüt Çavuşoğlu'nun önderliğinde bir heyet, Başbakan'ın, İsrail'i Filistinlilere karşı devlet terörü uygulamakla suçlamasının ardından, İsrail Başbakan Yardımcısı Ehud Olmert'in Türkiye'ye yaptığı ziyarete karşılık olarak 2004 Ağustosunun sonunda İsrail'e gitmişlerdir.³⁰⁸

Başbakan Erdoğan'ın, İsrail'in davetiyle de olsa, en yakın çalışma arkadaşlarından oluşan heyeti, diğer anlamda beyin takımını İsrail'e göndermesi, İsraili yetkililere bir önyargının olmadığı izlenimini vermiştir. Görüşmelerde iki taraf, birbirini ikna etmekten ziyade dinleme yöntemini seçmişlerdir. Başbakan'ın siyasî danışmanı Ömer Çelik, iki ülkenin dost olduğunu, “*dost acı ama doğru söyler*” sözleriyle belirtmiştir. Türkiye tarafı da bu açıklamalardan tam olarak tatmin olmadıklarını, ancak en azından diyalog kanalının bir kez daha açıldığını belirtmiştir.³⁰⁹

Filistin mücadelesinde farklı grupları bir araya getiren “*şemsiye örgüt*” Filistin Kurtuluş Örgütü, Arafat'ın ölümünün ardından liderliğe iki numaralı isim olan Ebu Mazen ismiyle bilinene, Mahmut Abbas'ı seçmiş, örgüt içindeki en büyük grup olan El Fetih'in liderliğine de Faruk Kaddumi getirilmiştir.³¹⁰

3.1.5.2. Adalet ve Kalkınma Partisi'nin Güven Tazeleme Gayretleri

Adalet ve Kalkınma Partisi'nin dış politikasında, devlet terörü eleştirisi ve randevu krizinden sonra gerginleşen Türkiye-İsrail ilişkilerini normalleştirme

³⁰⁸ “*Türk Heyeti, Gerilen İlişkileri İyileştirmek Amacıyla İsrail'e Gidiyor*”, Associated Pres, 31.08.2004-DBT. (09.05.2007)

³⁰⁹ “*AKP Heyeti, İsrail Temaslarını Tamamladı*”, Voice Of America,06.09.2004-DBT. (03.05.2007)

³¹⁰ “*Arafat'ın Yetkileri Üçe Bölündü*”, 12.11.2004, Sabah, (03.04.2007)

gayretleri başlamıştır. Bunun ilk adımı olarak Dışişleri Bakanı Abdullah Gül'ün, sonrasında da Erdoğan'ın İsrail'e ziyaretleri dış politikada ABD ekseninden uzaklaşmama çabası olarak değerlendirilebilir.

3.1.5.3. Abdullah Gül'ün İsrail'i Ziyareti

Türkiye Dışişleri Bakanı Abdullah Gül, 4 Ocak 2005 tarihinde, İsrail'e ziyarette bulunmuştur. Gül'ün ziyaretinin önemi, İslami kökenli Adalet ve Kalkınma Partisi'nin 2002 yılında iktidara gelişinden bu yana, İsrail'i ziyaret eden en üst düzey Türk yetkili olmasından kaynaklanmıştır. Başbakan Recep Tayip Erdoğan tarafından yapılan İsrail karşıtı bir dizi yorum nedeniyle gergin geçen zorlu bir yıl sonrasında gerçekleşen ziyarette alakalı üst düzey bir İsrailli diplomat, görüşmeler sırasında İsrail'in Erdoğan'ın "*devlet terörizmi yapıyorsunuz.*" şeklindeki yorumlarını gündeme getirmeyeceğini ve İsrail'in bu meseleyi geçmişte bıraktığını bildirmiş, ayrıca bu meselenin, Başbakan Yardımcısı Ehud Olmert'in Türkiye ziyareti sırasında ve Erdoğan'ın dört danışmanı eylül ayında İsrail'e geldiğinde tekrar tekrar tartışılarak açıklığa kavuşturulduğunu ifade etmiştir.

Abdullah Gül'ün Filistin Başkanlık seçim kampanyasının kızıştığı bir sırada İsrail'e yapacağı ziyaretin zamanlaması, gözlemciler ve analistler tarafından birçok sorunun ortaya atılmasına neden olmuştur. Gözlemcilere göre, Gül'ün ziyareti, Türkiye Başbakanı Recep Tayip Erdoğan'ın açıklamalarından ötürü gerginleşen Ankara-Tel Aviv ilişkilerinde, Tel Aviv hükümetinin bu açıklamaları İsrail'e karşı tavrı olarak değerlendirilmesinin ardından, ilişkilerin onarılmasını amaçlamıştır.

Analistler ise, İsrailli yetkilerinin, Gül'den, Erdoğan'ın İsrail hükümetini Filistin halkına karşı devlet terörü uyguladığı suçlamasını yöneltmesinin ardından, Filistinlileri güçlü bir şekilde desteklemeye başlayan Türk medya politikalarında değişiklik yapılmasını isteyebilecekleri görüşünde birleşmişlerdir.³¹¹

³¹¹ "*Türkiye Dışişleri Bakanı, İsrail'e Suriyeden Barış Mesajı Getirdiğini Söyledi*", Associadet Pres, 05.01.2005-DBT. (06.06.2007)

Gül, “Suriyeliler ön koşul olmadan müzakerelere dönme iradesi gösteriyorlar ve İsrail’den olumlu bir yanıt bekliyorlar” demiştir. Gül, Ortadoğu barış süreciyle ilgili olarak yeni bir atmosfer yaşandığını, bu atmosfer iyi sonuçlar doğurabileceğini söylemiş ve “bu sürece katkıda bulunmak Türkiye’nin en büyük görevi olacaktır” diye eklemiştir.

İsrail’den sonra Filistin’de bulunan Gül, İsrail’in Batı Şeria ve Gazze’deki askerî operasyonlarının İsrail’e güvenlik getirmeyeceğini, “Baskı ve kuşatma araçlarının İsrail’e güvenlik getirmediği açıktır” sözleriyle açıklamış ve İsrail’in tek yanlı geri çekilme planının, yol haritası uyarınca ve Filistin yönetimi ile eşgüdüm halinde gerçekleştirilmesi halinde, barış için bir fırsat sağlanacağını dile getirmiştir.

Türkiye Dışişleri Bakanı Abdullah Gül’ün, ocak başında İsrail’le yaptığı ziyaret ile Türkiye-İsrail resmi ilişkilerindeki soğukluk giderilmiş, bu ziyaret aynı zamanda Başbakan Recep Tayyip Erdoğan’ın İsrail’e yapmayı planladığı ziyaret için de olumlu bir hava ve uygun zemin oluşturmuştur.³¹²

3.1.5.4. Tayyip Erdoğan’ın Ziyareti

Adalet ve Kalkınma Partisi iktidarı “İsrail’in Filistinlilere soykırım yaptığı” söylemini Ecevit’ten devralmıştı. Erdoğan da İsrail için aynı şekilde “devlet terörü” sözünü kullanmıştır. Ecevit’e yöneltilen eleştirilere kıyasla Erdoğan’a yöneltilenler çok cılız kalmıştır. Nitekim bu dönemde Kuzey Irak’taki Kürtlere yönelik İsrail’in faaliyetleri TSK tarafından da dikkatle izlenmektedir.³¹³

Gazze Şeridi ve İsrail sınırındaki Karni geçiş noktasında saldırı düzenlenmesi ve İsrail ordusunun saldırıyla ilgili Filistin Ulusal Yönetimi’nin yeni lideri Mahmut Abbas’ı suçlaması üzerine, Abdullah Gül, Ortadoğu’da gerginliğin tırmanmasına karşı yaptığı açıklamada “barışın rehin alınmasına izin verilmemesini”

³¹² Şefik Kolat, a.g.e., s.91-92.

³¹³ Alptekin Dursunoğlu, “Stratejik İttifak”, 4. Baskı, Anka Yayınları, İstanbul-2005.

istemiş, terör ve şiddetin Filistin başkanlık seçimleri sonrasında ortaya çıktığı olumlu havayı zehirlediğini belirtmiştir.³¹⁴

Mayıs ayının ilk günü, İsrail'e Recep Tayip Erdoğan'ın resmi bir ziyarette bulunması, İsrail Cumhurbaşkanı Moşe Katsav, Başbakan Yardımcısı Şimon Peres, Ehud Olmert ve Başbakan Ariel Şaron ile görüşmeler yapması, 2004 yılında Erdoğan'ın İsrail'i terörist politikalar yürütmekle suçlamasının ardından yaşanan diplomatik gerginlikten sonra, ikili temasların genel olarak düşük seviyede giden ilişkilerin bu seyrine son noktayı koymasından ötürü büyük önem taşımış ve ikili ilişkileri başbakanlık seviyesine çıkarılmasını anlamına gelmiştir.

Abdullah Gül'ün ziyaretinin ardından Erdoğan'ın ziyareti ve Milli Savunma Bakanı Vecdi Gönül, Sanayi ve Ticaret Bakanı Ali Coşkun ile birçok bakan, üst düzey yetkili ve iş adamından oluşan bir heyetin de kendisine eşlik etmesi, bu anlamda ilişkilerin geliştirilmesi açısından, önemli bir adım olmuştur.

Başbakan Erdoğan ile Ariel Şaron, görüşmelerin ardından yaptıkları ortak basın toplantısında, terörizme karşı istihbarat bağlarını güçlendirmek isteyen iki ülke başbakanlıkları ve büroları arasında “*doğrudan telefon hattı*” kurulacağını açıklamıştır. Teklifin Şaron'dan geldiğini belirten Erdoğan, aracıları aradan kaldırmaya karar verdiklerini söylemiş, Şaron da kritik konuların iki ülke liderleri arasında konuşulmasına dikkat çekerek, “*böyle bir hattı, sadece ABD, Rusya, İngiltere ve AB ile kurmuştuk. Şimdi Türkiye'ye önerdik*” şeklinde konuşmuştur.³¹⁵ İsrail tarafında ziyaret çok olumlu karşılanmış, Dışişleri Bakanı Silvan Şalom da, Türkiye Başbakanı Recep Tayip Erdoğan'ın düzenlediği ziyaretten duyduğu memnuniyeti dile getirmiştir.

İsrail'i ziyaret esnasında, kutsal addedilen Yad Vashem Soykırım Müzesine çelenk koyarken, ülkenin laik yapısına aykırı olacağı için Türkiye'de de başını

³¹⁴ Ayın Tarihi, Ocak 2005-BYEGM, <http://www.byegm.gov.tr/YAYINLARIMIZ/AyinTarihi/Ayintarihi.htm>. (06.06.2007)

³¹⁵ Ayın Tarihi.Mayıs2005-BYEGM, <http://www.byegm.gov.tr/YAYINLARIMIZ/AyinTarihi/Ayintarihi.htm>. (06.06.2007)

kapatmaktan sakınan Erdoğan'ın, başını kapatmayı reddetmesi sonucu diplomatik bir pürüz yaşanmış ve mevcut durum iki tarafın da canını sıkmış ancak ziyaretin anlam ve önemi arasında bu küçük pürüz eriyip kaybolmuştur.

Başbakan Recep Tayip Erdoğan'ın, İsrail'e ilk ziyaretini gerçekleştirmiş olması, İsrail ile Türkiye arasındaki görünmez buzların erimeye başladığı yorumlarına neden olmuş ve İsrail Başbakanı Ariel Şaron'un kendi isteğiyle kurulması planlanan direkt telefon hattı da, bir anlamda İsrail'in "*her ne olursa olsun*" Türkiye'den vazgeçmeyeceğine yönelik bir mesaj olarak algılanmıştır.

İsrail'i Filistinlilere karşı "*devlet terörizmi*" uygulamakla suçlaması üzerine, ikili ilişkilerde beliren çözülme tehlikesine rağmen, başbakanlığa geldiğinden beri İsrail'in davetlerini hep, "*çok meşgul*" olduğu gerekçesiyle geri çeviren Erdoğan'ın ziyareti sonrası, İsrail basınında "*yeni bir dostluk*" şeklinde yorumlanan İsrail-Türkiye ilişkileri, aslında iki ülkenin ticari ve askerî alanlarda kurduğu işbirliğiyle bölgedeki en eski ve en güçlü dostluklardan biri olmuştur.

Türk liderlerinin Irak'ta federal bir yapı kurulmasını, Türkiye'nin müdahalesini gerektiren bir kırmızı çizgi diye niteleyerek uyarıda buldukları günlerin artık geride kaldığı yorumlarına yol açmıştır. Erdoğan'ın İsrail ziyareti Adalet ve Kalkınma Partisi'nin iktidara gelmesinden Erdoğan'ın İsrail ziyaretine kadarki dönemde, Türkiye'nin sergilediği Araplara yönelik duygusal tavrın ilişkilere zarar vermesinin ardından değiştiği, reel politik bir yaklaşımla Amerika Birleşik Devletleri-İsrail-Türkiye görünmez ittifakının yeniden güçlenmeye başladığı görüşünü destekler nitelikte olmuştur.

3.1.6. Savunma Sanayi Alanında Gelişmeler

Ortak Askerî Eğitim Projeleri:

İsrail-Filistin sorununa dair olumlu gelişmelerin olduğu 2005'in son aylarında, Türkiye'ye ziyarette bulunan İsrail Genelkurmay Başkanı Korgeneral Dan Halutz, Genelkurmay Başkanı Orgeneral Hilmi Özkök'le bir araya gelmiştir. İran, Suriye ve Irak'taki gelişmelerin ayrıntılı olarak ele alındığı görüşmelerde, savunma

sanayinin yanı sıra ortak askerî eğitim projeleri de gündeme gelmiş, Dan Halutz, ortak askerî eğitim kapsamında İsrail silahlı kuvvetlerine bağlı seçkin dağ komandolarının Türkiye’de eğitim yapmalarını önermiştir. İsrail’de ağır kış şartları olmamasına dikkat çeken Dan Halutz, İsrailli komandoların eğitimini “komandolarımız kar yüzü görür ve daha iyi yetişir” diyerek, özellikle terörle mücadelede uzmanlaşmış Hakkâri ve Bolu Dağ Komando Tugaylarının yanı sıra Özel Kuvvetler Komutanlığı birimleriyle yapmaları teklifinde bulunmuştur.³¹⁶

Türkiye askerî makamları, İsrail’den gelen bu öneriye olumlu yaklaşmış, önceki dönemlerde İsrailli pilotların Türkiye hava sahasını kullanarak eğitim yapmaları yönünde anlaşma yapıldığını ve bu programın başarıyla yürütüldüğünü hatırlatmıştır.

Gözlemcilerin de yakından takip ettiği, İsrail Genelkurmay Başkanı Dan Haultz’un Türkiye’ye yaptığı son ziyaret, bölgede özellikle de İran ve nükleer programı yanı sıra, Kuzey Irak’taki İsrail varlığı konularında yaşanan gelişmelere yönelik Türkiye ve İsrail arasındaki ortak ilginin yoğunlaştığı bir zamanda gerçekleşmiştir.

Türkiye’nin İsrail’e yönelik politik tavrının AK Parti iktidarı döneminden önceki dönemlerde olduğu gibi, özellikle askerî ve savunma alanlarında işbirliğine gidilmesinden ve bu işbirliğinin uzun vadeli stratejik anlaşmalarla desteklendiğinden ötürü, siyasal ilişkilerde dalgalanmalar yaşansa da, askerî ilişkilerle belli bir paralellikte gitme zorunluluğundan ötürü, değiştiği görüşü de çeşitli uzmanlar tarafından ortaya atılmıştır.

Bu bağlamda yetkili kaynaklar, İsrail ve Türk savunma yetkilileri, Türk savaş uçaklarının modernizasyonu ve Ankara’ya uzun menzilli casus uçaklar tedarik etme planlarını ele aldıklarını bildirmiş ve bu görüşmelerin geçmişteki siyasî gerginliklere Karşın iki ülke arasındaki güçlü savunma ilişkilerini pekiştireceğini

³¹⁶ “İsrail Genelkurmay Başkanı Dan Halutz askerlerinin Bolu ve Hakkari’de eğitim yapmalarına izin verilmesini istedi”, KeHaber Turkish Media Watch, 25.12.2005, <http://kehaberler.blogspot.com/2005/12/israel-genelkurmay-bakan-dan-halutz.html>. (05.06.2007)

ifade etmişlerdir. Türkiye Savunma Bakanı Vecdi Gönül'ün, Tel Aviv yakınlarındaki İsrail Uçak Endüstrisi Merkezini ziyareti sırasında İsrail Savunma Bakanlığı Genel Direktörü Amos Yaron, iki ülkenin savunma kuruluşları arasındaki ilişkilerin “*mükemmel*” olduğunu söyleyerek bu ilişkilerin daha da güçleneceğini belirtmiştir. Yaron, “*İsraili pilotlar Türkiye'ye gidiyor ve orada eğitim alıyor ve bazen de Türkler buraya geliyor... Biz bu işbirliğini güçlendirmek için elimizden geleni yapacağız*” demiştir.

İsrail Uçak Endüstrisi Merkezi sözcüsü Doron Suslik de, Türkiye'nin savunma alanında, Hindistan'ın ardından ikinci en büyük müşterileri olduğunu kaydettiği konuşmasında, Türkiye'nin daha fazla F-4 uçağını modernleştirmek istediğini belirtmiştir. İsrail'in, hali hazırda uçakların 54'ünü modernize ettiğini söyleyen İsraili yetkililer ise varılacak anlaşma ile 44 uçağın daha, 400 milyon dolar karşılığında modernizasyonunun amaçlandığını ve uzun menzilli Heron casus uçaklarının satışının da hazırlık aşamasında olduğunu söylemişlerdir.

2005'in Temmuzunda Türkiye Milli Savunma Bakanlığı, altı yıl süren müzakerelerin ardından, İsrail'in pilotsuz çalışan Heron adlı uçağında karar kılmıştır. Türk Silahlı Kuvvetleri ana branşlarına, anlaşma tutarı 200 milyon dolar olan, 10 adet Heron tipi uçak alınması öngörülmüştür.

Bu anlaşma, Türkiye ile İsrail arasında stratejik işbirliğinin yararı konusunda yaklaşık iki yıl süren bulantılı bir dönem sonrası imzalanabilmiştir. AK Parti hükümetinin iktidara geldiği günden beri, Ortadoğu'da stratejik haritayı altüst eden Türk-İsrail işbirliğinin yararını inkâr edecek boyutlarda tartışmalar yaratan bir siyaset izlemesiyle, askerî alandaki ilişkilerin nasıl bir seyir izleyeceği merak konusu olmuş, sonuç olarak uzun vadeli stratejik askerî ortaklık AK Parti'nin politikalarına üstün gelmiştir. Daha önceki dönemlerde, Refah-Yol hükümetinde de olduğu gibi, İsrail-Türkiye politik sürtüşmeleri askerî çevrelerde yakınlaşmalar sonucu seyrini değiştirmek zorunda kalmış, AK Parti'nin önce Dışişleri Bakanlığı düzeyinde, daha sonrada Başbakanlık düzeyinde temaslar kurarak, İsrail ile ilişkilerini yumuşatmasına ve yoğunlaştırmasına sebep olmuştur. Zira bu işbirliği Ortadoğu'nun stratejik haritasını; görüşlerin, amaçların, menfaatlerin ve politikaların çatıştığı bir logaritma haline getirmiş, böylece Ortadoğu'ya özgün stratejiler de tarafları, isteseler de

istememeseler de, belirli çıkar ve amaca hizmet eden ani, programsız, plansız ve uzun vadede içerikten yoksun duruma düşürmüştür.

Bölgedeki birçok sorun ve krize ilişkin Türkiye ve İsrail'in görüşlerinde uyum ve mutabakat bulunmamasına rağmen, aralarındaki anlaşma veya ittifakın, uzun vadede her iki ülkenin yüksek çıkarlarına hizmet edebileceğini ve bölgede bulunan veya bulunacak olan zıt eksenlere karşı bir eksen oluşturabileceğini, askerî alandaki yakınlık ve bunun diğer alanlara yansımaları göstermekte, bu sebeple, İsrail ile stratejik ittifakın sağlanması konusunda Türkiye'nin zaman zaman sergilediği kararsızlık, Türk yönetim mekanizmasında askerler ile politikacılar arasında başka türden bir iç çekişme olarak yorumlanmıştır. Buna karşın İsrail'in Türk ordusunun, içeride ve dışarıda savunma ve güvenlik alanında, sorumluluk ve gereksinimlerini karşılayacak şekilde modernizasyon ihtiyaçlarını yerine getirme konusunda, Türkiye'nin kedisine olan bağımlılığını artırmaya çalışması gözden kaçmaması gereken bir unsur olmuştur.

Türk tarafı ise, özellikle İsrail'i ortak düşman Suriye'yi oyalamada kullanabileceği büyük bir müttefik olarak görmekte, İsrail ile ittifakı, Şam'ı Golan'ın kaderini belirlemek için Tel Aviv ile görüşme masasına itebileceği gibi, Suriyelileri Türkiye'nin bölgede Arap komşuları hesabına bölgesel rolünü artırma girişimlerine sürekli karşı koyma çabalarından caydırabilecek bir ortam oluşturmaya çalışmıştır.

İsrail ile imzaladığı, gece veya gündüz, sürekli uçuş yapabilecek ve gözden uzak kalan geniş bir bölgeyi tarayıp anında bilgiler toplayabilecek, pilotsuz uçak alımı anlaşması Türkiye'nin, özellikler Suriye ve Irak'ta olan ortak sınırını gözetleme ve denetleme alanında savunma gücünü artırarak, Kürtlerin mevzilerini insan kaybı vermeden ve tam isabet elde ederek vurmada kullanılması öngörülmüştür.

3.1.7. Hamas'ın Türkiye Ziyareti ve İsrail Tepkisi

Filistin'de seçimleri kazanan Hamas'ın hükümeti kurmadan önce çıktığı İslam ülkeleri turunda Türkiye'ye davet edildiği iddiası, Türkiye-İsrail arasında ufak sürtüşmelere sebep olmuştur. Dışişleri Bakanlığı'ndan yapılan açıklamaya göre,

Hamas'a bir davet olmadığı belirtmiş, ikili temasların ancak Filistin'de hükümet kurulunca gündeme geleceğinin altı çizilmiş, diplomatik kaynaklar da, Hamas'la 'mesaj verme içerikli' bazı temaslar yapıldığına dikkat çekmiştir. Hükümet sözcüsü Cemil Çiçek de konuyla ilgili olarak, Türkiye'nin tavrının belli olduğunu, "böyle bir görüşme olacaksa bu görüşmeden daha önemli olan, görüşmede nelerin söylendiği, nelerin konuşulduğudur. Türkiye barışı telkin eder. İnsan hakları ve hukuk çerçevesinde olmasını telkin eder" sözleriyle ortaya koymuştur.³¹⁷

Hamas'a yönelik uluslararası tepkiler devam ederken, Amerika Birleşik Devletleri Temsilciler Meclisi'nde, Filistin'de hükümeti kurması beklenen Hamas'a yönelik, Temsilciler Meclisi çoğunluk Lideri John Boehner, Hamas rotasını değiştirtinceye ve İsrail'le barışçı bir çözüm için çalışmayı kabul edinceye kadar Filistin hükümetine vergilerden yapılan yardımın aktarılmaması gerektiğini söyleyerek, İsrail'i yok etme amacından vazgeçmedikçe, Filistin'e doğrudan yapılan Amerikan yardımının durdurulmasını öngören ve bağlayıcılığı bulunmayan karar tasarısını Temsilciler Meclisi'nin kabul ettiğini açıklamıştır.³¹⁸

Hamas'ın Türkiye'yi ziyaret edeceğine yönelik çıkan söylentilerden kısa bir süre sonra, Hamas Siyasî Büro Başkanı Halid Meşal, Adalet ve Kalkınma Partisi Merkez Binası'nda Genel Başkan Yardımcısı Dengir Mir Mehmet Fırat ile bir araya gelmiş ve görüşmenin ardından yaptığı açıklamada, Filistin'de yapılan genel seçimlerden başarıyla çıktıktan sonra Türk sorumlularla görüş alış verişinde bulunmak için Türkiye'yi ziyaret etmek istediklerini, bu isteklerinin Türk sorumlular tarafından olumlu karşılandığını ve ziyaretin kardeşçe bir ortamda gerçekleştiğini kaydederek, "bizimle Türk sorumlular arasında olumlu bir atmosferde son derece yararlı görüş alış veriş yapıldı" demiştir. Uluslararası kamuoyunda, Hamas'ın Türkiye ziyareti, Ortadoğu barış sürecinde Türkiye'nin rolünün tartışıldığı bu dönemde, Almanya Başbakanı Angela Merkel de Türkiye'nin İslam âleminde önemli

³¹⁷ "Ankara'ya Hamas Sorusu", 14.02.2006, Radikal, (10.04.2007)

³¹⁸ "Temsilciler Meclisi Filistin'e Yardımı Kesme Kararı Aldı", 16.02.2006, Hürriyet, (09.04.2007)

bir ara bulucu rolü oynadığını, Türkiye ile Avrupa Birliği üyeliğine ilişkin ucu açık müzakerelerin ise bundan bağımsız olarak sürdürüldüğünü söylemiştir.³¹⁹

Hamas heyetinin programında Dışişleri Bakanlığı, Başbakan Tayip Erdoğan ve Adalaet ve Kalkınma Partisi Genel Merkezi'nde bir dizi temasta bulunduğu bildirilmiş, ancak uluslararası arenada meydana gelebilecek spekülasyonlara ve özellikle İsrail hükümetiyle yaşanacak muhtemel pürüze ihtimal vermemek adına, Erdoğan, Meşal ile görüşmemiş, yerine Adalet ve Kalkınma Partisi Genel Başkan Yardımcısı Dengir Mir Mehmet Fırat görüşmeyi gerçekleştirmiştir.

Bu arada Amerika Birleşik Devletleri de Hamas'ın Ankara ziyaretini dikkatle izlemiş, “*önemli olan Hamas'a tutarlı ve net bir mesaj verilmesidir.*” şeklinde soğuk bir yorumda bulunmuştur.

İsrail tarafında ise ziyaret, Türkiye'nin Hamas'ı kabulünün büyük bir hata olduğu yönünde eleştirilere neden olmuş, İsrail Dışişleri Bakanı Tzipi Livni, Abdullah Gül ile yaptığı telefon görüşmesinde, Hamas yetkililerin Ankara ziyaretini kınayarak, “*ziyaretin, uluslararası toplumun terör örgütünü tecrit etme çabalarına zarar verdiği*” söylemiştir. Hamas Siyasî Büro Başkanı Halid Meşal'ın Ankara'ya sürpriz ziyareti öncesinde Gül'ün telefon ederek ziyaret hakkında bilgilendirdiğini Livni, “*İsrail'in terör örgütüyle görüşmeye karşı olduğunu*” ve örgütün uluslararası toplumun da ortaya koyduğu koşulları görüşmeye açık olmadığını sözlerine eklemiştir.³²⁰

Ziyareten önce, Hamas heyetinin ziyaret talebini Adalet ve Kalkınma Partisi'ne iletmişti, Erdoğan'ın dış politika danışmanı Ahmet Davutoğlu'nun öncülüğündeki planlamayla heyetin gelmesinin kararlaştırıldığı, ancak hazırlığın gizli tutulup, Dışişleri'ne konuyla ilgili bilgi verilmediği, bu sebeple de Dışişleri'nin ziyareti önce yalanlayıp, daha sonra kabullendiğini ortaya çıkarmıştır.³²¹

³¹⁹ “*Yararlı Tavsiyeler Aldık*”, 16.02.2006, Hürriyet, (08.04.2007)

³²⁰ “*İsrail: Türkiye'nin Hamas'ı Kabulü Büyük Hata*”, 16.02.2006, Hürriyet, (08.04.2007)

³²¹ Serkan Demirtaş, Tarık. Işık, Hilal Köylü ve Nazif İflazoğlu, “*Hamas Bombası*”, 17.02.2006, Radikal, (17.03.2007)

Türkiye'nin uzun yıllardır sürdürdüğü terörle mücadelesinin zarar göreceği öne süren Michael Rubin, Avrupa ülkelerinin PKK'yı tanımak istediğini söylediği bir dönemde Hamas liderinin Ankara'da ağırklanmasına dikkati çekerek, Avrupa Birliği'nin Türkiye'ye kızgın olduğunu, Amerikan Hükümeti'nin de Türkiye'ye güvenmediğini, *“Türkiye'nin başka yerlerde de güvenirliliğini yitirdiğini düşünüyorum. Eğer Amerika Birleşik Devletleri Ortadoğu'da aracı isterse bu muhtemelen Norveç gibi yaptıklarıyla daha güvenilir olan ülkeler olacaktır. Kimse Türk Hükümeti'nin gündend güne ne yapmaya çalıştığını anlayamıyor. Adalet ve Kalkınma Partisi içindeki bazı kişiler, Amerika Birleşik Devletleri'ne karşı farklı şeyler söylüyor”* sözleriyle öne sürmüştür.³²²

Washington'un gözünde *“kötü adam”* imajı bırakan Hamas lideri Meşal'in, Abdullah Gül ile yapmış olduğu görüşme, Türk-Amerikan ilişkileri açısından, ilişkilere yeni bir boyut getirmiş, tabiri caizse *“yara açmıştır”*.

Musevi lobisinin Amerikan Kongresi'ndeki en kıdemli ve etkili ismi şeklinde tanınan Tom Lantos, 2000 yılında Temsilciler Meclisi'nde Ermeni Soykırımı tasarısının tartışılması sırasında Türk tezlerini ateşli şekilde savunmuş, Ancak Türkiye'nin Irak Savaşı'nda Amerika'nın yanında yer almadığı ve Suriye ile yakınlığı gerekçesiyle, 2005 yılındaki soykırım tartışmaları sırasında bu desteğini geri çekmiş, bu yeni gelişmelerin [Meşal'in Türkiye ziyareti] de Amerika'da bulunan Musevi lobisinin Türkiye'ye bakış tarzını olumsuz yönde etkileyen yeni etkenler olduğu söylenebilir.

3.1.8. İsrail'in Kürt Kartı

Aynı dönemde, İsraili bazı temsilcilerin Kuzey Irak bölgesine gittikleri ve başta Musul bölgesinde olmak üzere, petrol bakımından zengin toprak parçaları satın almak için ahaliyle görüşmelere başladıkları yolunda çıkan haberlerle, İsrail'in Kuzey Irak'taki faaliyetleri gün ışığına çıkmıştır. Bu olayın patlak vermesinden

³²² *“Ankara PKK Benzetmesinden Rahatsız”*, 17.02.2006, Hürriyet, (09.08.2007)

önceki haftada, Kuzey Irak'ta görev yapan Türk istihbarat elamanlarının, Musul bölgesine gelen bazı İsrailileri belirlediği ve bu elamanların söz konusu İsraililerin bazı Kürt şahsiyetlerle yaptığı pazarlıkları takip ettiğini haber vermesinden sonra, konu Türk basın yayın organlarında da yer almıştır.

Türk basınında çıkan haberlerde, Amerika Birleşik Devletleri'nin oluşturduğu Irak yönetiminin İsrail firmalarına arazi alabilme ruhsatları verdiği gibi Kuveytli ve Katarlılara da Güney Irakta arazi satın alma yetkisi veren ruhsatlar sağladığı belirtilmiştir. Bu tür haberlerin Türk basınında yayınlanması ise, Türkler arasında zaten var olan İsrail karşıtı duyguların iyice alevlenmesine katkıda bulunmuştur.

Türk yetkililer, İsrail'in bölgede Arap olmayan birkaç müttefikinden biri olarak gördüğü, savaş öncesi ABD'ye istihbarat sağlanması konusunda çok önemli rol oynayan Iraklı Kürtlerin bağımsızlığının bölge için bela yaratacağını söylemiş, *“Yugoslavya'dan çıkarılan ders, bir ülkeye bağımsızlık verdiğimizde herkesin bunu isteyeceğidir. Kerkük, Irak'ın Saraybosna'sı olur. Eğer orada bir şey olursa krizi dizginlemek mümkün olmaz”* yorumunda bulunmuşlardır.

İsrail'in Irak'taki Şii güçlere karşı bir denge unsuru oluşturma amacıyla yaptığını vurgulayan haberlerin ortaya çıkması, Ortadoğu'da İsrail'e askerî ve güvenlik konularında stratejik işbirliğinde bulunan tek ülke olan Türkiye'de kızgınlık yaratmış, Türkiye'nin Amerikan ve İsrail politikalarının, Irak Kürtlerinin eninde sonunda bağımsız bir Kürt Devleti ilan etmelerini sağlayacağından endişelenmesine neden olmuştur. Ancak haberi yalanlayan İsrail'e yönelik, Türkiye Dışişleri Bakanı Abdullah Gül, *“Buna inanmak zorundayım”* demiş, ancak, Türkiye'nin durumu çok yakından izleyeceğini de sözlerine eklemiştir.

İkili ilişkilerdeki gerginliğin iyice belirginleştiği ve güven bunalımının olduğu ortamda, İsrail Dışişleri Bakanı Silvan Şalom, İsrail Meclisi Dış İlişkiler ve Savunma Komitesi'nde üyelere bilgi verirken yaptığı açıklamada, Başbakan Recep Tayyip Erdoğan'ın son dönemde İsrail hükümetine yönelik sert açıklamalarına, İsrail'in uzun süre kayıtsız kalamayacağını belirterek, bu beyanların İsrail-Türkiye ilişkisinin dokusuna zarar verdiğini ancak kendisinin bağları korumak için elinden

geleni yapacağını kaydetmiştir. Şalom ayrıca, Türkiye'nin kısa bir süre önce istişarelerinde bulunmak için büyükelçisini birkaç günlüğüne geri çağırmasına karşın İsrail'in kendi büyükelçisini geri çağırılmayı düşünmediğini belirtmiştir.

2005 yılından itibaren Irak'a yönelik Türk politikasında beliren yeni eğilim, Irak konusuyla ilgilenen taraflarca birçok açıdan araştırma konusu olmuştur.

Ankara'nın Irak savaşında ABD ordusuna sınırlarını açmaya onay vermemesi sonrası sıkıntı yaşayan dostane ilişkilerin yanı sıra, Türkiye'nin önünde AB üyeliğinin kazanılması, Araplarla ekonomik alanda büyük ölçekli işbirliği, keza Irak'ta inşaat ve imar kontratları alınmasıyla ilgili ulaşmaya çalıştığı birçok kapının varlığı söz konusudur.³²³

Bir zamanlar ittifak derecesine varan ilişkiler, İsrail'in Irak'ın kuzeyindeki varlığı ve yayılcı boyutunun ortaya çıkması üzerine bir süre durgunluk yaşamış, ancak değişen konjoktör ile birlikte, Türkler İsrail'den ilişkilerin işler hale getirilmesi yönünde güçlü bir eğilim görmüştür. Irak Savaşı sonrası, İsrail'in, Kuzey Irak'taki Kürtlere bağımsız devlet kurma faaliyetlerinde destek vermesi sebebiyle, özellikle 1990'lı yıllardan itibaren gözlemlenen İsrail-Türkiye yakınlaşmasının, gerginliğe dönüşmesi ve yine Irak'taki Kürt varlığından dolayı mevcut durumun aslında İsrail'in kendi çıkarına uygun olmadığını anlaması üzerine, İki ülkenin yakınlaşmasına yol açması çerçevesinde, 2006'nın ilk günlerinde Dışişleri Bakanı ve Başbakan Yardımcısı Abdullah Gül Kudüs'te İsrail Dışişleri Bakanı Silvan Şalom ile bir araya gelmiştir. Görüşmede İsrail-Filistin sınırındaki Erez Sanayi Bölgesi'nin yeniden canlandırılmasına ve 10 bin Filistinliye iş imkânı yaratılmasına yönelik Türkiye Odalar ve Borsalar Birliği (TOBB) önderliğinde yürütülecek projenin mutabakat belgelerinin ikincisi imzalanmıştır. Abdullah Gül, "*Başbakan Şaron'un gösterdiği siyasî irade doğrultusunda bugün bu projenin gerçekleşmesi için burada bulunuyoruz*" diyerek, projenin, Filistinlilerin ekonomik durumunu düzeltereğini, bölgenin güvenliğinin sağlanmasına da önemli bir katkı sağlayacağını ifade etmiştir. Bu bağlamda, 250 yeni işyerinin kurulması ve yaklaşık 10 bin Filistinliye iş imkânı

³²³ Şefik Kolat, a.g.e., s.104.

sağlaması ile canlandırılması planlanan Filistin Sanayi Bölgesi'nin Türkiye'nin yeni tekstil üssü olmaya aday bir bölge olduğu belirterek, hukukî zeminin sağlanmasıyla birlikte çok sayıda Türk Tekstil Firmasının bölgeye gitmesi beklenmektedir.³²⁴

3.1.9. Davos Krizi

29 Ocak 2009 gecesi Davos'ta yaşanan Türkiye İsrail gerilimi tüm dünyada yankı yarattı. Başbakan Erdoğan'ın panel sonuna doğru Perez'e sert cevap vermesi ve ardından panel yöneticisini de tersleyerek salondan çıkışı, bu sinir bozucu atmosferde ilk bakışta son derece doğal bir hareket gibi görüldü, yani sokakta yürüyen, günlük işleriyle meşgul olan sıradan vatandaşlar için "*hak ettiklerini aldılar*" ya da "*ağızlarının payı verildi*" şeklinde yorumlandı.

İsrail 27.12.2008'de füze ve hava saldırılarıyla hedef ayırımı yapmaksızın Gazze Şeridi'ne saldırdı. Savaşın başında Türkiye'nin önemli istikrar arayıcı girişimleri oldu. Öyle ki İslam dünyasından diğer Arap ülkeleri ve İran bile Türkiye kadar sert çıkışlarda bulunmadı. Türkiye, İsrail'in Gazze Şeridi'ne saldırmasından birkaç gün önce İsrail'in Başbakanı Ehud Olmert'i Ankara'da ağırlamış, hatta FKÖ Lideri Abbas ile İsrail Devlet Başkanı Perez'i 2007 yılı içinde TBMM'i içinde buluşturmuştu.³²⁵

³²⁴ "Gazze Tekstile Yeni Üs Olacak, 10 Bin Filistinli Çalışacak", 19.10.2002, Hürriyet, (08.04.2007)

³²⁵ Celalettin Yavuz, "Bölgesel Dostluktan Gerilime Doğru Türkiye-İsrail İlişkileri", 31 Ocak 2009, <http://turksam.org/tr/al1574.html>. (05.03.2009)

3.2. TÜRKİYE-LÜBNAN İLİŞKİLERİ

Türkiye 6 Mart 1946'da Lübnan'ın bağımsızlığını tanımıştır. Ancak son döneme kadar iki ülke ilişkilerinin hiç de iyi bir düzeyde seyrettiği söylenemez. Zira Türkiye-Lübnan ilişkilerini genelde Türk-Arap ilişkileri, özelde ise Türkiye-Suriye ilişkilerinden bağımsız olarak ele almak pek mümkün değildir.

Türk-Arap ilişkileri önündeki en önemli engeller, entelektüellerin ve siyasîlerin tarihî-psikolojik önyargılardan kaynaklanan karşılıklı Arap ve Osmanlı antipatileri, Türkiye'nin İsrail ile yakın ilişkileri, Soğuk Savaş yıllarında farklı bloklarda yer almalarına rağmen Türkiye'nin bölgede Batı merkezli politikaların öncülüğünü yaparak büyük tepki toplaması ve Arap dünyasıyla ilişkileri ihmal etmesidir. Bunlara bir tepki olarak, 1974 Kıbrıs Barış Harekâtı ve sonrasında, başta Suriye olmak üzere Arapların Rumları desteklemeleri ve Yunanistan ile yakın işbirliğine girmeleri de karşılıklı güveni yok edici diğer bir unsur olmuştur.

Arap dünyasının ya Sovyet yanlısı olduğu ya da tarafsız kaldığı Soğuk Savaş yıllarında, iki ülke elitinin yüzlerini Batı'ya dönmeleri ve hatta Türkiye gibi, Lübnan siyasetinin en etkili unsuru olan Marunîlerin de (ülkedeki Filistin varlığından rahatsızlık duyarak) İsrail'e yakınlıkları, iyi ilişkiler kurmaya yetmemiştir. Türkiye'nin 1958 iç savaşında ABD'yi destekleyerek İncirlik Üssü'nü ilk kez Amerikan uçaklarına açması, özellikle Lübnan Müslümanlarının büyük tepkisini çekmiştir. Yine Kıbrıs konusunda Lübnan'ın Rumları desteklemesi, Türkiye'nin kısa bir süre sonra patlak veren iç savaşa ve ardından İsrail işgaline duyarsız kalmasını beraberinde getirmiştir.

Birinci Dünya Savaşı yıllarında yaşanan tehcir sırasında Lübnan'a giden pek çok Ermeni'nin bu ülkenin siyasî, iktisadi ve sosyal hayatında etkin olması ve halkın onlara duyduğu sempati iki ülke ilişkilerindeki soğukluğun diğer bir sebebidir. Ancak asıl sebep, iç savaş sırasında ve sonrasında Bekaa'nın, başta ASALA ve PKK

olmak üzere Türkiye'ye karşı mücadele veren pek çok terör örgütünün merkezi olmasıdır. Bu dönemden itibaren ikili ilişkilere damgasını vuran temel konu güvenlik olmuştur.

Taif Anlaşması'ndan itibaren Lübnan dış politikasının Suriye dış politikasına bağımlı hale gelmesiyle Beyrut-Ankara ilişkilerinin en önemli belirleyici unsuru Şam olmuştur. Türkiye-Suriye ilişkilerinde bir dönüm noktası olan, Ekim 1998'de PKK lideri Öcalan'ın Suriye'den sınır dışı edilmesinin akabinde imzalanan Adana Mutabakatı, Türkiye-Lübnan ilişkilerini de iyileşme sürecine sokmuştur. 1 Mart 2003 tarihinde Irak Savaşı'na ilişkin tezkerenin TBMM'den geçmemesi ve bu savaşın bölge ülkelerine yönelik ortak bir tehdit haline gelmesiyle Türk-Arap ilişkilerinin ivme kazanması, Lübnan ile ilişkilere de yansımıştır. Son birkaç yıldır iki ülke yetkilileri arasında yapılan pek çok üst düzey ziyarette ilk kez ilişkiler, ticaret ve güvenlik ile sınırlı kalmayıp, siyasî ve sosyal alana da taşınmıştır.³²⁶

İsrail'in Lübnan'a son saldırısı ve müteakip gelişmeler, Türkiye-Lübnan ilişkilerinin geleceğini de yakından ilgilendirmektedir. Zira Türkiye saldırılar devam ederken yaptığı insanî yardımla öne çıkmış ve pek çok Lübnanlı'nın hayatını kurtarmış; ayrıca bir an önce ateşkesin ilan edilmesi için yoğun diplomatik girişimlerde bulunarak Lübnanlıların takdirini toplamıştır.

3.2.1 Türkiye'nin Değişen Lübnan Politikası ve Sorunlar

2000'li yıllarda Türkiye Suriye arasındaki ilişkilerin yumuşama sürecine girmesi Türkiye'nin Lübnan'la olan ilişkilerine de olumlu yansıdı. 90'lı yıllarda Lübnan'dan Türkiye'ye yönelik orta düzeydeki diplomatik ziyaretler Türkiye

³²⁶ “Türkiye İle İlişkiler”, <http://lubnan.ihh.org.tr/politika/turkiye/turkiye.html>. (05.05.2009)

tarafından karşılıksız bırakılmıştı. Türkiye'nin yakın çevresindeki kriz alanlarını ortadan kaldırmayı ve bu bölgelerle siyasi ve ekonomik işbirliğini arttırmayı hedefleyen dış politika stratejisi, diğer Arap devletlerine olduğu gibi Lübnan'a yönelik de aktif diplomasiyle desteklenen yeni açılımlar yapmasına sağladı. Mayıs 2004'te dönemin Lübnan Başbakanı Refik Hariri'nin Türkiye ziyareti ve Temmuz 2004'te dönemin Türkiye Dışişleri Bakanı Abdullah Gül'ün Beyrut ziyareti ilişkilerin seyrinde tarihî bir dönüm noktası oldu. Türkiye, bu ziyaretin ardından Lübnan'a birçok üst düzey diplomatik ziyarette bulundu. Bu çerçevede Türkiye'nin Lübnan'daki politik gelişmelere müdahil olmasını sağlayan üç önemli olaydan bahsedilebilir.

2005'teki Refik Hariri suikastı, Lübnan iç politikasında önemli sonuçlar doğurdu. Türkiye, Hariri suikastını diğer tüm devletler gibi kınamasına rağmen suikastlarla ilgili Suriye'ye yönelik suçlamaların ve uluslararası baskı politikasının uzağında kalmayı tercih etti. Hatta ABD'nin engellemelerine rağmen dönemin Türkiye Cumhurbaşkanı Ahmet Necdet Sezer Nisan 2005'te Suriye'ye resmi bir ziyarette bulundu. Bu ziyaret Türkiye'nin bağımsız bir dış politika izleyebildiğini göstermekle beraber Suriye karar alıcıları ve halkı tarafından Suriye'ye zor günlerinde bir destek olarak algılandı ve Türkiye'nin Arap dünyası nezdinde itibarını arttırdı. Bununla birlikte Türkiye'nin Hariri suikastıyla ilgili taraf olmaktan kaçınan ve bölgedeki krizleri diplomasi yoluyla azaltmaya çalışan bir dış politika sergilediğini belirtmek gerekiyor.

Temmuz-Ağustos 2006'da İsrail'in Lübnan'a yönelik saldırısı sırasında da Türkiye Lübnan'daki gelişmelere müdahil olma çabasını aleni bir şekilde gösterdi. Savaş sırasında Türk devleti ve sivil toplum kurumları Lübnan'a 20 milyon dolarlık insanî yardım gönderdi. Ağustos 2006'da Lübnan ve İsrail'i ziyaret eden dönemin Türkiye Dışişleri Bakanı Abdullah Gül, iki ülke yetkilileriyle Lübnan'da sağlanan ateşkesin ardından bölgeye gönderilmesi planlanan uluslararası barış gücüne Türkiye'nin katılması konusunu görüştü. 5 Eylül 2006 tarihinde TBMM'de Lübnan'a asker gönderilmesine ilişkin Başbakanlık tezkeresinin onaylanmasının ardından BM Barış Gücü kapsamında 261 kişilik Türk İstihkâm ve İnşaat Bölüğü Lübnan'ın Sur kenti yakınlarında görev yapmaya başladı. Temmuz-Ağustos 2006 Lübnan

Savaş'ının sonrasında Lübnan'ın yeniden yapılandırılması için Stockholm ve Paris'te düzenlenen yardım konferanslarına Türkiye 30 milyon dolarlık katkı yaptı.

Ekim 2007- Mayıs 2008 tarihleri arasında süren ve Mayıs ayında kısa süreli bir iç çatışmaya dönüşen Lübnan Devlet Başkanlığı Krizinde de Türkiye krizin sona ermesi ve Lübnanlı siyasî gruplar arasında uzlaşmanın sağlanması için büyük bir diplomatik çaba gösterdi. Katar'ın öncülüğünde Doha'da Lübnanlı gruplar arasında bir uzlaşmanın sağlanmasının ardından Türkiye Başbakanı Erdoğan'ın, Lübnan Parlamentosu'nda yapılan devlet başkanlığı seçimi ve yemin törenine katılması, Türkiye'nin bölgesel bir güç olarak Lübnan'la yakından ilgilendiğinin açık bir göstergesi oldu.

Son 5 yılda Türkiye'nin Lübnan'la ilgili iki önemli sorun yaşadığını da göz ardı etmemek gerekiyor. Bu sorunların ilki Lübnanlı Ermeni azınlığın Türkiye düşmanlığına yönelik kışkırtma faaliyetlerinin devam etmesi, ikincisi ise Suriye karşıtı 14 Mart Koalisyonu'nun kurduğu hükümetin Ocak 2007'de Kıbrıs Rum Kesimi'yle Münhasır Ekonomik Bölgenin Belirlenmesi Antlaşması'nı imzalamasıdır. Son dönemde Lübnanlı Ermenilerin Türkiye karşıtı eylemleri sınırlandırılmış gibi görünse de, Haziran 2005'te Beyrut'ta yapılan 11. Arap Ekonomik Forumu'na katılan Türkiye Başbakanı Erdoğan'a karşı Ermenilerin düzenlediği gösteriler, gösterilerde kullanılan şiddet ve hakaret içeren pankartlar ve Türk bayrağının yakılması hadiseleri, Lübnan'daki Ermeni azınlığın içindeki Türk düşmanlığının hala aynı sıcaklığını koruduğunu gösterdi. Lübnan, belki de dünyadaki Ermeni halkının en radikal ve uzlaşmaz gruplarını içinde barındırmaktadır. Lübnan'daki Ermeni azınlığın, her fırsat bulduğunda Türkiye karşıtı saldırgan ve şiddete yaktın söylemlerini eyleme dökme gayreti içerisinde oldukları rahatlıkla söylenebilir. Öyle ki 2000 yılında Lübnan parlamentosunda 1915 Olayları'nın "*soykırım*" olarak tanınmasını sağlamışlardır.

Türkiye'nin son dönemde Lübnan'la ilgili en önemli sorunlarından biri de Lübnan'ın Ocak 2007'de Kıbrıs Rum Kesimi'yle Münhasır Ekonomik Bölgenin Belirlenmesi Antlaşması'nı imzalaması oldu. Antlaşma, KKTC'yi yok sayarak Doğu Akdeniz'deki mali büyüklüğü 400 milyar dolar olduğu söylenen petrol rezervlerini çıkarma konusunda iki ülkenin işbirliğini öngörmektedir. Türkiye Dışişleri Bakanlığı

antlaşmaya tepki olarak Lübnan'a "*Doğu Akdeniz'de çıkabilecek bir krizin parçası olursunuz*" şeklinde sert bir uyarıyla protesto notası verdi. Mısır da 2003 yılında Kıbrıs Rum Kesimi'yle benzer bir antlaşma imzalamıştı. Tabii ki buradaki temel sorun, Türkiye dışındaki tüm Akdeniz'e kıyısı olan devletlerin Kıbrıslı Rumları "*Ada'nın tek temsilcisi*" olarak tanınmasından kaynaklanmaktadır.

Lübnan Devlet Başkanı Michel Süleyman 21–22 Nisanda Türkiye'ye tarihî bir ziyaret gerçekleştirdi. Süleyman'ın ziyareti, Türkiye'nin üçüncü Cumhurbaşkanı Celal Bayar'ın 1955'de Lübnan'ı ziyaretinden sonra, Devlet Başkanı düzeyinde gerçekleştirilen ilk ikili resmi ziyaret olmasından dolayı tarihî bir önem arz ediyor.³²⁷

3.2.2. Lübnanlı Etnik ve Mezhepsel Grupların Türkiye Algılaması: Türkiye-Lübnan İlişkileri³²⁸

Türkiye-Lübnan ilişkileri hem Lübnan'daki iç gelişmelerden hem de dış gelişmelerden bağımsız değildir. Bu çerçevede 2005 öncesi dönemde Türkiye-Lübnan ilişkileri Türkiye-Suriye ilişkilerinin etkisi altında gelişme göstermiştir. Suriye askerlerinin Lübnan'daki varlığını sürdürdüğü 2005 öncesi dönemde Lübnanlı grupların ve hükümetinin bağımsız bir aktör olarak Türkiye'yle ilişki kurmadığını belirtmek gerekir. Bununla birlikte 2005 öncesi dönemi de kendi içerisinde iki ayrı periyoda ayırmak gerekir. Suriye-Türkiye ilişkilerinin sorunlu olduğu dönemde Lübnan hükümeti Türkiye karşıtı bir politika izlemiştir. Türkiye-Suriye ilişkilerinin normalleşmeye başladığı 2000 sonrası dönemde ise Lübnan hükümeti Türkiye'yle yakınlaşma politikası izlemiştir. Türkiye'nin Lübnan'la ilişkilerini etkileyen gelişmelerin başında eski Cumhurbaşkanlarından

³²⁷ Yasin Athoğlu, "*Türkiye'nin Lübnan Politikası*", 24.04.2009, Bilge Adamlar Stratejik Araştırmalar Merkezi, <http://www.bilgesam.org/tr/bolgesel-arastirmalar/ortadoğu/320-turkiyenin-lubnan-politikasi>. (02.05.2009)

³²⁸ Veysel Ayhan, "*Türkiye-Lübnan İlişkileri: Mezhepsel Grupların Türkiye Algılaması*", Ortadoğu Stratejik Araştırmalar Merkezi, Rapor No: 5, Temmuz-Ağustos 2009.

Ahmed Necdet'in 2000 Haziranında ABD'nin baskılarına rağmen Suriye Devlet Başkanı Hafız Esad'ın cenazesine katılması olayıdır. Türkiye ayrıca Irak işgali sonrası dönemde bir yandan ABD'nin Suriye rejimini yalnızlaştırma politikasına destek vermezken diğer yandan da İran'la ilişkilerini geliştirme yönünde önemli adımlar atmıştır. Türkiye-Suriye ilişkilerinin normalleşmesi doğrudan Türkiye-Lübnan ilişkilerini de etkilemiş ve Nisan 2004 tarihinde ilk önce Lübnan Dışişleri Bakanı Jean Obeid, ardından da Mayıs 2004'te Başbakan Hariri Türkiye'ye resmi bir ziyaret gerçekleştirmiştir. Lübnan Başbakanının ziyareti sırasında iki ülke arasında ikili ilişkilerin geliştirilmesine dönük bir takım anlaşmalar imzalanmıştır.³²⁹

34 gün süren İsrail-Lübnan Savaşı sırasında Ankara'nın izlediği İsrail karşıtı politikalarla yeniden gelişme göstermeye başlamıştır. Savaşın sürdüğü günlerde İsrail'i sert sözlerle eleştirmekten çekinmeyen Türkiye'nin sorunu uluslararası platformlara taşıma girişimlerinde bulunması hem Lübnan hükümetinin hem de muhalefet gruplarının dikkatlerini Türkiye üzerine çevirmesinde etkili olmuştur. Erdoğan Savaşın başında yaptığı bir açıklamada, "*Hizbullah'ın bir eylemi sebebiyle Lübnan'ı cezalandırmanın, oradaki Müslümanı, Hıristiyanıyla tüm yaşayanları cezalandırmanın akıl alır yanı yok*" diye İsrail'i suçlamış ve Savaşın İsrail'in Gazze plajında 7 sivil Filistinliyi öldürmesiyle başladığını öne sürmüştü.³³⁰

Türkiye ile Şii grupların ilişkisi Lübnan'da Mayıs 2008'de Sünni, Dürzî ve Şiiler arasında 2005 tarihinden beri süren gerginliğin yerini silahlı çatışmalara bıraktığı günlerde üst seviyelere çıkmıştır. 8 Mayıs 2008 tarihinde Lübnan hükümetinin Hizbullah'a yakın olan Beyrut Havalimanı Güvenlik Şefi'ni görevden alması ve ardından da Hizbullah'a ait olan iletişim şebekesini yasadışı ilan etmesi ile başlayan kriz kısa sürede Hizbullah'ın askerî güç kullanarak sorunu çözmeye çalışmasıyla farklı bir aşamaya kaymıştır. 8 Mayıs'ta havayolunu trafiğe kapatan Hizbullah milisleri bir gün sonra da ağırlıklı olarak Müslümanların yaşadığı Batı

³²⁹ Nikolaos Raptopoulos, "*Rediscovering its Arab Neighbours? The Adalet ve Kalkınma Partisi imprint on Turkish Foreign Policy in the Middle East*", Les Cahiers du RMES, Vol: I, No: 1, Juillet 2004, s. 10.

³³⁰ "*Ateş Yayılıyor*", 15.07.2006, Milliyet Gazetesi, (06.05.2009)

Beyrut'un denetimini ele geçirmiştir.³³¹ Çatışmaların en yoğun yaşandığı 9 Mayıs'ta Türk Dışişleri Bakanlığı tarafından yayınlanan bildiriye “*Türkiye'nin Lübnan'daki çatışmaları kaygıyla karşıladığı ve çözüm için çaba harcadığı*” belirtilmiş ve çatışmalardan dolayı herhangi bir grup veya parti suçlanmamıştır.³³²

Çatışmaların Trablus ve Lübnan Dağına yayılarak genişlediği günlerde Lübnan'daki Türk Büyükelçiliği de taraflar arasında yürütülen mekik diplomasisinin merkezi olmuştur. Bu süreçte Türk Büyükelçiliği Lübnan'da hükümeti oluşturan Sünni ve Marunî gruplar ile Şii Emel Partisi ve Hizbullah yetkilileri arasında arabuluculuk rolünü oynamıştır. Diğer yandan Lübnan'daki Türk diplomatları aynı zamanda çatışmanın tüm taraflarıyla doğrudan görüşmeler yürütmesi, grupların Türkiye'nin tarafsızlığa olan desteği göstermesi açısından önemli olmuştur. Böylelikle Türkiye, Lübnan'daki Cumhurbaşkanlığı ve hükümetin paylaşımı sorununu çözüme kavuşturan Doha sürecinin de başarılı bir şekilde yolunu aralamış olmaktadır. Türkiye silahlı çatışmaların bir an önce durdurulması konusunda bölge ülkeleri üzerinde yürüttüğü çok taraflı diplomasisi kısa sürede Lübnanlı gruplar üzerindeki etkisini göstermiş ve tarafların Katar'da Lübnan sorununu çözüme bağlamak için bir araya getirilmesi sağlanmıştır.

3.2.2.1. Sünni Grupların Türkiye Algılaması

2004 yılında Türkiye'yi ziyaret eden Başbakan Hariri yönetimi ile kurulan ilişkiler, Suriye'nin Lübnan'dan askerlerini çekmesinden sonra da gelişerek devam etmiştir. İlişkilerin düşük yoğunluktan yüksek profile çıkmasında rol oynayan asıl gelişme ise 2005 Kasımında Hariri ailesine bağlı Oger Telekom'un özelleştirmeye çıkarılan Türk Telekom'un yüzde 55 hissesini 6 milyar 550 milyon dolar fiyatla satın almasıyla olmuştur. Türkiye'ye yapılan doğrudan yabancı yatırımlar arasında ilk

³³¹ Çatışmalar hakkında detaylı bilgi için bkz., The Daily Star News Gazetesinin 09.05.2008-15.05.2008 tarihli sayılarına.

³³² Dışişleri Bakanlığı açıklaması için bkz., “*Republic of Turkey Ministry of Foreign Affairs*”, Press Release Regarding Lebanon, No:71 - 9 May 2008.

sıraya yerleşen Oger Telekom Lübnan ve Suudi ortaklığında olan bir şirkettir.³³³ Dolayısıyla Hariri ailesiyle kurulan özel ticarî ilişkiler kısa sürede Türkiye'nin Lübnanlı Sünni politikacılar üzerindeki etkisini genişletmesine yol açmıştır. Nitekim 2006 yazındaki İsrail-Lübnan Savaşı sonrası askerî kapasitesinin güçlendirilmesi öngörülen UNIFIL içinde Türkiye'nin yer almasını en fazla destekleyen grupların başında Sünniler gelmiştir. Başbakan Sinyora, İsrail saldırılarının sürdüğü 2006 yazında kendisiyle görüşen Erdoğan'a, *“Sizlere güveniyoruz. Lübnan'a sahip çıkacağınıza inanıyoruz. Batı ve bölge ülkeleri nezdindeki çabalarınızdan sonuç alınacağına inanıyoruz”*³³⁴ diyerek bir anlamda Türkiye'nin aktif çabalarını destekledikleri ifade etmişti. Lübnanlı Sünniler Türkiye'yi modern ve gelişmiş bir ülke olarak görmenin ötesinde Türkiye'nin Adalet ve Kalkınma Partisi döneminde Ortadoğu ülkeleriyle kurduğu diplomatik, siyasî ve kültürel açılım politikasını desteklemektedir.

Başbakan Erdoğan'ın 2007 Ocağında Lübnan'a gerçekleştirdiği ziyareti sırasında Sinyora hükümeti bu taleplerini açıkça dile getirmişti. Başbakan Sinyora yaklaşık yarım saat süren görüşme sırasında Türkiye'nin İran ve Suriye ile sahip olduğu iyi ilişkileri Lübnan krizinin çözümünde önemsediklerini ve Türkiye'nin bölge ülkeleri üzerindeki etkisini Lübnan krizinin çözümünde kullanmasını istemişti. Lübnan tarafı aynı zamanda Türkiye'nin İran ve Suriye'yi Lübnan'ın içişlerine müdahale etmemeleri konusunda uyurabileceğini ifade etmişti.³³⁵

³³³ Şirket bilgileri hakkında bkz., http://www.saudioger.com/business_telecommunication.html. (10.05.2009)

³³⁴ “Erdoğan Lübnan Başbakanıyla Konuştu”, Amerikan'ın Sesi Turkish, 31.07.2006, <http://www.voanews.com/turkish/archive/2006-07/2006-07-31-voa20.cfm> (10.05.2009)

³³⁵ Cengiz Çandar, “Sinyora asks for Turkey's Mediation, as Erdoğan Hesitates”, Turkish Daily News, 04.01.2007, <http://www.turkishdailynews.com.tr/article.php?enewsid=63137> (10.05.2009)

3.2.2.2. Dürzîlerin Türkiye Algılaması

Lübnanlı Dürzîler ile Türkiye'nin ilişkileri geçmişte olduğu gibi günümüzde de inişli çıkışlı bir gelişme seyri göstermektedir. 1980 ve 1990'lı yıllarda PKK'ya lojistik ve siyasal destek sağlayan Dürzîler 2008 Mayısına kadar Türkiye'yi Lübnan krizinde tarafsız bir aktör olarak görmemekteydiler. Siyasal kültür olarak sol hareketler içerisinde yer alan bir toplumsal yapıya sahip Dürzîlerin Türkiye algılamasının tarihsel bir geçmişi bulunmaktadır. Osmanlı İmparatorluğu'nun son dönemlerine kadar Dürzîlerle ilişkiler sürekli sorunlu olmuştur. Fransa ve Suriye'nin Lübnan'da etkin güç olduğu yıllarda Dürzîler bölgesel politikalar yerine kendi varlıklarını Lübnan'da sürdürme politikası izlemiş ve bu kapsamda Türkiye ile herhangi bir ilişki içerisinde olmamışlardır. Mayıs 2008'de hem çatışmalar hem de Katar'daki görüşmeler sırasında Türkiye'nin izlediği politikalar Dürzîlerin Türkiye'ye bakışında bazı değişimleri de beraberinde getirmiştir.

Mayıstaki iç çatışmalardan sonra Dürzîlerin Türkiye'nin önemini kavradıkları ve bu yönde adımlar atmaya başladığını görülmektedir. Nitekim Davos'da Başbakan Erdoğan ile İsrail Cumhurbaşkanı Peres arasında yaşanan krizin hemen ardından Dürzî Lider Velid Canbolat doğrudan Erdoğan'a gönderdiği bir telgrafta Türkiye'nin tutumunu takdirle karşıladığını ifade etmişti. Canbolat telgrafında "*Filistin'de ve Gazze'de katledilen halkı savunduğundan ve savaş suçlusu ve çocuk katili Peres'i susturduğundan*" dolayı Türkiye'yle gurur duyduğunu açıklamıştı.³³⁶

3.2.2.3. Lübnanlı Marunîlerin Türkiye Algılaması

Esad rejimine muhalif Lübnanlı Marunî grupların son dönemde Türkiye'nin Lübnan ve Suriye arasındaki sorunlarda arabulucu rolüne daha fazla vurgu yapmaları dikkat çekicidir. Esad rejiminin barışçıl yöntemlerle Lübnan sorununu çözme

³³⁶ "Abbas'tan Erdoğan'ın Çıkışına Destek", CNN Turk Haber, 31.01.2009, <http://www.cnnturk.com.tr/2009/turkiye/01/30/abbastan.erdoganin.cikisina.destek/511390.0/index.html> (11.05.2009)

konusunda adım atmasında Türkiye'ye ihtiyaç olduğuna inanılmaktadır. Türkiye'nin ekonomik gücünün yanı sıra Erdoğan'ın kişisel karizmasının da Türkiye'ye bölge sorunlarının çözümünde liderlik yapma fırsatı verdiği ifade edilmektedir.

Cemayel Grubu son dönemlerde Türkiye'nin Lübnan siyaseti içerisinde etkin bir güç olmasını desteklemesiyle dikkat çekmektedir. Lider bazındaki değişim Lübnanlı Marunî toplumu üzerinde de kendisini göstermektedir.

3.2.2.4. Lübnanlı Ermenilerin Türkiye'ye Bakışı

Türkiye'nin Lübnan'la ilgili girişimlerine en önemli ve açık muhalefet Ermenilerden gelmektedir. Lübnan'a Türk askerinin gönderilmesinin gündeme gelmesinin ardından Lübnanlı Ermeniler bunu engellemek için sokak gösterileri düzenlemiştir. Gösteriler Tezkere'nin kabul edilmesinden sonra da sürmüştür. Gösteriler sırasında basına bir demeç veren eski Parlamenterlerden Jacques Choukhadarian, Türk askerlerinin Barış Gücü misyonunda yer almasının kabul edilemez olduğunu ifade etmiştir.³³⁷

3.2.2.5. Filistinli Mültecilerin Türkiye'nin Lübnan ve Suriye Politikasına Bakışı

2002 sonrası dönemde iktidara geçen Adalet ve Kalkınma Partisi hükümeti döneminde Lübnanlı mülteciler Türkiye'nin Arap dünyası ile politik ve kültürel olarak yaklaşma politikasını açıkça desteklediler. Başbakan Erdoğan'ın İsrail karşıtı söylemleri Filistinli mülteciler tarafından oldukça önemsendi. Ancak, Türkiye'nin İsrail ve Suriye arasında yürütülen görüşmelerde arabulucu rolü oynaması Filistinli mültecilerin Türkiye'ye bakışını olumsuz etkilemiştir. Lübnanlı Filistinliye göre Türkiye, İsrail ve Suriye arasındaki sorunları birincil gündem

³³⁷, "Lebanon's Armenians Protest Against Turkish Forces", *Armtown.com*, 11.09.2006, <http://www.armtown.com/news/en/yer/20060911/26221/> (24.11.2008)

maddesi yaparak Filistinli mültecilerin geri dönüş sorununu çözümsüzlüğe itmektedir.

Lübnan'da yaşayan Filistinli grupların Adalet ve Kalkınma Partisi hükümetine tepkili olmalarının bir diğer nedeni ise, Fetih-Hamas arasındaki gerginlikte Erdoğan hükümetinin Hamas'ın tarafında görülmesidir. Lübnan'da yaşayan Filistinlilerin önemli bir kısmı El-Fetih'e yakındırlar. İdeolojik kültür olarak Hamas tabanından farklı olan bu grupların Hizbullah Örgütü'yle de ilişkileri sorunludur. Fetih ve Hamas arasındaki gerginliğin Lübnan'da etkisini gösterdiği bir süreçte Erdoğan hükümetinin Hamas'a yakın durması Lübnanlı Filistinlilerde tepkilere yol açmaktadır. Filistin mülteci kamplarında Türkiye'nin etkili bir güç olamamasında bu faktörlerin önemli bir rolü vardır.

3.3. TÜRKİYE’NİN İSRAİL-LÜBNAN ÇATIŞMASINDA ÜSTLENDİĞİ ROL

3.3.1. TÜRKİYE’NİN TUTUMU

Adalet ve Kalkınma Partisi hükümeti Ortadoğu ile ilişkiler konusunda yeni bir yaklaşım geliştirmiştir. Bu yaklaşım daha önceki kendine yakın parti ve grupların perspektiflerinden ve Özal’ın yaklaşımlarından izler taşısa da kendi içinde bütünlüklü ayrı bir bakış açısı oluşturmaktadır. Adalet ve Kalkınma Partisi’nin perspektifinin en önemli özelliği güvenlik merkezli bakış açısı gibi bu bölgeyi Türkiye’nin başka bölge ve ülkelerle ilişkilerinden bağımsız olarak, kendi içinde önemli ve Türkiye’nin aktif olarak müdahil olması gereken bir bölge olarak görmesidir. Ancak bu yaklaşımdan farklı olarak Türkiye’nin tarihî ve kültürel bağları dolayısıyla kaçınılmaz bir misyonu olarak kabul edilmekte; bölgeyle ilişkilerini daha çok “*yumuşak güç*” çerçevesinde geliştirmeye çalışarak, farklı araç ve stratejiler kullanma eğilimi göstermektedir. Bu çerçevede önemli bir araç Türkiye’nin bölgede uyuşmazlıkların çözümünde bir üçüncü aktör rolü oynamaktadır. Adalet ve Kalkınma Partisi’nin yaklaşımı pragmatizmden çok ideolojik bakış açısının daha etkin olmasıdır.

2006 İsrail-Lübnan Savaşı sırasında Türkiye’nin Hizbullah’ı hedef göstermeden İsrail’i suçlayan açıklamaları ve politikaları olmuştur. Türkiye’nin İsrail’in saldırılarını durdurması yönünde hem ikili hem de çok taraflı diplomasi yürütmesi ve Hizbullah’ın yanı sıra Suriye ve İran yönetimleriyle doğrudan görüşmesi Şii örgütlerinde Türkiye’nin Lübnan politikasında tarafsız davrandığı yönünde bir algılamaya yol açmıştır. Savaşın sürdüğü günlerde Erdoğan kamuoyu önünde İsrail’i sert şekilde eleştirirken, Türkiye’nin birçok yerinde düzenlenen gösterilerde ise İsrail bayrakları yakılmış ve Lübnanlılar için yardım kampanyaları düzenlenmiştir.³³⁸

³³⁸ Stephen Larrabee, “*Turkey As a US Security Partner*”, (RAND Corporation Pub), 2008, s.19

Türkiye kendi iradesi dışında çatışma sürecinin tamda ortasında yer alabilecek bir süreç yaşadı. Önce İsrail, ardından Batı merkezli Arap ve nihayetinde Türk medyasında yer alan haberlerde savaşın en kızgın anında Hizbullah lideri Seyid Hasan Nasrullah'ın İran'ın Beyrut Büyükelçiliği'nde bulunduğu ve bu bilginin Türkiye tarafından ABD ve İsrail'e ilettiği bilgisine yer verildi. Öte tandan, savaşın hemen ardından İsrail medyasında *“Hizbullah'ın komuta-kontrol merkezinin İran'ın Beyrut Büyükelçiliği olduğu ve elektronik harbin de İran Devrim Muhafızları'nca buradan yönetildiği bilgiler”*le bir arada düşünüldüğünde savaşta Türkiye'nin adının bu merkezde anılması konuyu daha anlamlı bir hale getiriyor. Bu bilginin Türkiye tarafından sağlandığı yönünde ilk olarak İsrail'de ortaya atılan iddialardır. Türkiye'nin Ortadoğu'da daha aktif bir dış siyaset izlemek için yoğun çaba sarf ettiği ve hükümetin de İran, Hizbullah ve Hamas'a karşı sempatik olarak algılanabilecek açık tavırlar sergilediği bir dönemde çatışmanın içine Türkiye'nin bu şekilde dâhil edilmesi anlamlıdır. Buradaki amaç siyasî olarak İran'la ve bölgesel örgütlerle olumlu ilişkiler yaşayan Türkiye'nin bu politikalarını engelleme amacı güdülmesi olabilir.³³⁹

İKÖ'nün Kuala Lumpur'daki yaptığı toplantıya -hem de toplantının gündemi Lübnan sorunuyla direkt ilintili olmasına rağmen- Türkiye iyi niyetle başbakanlık düzeyinde katılırken, Arap ülkeleri toplantı gündeminin ciddiyetini kavramamışçasına alt düzeyde temsilcilerle katılmışlardır.

Savaş devam ederken acil ateşkes ilan edilmesi ve Lübnan'a Barış Gücü gönderilmesi için 26 Temmuz 2006 tarihinde aralarında Türkiye'nin de bulunduğu 15 ülke Roma Konferansı'nda bir araya gelmişlerdir. Türkiye ateşkes sonrasında bölgeye destek gücü gönderilmesi yönündeki talebini dile getirmiştir. BM'nin konuyla ilgili bir karar almasını isteyen Türkiye, oluşturulacak kuvvetin AB ya da NATO yerine bir *“Barış Gücü”* olmasını tercih ediyordu.

³³⁹ Kaan Kutlu Ataç; *“İsrail-Hizbullah Savaşının Bölgeye ve Ankara'ya Yansıması”*, 25.09.2006, Cumhuriyet Strateji, Yıl:3, sayı:117, (18.07.2008)

TBMM Başkanı Bülent Arınç Lübnan'ın Büyükelçisi Georges H. Siam'ı kabul etti. Kabulde, Büyükelçi Siam, Lübnan Milli Meclis Başkanı Berry'nin Bülent Arınç'a gönderdiği mektubu takdim etti. İslam Konferansı Parlamentolar Birliği (İKÖPAB) Başkanı olarak savaşın sona erdirilmesi için yaptığı çaba ve düşüncelerden dolayı şükranlarını ilettiğini belirtti. Ayrıca kriz esnasında Türkiye'nin tüm makamlarının tavrı ve girişimlerinden memnuniyetlerini dile getiren Siam, Türkiye'nin tutumunun uluslararası toplumlara örnek teşkil ettiğini belirtti. Bülent Arınç, Lübnan Meclis Başkanı Nebih Berry'ye bir mektup gönderdi.

TBMM Başkanı Bülent Arınç İsrail'in Lübnan'a yönelik askerî hareketi dolayısıyla İslam Konferansı Örgütü Parlamento Dönem Başkanı olarak bir bildiri yayınladı.³⁴⁰

Lübnan Stratejik Araştırmalar Merkezi Başkanı Muhammed Nurettin, Başbakan Erdoğan'a bir mektup gönderdi ve Nurettin mektubunda Erdoğan'dan ülkesine Türk askerini göndermemesini istedi.

Birleşmiş Milletler (BM) Güvenlik Konseyi tarafından 11 Ağustos 2006 tarihinde kabul edilen 1701 sayılı karara göre Güney Lübnan'a 15 bin kişilik Barış Gücü konuşlandırılması öngörülmektedir. BM Güvenlik Konseyi'nin aldığı 1701 sayılı kararı destekleyen Türkiye, Lübnan'daki sorunun çözümüne askerî katkı yapabileceğini açıklamıştır. Asker gönderme kararı öncesi Türkiye Lübnanlı grupların yanı sıra Lübnan sorununa dışarıdan müdahil olan İsrail ve Suriye gibi ülkeler nezdinde de temaslarda bulunmuştur. Bu süreçte bölgesel güçler ve Lübnan Hükümeti'nin yanı sıra muhalif gruplar da yaptığı açıklamalarda Türk askerinin Barış Gücü kapsamında Lübnan'a gönderilmesine karşı olmadıklarını açıklamışlardır.

TBMM 5 Eylül 2006 tarihinde Lübnan'daki Barış Gücü'ne katılmak üzere birlik gönderme konusunda karar aldı ve Türk birlikleri 19 Ekim 2006'da gönderilmeye başlandı.

³⁴⁰ “TBMM 22. Dönem Parleментар Diplomasi 2002/2007 Bütün Faaliyetleri”, TBMM Basımevi Müdürlüğü, Ankara 2007, s.647.

Türkiye'nin Lübnan'a Barış Gücü askeri göndermesiyle ilgili kaygıları gidermek için açıklamalarda bulunan Başbakan Recep Tayyip Erdoğan konuyla ilgili şu şartları ileri sürmüştür.³⁴¹

—Türk birlikleri Hizbullah'ın silahsızlandırılmasında rol almayacak ve Hizbullah'la karşı karşıya gelmeyecektir.

—Türkiye ABD ve İsrail'in bölgedeki planlarında yer almayacaktır.

—Türkiye Lübnan halkına insanî yardımda bulunacaktır.

—Bu şartlarda problem yaşanırsa Türk askeri geri çekilecektir.

—Türkiye UNIFIL bünyesinde muharip güç olarak yer almayacaktır.

TBMM'nin 5 Eylülde Lübnan'a asker gönderme Teskeresi'ni kabul etmesinin ardından Türkiye UNIFIL Kara Harekâtı kapsamında, 20 Ekim 2006 tarihinden beri Şiilerin yaşadığı ve Hizbullah'ın güçlü olduğu Sur şehrinin yaklaşık 8 km. doğusunda yer alan Eş Şaatiye'de bir kara gücü ve UNIFIL Deniz Görev Kuvveti kapsamında da 15 Ekim 2007 tarihinden itibaren 45 günlük dönemlerle birer firkateyn görevlendirmiştir. Bunların yanı sıra 17 Mart 2007 tarihinden itibaren bir denizde ikmal gemisi ile 25 Nisan 2007 tarihinden itibaren iki korvet UNIFIL Deniz Görev Kuvveti emrine tahsis edilmiştir. 237 asker ve 24 sivil personel olmak üzere 261 personelin görev yaptığı Türk İstihkâm İnşaat Birliğinde görev alan birlikler Şii toplumuyla doğrudan temas kurmasına karşın, 2009 tarihine kadar bölge halkıyla Türk askerleri arasında herhangi bir sorun yaşanmamıştır.

2006 Savaşı'nın ardından UNIFIL kapsamında bölgeye giden Türk İnşaat Birliğinin görev alanı ağırlıklı olarak Güney Lübnan'da yol, köprü, hastane ve okul gibi doğrudan halkla ilişki içerisinde olabileceği faaliyet alanlarını kapsamaması da yöre halkının Türkiye hakkında görüşlerini etkilemiştir. Türk Birliği için görev alan sağlık personeli sayesinde düzenli olarak bölgede ücretsiz sağlık hizmetleri yürütülmektedir. Türkiye'nin bölgenin hassasiyetine uygun olarak kadın bir doktoru görevlendirmesi kamuoyu diplomasisi adına oldukça uygun olmuştur. Bu çerçevede Güney Lübnanlı Şii kadınların önemli bir kısmı sağlık sorunlarını rahatlıkla ifade

³⁴¹ “Erdoğan: Çatışmaya Gitmiyoruz”, 03.09.2006, Radikal, (17.02.2009)

edebildikleri Dr. Gonca Fidas'a muayene için gitmeleri Lübnan basınında yer bulmuştur.

Türkiye, Lübnan Krizi bağlamında ortaya çıkan insanî sorunların en az hasarla atlatılması için imkânları elverdiği tüm katkıyı sağlamaya devam etmektedir. Bu çerçevede Türk Böbrek Vakfı ve Diader tarafından hayatî tehlike içinde bulunan kronik böbrek hastası 30 Lübnanlı çocuk için bağışlanan, 7 ton ağırlığında hemodiyaliz ve ilaçları Beyrut'a göndermiştir.³⁴²

Lübnan'a Barış Gücü askeri göndermek için gerekli olan tezkerenin 5 Eylül 2006 tarihinde TBMM tarafından onaylanması ve Türk Barış Gücü birliklerinin Lübnan'da göreve başlamaları, Türkiye'nin bu konuda kararlı ve istekli olduğunun bir göstergesidir. Bu karar Türk kamuoyunun bazı kesimlerince eleştirilmekte olsa da uluslararası arenada Türkiye'ye olumlu puan getirmiştir. Daha önemlisi tezkere geçtikten sonra Türkiye'nin Barış Gücü'nün işleyişiyle ilgili şartları müzakere etme konusunda pazarlık gücü artmıştır. Türkiye'nin asker gönderme konusunda bölgesel barış ve istikrar için Filistin'i de kapsayacak geniş kapsamlı bir paket önermesi ve bu paketi dış kamuoyuyla paylaşması tezkereye gösterilebilecek iç tepkilerin yatışmasını sağlayacaktır. Bu maddelerin yalnızca tartışma ortamına dâhil edilmesi bile önemli bir hamle olarak görülebilir.³⁴³

³⁴² Dışişleri Bakanlığı, “*Lübnan'a İnsani Yardım hk.*”, No: 6, 28 Temmuz 2006, http://www.mfa.gov.tr/bn_6---28-temmuz-2006_-lubnan_a-insani-yardim-hk_.tr.mfa. (17.03.2009)

³⁴³ Talha Köse, Siyaset, Ekonomi ve Toplum Araştırmaları Vakfı (SETA), *Lübnan Raporu*, Aralık 2006, s.53, www.setav.org. (09.08.2008)

3.1.1.1. Dışişleri Bakanlığı'nın Görüşleri

3.3.1.1.1. İsrail'in Lübnan'a Düzenlediği Son Saldırı Hakkında

İsrail'in Lübnan'da 19 gündür aralıksız yürüttüğü askerî operasyonlar çerçevesinde, bugün (30 Temmuz) güney Lübnan'daki Kana kasabasında düzenlediği saldırıda, aralarında en az 23 çocuğun bulunduğu 50'den fazla masum insanın yaşamını kaybetmesini derin üzüntüyle karşılıyor ve bu ihtilafta hiçbir sorumluluğu bulunmayan sivillere yönelik bu saldırıyı şiddetle kınıyoruz.

İsrail'in Lübnan'da uygulamakta olduğu orantısız ve ayrımsız güç kullanımı sonucu ölen Lübnanlı sivillerin sayısı 600'ü aşmış, toplam nüfusun beşte birini oluşturan 750 binden fazla Lübnan vatandaşı yerlerinden edilmiş, altyapı tahrip edilmiş, ülke büyük bir insani krizin eşiğine getirilmiştir.

Bölgede barış içinde bir arada yaşama ülküsünün temellerini ortadan kaldırmaya başlayan bu gidişata derhal son verilmelidir.

Bu çerçevede, bölgedeki krizin daha vahim bir hal almasına izin verilmeden biran önce İsrail'in Lübnan'a yönelik saldırılarını durdurmasını, İsrail topraklarına yönelik roket saldırılarının sona erdirilmesini ve acilen ateşkes ilan edilmesini talep ediyoruz.³⁴⁴

3.3.1.1.2. Lübnan Halkına Yapılan İnsani Yardım Hakkında

Türkiye, Ortadoğu'da yaşanmakta olan krizin başlangıcından itibaren, muhtaç durumda olan Lübnan halkına insani yardımda bulunulması yolunda gerekli çalışmaları süratle yürütmüştür.

³⁴⁴ Dışişleri Bakanlığı, "İsrail'in Lübnan'a Düzenlediği Son Saldırı hk.", No:115, 30 Temmuz 2006, http://www.mfa.gov.tr/no_115---30-temmuz-2006_-israil_in-lubnan_a-duzenledigi-son-saldiri. (17.03.2009)

Bu çerçevede, Hükümetimizce Lübnan'a 1 milyon ABD Doları, Lübnanlı sığınmacıların ihtiyaçlarının karşılanması amacıyla da Suriye'ye 200 bin ABD Doları olmak üzere toplam 1,2 milyon ABD Doları tutarında bir yardımda bulunulması kararlaştırılmıştır. Toplam 150 ton pirinç, 200 ton toz şeker, 100 ton kuru fasulye, 150 ton kırmızı mercimek, 150 ton nohut, 50 ton reçel, 50 ton bebe bisküvisi ve 50 ton çocuk mamasından oluşan söz konusu karma gıda yardımının TIR'lara yükleme işlemi başlamış olup, yardımın bu hafta içinde yola çıkarılması öngörülmektedir.

Öte yandan, Türkiye Kızılay Derneği Genel Müdürlüğü, Lübnan'a yönelik, yaklaşık 384 bin ABD Doları tutarındaki ilk parti yardımı takiben, daha kapsamlı bir yardım operasyonu daha başlatmıştır.

Bu çerçevede, 1,165,967 ABD Doları tutarında insani yardım malzemesini taşıyan 13 TIR'lık Türk Kızılay'ı konvoyu, 6 Ağustos 2006 günü Daboussiye (Suriye)/Abboudiye (Lübnan) sınır kapısından geçmiş ve aynı gün yardım malzemesini Trablus'ta Lübnan Kızılhaçı'na teslim etmiştir.

Suriye'ye yerleşen Lübnanlı sığınmacıların acil ihtiyaçlarının karşılanabilmesi bakımından ise, yaklaşık 123 bin ABD Doları tutarındaki 5 TIR insani yardım malzemesi de 6 Ağustos 2006 tarihinde Suriye Kızılayı'na teslim edilmiştir.

Muhtelif sivil toplum örgütlerimizin de Lübnan'a yönelik yardımları artarak devam etmektedir.

Türkiye, dost Lübnan'ın yanında olmaya ve Lübnan halkının yaralarının sarılması yolunda elinden gelen desteği vermeye devam edecektir.³⁴⁵

³⁴⁵ Dışişleri Bakanlığı, "Lübnan Halkına Yapılan İnsani Yardım hk.", No:120, 07 Ağustos 2006, http://www.mfa.gov.tr/no_120---07-agustos-2006_-lubnan-halkina-yapilan-insani-yardim. (17.03.2009)

3.3.1.1.3 BM Güvenlik Konseyi'nin Lübnan'daki Çatışmalara İlişkin Olarak Kabul Ettiği 1701 Sayılı Karar Hakkında

Lübnan'da bir aydır süren çatışmaların durdurulması ve bölgede barışın yeniden kurulması yönünde yürütülen uluslararası çabalar sonunda, dün (11 Ağustos) BM Güvenlik Konseyi'nde oybirliği ile kabul edilen 1701 sayılı kararı memnuniyetle karşılıyoruz. Kararda, taraflara çatışmaları tamamen durdurmaları, belirtilen ilkeler ve unsurlar temelinde daimi ateşkesi ve uzun vadeli çözümü desteklemeleri çağrısında bulunmaktadır. Kararda ayrıca, çatışmalara son verilmesini takiben Lübnan kuvvetlerinin BM Geçici Görev Gücü (UNIFIL) ile birlikte güney Lübnan'a konuşlandırılmasına paralel olarak İsrail kuvvetlerinin bölgeden çekilmesi, UNIFIL'ın görev yönergesinin ve faaliyetlerinin kapsamının genişletilerek personel sayısının 15 bin askere kadar artırılması öngörülmektedir. Keza, kararda, Ortadoğu'da kalıcı, adil ve kapsamlı bir barışın tesisi gereğine atıfta bulunulmakta ve bu amaçla ilgili BM kararlarının hayata geçirilmesinin önemi vurgulanmaktadır. Türkiye, krizin başlangıcından bu yana bölgedeki olumsuz gidişata son verilmesini teminen yoğun çaba harcamış, gerek ikili, gerek çok taraflı forumlarda, biran önce çatışmaların durdurulmasını ve ateşkes ilan edilmesini savunmuş, bunu takiben kalıcı barışın siyasî çerçevesinin müzakere edilmesi gerektiğini vurgulamıştır. Karar Lübnan'daki kriz daha vahim boyutlar kazanmadan çatışmaların durdurulması ve ihtilafa kalıcı çözüm bulunmasının yolunun açılması bakımından kaydedeğer bir adım teşkil etmektedir. Ayrıca karar, Lübnan'a acil ve kapsamlı insani yardım sağlanmasını teminen gerekli koşulların oluşturulmasını mümkün kılacaktır. Bu çerçevede, tarafların oybirliğiyle kabul edilmiş olan 1701 sayılı BM Güvenlik Konseyi kararının lafzına ve ruhuna vakit geçirmeksizin uygun hareket etmeleri önem taşımaktadır. Kararın uygulanmasını sağlayabilmek için tarafların çatışmalara derhal son vermelerini bekliyoruz.³⁴⁶ Lübnan'a, İsrail'in saldırısından sonra ilk

³⁴⁶ Dışişleri Bakanlığı, "BM Güvenlik Konseyi'nin Lübnan'daki Çatışmalara İlişkin Olarak Kabul Ettiği 1701 Sayılı Karar hk.", No:125, 12 Ağustos 2006, http://www.mfa.gov.tr/no_125---12-agustos-2006_-bm-guvenlik-konseyi_nin-lubnan. (17.03.2009)

planda yaklaşık 20 milyon USD civarında acil insani yardım, Hükümetimiz, Türk Kızılay'ı ve bazı diğer Sivil Toplum Kuruluşlarımızca (STK) ulaştırılmış ve bu miktar uluslararası toplantılarda beyan edilerek kayıt altına alınmıştır. Lübnan'ın acil onarım ihtiyaçları için 31 Ağustos 2006 tarihinde düzenlenen Stockholm Donörler Konferansında Hükümetimizce taahhüt edilen 10 milyon USD çerçevesinde Lübnan makamlarının da talebi yönünde 70 Okul (314 m²'lik) ve 2 Sağlık Merkezinin tüm donanım ve tefrişatıyla birlikte yaptırılması kararlaştırılmıştır. Kızılay ve Türkiye Acil Durum Yönetimi Genel Müdürlüğü'nün görevlendirildiği bu proje sürdürülmektedir. Türk Kızılay'ı taahhütlerimize ilave olarak Lübnan Hükümetine 4 çocuk parkı ve 2 Sağlık Ocağı bağışında bulunduğunu Lübnan makamlarına beyan etmiştir. Yaklaşık 450-500.000 USD'lik bir ek proje teşkil eden bu taahhüt de takip edilmektedir. Lübnan ekonomisinin yeniden yapılanmasına yönelik katkıları almak üzere 25 Ocak 2007 tarihinde düzenlenen Paris III Konferansında 20 milyon USD'lik taahhüt yapılmıştır.

Timur Göksel ile 03.09.2006 tarihinde Akşam gazetesinde yapılan röportajda şöyle der: Asker yollama kararı alınmadan önce buraya Dışişleri Bakanı Abdullah Gül'le birlikte bu işle uğraşan çok kuvvetli bir ekip geldi. Ekipte hem sivil hem askerî yetkililer vardı. Çok doğru sorular sordular ve burayı çok iyi öğrendiler. Bu işle meşgul olabilecek herkesle konuştular. İyice düşündüler, kararı öyle aldılar. Burada Lübnan devleti, Sünni toplum ve Hıristiyanlar Türkiye'nin gelmesini istiyor. Geriye kalıyor Hizbullah. Tabii arazide en güçlü olan da o, yani kararı çok önemli. Ama bana göre gelen Türk ekip burada Hizbullah'ın bir risk olduğuna yönelik mesaj almış olsaydı, bu karar alınmazdı. Hem Dışişleri Bakanı, hem diğer görevlilerle ben de görüştim. Onlara 'Sürtüşme havası seziyorsanız, piyade birliği yerine istihkâm birliği gönderilsin' dedim. Çünkü piyade birliği devriyeye çıkar, barikat kurar. Ama istihkâm askerinin kendi karakolunu korumak dışında güvenlik görevi yoktur. Benim fikrime göre ise piyade askeri de gelse, istihkâm askeri de gelse büyük bir sorun olmaz. Çünkü sürtüşme çıkmayacak diye düşünüyorum.³⁴⁷

³⁴⁷ "Risk Analizi İyi Yapıldı", Akşam Gazetesi Pazar Eki, 03.09.2006, <http://www.aksam.com.tr>. (18.12.2008)

3.3.2. Türk Basınının Görüşleri

Türk Basınında 29.8.2006 günü Lübnan Krizi ve tezkere hakkında çıkan başlıklar şöyledir:

Hürriyet gazetesi yazarı İlder TÜRKMEN, “*Lübnan Politikamız*” başlıklı yazısında, Lübnan krizinin başlangıcından bu yana Türk siyasetinde bir karmaşanın hâkim olduğunu belirtmekte, Cumhurbaşkanı Sezer’in, Lübnan’a asker gönderilmesine net bir şekilde karşı olduğunu ve Adalet ve Kalkınma Partisi Hükümeti’nin Ortadoğu’da daima pro-aktif bir rol oynamak istediğini dile getirmekte, “*Adalet ve Kalkınma Partisi Hükümeti, herkesten evvel inisiyatif almakta acele ediyor ve sonunda bu inisiyatifler ya ters tepiyor ya da dağ fare doğuruyor*” ifadelerine yer vermektedir.

Gene Hürriyet gazetesi yazarı Özdemir İNCE, “*Türkiye, Lübnan Barış Gücü’ne Katılmak Zorundadır*” başlıklı yazısında, İsrail-Hizbullah savaşının bizim savaşımız olmadığını tekrarlamakta, “*Ancak bulunduğu Ortadoğu’dan bir başka coğrafyaya taşınamayacağına göre, Türkiye’nin, Lübnan Barış Gücü’ne katılması ve sorunun çözümlenmesine etkin bir katkıda bulunması gerekecek. Bu durum Türkiye’nin savaşta taraf olacağı anlamına gelmez. Bu görevi yaparken, kuşkusuz, İsrail silahlı gücüyle ve aynı şekilde Hizbullah ile karşı karşıya gelmesi olası. Türkiye’nin çözümde söz sahibi olmasının ve kendi çıkarlarını korumasının başka bir yolu ve yöntemi yok. Barış gücüne katılma koşulları olduğu zaman Türkiye yan çizemez*” demektedir.

Zaman gazetesi yazarı Şahin ALPAY, “*İşgal Değil Barış Gücü*” başlıklı yazısında, Türk askerinin, Lübnan halkına yaralarının sarılması için yardıma gideceğini, Hizbullah’ın silahsızlandırılması gibi bir görev yüklenmesinin söz konusu olmadığını ifade etmekte, “*Bütün dünyanın güvenliğini tehdit eden Filistin-İsrail sorunu, ancak uluslararası bir girişimle çözülebilir. Bu bağlamda AB’nin önünde büyük bir görev ve aynı zamanda fırsat var: Filistin-İsrail sorununun*

çözümünde inisiyatif yüklenmek, Ortadoğu halkları nevrinde yıpranan saygınlığını tamir etmek ve böylelikle iç güvenliğini de pekiştirmek için tarihî bir fırsat. AB şimdilik bu fırsatı değerlendirebilecek birlik ve iradeden yoksun görünmüyorsa da, umut yine orada” demektedir.

Türkiye gazetesi yazarı Yılmaz ÖZTUNA, “Lübnan’a Gitmek” başlıklı yazısında, Lübnan’a asker göndermemizin sakıncalı olup olmayacağından emin olamamakta, “Washington’un ne kadar az sesinin çıkması da dikkat çekti. Lübnan’ı İran’in, Suriye’nin, İsrail’in, Fransa’nın elinden kurtarmak, zor bir iştir. Lübnan’da Türk askeri, o kadar az devletin ve grubun hoşuna gidecektir ki... Tarih bilenler, Orta Çağ’da 200 yıllık Haçlı Fransız egemenliğinden sonra Türklerin bu küçük ülkeyi 1291’den 1918’e kadar bırakmadıklarını hatırlayacaklardır. 7. İngiliz tümeni ve denizden Fransız savaş filosu karşısında Beyrut’u boşaltmamız 8 Ekim 1918 günüdür.” demektedir.

Milliyet gazetesi yazarı Sami KOHEN, “Lübnan’a Asker Tartışması” başlıklı yazısında, Lübnan’a asker gönderme konusunu ele almakta, zor bir tercih olduğunu, savunulan argümanların, duygusal ya da siyasal amaçlı olmaması, sağlıklı bilgiye ve akılcı değerlendirmelere dayanmasının önemli olduğunu ifade etmekte, “Konunun enine boyuna tartışılmasında çok yarar vardır. Ancak, sloganlarla ve kalıplaşmış ifadelerle bir yere varılamaz... Lübnan’da haftalar sonra neler olabileceğini kestirmek zor. Elbet bir risk payı var. En azından asker gönderilen diğer ülkelerde alınan risk gibi... Ama Türkiye, burnunun dibindeki bir yerde kendini ‘yok’ sayarak, meydanı başkalarına bırakıp bir varlık göstermemekle ne kazanır, ne kaybeder, işte bunu da iyice değerlendirmek lazım...” demektedir.

Cumhuriyet gazetesi yazarı Cüneyt ARCAYÜREK, “İç Dünyaya Karşı Dış Dünyayla İttifak” başlıklı yazısında, Cumhurbaşkanı Sezer’in Lübnan’a asker gönderilmesine karşı çıktığını hükümetin ise asker gönderilmesinde kararlı olduğunu belirtmekte ve hükümeti eleştirmekte, “Cumhurbaşkanı, TSK ve Adalet ve Kalkınma Partisi dışında bütün partiler Lübnan’a asker gönderilmesine karşı. Fransa, İtalya ve AB üyelerinin istekleri (dayatmaları) doğrultusunda Adalet ve Kalkınma Partisi hükümeti, asker göndermekte kararlı. İç dünyaya karşı dış dünyayla ittifak halinde bir iktidar!” demektedir.

Radikal gazetesi yazarı İsmet BERKAN, “*Lübnan’a Asker Neden Gidiyor?*” başlıklı yazısında, hükümetin Lübnan’a asker gönderilmesi yönündeki kararını eleştirmekte ve Türk askerinin BM Barış Gücü’ne katılmasına karşı olduğunu dile getirmekte, konuya ilişkin görüşlerini aktarmaktadır.

Vatan gazetesi yazarı Ruhat MENĞİ, “*Dimyat’a Pirince Giderken...*” başlıklı yazısında, Lübnan’a asker gönderilmemesi gerektiğini ifade etmekte, Meclis Başkanı Arınç’ın “*Asker Gönderilsin*” şeklindeki sözlerine atıfta bulunarak Ortadoğu’daki savaşın ve tehlikelerin Türkiye için Bosna veya Afganistan’dan çok farklı olduğunu ve bir kıyaslama yapılamayacağını bildiği halde kamuoyunu ve Meclis’i ikna etmek için bunu söylediğini ifade etmekte, “*Şaka değil, işin içinde Amerika var; Amerika Irak savaşıyla işe girişti, Suriye ve İran’la çekişmeye devam ediyor, Büyük Ortadoğu Projesi’ni gerçekleştirmek için hangi ülkeye hangi oyunu oynayacağı, piyon veya aktör olarak ön plânda ya da sahne gerisinde kimleri kullanacağı belli değil. BASKILAR, KORKUTMALAR. Bir yandan Türkiye’nin AB’ye girişini destekliyor gibi görünürken asıl niyetinin Türkiye’yi Ortadoğu’ya çivileyip ‘ılımlı İslam’ modeli olarak kullanmak olup olmadığını da hiç kimse bilmiyor*” demektedir.

Yenişafak gazetesi yazarı Kürşat BUMİN, “*Bu Karardan (1701) Niçin Olumlu Bir Sonuç Çıkmaz?*” başlıklı yazısında, İsrail’in attığı bombalarla birçok insanın ölmesine, binlercesinin yaralanmasına, evsiz kalmasına neden olduğu bir savaşta, Hizbullah lideri, Hasan Nasrallah’ın İsrail’in savaşına gerekçe yaptığı iki askerin kaçırılması olayından üzgün olduğunu ifade eden sözlerini eleştirmekte, “*Avrupa ve ABD’nin dünyaya bakışı ve politika oluşturması birbirinden tamamen farklıdır. Birisi (Avrupa) özellikle 2. Savaş’tan sonra ‘hümanite’ye inanıp, uluslararası sorunları hukuk, kurumlar, diplomasi, ticaret, ekonomik ilişkiler gibi askeriye dışlayan yollardan çözmeye çalışırken, diğeri (ABD) bu seçime ilişkin son derece şüpheli olduğu için ‘dünyaya uluslararası kurumların değil bir güçlünün düzen vermesi gerektiğine’ inanmaktadır. 19 yüzyılın (Napoleon ve Bismark örneklerinde olduğu gibi) ‘realpolitik’e inanan Avrupası gitmiş, yerine ‘postmodern bir cennette yaşadığını sanan’ güçsüz Avrupa’sı gelmiştir. Uluslararası sorunların çözümünü yolunda diplomasi ve uluslararası kuruluşlar gibi ‘eskimi’ yöntemlerle*

dalgasını geçen bu bakışın 1701 numaralı karardan samimi olarak ‘memnuniyet duyduğu’ söylenebilir mi? Söyleyebiliyorsak, Annan’ı Ankara’dan eli boş döndürmeyelim” demektedir.

Akşam gazetesi yazarı Serdar TURGUT, “*Sonunda Bu da Oldu*” başlıklı yazısında, Ortadoğu politikası konusunda hükümeti izlediği yol konusunda eleştirmekte, “*Partinin tabanının Hizbullah örgütüne bayağı sempati duyduğu ortaya çıktı. Adalet ve Kalkınma Partisi bu görünümle ve kendi iktidardayken AB’ye nasıl girilebileceğini ve ABD ile ilişkilerin nasıl düzelebileceğini düşünüyor, bu da meçhuldür. Öyle görünüyor ki hükümet dünya denilince Arap dünyasını anlamak niyetindedir. Bu onlara yetmektedir. Hükümet ideolojik takıntularından tamamen kurtulmadıkça kendi başına yeni sorunlar açmayı sürdürecektir*” şeklindeki görüşlerini aktarmaktadır.

Bugün gazetesi yazarı Cengiz ÇANDAR, “*Hükümet’in ‘Doğru’su; Cumhurbaşkanı’nın ‘Yanlış’ı...*” başlıklı yazısında, Lübnan’a asker gönderme konusunu ele almakta, “*AK Parti saflarını Lübnan’a asker göndermek kararı doğrultusunda sıklaştırmış da oldu. Yani, kendi savunduğu görüşlere de yararlı olmadı yaptığı açıklama. Ortadoğu’da çatışan tüm taraflar varlığını talep ederken ve bizzat BM Genel Sekreteri Kofi Annan, Türkiye’ye resmen katkı için başvurmuş ve bu başvurusunu BM Güvenlik Konseyi’nin 1701 sayılı kararına dayandırmışken; yani Türkiye, “uluslararası hukuk sistemi” içinde kendisinden “rol talebi”ne muhatap olmuşken; hiçbir hükümet, bunu elinin tersiyle itemez. İttiği takdirde, Türkiye’nin dış politikasının geleceğini ve onunla birlikte kendi güvenliğini ‘ipotek’ altına sokmuş olur. O bakımdan, hükümet, doğru davranmaktadır*” demektedir.

Star gazetesi yazarı Ümit ASLANBAY, “*Ya Muhalefet Lübnan’a Gidelim Derse*” başlıklı yazısında, AB ve Lübnan’a asker gönderme konusunda hükümetle muhalefetin uyuşmadığını belirtmekte, “*Yani, salt AK Parti odaklı muhalefet yapan muhalefet, hükümete o zaman ‘Irak’a gir, girmek zorundasın’ deseydi ne olurdu. Veya, Avrupa’ya gir, girmek zorundasın deseydi... Veya bugün ‘Lübnan’a barış gücü gönderelim, hem de en 40 bin kişi’ dese, deseydi ne olurdu, AK Parti ne yapardı?*” sözleriyle ifade etmektedir.

Posta gazetesi yazarı Mehmet Ali BİRAND, “*Sayın Cumhurbaşkanı, Çok Yerel Düşünüyor...*” başlıklı yazısında, Cumhurbaşkanı Sezer’in, Lübnan’a asker gönderme konusundaki açıklamasının, hem şekil, hem içerik, hem de genel yaklaşım açısından çok talihsiz olduğunu belirtmekte, “Sezer’in çizdiği Türkiye portresi, içine kapanık, yabancılardan hep kuşku duyan bir ülkeyi gösteriyor. Oysa biz buna layık değiliz” demektedir.

Vakit gazetesi yazarı Abdurrahman DİLİPAK, “*Vahim Bir Durum*” başlıklı yazısında, Genelkurmay Başkanı Büyükanıt’ı “*Ülke iç ve dış düşmanlar tarafından cumhuriyet tarihinde görülmedik ölçüde bir tehdit altında*” sözlerinden dolayı eleştirmekte, “*Darbeye karşı AB’nin koruyucu demokrasi kalkını artık işe yaramıyor mu yoksa!*” demektedir.

SONUÇ

2006 yılındaki İsrail-Hizbullah çatışmasının hukukiliğini savunan görüşlerin bir kısmı BM Genel Kurulu'nun 1701 (2006) nolu kararına vurgu yaparken, İsrail'in Lübnan'a saldırısını önleyici meşru müdafaa kapsamında değerlendirmektedir. Konsey kararından da anlaşılacağı gibi ilk saldırıyı gerçekleştiren tarafın Hizbullah olduğuna vurgu yapılmaktadır. Buradan Hizbullah'ın saldırı suçu işlediği anlaşılmaktadır. Bunun yanında birçok devlet de İsrail'i Lübnan'a karşı orantısız güç kullanmakla suçlamışlardır. İsrail'in meşru müdafaa hakkı anlayışı, Bush Doktrinine dayanmaktadır. Bush Doktrin'i: "*Saldırıya dönük niyet hakkında açık bir kanıt bulunmasa bile BM Antlaşması 51. maddesi kapsamında kuvvet kullanımının mümkün olabileceği...*" görüşüne dayanmaktadır. Ülkesinin her türlü tehdidi ortadan kaldırmak için gerekirse tekbaşına harekete geçmeyi esasları arasına koyan Bush Doktrini esas itibariyle hukuksal bir doktrin değildir. Bush Doktrininin, her biri uluslararası hukuk alanında tartışmalı olan iki doktrini birleştirdiğini söylemek mümkündür. Birincisi terörist örgütlere ve bu örgütleri barındıran devletlere karşı girişilen tek taraflı saldırılardır. İkincisi ise tek taraflı önleyici meşru müdafadır. Bu BM Antlaşması'nın ruhuna aykırı siyasal bir doktrindir.³⁴⁸

İsrail, Hizbullah ve Türkiye için savaşın sonuçlarına baktığımızda; Gazze krizi Hizbullah'a İsrail'e yaptığı eylem için uygun ortam sunmuştur. Yeni bir cephe açarak hem İsrail'i baskı altına almış, hem de Hamas'ı rahatlatmıştır. Hizbullah'ın başlıca hedefi ülke içindeki siyasal ve askerî konumunu güçlendirmektir. Hizbullah ayrıca Lübnan içindeki gruplara ve dışarıya, ülkede ne kadar güçlü olduğunu göstermek amacındadır. Son olaylar gerçekten de hükümetin örgüt karşısındaki zayıflığını kanıtlamıştır. Hizbullah, "*Lübnan'da belirleyici benim*" mesajını vermektedir. Bunun yanında Hizbullah ve Nasrallah'ın hem Arap halkları hem de Lübnanlı Şiiler arasında popüleritesinin arttığı kesindir. Hele İsrail

³⁴⁸ Fatma Taşdemir, "*Uluslararası Anarşiye Giden Yol: Uluslararası Hukuk Açısından Önleyici Meşru Müdafaa Hakkı*", Uluslararası Hukuk ve Politika Dergisi, Cilt 2, No: 5, Ankara 2006, s.75-89.

hapishanelerindeki tutukluların serbest bırakılması popülaritesini daha çok arttırmıştır. Kendi adına bu amaçlarla eylemi gerçekleştirdiğini düşündüğümüz Hizbullah açısından şüphesiz bazı olumsuz sonuçlar da doğmuştur. Öncelikle Hizbullah kendi ülkesini silahlı çatışma ortamına sokmuştur. Birçok Lübnanlı Hizbullah'ı “ülkeyi karanlık bir tünele sokmakla” suçlamaktadır.³⁴⁹ Ayrıca ülkede zaten var olan kamplaşmayı körüklemiştir. Lübnan'da yayımlanan An Nahar gazetesi kriz sırasında “Ülke için mi direniş, yoksa ülkeye karşı mı direniş?” başlığını atmıştır. Artık Lübnan'da Hizbullah'ın ülke çıkarlarına aykırı hareket ettiğini düşünen önemli bir kesim bulunmaktadır. Lübnanlı siyaset bilimci Saat Ghorayeb Hizbullah'la ilgili şöyle bir değerlendirme yapmaktadır: “Açıkçası diğer kesimlerin düşüncelerini çok fazla umursamıyorlar. Kendi toplumlarının desteklerine sahipler.”³⁵⁰ Bu da Hizbullah'ın gündemini Lübnan'ın gündeminden farklı olduğunu göstermektedir. Hatta eylem “Hizbullah'ın Suriye karşıtı parlamentoya bir darbe girişimi” olarak bile yorumlanmıştır.³⁵¹

İsrail'in yürüttüğü kapsamlı operasyonlara bakılınca hedefin sadece askerlerini kurtarmak olmadığı, daha büyük bir amaca hizmet ettiği açıkça gözükmektedir. İsrail'in mesajları İran'a ve Suriye'ye yöneliktir. İsrail'in bu ülkelere mesajı, kozlarının kendisi karşısında ne kadar zayıf olduğunu göstermektir. Suriye, Lübnan'dan askerlerini çekmiş olsa da, ülke halen Suriye istihbaratının etkisindedir. Hizbullah silahlarını bırakmamıştır ve çok güçlüdür. İsrail şu aşamada Hizbullah'ı yok edemeyeceğini, ya da örgütün silah bırakmasını sağlayamayacağını bilmektedir. İsrail, Hizbullah'ın altyapısını çökerterek ve elemanlarını öldürerek, örgütü zayıflatmaya çalışmaktadır. Lübnan hükümeti dış yardım olmaksızın Hizbullah'ı sınırlandıracak ve silahsızlandırarak güce sahip değildir. İsrail, Hizbullah'ın gücünü zayıflatarak, içeriden Lübnan hükümeti tarafından daha rahat baskı altına alınmasını

³⁴⁹ Michael Young, “Israel's invasion, Syria's War”, The New York Times, 14 Temmuz 2006, <http://www.nytimes.com/2006/07/14/opinion/14young.html>. (24.09.2008)

³⁵⁰ Nicholas Blandford, “Hizbullah Aims to Shift Power Balance” The Christian Science Monitor, 17 Temmuz 2006, <http://www.csmonitor.com/2006/0717/p01s03-wome.html>. (24.09.2008)

³⁵¹ Michael Young, a.g.m., 14 Temmuz 2006.

sağlamak istemektedir. Yani bir anlamda İsrail, Lübnan hükümetinin işini kolaylaştırmaya çalışmaktadır. İsrail, Lübnan'ı bir bütün olarak sorumlu tutmaktadır. Halka ve hükümete Hizbullah yüzünden bu olaylara maruz kaldıklarını göstermeye çalışmaktadır. Böylece Hizbullah'ı içeriden de baskı altına almak için uğraşmaktadır. Stratejinin bu aşamada başarılı olduğu söylenebilir. Halk içinde Hizbullah'a karşı bir kızgınlık oluşmuştur. Halk “*Hizbullah'ın tek taraflı kararlarının bedelini kendilerinin ödediklerini*” düşünmeye başlamıştır.³⁵²

Türk kamuoyundaki tartışmalarda Lübnan'a asker gönderme kararının siyasi sonuçlarıyla ilgili değerlendirmeler ağırlıkta olmuştur. Hukukî yönden yurtdışına asker gönderme kararı şu şekilde alınmaktadır; ilk somut adım hükümetin siyasi kararının BM'ye iletilmesidir. Nitekim Türkiye, asker gönderme konusunda olumlu ilke kararını BM'de yapılan toplantıda ifade etmiştir. TBMM, 5 Eylül 2006 tarihli ve 880 sayılı kararı ile TSK'nın Lübnan'a asker gönderilmesi hususunda Anayasanın 92'nci maddesi uyarınca Hükümete izin vermiştir. Karar 7 Eylül 2006 tarih ve 26282 nolu Resmi Gazetede yayınlanarak yürürlüğe girmiştir. Kararda, söz konusu kuvvetin, bölgedeki silahlı unsurların silaktan arındırılması kararı dışında olmak üzere, kararda belirtilen taahhütlerin yerine getirileceği özellikle vurgulanmıştır. TBMM kararı sadece bir yetkilendirmedir. İcrası, hükümetin takdirine bağlıdır. Hükümet, yetkisini kullanmaya karar verdiği takdirde, 2941 sayılı Seferberlik ve Savaş Hali Kanununun 5/5'inci maddesi uyarınca, harekâta ilişkin esasları belirleyecektir ve hükümet kararını, Genelkurmay Başkanlığı'na ve ilgili bakanlıklar ile kuruluşlara iletacaktır.

Bundan sonraki aşamalarda, Lübnan'a gönderilecek TSK unsurlarının statüsü, görev, yetki ve sorumlulukları; TBMM kararına ve Bakanlar Kurulu'nun kararıyla belirlenen esaslara aykırı olamamak üzere, BM Genel Sekreterliği ve Lübnan ile yapılacak özel anlaşmalarla düzenlenecektir.³⁵³

³⁵² Eyal Niv, “*Coffee with the Lebanese*”, 21 Temmuz 2006, Haaretz, (21.10.2008)

³⁵³ Sadi Çaycı, “*İsrail-Hizbullah Çatışması, Uluslararası Hukuk ve Türkiye*”, 2 Ekim 2006 <http://www.asam.org.tr/tr/yazigoster.asp?ID=1164&kat1=33&kat2=>. (01.09.2008)

KAYNAKÇA

“*Abbas’tan Erdoğan’ın Çıkışına Destek*”, CNN Turk Haber, 31.01.2009, <http://www.cnnturk.com.tr/2009/turkiye/01/30/abbastan.erdoganin.cikisina.destek/511390.0/index.html> (11.05.2009)

Abdullah Gül, “*Turkey: Vital Ally in the Cause of Long-Term Stability*”, American Foreign Policy Interests, Vol: 29, Iss: 3, May 2007.

Acer, Yücel, “*Uluslararası Hukukta Saldırı Suçu*”, Roma Yayınları, Ankara 2004.

Address by Prime Minister Ehud Olmert - The Knesset, Prime Minister’s Office, 17 Temmuz 2006, www.pmo.gov.il.(29.12.2008)

Akarlı, Engin Deniz, “*Lübnan’ın Açmazları*”, Birikim 2006, S.209, s.9.

“*AKP Heyeti, İsrail Temaslarını Tamamladı*”, Voice Of America,06.09.2004-DBT. (03.05.2007)

Alexander, Yonah; Myers, Kenneth A., “*Avrupa’da Terörizm*” *Silinen Yüzler Karşısında Terörizm*, Ayraç Yayınevi, ed. Cemal Güzel, Ankara 2002.

Alexandrov, Stanimir A., “*Self-Defence Against Use of Force In International Law*”, The Hague, Kluwer, 1996.

Alpar, Erol, “*Savaş Hukuku (Genel Olarak)*”, SKD, Yıl: 109, S.325 1990, s.111.

Alpay, Şahin, “*Küresel Terörizm*” (25 Ağustos 2006), <http://www.turksam.org/tr/a1035.html>. (15.02.2009)

Altınışik, Meliha Benli, “*Lübnan Krizi: Nedenleri ve Sonuçları*”, TESEV Yay., İstanbul 2007.

Altınışik, Meliha Benli, “*Türkiye’nin İsrail Politikası*”, Türkiye’nin Yeni Dünyası, Der: Alan MAKOVSKY-Sabri SAYARI, Alfa Kitapevi, İstanbul 2002.

“Ankara, Irak Konusunda İsrail’in Dikkatini Çekti”, Zaman, 24.12.2002.

“Ankara PKK Benzetmesinden Rahatsız”, 17.02.2006, Hürriyet, (09.08.2007)

“Ankara’ya Hamas Sorusu”, 14.02.2006, Radikal, (10.04.2007)

“Annan: Kana İnsan Hakları İhlali”, Radikal, 09.08.2006. (04.02.2009)

“Arafat’ın Yetkileri Üç Bölündü”, 12.11.2004, Sabah, (03.04.2007)

Aral, Berdal, “Uluslararası Hukukta Meşru Müdafaa Hakkı”, Siyasal Kitabevi, Ankara 1999.

Arend, Anthony Clark ve Beck, Robert J., “*International Law and the Use of Force: Beyond the UN Charter Paradigm*”, London & New York, Routledge, 1993.

Aslan, Yasin Muzaffer, “*Teoride ve Uygulamada Savaş Suçları*”, Ankara 2006: Bilge Yayınevi

Asrat, Belatchew, “*Prohibition of Force under the UN Charter: A study of Article 2 (4)*”, Uppsala, Iustus Förlag, 1991.

Ataç, Kaan Kutlu; “*İsrail-Hizbullah Savaşının Bölgeye ve Ankara’ya Yansıması*”, 25.09.2006, Cumhuriyet Strateji, Yıl:3, sayı:117, (18.07.2008)

Ataöv, Türkkaya, “*İkinci Dünya Savaşı*”, Birey ve Toplum Yayınları, Ankara 1985.

“*Ateş Yayılıyor*”, 15.07.2006, Milliyet Gazetesi, (06.05.2009)

Atlioğlu, Yasin, “*Türkiye’nin Lübnan Politikası*”, 24.04.2009, Bilge Adamlar Stratejik Araştırmalar Merkezi, <http://www.bilgesam.org/tr/bolgesel-arastirmalar/ortadoğu/320-turkiyenin-lubnan-politikasi>. (02.05.2009)

Ayhan, Veysel, “*Türkiye-Lübnan İlişkileri: Mezhepsel Grupların Türkiye Algılaması*”, Ortadoğu Stratejik Araştırmalar Merkezi, Rapor No: 5, Temmuz-Ağustos 2009.

- Ayın tarihi, Kasım 2003-BYEGM, <http://www.byegm.gov.tr/YAYINLARIMIZ/AyinTarihi/Ayintarihi.htm>. (06.04.2007)
- Ayın Tarihi, Mayıs 2004-BYEGM, <http://www.byegm.gov.tr/YAYINLARIMIZ/AyinTarihi/Ayintarihi.htm>. (06.04.2007)
- Ayın Tarihi, Mayıs 2005-BYEGM, <http://www.byegm.gov.tr/YAYINLARIMIZ/AyinTarihi/Ayintarihi.htm>. (06.06.2007)
- Ayın Tarihi, Ocak 2005-BYEGM, <http://www.byegm.gov.tr/YAYINLARIMIZ/AyinTarihi/Ayintarihi.htm>. (06.06.2007)
- Baker, Mark B., “*Terrorism and the Inherent Right of Self-Defence: A Call to Amend Article 51 of the United Nations Charter*”, Houston Journal of International Law, Cilt: 10, Sayı: 1, 1987.
- Bal, İhsan, “*Terörle Mücadele İsrail Yöntemi*”, 6 Ocak 2009, <http://www.usakgundem.com/yazar/1092>. (16.02.2009)
- Bassiouni, M. Cherif, “*International Terrorism: In International Criminal Law*”, Second Ed., Vol. I Crimes, Ed. By. M.Cherif Bassiouni, Transnational Publishers, Newyork, 1999.
- Bassiouni, M. Cherif, “*International Terrorism: A Compilation of U.N. Documents (1972-2001)*”, Vol. II, Transnational Publishers, Newyork, 2002.
- Başeren, Sertaç H., “*Terörizm, Kavramsal Bir Değerlendirme ve Hukuki Mücadele Yaklaşımları*”, Türkiye Sosyal Araştırmalar Dergisi, sayı 1, 1998.
- Başeren, Sertaç H., “*Uluslararası Hukukta Devletlerin Münferiden Kuvvet Kullanmalarının Sınırları*”, Ankara Üniversitesi Basımevi, Ankara, 2003.
- Beşe, Ertan, “*Terörizm, Avrupa Birliği ve İnsan Hakları*”, Seçkin Yayınları, Ankara, 2002.

“*Bir millet yok ediliyor.*”, Ortadoğu Gazetesi, (05.12.2006),
<http://www.ortadogugazetesi.net>. (12.03.2009)

Blandford, Nicholas, “*Hizbullah Aims to Shift Power Balance*” The Christian Science Monitor, 17 Temmuz 2006, <http://www.csmonitor.com/2006/0717/p01s03-wome.html>. (24.09.2008)

Bowett, Derek W., “*Collective Self-Defense Under the Charter of the United Nations*”, BYIL, Vol. 32 (1955-56)

Bowett, Derek W., “*Reprisals Involving Recourse to Armed Force*” A.J.I.L., Cilt: 66, 1972.

Bowett, Derek W., “*Self-Defence in International Law*”, Manchester University Press, Manchester, 1958.

Bozkurt, Enver, “*Birleşmiş Milletler Sisteminde Kuvvet Kullanımı*”, Nobel Kitabevi, Ankara 1996

Bozkurt, Enver, “*Devletler Hukuku*”, Nobel Kitabevi, Ankara 2004

Brierly, J. L., “*International Law and Resort to Armed Force*”, 4 Cambridge Law Journal, 1930-1932.

Brownlie, Ian, “*General Course on Public International Law*”, Recueil des Cours, Cilt: 255, 1995.

Brownlie, Ian, “*International Law and Use of Force by States*”, Clarendon Press, Oxford 1963.

Brownlie, Ian, “*The Principle of Non-Use of Force in Contemporary International Law*”, In The Non-Use of Force in International Law, Ed. by. W.E. Butler, Dordrecht, 1989.

Campbell, Leah M., “*Defending Against Terrorism: A Legal Analysis of the Decision to Strike Sudan and Afghanistan*”, Tul. L. Rev., Vol.74, 1999-2000.

Capezzuto, “*Best: Fighting Terrorism With Economic Sanctions Minn*”, J. Global Trade, Vol.9, 2000.

Case Concerning Military and Paramilitary Activities in and against Nicaragua (Nicaragua v. United States of America), Merits, Judgment, 27 Haziran 1986, ICJ Reports, 1986, 14, 195. Parag.

“*Case Concerning Military and Paramilitary Activities in and against Nicaragua*” (Nicaragua v. United States of America), Merits, Judgment 1986, ICJ Reports 1986, 14, 176. parag.

“*Case Concerning Military and Paramilitary Activities in and against Nicaragua*” (Nicaragua v. United States of America), Merits, Judgment, 27 Haziran 1986, ICJ Reports, 1986, s. 14, 187-192. Parag.

Cassese, Antonio, “*International Law in a Divided World*”, Clarendon Pres, Oxford 1986.

Cassese, Antonio, “*Terrorism Is Also Distrupting Some Crucial Legal Categories of International Law*”, EJIL, Cilt: 12, No. 5, 2001, [http: www.ejil.org7forumm-WTC/ny-Cassese.html](http://www.ejil.org7forumm-WTC/ny-Cassese.html), 26 Kasım 2001.

Cassese, Antonio, “*The International Community’s ‘Legal’ Response to Terrorism*”, Int’l & Comp. L. Q., Vol.38, No:3, 1989

“*Cease-fire begins; Israel says air, sea embargo stil in place*”, CNN, 14 Ağustos 2006. (08.01.2009)

Celalifer, Arzu, “*Filistin-İsrail-Lübnan Ateş Çemberindeki Gelişmeler*”, 30. 07. 2008, <http://www.usakgundem.com/printer-frendly/printerfriendly.php?type=yazarlar&id=...> (03.01.2009)

Chaumont, Charles, Çev. Radi Başgut, “*Birleşmiş Milletler*”, İletişim Yayınları, İstanbul 1995, s.5.

Civelek, Jale, “*Birleşmiş Milletler Teşkilatı Tarafından Uluslararası Barış ve Güvenliğin Korunmasında Zorlama Tedbirlerinin Alınması, Birleşmiş Milletler Kuvvetlerinin Kurulması ve Bu Kuvvetlerin Hukuki Dayanağı*”, Milletlerarası Hukuk ve Milletlerarası Özel Hukuk Bülteni, Özer Eskiuyurt Anısına Özel Sayı, Yıl: 10, S.1-2, 1990.

Cool, Alberto R., “*The Legal and Moral Adequacy of Military Responses to Terrorism*”, Proc. Am. Soc’y Int’l L., Vol.81-82, 1987-1988.

Craig S. Smith, “*Lebanon’s Three-Sided Postwar Game: Who Gets Shabaa Farms?*”, New York Times, September 24, 2006.(07.10.2008)

Çağırın, Emin, Mehmet, “*Birleşmiş Milletler Lübnan Barış Gücü*”, Akademik Ortadoğu, Mart 2007, cilt 1, sayı 2, s.95-96

Çağırın, Emin, Mehmet, “*Uluslararası Hukukta Devletin Tek Taraflı İşlemleri*”, İstanbul 2004, Platin Yayınevi

Çandar, Cengiz, “*Siniora asks for Turkey’s Mediation, as Erdoğan Hesitates*”, Turkish Daily News, 04.01.2007, <http://www.turkishdailynews.com.tr/article.php?enewsid=63137> (10.05.2009).

Çaycı, Sadi, “*İsrail-Hizbullah Çatışması, Uluslararası Hukuk ve Türkiye*”, 2 Ekim 2006 [http://www.asam.org.tr/tr/yazigoster.asp?ID=1164&kat1=33&kat2=.](http://www.asam.org.tr/tr/yazigoster.asp?ID=1164&kat1=33&kat2=) (01.09.2008)

Çaycı, Sadi, “*Silahlı Kuvvetlerin Kullanılması*”, Genel Kurmay Basımevi, Ankara 1995.

Çelik, Edip F., *Milletlerarası Hukuk*, II. Kitap, Filiz kitabevi, İstanbul 1987.

Demirtaş, Serkan; Işık, Tarık; Köylü, Hilal ve İflazoğlu, Nazif, “*Hamas Bombası*”, 17.02.2006, Radikal, (17.03.2007)

Dışişleri Bakanlığı açıklaması için bkz., *Republic of Turkey Ministry of Foreign Affairs*, “*Press Release Regarding Lebanon*”, No:71 - 9 May 2008.

Dışışleri Bakanlığı Resmi İnternet Sitesi, “*Turkey’s Political Relations with Lebanon*” http://www.mfa.gov.tr/turkey_s-political-relations-with-lebanon.en.mfa (01.02.2009)

Dışışleri Bakanlığı, “*BM Güvenlik Konseyi’nin Lübnan’daki Çatışmalara İlişkin Olarak Kabul Ettiği 1701 Sayılı Karar hk.*”, No:125, 12 Ağustos 2006, http://www.mfa.gov.tr/no_125---12-agustos-2006_-bm-guvenlik-konseyi_nin-lubnan. (17.03.2009)

Dışışleri Bakanlığı, “*İsrail’in Lübnan’a Düzenlediği Son Saldırı hk.*”, No:115, 30 Temmuz 2006, http://www.mfa.gov.tr/no_115---30-temmuz-2006_-israil_in-lubnan_a-duzenledigi-son-saldiri. (17.03.2009)

Dışışleri Bakanlığı, “*Lübnan’a İnsani Yardım hk.*”, No: 6, 28 Temmuz 2006, http://www.mfa.gov.tr/bn_6---28-temmuz-2006_-lubnan_a-insani-yardim-hk_.tr.mfa. (17.03.2009)

Dışışleri Bakanlığı, “*Lübnan Halkına Yapılan İnsani Yardım hk.*”, No:120, 07 Ağustos 2006, http://www.mfa.gov.tr/no_120---07-agustos-2006_-lubnan-halkina-yapilan-insani-yardim. (17.03.2009)

Dinstein, Yoram, “*War, Aggression And Self-Defence*”, Grotius Publications Limited, Cambridge 1988.

Dinstein, Yoram, “*War, Aggression and Self-Defence*”, 2. Baskı, Cambridge University Press, Cambridge 1994.

Dursunoğlu, Alptekin, “*Stratejik İttifak*”, 4. Baskı, Anka Yayınları, İstanbul-2005.

“*Eight IDF Soldiers Killed, 2 Kidnapped on Northern Frontier*”, The Jerusalem Post, 12 Temmuz 2006.(10.12.2008)

Einisman, Alan, “*Ineffectiveness at It’s Best: Fighting Terrorism With Economic Sanctions*”, Minn J. Global Trade, Vol. 9, 2000.

- Eisenberg, Laura Zittrain, “*Do Good Fences make Good Neighbors?: Israel and Lebanon After the Withdrawal*”, Middle East Review of International Affairs, Cilt.4, No:3, 2003.
- El-Ayouty, Yasin , “*Interventional Terrorism under the Law*”, ILSA J. Int’l & Comp. L., Vol. 5, 1999.
- Elias, T. O., “*Scope and Meaning of Article of Article 2 (4) of the United Nations Charter*” Bin Cheng & G. D. Brown (derl), Contemporary of International Law, London, Stevens & Sons, 1988
- Erdin, Murat, “*Hizbullah ve Hamas*’’,İstanbul 2002, Kastaş Yayınları.
- “*Erdoğan: Çatışmaya Gitmiyoruz*”, 03.09.2006, Radikal, (17.02.2009)
- “*Erdoğan Lübnan Başbakanıyla Konuştu*”, Amerikan’ın Sesi Turkish, 31.07.2006, <http://www.voanews.com/turkish/archive/2006-07/2006-07-31-voa20.cfm> (10.05.2009)
- “*Erdoğan Sharon ve Abbas ile Görüştü*”, 08.06.2003, NTVMSNBC. (07.04.2007)
- Erickson, Richard, “*Legitimate Use of Military Force Against State-Sponsored International Terrorism*”, Air University Press, Alabama 1989.
- Erkmen, Serhat, “*Yeni Ortadoğu: İsrail, İran, ABD ve Araplar Açısından Savaş Neler Getirdi?*”, 5 Eylül 2006, <http://www.asam.org.tr/tr/goster.asp?ID=1127>. (07.02.2009)
- F. Nasrallah, ‘*Syria after Ta’if: Lebanon and the Lebanese in Syrian Politics*’ içinde E. Kienle (der) *Contemporary Syria: Liberalization Between Cold War and Cold Peace*, Londra: British Academic Press, 1994.
- Fayyad, Ali, “*Hezbollah and the Lebanese State: Reconciling a National Strategy with a Regional Role*,” Arab Reform Initiative,15 Ağustos 2006, http://www.arab-reform.net/imprimer_en.php3?id_article=274. (10.11.2008)

- Fielder, Lucy, “700,000 displaced”, Al-Ahram Weekly, 05 Ağustos 2006. (08.01.2009)
- Fields, Louis G., “*Contemporary Terrorism and the Rule of Law*”, Mil. L. Rev., Vol. 113, 1986.
- Ganor, Boaz, “*Israel’s Counter-Terrorism Polcy: 1983-1999*” (15 Eylül 2002), Israeli Institute for Counter-Terrorison, <http://www.ict.org.il/articles/articlet.efm?articleid=447> (03.01.2009)
- “*Gazze Tekstile Yeni Üs Olacak, 10 Bin Filistinli Çalışacak*”, 19.10.2002, Hürriyet, (08.04.2007)
- “*Genrcal treaty for the renunciration of War*”, Paris, 27 Ağustos 1928, League of Nations Tresty Series, Cilt: 94.
- “*General Assembly Declaration on Principles of International Law Concerning Friendly Relations and Co-operation among States in Accordance with the Charter of the United Nations*”. G.A. Res. 2625 (xxv) 24 Ekim 1970.
- Geraghty, Thomas, “*The Criminal-Enemy Distinction: Prosecuting a Limited War Agains Following the September 11, 2001 Terrorist Attacks*”, McGeorge L. Rev. Vol 33 2002, s.558.
- Gönlübol, Mehmet, “*Uluslararası Siyasi Teşkilatlanma*”, Sevinç Matbaası, Ankara 1968.
- “*Gönül: Yol Haritasına Desteğe Hazırız*”, 26.05.2003, Hürriyet. <http://webarsiv.hurriyet.com.tr/2003/05/26/294183.asp> (08.04.2007)
- Grote, Rainer, “*Between Crime Prevention and the Laws of War: Are the Traditional Categories of International Law Adequate for Assessing the Use of Force Against International Terrorism?*”, Terrorism as a Challenge for National and International Law: Security Versus Liberty?, (der.), Berlin/Heidelberg, 2003, <http://edoc.mpil.de/conferance-on-terrorism/index.cfm>. (25.10.2008)

Gündüz, Aslan, “*Milletlerarası Hukuk Temel Belgeler-Örnek Kararlar*”, Beta Basım Yayım, İstanbul 1998.

Gündüz, Aslan, *Milletlerarası Hukuk ve Milletlerarası Teşkilatlar Hakkında Temel Metinler*, 2. Baskı, Basım Yayınevi, İstanbul 1994.

Harris, William, “*Faces of Lebanon: Sects, Wars, and Global Extensions*”; Princeton: Markus Wiener, 1997.

Henderson, Harry, “*Global Terrorism The Complete Reference Guide*”, Chackmark Books, Newyork 2001, s.10.

Henkin, L., “*How Nations Behave, Law and Foreign Policy*”, Second Edition, Columbia University Press, New York 1979.

<http://www.haberturk.com/foto3/mansetisrail/12.07.2006-1.jpg>. (22.08.2008)

http://www.saudioger.com/business_telecommunication.html. (10.05.2009)

İnan, Yüksel, “*Birleşmiş Milletler Kuvvetleri Ortaya Çıkışı ve Hukuki Dayanağı*”, AİTİAD, C.3, S.2 (1971).

İnat, Kemal ve Duran, Burhanettin, “*AKP Dış Politikası: Teori ve Uygulama*”, Demokrasi Platformu, Yıl: 1, Sayı: 4, Güz 2005.

“*İsrail Genelkurmay Başkanı Dan Halutz askerlerinin Bolu ve Hakkari’de eğitim yapmalarına izin verilmesini istedi*”, KeHaber Turkish Media Watch, 25.12.2005, <http://kehaberler.blogspot.com/2005/12/israel-genelkurmay-bakan-dan-halutz.html>. (05.06.2007)

“*İsrail, Hizbullah ile tutuklu değişimine onay verdi.*” 29.06.2008 ANF NEWS AGENCY. (12.02.2009)

“*İsrail’i Eleştirdiler*” Radikal, 14.07.2004, www.radikal.com.tr/index.php?tarikh=14/07/2004. (08.04.2007)

“*İsrail Lübnan’ı vurmaya devam ediyor*”, Zaman, 14.07.2006. (03.01.2009)

“İsrail: Türkiye'nin Hamas'ı Kabulü Büyük Hata”, 16.02.2006, Hürriyet, (08.04.2007)

“İsrail Seçimlerinin Galibi Sharon Oldu”, 29.01.2003 Hürriyet, (08.04.2007)

“İsrail ve Hizbullah Savaş Suçu İşliyorlar.”, (21.07.2006), HaberX, <http://www.haberx.com>. (16.05.2009)

Jenkins, Brian M., “*International Terrorism, In The Use Of Force Military Power And International Politics*”, Ed. By. Robert J. Art&Kenneth N. Waltz, Oxford 1999.

Kaikobad, Kaiyan Homi, “*Self-Defence, Enforcement Action and the Gulf Wars, 1980-88 and 1990-91*”, BYIL, Vol. LXIII, 1992.

Karadağ, Raif, “*İsrail, Ortadoğu ve Amerika*”, İstanbul 2004, Emre Yayınevi

Kaya, İbrahim, “*Terörle Mücadele ve Uluslararası Hukuk*”, İstanbul 2005, Legal Yayınevi.

Kelsen, Hans, “*The Law of United Nations: a Critical Analysis of its Fundamental Problems*”, F.A.Praeger, New York 1950

Keskin, Funda, “*Uluslararası Hukukta Kuvvet Kullanma: Savaş, Karışma ve Birleşmiş Milletler*”, Mülkiyeliler Birliği Vakfı Yayınları, Ankara 1998.

“*Kime Niyet Kime Kısım*”, 14.04.2003, Radikal. (01.04.2007)

Kohen, Sami, “*Bir Başka Yol Haritası*”, 10.07.2003, Milliyet. (08.05.2007)

Kolat, Şefik, “*İkibinli Yıllarda Türkiye-İsrail İlişkileri*”, Yüksek Lisans Tezi, Sakarya Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Mayıs-2006.

Kolosov, Yuri M. & Levitt, Geoffrey M., “*International Cooperation Against Era*”, Ed. By. Lori Fischer Damrosch, Westview Presscolorado 1995 s.142.

- Komati, Mahmut “*Hizbullah Says Israeli Response Asurprise*” USA Today, 25 Temmuz 2006. (25.08.2008)
- Köse, Talha, “*Değişen Ortadoğu Denkleminde İsrail-Lübnan Krizi ve Türkiye'nin Rolü*”, Akademik Ortadoğu, Cilt: 1, Sayı: 2, 2007.
- Köse, Talha, “*SETA Lübnan Raporu*”, Siyaset, Ekonomi ve Toplum Araştırmaları Vakfı (SETA), Aralık 2006, www.setav.org/SETA_LUBNAN_RAPORU.pdf. (09.08.2008)
- Laçiner, Sedat, “*Müslüman Kardeşler ve Hizbullah*”, Ankara 2006, USAK Makaleleri, (17.11.2008)
- Laqueur, Walter, “*Terörizmin Yorumlanması, Silinen Yüzler Karşısında Terörizm*”, Ed. Cemal Güzel, Ayraç Yayınevi, Ankara, 2002.
- Larrabee, Stephen, “*Turkey As a US Security Partner*”, (RAND Corporation Pub), 2008.
- Larschan, Bradley, “*Legal Aspects to the Control of Transnational Terrorism, An Overview*” Ohio N.U.L. Rev., Vol. 13 no.1, 1992.
- “*Lebanon blockade to be lifted at 6 P.M. despite IDF objection*”, 07 Eylül 2006, Haaretz, (08.01.2009)
- “*Lebanon's Armenians Protest Against Turkish Forces*”, *Armtown.com*, 11.09.2006, <http://www.armtown.com/news/en/yer/20060911/26221/> (24.11.2008)
- Levitin, Micheal, “*The Law of Force of Law; Grenada the Falklands and Humanitarian Intervention*”, (HIL), Vol. 27, N. 2, Spring 1986
- Liwitt, M.G, “*Intervention to Combat Terrorism and Drug Trafficking*”, In Law and Force in the New Intervention Order , Ed .by . Lori F. Damsrosch &David J. Scheffer, Oxford, 1991.

Lobel, Jules, “*The Use of Force to Respond to Terrorist Attacks: The Bombing of Sudan and Afghanistan*”, Yale J. Int’l L. Vol.24, 1999.

Long, Patricia A., “*In the Name of God: Religious Terrorism in the Millennium an Analysis of Holy Terror, Government Resources, and the Cooperative Efforsts of a Nation to Restrain Its Global Impact*”, Suffolk Transnat’l L. Rev., Vol. 24, 2000.

Lupis, Ingrid Detter De, *The Law of War*, Cambridge University Pres, New York, 1989.

“*Lübnan Ateşkesi Onaylandı.*”, <http://www.voanews.com,Turkish/archive/2006.08.12-Voa4.efun?madde=20--> (08.02.2009)

Marshall, David C., “*Political Asylum: Time for a Change the Potantial Effectiveness of Reforms to Prevent Terrorist Attacks in America*”, Dick L. Rev., Vol. 99, 1995.

McCorMack, Timothy L. H., “*Self-Defense in International Law, The Israel Raid on tje Iraq Nuclear Reactor*”, St. Martin’s Press, New York, The Magnes Pres, The Hebrew University, Kudüs, 1996.

McDougal, Myres, “*The Soviet-Cuban Quarantine and Self –Defense*”, Am. J. İnt’l L.,Vol. 57,1963.

Meray, Seha L., “*Devletler Hukukuna Giriş*”, II. Cilt, Ankara Üniversitesi Basımevi, Ankara, 1975. (*Giriş II*)

Meray, Seha L., “*Uluslararası Hukuk ve Uluslararası Örgütler*”, Ankara 1977, (*Örgütler*).

Milletler Cemiyeti Misakı’nın metni: *The League of Nations: 1920-1946*, (New York and Geneva, United Nations, 1996)

- Mullerson, Rein, “*Self-Defence in the Contemporary World*”, Damrosh, L.F. ve D.J. Scheffer, (eds), “*Law and Force in the International Order*, Westview Press, 1991, Boulder 1991.
- Murphy, J., “*Force and Arms*”, Oscar Schachter & Christopher C. Joyner (derl.), United Nations Legal Order, Cilt 1, Grotius Publications, Cambridge 1995.
- Nasrallah, Fida, “*Syria after Ta’if: Lebanon and the Lebanese in Syrian Politics*” içinde Eberhard Kienle (der), “*Contemporary Syria: Liberalization Between Cold War and Cold Peace*”, Londra: British Academic Press, 1994.
- Nasrallah, Hasan, “*Hizbullah Leader: We Regret the Two Kidnappings That Led to War With Israel*”, The Guardian, 28 Ağustos 2006, http://guardian.co.uk/sria/story/0,1859755,00.htm=article_continue. (11.12.2008)
- Niv, Eyal, “*Coffee with the Lebanese*”, 21 Temmuz 2006, Haaretz, (21.10.2008)
- O’Brien, William, “*Reprisals, Deterrence and Self-Defence in Counterterror Operations*”, Va. J. Int’l L., Vol.30, 1990.
- Oppenheim, Lassa Francis Lawrence, “*International Law*”, Seventh Addition, edited by H. Lauterpachts, London: Longsman, 1948-1952.
- Oran, Baskın, “*Türk Dış Politikası Cilt.1 1919–1980*”, İstanbul 2002, İletişim Yayınları.
- “*Özkök’ten İsrail Ziyareti*”, 04.07.2003, Radikal. (08.04.2007)
- Pazarıcı, Hüseyin, “*Uluslararası Hukuk Dersleri, 4. Kitap*”, Turhan Kitapevi, Ankara 1997.
- Peraino, Kevin, “*Winning Hearts and Minds; The new war in Lebanon is a propaganda battle- and Hizbullah is coming out on top. Some tips from a master*”, Newsweek, 2 October 2006.(05.10.2008)

“*Prime Minister Olmert’s Adres to the Knesset During the Conflict in the North*”, 17 Temmuz 2006, http://Knesset.gov.il/docs/eng/olmertspeech2006_eng.htm. (11.12.2008)

Randelzhofer, Albrecht, “*Article 51*”, Bruno Simma (derl), *The Charter of the United Nations*, Oxford, Oxford University Press. 1994.

Raptopoulos, Nikolaos, “*Rediscovering its Arab Nighbours? The Adalet ve Kalkınma Partisi imprint on Turkish Foreign Policy in the Middle East*”, *Les Cahiers du RMES*, Vol: I, No: 1, Juillet 2004, s. 10.

Reisman, N. Michael, “*Internatonal Responses to Terrorism Hous*”, *J. INT’l L.* Vol. 22, 1999.

Resmî Gazete, 13 Aralık 2006 ÇARŞAMBA, Sayı: 26375, Bu Andlaşmanın İngilizce ve Arapça dillerdeki metinleri 13/12/2006 tarihli Resmî Gazete’de yayımlanmıştır.(Ek: 4), <http://rega.basbakanlik.gov.tr/eskiler/2006/12/20061213-2.html>. (11.10.2008)

“*Risk Analizi İyi Yapıldı*”, Akşam Gazetesi Pazar Eki, 03.09.2006, <http://www.aksam.com.tr>. (18.12.2008)

Roberts, Adam ve Kingsbury, Benedict, “*Introduction: The UN’s Roles in a Divided World*”, Roberts&Kingbury (derl), *United Nations, Divided World*, Oxford, Clarendon Pres, 1989.

Rostow, Eugene V., “*Until What?Enforcemet Action or Collective Self-Defence ?*”, *A. J. I. L.*, Cilt: 85, 1991.

Ruhi, Cemal Ahmet, “*Uluslararası Sözleşmeler*”, Ankara 2006, Seçkin Yayınevi.

Sapiro, Mariam, “*Iraq: The Shifting Sands of Preemptive Self-Defense*”, *Am.j. Int’l L.*, Vol. 97, No.3, 2003.

“*Savaş suçu mu işleniyor???*” <http://www.bbc.com.uk/turkish/news/story/2008/07/060720> (12.01.2009)

- Schachter, Oscar, “*International Law in Theory and Practice*”, Martinus Nijhoff Publishers, Dordrecht, 1991.
- Schachter, Oscar, “*Self-Defence and the Rule of Law*” A. J. I. L., Cilt : 83, 1989.
- Schwebel, Stephen, “*Aggression, Intervention and Self-Defence in Modern International Law*”, Recueil des Cours, Cilt 136, 1972-II
- Silja, Volker Röben ve Schorkopf, Frank, Berlin / Heidelberg 2003, <http://edoc.mpil.de/conference-on-terrorism/index.cfm>. (30.06.2008)
- Skubiszewski, Krzysztof, “ ‘*The Use of Force by States*’ in *Manual of Public International Law*”, (ed by Sorensen), 1968.
- Sofaer, Abraham, “*Terrorism the Law and the National Defence*”, Mil. L. Rev., Vol.126, 1989.
- “*Special Briefing on Travel to the Middle East and Europe What the Secretary Has Been Saying*”, U.S.Department of State, 21 Temmuz 2006, www.state.gov. (29.12.2008)
- Starke, J. G., “*An Introduction to international Law*”, 8. Baskı, London, Butterworths, 1977.
- Şener, Esat, “*Hukuk Sözlüğü*”, Seçkin Yayınları, Ankara 2001.
- Tanca, Antonio, “*Foreign Armed Intervention in International Conflict*”, Dordrecht, Martinus Nijhoff Publishers, 1993.
- Tarhanlı, Turgut, “*Geciktirilen Ateşkes Kararı*”, 15.08.2006, <http://www.radikal.com.tr/haber.php?haberno=195861&> (10.02.2009)
- Taşdemir, Fatma, “*Uluslararası Anarşiye Giden Yol: Uluslararası Hukuk Açısından Önleyici Meşru Müdafaa Hakkı*”, Uluslararası Hukuk ve Politika Dergisi, Cilt 2, No: 5, Ankara 2006.

- Taşdemir, Fatma, “*Uluslararası Terörizme Karşı Devletlerin Kuvvete Başvurma Yetkisi*”, Ankara 2006, Turhan Kitapevi
- “*TBMM 22. Dönem Parlementer Diplomasi 2002/2007 Bütün Faaliyetleri*”, TBMM Basımevi Müdürlüğü, Ankara 2007.
- “*Temsilciler Meclisi Filistin’e Yardımı Kesme Kararı Aldı*”, 16.02.2006, Hürriyet, (09.04.2007)
- Terry, James P., “*Countering State- Sponsored Terrorism: A Law- Policy Analysis*”, Nav. L. Rev., Vol. 36, 1986.
- The Daily Star News Gazetesinin 09.05.2008-15.05.2008 tarihli sayıları.
- Timothy L. H. McCorMack, “*Self-Defense in International Law, The Israel Raid on tje Iraq Nuclear Reactor*”, St. Martin’s Press, New York, The Magnes Pres, The Hebrew University, Kudüs, 1996.
- Toluner, Sevin, “*Dünyada Yeni Güvenlik Anlayışları, Türkiye’nin Durumu ve İhtiyaçları*”, Harp Akademileri Basımevi, 2003.
- Toluner, Sevin, “*Milletlerarası Hukuk Açısından Türkiye’nin Bazı Dış Politika Sorunları*”, Turhan Yayınevi, İstanbul 2004.
- Toluner, Sevin, “*Nikaragu’ya Karşı Askeri ve Benzeri Faaliyetler Davasındaki Yargı ve Meşru Müdafaa Hakkı*”, Mahmut R. Belik’e Armağan, İstanbul 1993, s.394-395.
- Toluner, Sevin, “*Kıbrıs Uyuşmazlığı ve Uluslararası Hukuk*”, Fakülteler Matbaası, İstanbul 1977.
- Topal, Ahmet Hamdi, “*Uluslararası Terörizm ve Terörist Eylemlere Karşı Kuvvet Kullanımı*”, Beta Yayınları, İstanbul 2005.
- Travalio, Gregory, “*Terrorism, International Law, and Use of military Force*”, Wis. Int’l L. J. Vol. 18, 2000.

- Trendle, Giles, “Güney Lübnan’da Hizbullah’ın Gerilla Savaşı”, Haksöz Dergisi, Sayı: 57, Aralık 1995, http://haksozhaber.net/okul_v2/article_detail.php?id=1551. (18.11.2008)
- “Turkey Recalls Top Diplomats in Israel”, Associated Pres, 08.07.2004-DBT, (12.05.2007)
- Turgut Tarhanlı, “Geciktirilen Ateşkes Kararı”, <http://www.radikal.com.tr/haber.php?haberno=195861> & (15.08.2006)
- Turner, Robert F, “*Lepal Responses to İnternationa Terrorism: Constitutional Constraint on Presidential Powers Hous*”. J. Int’l L. Vol 22, 1999.
- “Türk Heyeti, Gerilen İlişkileri İyileştirmek Amacıyla İsrail’e Gidiyor”, Associated Pres, 31.08.2004-DBT. (09.05.2007)
- “Türkiye Dışişleri Bakanı, İsrail’e Suriyeden Barış Mesajı Getirdiğini Söyledi”, Associadet Pres, 05.01.2005-DBT. (06.06.2007)
- “Türkiye İle İlişkiler”, <http://lubnan.ihh.org.tr/politika/turkiye/turkiye.html>. (05.05.2009)
- Von Elbe, J., “*The Evolution of the Concept of the Just War in International Law*”, 33 American Journal of International Law, 1939.
- Waldock, H., “*The Regulation of the Use Force by Individual States in International Law*”, Recueil des Cours, Cilt: 81, 1952-II.
- Walker, George K., “*Anticipatory, Collective Self-Defense in the Charter Era: What the Treaties Have Said Cornell*” İnt’l L.J., Vol. 31, 1998.
- Waxman, Dan, “*Between Victory and Defeat: Israel After the War With Hizballah*”, The Washington Quarterly, Winter 2006-2007, cilt:30, No: 1.
- Weymouth, Lally, “*On the Edge in Turkey*”, Newsweek, Vol 140, Issue 21, 2002. (08.01.2009)

Wilkinson, Paul, “*Political Terrorism*”, Macmillan, London 1974.

William Harris, “*Faces of Lebanon: Sects, Wars, and Global Extensions*”; Princeton: Markus Wiener, 1997.

Wright, Q., “*Changes in the Conception of War*”, 18 American Journal of International Law, 1924.

Wright, Q., “*The Present Status of Neutrality*”, 34 American Journal of International Law, 1940.

“*Yararlı Tavsiyeler Aldık*”, 16.02.2006, Hürriyet, (08.04.2007)

Yavuz, Celalettin, “*Bölgesel Dostluktan Gerilime Doğru Türkiye-İsrail İlişkileri*”, 31 Ocak 2009, <http://turksam.org/tr/al1574.html>. (05.03.2009)

Young, Michael, “*İsrail’s invasion, Syria’s War*”, The New York Times, 14 Temmuz 2006, <http://www.nytimes.com/2006/07/14/opinion/14young.html>. (24.09.2008)

Zafer, Hamide, “*Ceza Hukukunda Terörizm*”, Beta Yayınları, İstanbul 1998.

EKLER

EK 1:

Taif Anlaşması'nın Özeti – 22 Ekim 1989

Taif Anlaşması ile,

- 1975- 1989 arasında süren yıkıcı iç savaşa son vermek amaçlanmıştır.

- İç savaşın patlak vermesine sebep olan hoşnutsuzluklardan birinin giderilmesi amacıyla, Hıristiyanların hâkim olduğu siyasî sistemde Hıristiyanların siyasî gücü azaltılarak Lübnan'daki Müslüman çoğunluğa daha fazla söz hakkı tanınmıştır.

- Geleneksel olarak cumhurbaşkanının Marunî, başbakanın Sünni ve meclis başkanının Şîî olduğu sistemde cumhurbaşkanının yetkilerinin önemli bir kısmı kabineye verilmiştir.

- Hıristiyan ve Müslümanların parlamentodaki oranı daha önce 5/4 iken, bu oran Müslüman ve Hıristiyanlar eşit sayıda sandalyeye sahip olacak şekilde değiştirilmiştir.

- 1976'dan beri Lübnan'da olan Suriye askerlerinin geri çekilmesi istenmiştir. Suriye, Beyrut ve diğer büyük şehirlerdeki askerlerini Bekaa vadisine yerleştirerek ülkenin büyük bölümünden iki yıl içinde geri çekilecek ve tam geri çekilme için bir takvim oluşturacaktır.

- Bütün Lübnanlı milislerin altı ay içinde dağıtılması öngörülmektedir.

Ayrıca Taif Anlaşması Lübnan Hükümeti'nin Güney Lübnan'daki hâkimiyetini kazanma niyetini de ortaya koymaktadır.

EK 2:**BM Güvenlik Konseyi'nin 1559, 1680 ve 1701 Sayılı Kararlarının Özetleri****BM Güvenlik Konseyi'nin 1559 (2004) Sayılı Kararının Özeti**

Güvenlik Konseyi;

1. Lübnan Hükümeti'nin otoritesi altında Lübnan'ın egemenliğine, toprak bütünlüğüne, birliğine ve siyasî bağımsızlığına duyduğu derin saygıyı yeniden teyit eder.

2. Geriye kalan tüm yabancı güçleri Lübnan'dan çekilmeye çağırır.

3. Lübnanlı ve Lübnanlı olmayan tüm milis kuvvetlerini dağılmaya ve silahsızlanmaya çağırır.

4. Lübnan hükümeti'nin Lübnan'ın tamamı üzerindeki kontrolünün sağlanmasını destekler.

5. Lübnan'da dış güçlerden etkilenmeden tasarlanmış anayasa maddelerine dayanarak yapılacak olan gelecek başkanlık seçiminde özgür ve adaletli bir seçim sürecini destekler.

6. Tüm tarafları Lübnan'ın toprak bütünlüğü, tam egemenliği ve politik bağımsızlığını kurmayı amaçlayan bu ve diğer tüm kararların yerine getirilmesi için Güvenlik Konseyi ile acil ve kapsamlı iş birliği yapmaya çağırır.

7. Genel Sekreter'in otuz gün içerisinde bu kararın taraflarca uygulanmasını Güvenlik Konseyi'ne rapor etmesini talep eder ve konuya aktif şekilde müdahil olmaya devam etmeyi kararlaştırır.

(Kararın orijinal metni Ek 3'te verilmiştir.)

BM Güvenlik Konseyi'nin 1680 (2006) Sayılı Kararının Özeti

Güvenlik Konseyi;

1. Genel Sekreter'in 1559 sayılı kararın uygulanmasına ilişkin 18 Nisan

2006 tarihli üçüncü yarıyılık raporundan hoşnutluk duyduğunu belirtir.

2. 1560 sayılı kararın (2004) tüm gerekliliklerinin yerine getirilmesi yönündeki çağrısını yeniler.

3. Ayrıca, raporda belirtilen ilgili tüm ülkelere ve taraflara bu amacı gerçekleştirme yolunda Lübnan Hükümeti, Güvenlik Konseyi ve Genel Sekreter ile tam işbirliği yapma çağrısını yeniler.

4. Suriye Hükümeti'ni Lübnan Hükümeti'nin Lübnan ulusal diyalog anlaşmaları çerçevesinde yaptığı çağrılara olumlu cevap vermeye, özellikle sınırın belirsiz ya da tartışmalı olduğu yerlerde olmak üzere ortak sınırlarını belirlemeye; bu adımların Lübnan'ın egemenliği, toprak bütünlüğü, siyasî bağımsızlığı ve iki ülke arasındaki ilişkiyi geliştirmeye yönelik önemli adımlar teşkil edeceğinin altını çizerek tam diplomatik ilişki ve temsil mekanizmaları kurmaya; böylece bölgedeki istikrara katkıda bulunmaya ve her iki ülkeyi bu amaç için ikili ilişkileri ileri taşıma yönünde çalışmaya; ülkeler arasında diplomatik ilişkilerin ve daimi diplomatik temsilciliklerin kurulmasının karşılıklı rıza çerçevesinde yürüdüğünün altını çizerek çağırır.

5. Lübnan Hükümeti'ni Lübnan topraklarına silah sokulmasını engelleme yolunda attığı adımlar için kutlar ve Suriye Hükümeti'ni benzer adımlar atmaya çağırır.

6. Lübnan ulusal diyalogunun mülteci kampları dışındaki Filistinli militanların silahsızlandırılması yönündeki kararını sevinçle karşılar; kararın uygulanmasını destekler ve Lübnanlı ve Lübnanlı olmayan diğer tüm milislerin dağıtılması ve silahsızlandırılması yönünde adımlar atılması ve Lübnan'ın tamamında Lübnan Hükümeti'nin tam kontrolünün sağlanması çağrısı yapar.

7. Genel Sekreter ve Özel Temsilcisi'nin 1559 sayılı kararın tüm yönleriyle uygulanması yönündeki adanmışlıkları ve çabalarına olan desteğini yeniler.

(Kararın orijinal metni Ek 3'te verilmiştir.)

BM Güvenlik Konseyi'nin 1701 (2006) Sayılı Kararının Özeti

Güvenlik Konseyi;

Tarafların 14 Ağustos 2006 tarihi itibariyle uyacaklarını açıkladıkları çatışmaların durdurulmasını, kalıcı bir ateşkesin sağlanmasını ve ihtilafa uzun dönemli bir çözüm bulunmasını amaçlayan 1701 (2006) sayılı kararıyla;

1. Çatışmaların tam olarak durdurulması, özellikle, Hizbullah'ın bütün saldırılarına ve İsrail'in bütün saldırı amaçlı askerî operasyonlarına derhal son vermesi çağrısında bulunur.

2. Silahlı çatışma kesin bir şekilde sona erdikten sonra, 11. madde'de zikredilen yetkiye göre Lübnan hükümeti ve UNIFIL'in Güney hattı boyunca güçlerini konuşlandırması, UNIFIL ve Lübnan askerlerinin yerleşmesine paralel olarak İsrail güçlerinin Güney Lübnan'dan geri çekilmesi çağrısında bulunur.

3. Lübnan'ın kayıtsız ve şartsız egemenliğini öngören 1559 (2004), 1680 (2006) sayılı kararlar ve Taif Anlaşması'nın ilgili maddeleri doğrultusunda bölgede Lübnan Hükümeti'nden başka bir otoritenin bulunmaması ve bölgede Lübnan Hükümeti'nin izni olmadan hiçbir gücün silah bulundurmamasının önemini vurgular.

4. Mavi Hat'tın korunması noktasındaki güçlü desteğini yeniler.

5. Bütün tarafların 1'inci paragrafta ters düşecek şekilde uzun vadeli çözümü, sivil nüfusa insani yardım ulaştırılması, sivil konvoyların güvenli bir şekilde geçişine bağlı olarak insanların evlerine geri dönüşünü ve yerlerinden edilen insanların güvenli dönüşünü ihlal edecek herhangi bir davranışta bulunmamakla yükümlü olduklarını teyit eder ve tüm taraflara bu yönde sorumluluk içinde hareket etmeleri ve Güvenlik Konseyi ile işbirliği yapmaları çağrısında bulunur.

6. İsrail ve Lübnan'a aşağıda zikredilen ilkeler ve hususlar çerçevesinde daimi ateşkes ve uzun vadeli çözüme destek vermeleri çağrısında bulunur:

-İki tarafın da Mavi Hat sınırına saygı göstermesi ve ihlal etmemesi,

-İki tarafın Mavi Hat'ta, Mavi Hat ve Litani Nehri arasında kalan güvenli bölgeye çatışmaların tekrar başlamasını engelleyecek olan ve güvenliği esas alan yerleşimlere saygı göstermesi, bu bölgenin 11. maddede zikredilen şartlara uygun olarak yetkilendirilen Lübnan ve UNIFIL güçleri dışında tamamen silahsızlandırılması ve silahlı unsurlardan arındırılması,

-Lübnan'da bulunan silahlı grupların silahsızlandırılmasını öngören Taif Antlaşması, 1559 (2004) ve 1680 (2006) sayılı kararların bütünüyle hayata geçirilmesi, böylelikle Lübnan devletinden başka silahlı bir güç veya yetkinin olmayacağını ifade eden ve 27 Temmuz 2006'da Lübnan Hükümeti tarafından alınan kararın uygulanması,

-İsrail'in Lübnan'a döşediği kara mayınlarının yerlerini içeren tüm geri kalan haritaları Birleşmiş Milletler'e vermesi,

7. Genel Sekreter'den, ilgili uluslararası aktörlerle ve taraflarla işbirliği yaparak, Taif Antlaşması ve 1559(2004) ile 1680(2006) sayılı kararların ilgili hükümlerinin uygulanması, silahsızlandırılma, özellikle sınırın belirsiz ya da tartışmalı olduğu yerler ile Şebaa Çiftlikleri bölgesi de dahil olmak üzere, Lübnan'ın uluslararası sınırlarının belirlenmesi yönünde öneri paketleri hazırlamasını ve bu önerileri 30 gün içinde Güvenlik Konseyi'ne rapor etmesini talep eder.

8. 425 (1978) ve 426 (1978) sayılı kararlar dahilinde görev alan UNIFIL gücünün sayısının, ekipmanının, otoritesinin ve operasyon tanımının genişletilmesi için UNIFIL askerlerinin sayısının en fazla 15000 askere çıkartılması kararını alır ve gücün yukarıdaki 425 ve 426 sayılı kararların içeriğine ek olarak aşağıdaki görevleri yüklenmesine karar verir;

a. Karşılıklı saldırıların kesilmesini gözlemlemek,

b. İsrail'in 2'inci paragraf çerçevesinde güney Lübnan'dan çekilmesiyle birlikte güney Lübnan ve Mavi Hat boyunca yerleşecek olan Lübnan ordusuna eşlik edilmesi ve desteklenmesi,

c. b bendinde söz konusu edilen faaliyetin hayata geçirilmesi esnasında Lübnan Hükümeti ve İsrail'le koordinasyonu sağlamak,

d. 8. maddede belirtilen bölgenin oluşturulması için Lübnan ordusuna yardım edilmesi,

9. Bölgenin her tarafında yetkisini kullanabilmesine yardımcı olacak uluslararası gücün yerleştirilmesi hususunda Lübnan Hükümeti'nin talebi doğrultusunda, UNIFIL'in güçlerinin yerleşim bölgesinde yapacakları gerekli

operasyonlar için yetkilendirilmesi, ama bu bölgede yapılacak operasyonların herhangi bir provakatif harekete yol açmayacağından emin olunması, BM personelinin korunması, BM personelinin özgürlüğünün ve güvenliğinin sağlanması, fiziksel şiddetin tehdidi altında bulunan sivillerin korunması yetkilerini verir.

10. Bu çözümde sunulan UNIFIL'in sorumluluklarının hayata geçirilmesi yolunda Genel Sekreter'in ivedilikle gerekli adımları atmasını talep eder ve üye ülkeleri UNIFIL'e katkıda bulunmaya, gücün yardım talebine olumlu cevap vermeye çağırır.

11. Lübnan Hükümeti'ni rızası olmadan sınır geçişlerini engellemek üzere sınırlarının güvenliğini korumaya çağırır ve UNIFIL'in Lübnan Hükümeti'nin talepleri doğrultusunda ona yardım etmesini ister.

12. Bütün devletlerin kendi vatandaşlarını, topraklarını ya da kendi bayraklarını taşıyan gemi ve uçakların aşağıdaki faaliyetleri gerçekleştirmesini engellemesine karar verir;

a. Herhangi bir kuruluş, örgüt ya da Lübnan'da bulunan çeşitli gruplara silah, cephane, patlayıcı madde, askerî araç gereç, özel askerî ekipman ve bunların yedek parçalarının satışı ya da temini,

b. Herhangi bir kuruluş, örgüt ya da Lübnan'da bulunan çeşitli gruplara teknik eğitim, b bendinde belirtilen ekipmanların temini konusunda yardım, üretim, bakım ve kullanımı. Bu kısıtlama ve yasaklamalar Lübnan Hükümeti veya UNIFIL'in 11. maddede belirtilen yetkisini kapsamaz.

13. UNIFIL'in görev süresinin 31 Ağustos 2007'e uzatılması için karar alınması, kalıcı ateşkesin ve uzun vadeli çözümün sağlanmasına katkıda bulunmak amacıyla UNIFIL'in görev ve sorumluluklarının ifade edilmesi kararlarını alır.

14. Kapsamlı, uzun süreli ve sağlam bir barışın Ortadoğu'da temin edilmesini sağlayacak 242 ve 338 sayılı çözümleri de içeren bütün çözümlerin önemini vurgular.

EK 3:**BM Güvenlik Konseyi'nin 1559, 1680 ve 1701 Sayılı Kararlarının Orijinal Metinleri****Resolution 1559 (2004)**

Adopted by the Security Council at its 5028th meeting, on 2 September 2004
The Security Council,

Recalling all its previous resolutions on Lebanon, in particular resolutions 425 (1978) and 426 (1978) of 19 March 1978, resolution 520 (1982) of 17 September 1982, and resolution 1553 (2004) of 29 July 2004 as well as the statements of its President on the situation in Lebanon, in particular the statement of 18 June 2000 (S/PRST/2000/21),

Reiterating its strong support for the territorial integrity, sovereignty and political independence of Lebanon within its internationally recognized borders,

Noting the determination of Lebanon to ensure the withdrawal of all non-Lebanese forces from Lebanon,

Gravely concerned at the continued presence of armed militias in Lebanon, which prevent the Lebanese Government from exercising its full sovereignty over all Lebanese territory,

Reaffirming the importance of the extension of the control of the Government of Lebanon over all Lebanese territory,

Mindful of the upcoming Lebanese presidential elections and underlining the importance of free and fair elections according to Lebanese constitutional rules devised without foreign interference or influence,

1. Reaffirms its call for the strict respect of the sovereignty, territorial integrity, unity, and political independence of Lebanon under the sole and exclusive authority of the Government of Lebanon throughout Lebanon;

2. Calls upon all remaining foreign forces to withdraw from Lebanon;

3. Calls for the disbanding and disarmament of all Lebanese and non-Lebanese militias;

4. Supports the extension of the control of the Government of Lebanon over all Lebanese territory;

5. Declares its support for a free and fair electoral process in Lebanon's upcoming presidential election conducted according to Lebanese constitutional rules devised without foreign interference or influence;

6. Calls upon all parties concerned to cooperate fully and urgently with the Security Council for the full implementation of this and all relevant resolutions concerning the restoration of the territorial integrity, full sovereignty, and political independence of Lebanon;

7. Requests that the Secretary-General report to the Security Council within thirty days on the implementation by the parties of this resolution and decides to remain actively seized of the matter.

Resolution 1680 (2006)

Adopted by the Security Council at its 5440th meeting, on 17 May 2006 The Security Council,

Recalling all its previous resolutions on Lebanon, in particular resolutions 1559 (2004), 425 and 426 (1978), resolution 520 (1982) and resolution 1655 (2006), as well as the statements of its President on the situation in Lebanon, in particular the statements of 18 June 2000

(S/PRST/2000/21), of 19 October 2004 (S/PRST/2004/36), of 4 May 2005 (S/PRST/2005/17) and of 23 January 2006 (S/PRST/2006/3),

Reiterating its strong support for the territorial integrity, sovereignty and political independence of Lebanon within its internationally recognized borders,

Noting positively that further significant progress has been made towards implementing in full all provisions of resolution 1559 (2004), in particular through

the Lebanese national dialogue, but noting also with regret that other provisions of resolution 1559 have not yet been fully implemented, namely the disbanding and disarming of Lebanese and non-Lebanese militias, the extension of the control of the Government of Lebanon over all its territory, the strict respect of the sovereignty, territorial integrity, unity and political independence of Lebanon, and free and fair presidential elections conducted according to the Lebanese constitutional rules, without foreign interference and influence,

Noting with concern the conclusion of the Secretary-General's report (S/2006/248) that there had been movements of arms into Lebanese territory for militias over the last six months,

Expressing full support for the Lebanese National Dialogue and commending all Lebanese parties for its conduct and for the consensus reached in this context on important matters,

Having heard the Prime Minister of Lebanon's address to the Security Council on 21 April 2006 (S/PV.5417),

1. Welcomes the third semi-annual report of the Secretary General to the Security Council of 18 April 2006 on the implementation of resolution 1559 (2004) (S/2006/248);

2. Reiterates its call for the full implementation of all requirements of resolution 1559 (2004);

3. Reiterates also its call on all concerned States and parties as mentioned in the report, to cooperate fully with the Government of Lebanon, the Security Council and the Secretary-General to achieve this goal;

4. Strongly encourages the Government of Syria to respond positively to the request made by the Government of Lebanon, in line with the agreements of the Lebanese national dialogue, to delineate their common border, especially in those areas where the border is uncertain or disputed and to establish full diplomatic relations and representation, noting that such measures would constitute a significant step towards asserting Lebanon's sovereignty, territorial integrity and political independence and improving the relations between the two countries, thus

contributing positively to the stability in the region, and urges both parties to make efforts through further bilateral dialogue to this end, bearing in mind that the establishment of diplomatic relations between States, and of permanent diplomatic missions, takes place by mutual consent;

5. Commends the Government of Lebanon for undertaking measures against movements of arms into Lebanese territory and calls on the Government of Syria to take similar measures;

6. Welcomes the decision of the Lebanese national dialogue to disarm Palestinian militias outside refugee camps within six months, supports its implementation and calls for further efforts to disband and disarm all Lebanese and non-Lebanese militias and to restore fully the Lebanese Government's control over all Lebanese territory;

7. Reiterates its support to the Secretary-General and his Special envoy in their efforts and dedication to facilitate and assist in the implementation of all provisions of resolution 1559 (2004);

8. Decides to remain seized of the matter.

Resolution 1701 (2006)

Adopted by the Security Council at its 5511th meeting, on 11 August 2006
The Security Council,

Recalling all its previous resolutions on Lebanon, in particular resolutions 425 (1978), 426 (1978), 520 (1982), 1559 (2004), 1655 (2006) 1680 (2006) and 1697 (2006), as well as the statements of its President on the situation in Lebanon, in particular the statements of 18 June

2000(S/PRST/2000/21), of 19 October 2004(S/PRST/2004/36), of 4 May 2005
(S/PRST/2005/17), of 23 January 2006(S/PRST/2006/3) and of 30 July 2006
(S/PRST/2006/35),

Expressing its utmost concern at the continuing escalation of hostilities in

Lebanon and in Israel since Hizbollah's attack on Israel on 12 July 2006, which has already caused hundreds of deaths and injuries on both sides, extensive damage to civilian infrastructure and hundreds of thousands of internally displaced persons,

Emphasizing the need for an end of violence, but at the same time emphasizing the need to address urgently the causes that have given rise to the current crisis, including by the unconditional release of the abducted Israeli soldiers,

Mindful of the sensitivity of the issue of prisoners and encouraging the efforts aimed at urgently settling the issue of the Lebanese prisoners detained in Israel,

Welcoming the efforts of the Lebanese Prime Minister and the commitment of the Government of Lebanon, in its seven-point plan, to extend its authority over its territory, through its own legitimate armed forces, such that there will be no weapons without the consent of the Government of Lebanon and no authority other than that of the Government of Lebanon, welcoming also its commitment to a United Nations force that is supplemented and enhanced in numbers, equipment, mandate and scope of operation, and bearing in mind its request in this plan for an immediate withdrawal of the Israeli forces from southern Lebanon,

Determined to act for this withdrawal to happen at the earliest, Taking due note of the proposals made in the seven-point plan regarding the Shebaa farms area,

Welcoming the unanimous decision by the Government of Lebanon on 7 August 2006 to deploy a Lebanese armed force of 15,000 troops in South Lebanon as the Israeli army withdraws behind the Blue Line and to request the assistance of additional forces from the United Nations Interim Force in Lebanon (UNIFIL) as needed, to facilitate the entry of the Lebanese armed forces into the region and to restate its intention to strengthen the Lebanese armed forces with material as needed to enable it to perform its duties,

Aware of its responsibilities to help secure a permanent ceasefire and a longterm solution to the conflict,

Determining that the situation in Lebanon constitutes a threat to international peace and security,

1. Calls for a full cessation of hostilities based upon, in particular, the immediate cessation by Hizbollah of all attacks and the immediate cessation by Israel of all offensive military operations;

2. Upon full cessation of hostilities, calls upon the Government of Lebanon and UNIFIL as authorized by paragraph 11 to deploy their forces together throughout the South and calls upon the Government of Israel, as that deployment begins, to withdraw all of its forces from southern Lebanon in parallel;

3. Emphasizes the importance of the extension of the control of the Government of Lebanon over all Lebanese territory in accordance with the provisions of resolution 1559 (2004) and resolution 1680 (2006), and of the relevant provisions of the Taif Accords, for it to exercise its full sovereignty, so that there will be no weapons without the consent of the Government of Lebanon and no authority other than that of the Government of Lebanon;

4. Reiterates its strong support for full respect for the Blue Line;

5. Also reiterates its strong support, as recalled in all its previous relevant resolutions, for the territorial integrity, sovereignty and political independence of Lebanon within its internationally recognized borders, as contemplated by the Israeli-Lebanese General Armistice Agreement of 23 March 1949;

6. Calls on the international community to take immediate steps to extend its financial and humanitarian assistance to the Lebanese people, including through facilitating the safe return of displaced persons and, under the authority of the Government of Lebanon, reopening airports and harbours, consistent with paragraphs 14 and 15, and calls on it also to consider further assistance in the future to contribute to the reconstruction and development of Lebanon;

7. Affirms that all parties are responsible for ensuring that no action is taken contrary to paragraph 1 that might adversely affect the search for a long-term solution, humanitarian access to civilian populations, including safe passage for humanitarian convoys, or the voluntary and safe return of displaced persons, and calls on all parties to comply with this responsibility and to cooperate with the Security Council;

8. Calls for Israel and Lebanon to support a permanent ceasefire and a longterm solution based on the following principles and elements:

- full respect for the Blue Line by both parties;

- security arrangements to prevent the resumption of hostilities, including the establishment between the Blue Line and the Litani river of an area free of any armed personnel, assets and weapons other than those of the Government of Lebanon and of UNIFIL as authorized in paragraph 11, deployed in this area;

- full implementation of the relevant provisions of the Taif Accords, and of resolutions 1559 (2004) and 1680 (2006), that require the disarmament of all armed groups in Lebanon, so that, pursuant to the Lebanese cabinet decision of 27 July 2006, there will be no weapons or authority in Lebanon other than that of the Lebanese State;

- no foreign forces in Lebanon without the consent of its Government;

- no sales or supply of arms and related materiel to Lebanon except as authorized by its Government;

- provision to the United Nations of all remaining maps of landmines in Lebanon in Israel's possession;

9. Invites the Secretary-General to support efforts to secure as soon as possible agreements in principle from the Government of Lebanon and the Government of Israel to the principles and elements for a long-term solution as set forth in paragraph 8, and expresses its intention to be actively involved;

10. Requests the Secretary-General to develop, in liaison with relevant international actors and the concerned parties, proposals to implement the relevant provisions of the Taif Accords, and resolutions 1559 (2004) and 1680 (2006), including disarmament, and for delineation of the international borders of Lebanon, especially in those areas where the border is disputed or uncertain, including by dealing with the Shebaa farms area, and to present to the Security Council those proposals within thirty days;

11. Decides, in order to supplement and enhance the force in numbers,

equipment, mandate and scope of operations, to authorize an increase in the force strength of UNIFIL to a maximum of 15,000 troops, and that the force shall, in addition to carrying out its mandate under resolutions 425 and 426 (1978):

(a) Monitor the cessation of hostilities;

(b) Accompany and support the Lebanese armed forces as they deploy throughout the South, including along the Blue Line, as Israel withdraws its armed forces from Lebanon as provided in paragraph 2;

(c) Coordinate its activities related to paragraph 11 (b) with the Government of Lebanon and the Government of Israel;

(d) Extend its assistance to help ensure humanitarian access to civilian populations and the voluntary and safe return of displaced persons;

(e) Assist the Lebanese armed forces in taking steps towards the establishment of the area as referred to in paragraph 8;

(f) Assist the Government of Lebanon, at its request, to implement paragraph 14;

12. Acting in support of a request from the Government of Lebanon to deploy an international force to assist it to exercise its authority throughout the territory, authorizes UNIFIL to take all necessary action in areas of deployment of its forces and as it deems within its capabilities, to ensure that its area of operations is not utilized for hostile activities of any kind, to resist attempts by forceful means to prevent it from discharging its duties under the mandate of the Security Council, and to protect United Nations personnel, facilities, installations and equipment, ensure the security and freedom of movement of United Nations personnel, humanitarian workers and, without prejudice to the responsibility of the Government of Lebanon, to protect civilians under imminent threat of physical violence;

13. Requests the Secretary-General urgently to put in place measures to ensure UNIFIL is able to carry out the functions envisaged in this resolution, urges Member States to consider making appropriate contributions to UNIFIL and to respond positively to requests for assistance from the Force, and expresses its strong

appreciation to those who have contributed to UNIFIL in the past;

14. Calls upon the Government of Lebanon to secure its borders and other entry points to prevent the entry in Lebanon without its consent of arms or related materiel and requests UNIFIL as authorized in paragraph 11 to assist the Government of Lebanon at its request;

15. Decides further that all States shall take the necessary measures to prevent, by their nationals or from their territories or using their flag vessels or aircraft:

(a) The sale or supply to any entity or individual in Lebanon of arms and related materiel of all types, including weapons and ammunition, military vehicles and equipment, paramilitary equipment, and spare parts for the aforementioned, whether or not originating in their territories; and

(b) The provision to any entity or individual in Lebanon of any technical training or assistance related to the provision, manufacture, maintenance or use of the items listed in subparagraph (a) above; except that these prohibitions shall not apply to arms, related material, training or assistance authorized by the Government of Lebanon or by UNIFIL as authorized in paragraph 11;

16. Decides to extend the mandate of UNIFIL until 31 August 2007, and expresses its intention to consider in a later resolution further enhancements to the mandate and other steps to contribute to the implementation of a permanent ceasefire and a long-term solution;

17. Requests the Secretary-General to report to the Council within one week on the implementation of this resolution and subsequently on a regular basis;

18. Stresses the importance of, and the need to achieve, a comprehensive, just and lasting peace in the Middle East, based on all its relevant resolutions including its resolutions 242 (1967) of 22 November 1967, 338 (1973) of 22 October 1973 and 1515 (2003) of 19 November 2003;

19. Decides to remain actively seized of the matter.³⁵⁴

³⁵⁴ <http://daccessdds.un.org/doc/UNDOC/GEN/N06/465/03/PDF/N0646503.pdf?OpenElement>

EK 4.**MİLLETLERARASI ANDLAŞMA³⁵⁵****Karar Sayısı : 2006/11270**

7 Haziran 2006 tarihinde Ankara’da imzalanan ekli “Türkiye Cumhuriyeti Hükümeti ile Lübnan Cumhuriyeti Hükümeti Arasında Eğitim İşbirliği Programı”nın onaylanması; Dışişleri Bakanlığı’nın 3/11/2006 tarihli ve HUMŞ/414726 sayılı yazısı üzerine, 31/5/1963 tarihli ve 244 sayılı Kanunun 3 üncü ve 5 inci maddelerine göre, Bakanlar Kurulu’nca 16/11/2006 tarihinde kararlaştırılmıştır.

Ahmet Necdet SEZER**CUMHURBAŞKANI**

Recep Tayyip ERDOĞAN

Başbakan

A. GÜL

A. ŞENER

M. A. ŞAHİN

M. AYDIN

Dışişleri Bak. ve Başb. Yrd. Devlet Bak. ve Başb. Yrd.
V.

Devlet Bak. ve Başb. Yrd. Devlet Bakanı

M. BAŞESGİOĞLU

M. AYDIN

N. ÇUBUKÇU

K. TÜZMEN

Devlet Bakanı V.

Devlet Bakanı

Devlet Bakanı

Devlet Bakanı

M. A. ŞAHİN

M. V. GÖNÜL

M. V. GÖNÜL

K. UNAKITAN

Adalet Bakanı V.

Milli Savunma Bakanı

İçişleri Bakanı V.

Maliye Bakanı

H. ÇELİK

F. N. ÖZAK

R. AKDAĞ

B. YILDIRIM

Milli Eğitim Bakanı

Bayındırlık ve İskan Bakanı

Sağlık Bakanı

Ulaştırma Bakanı

M. M. EKER

M. BAŞESGİOĞLU

A. COŞKUN

Tarım ve Köy İşleri Bakanı

Çalışma ve Sos. Güv. Bakanı

Sanayi ve Ticaret Bakanı

³⁵⁵ Resmî Gazete, 13 Aralık 2006 ÇARŞAMBA, Sayı: 26375, Bu Andlaşmanın İngilizce ve Arapça dillerdeki metinleri 13/12/2006 tarihli Resmî Gazete’de yayımlanmıştır, (11.10.2008) <http://rega.basbakanlik.gov.tr/eskiler/2006/12/20061213-2.html>

M.H.GÜLER

A. KOÇ

M.H.GÜLER

Enerji ve Tabii Kaynaklar Bakanı

Kültür ve Turizm Bakanı

Çevre ve Orman Bakanı V.

**TÜRKİYE CUMHURİYETİ HÜKÜMETİ İLE LÜBNAN
CUMHURİYETİ HÜKÜMETİ ARASINDA EĞİTİM İŞBİRLİĞİ PROGRAMI**

Türkiye Cumhuriyeti Hükümeti ile Lübnan Cumhuriyeti Hükümeti (bundan böyle “Taraflar” olarak anılacaklardır),

Ülkeleri ve halkları arasında mevcut dostluk ilişkilerini güçlendirmek ve derinleştirmek hususundaki ortak arzularından aldıkları ilhamla,

Türkiye Cumhuriyeti Hükümeti ile Lübnan Cumhuriyeti Hükümeti arasında 23 Haziran 1959 tarihinde imzalanan Kültür Anlaşması çerçevesinde ve her iki ülkede geçerli yasalara ve düzenlemelere uygun olarak,

Aşağıdaki hususlarda mutabakata varmışlardır.

GENEL VE MESLEKİ EĞİTİM

MADDE 1 – Taraflar, ortak menfaatleri ve mali olanakları çerçevesinde, ilk ve orta ile mesleki ve teknik eğitim alanında deneyim ve uzman değişimini diplomatik yollardan destekleyeceklerdir.

MADDE 2 – Taraflar, karşılıklı eğitim sistemleri, programları, teknolojileri ve öğretim yöntemleri hakkındaki bilgilerini artırmak amacıyla kendi eğitim kuruluşları ve makamları arasında işbirliğini diplomatik yollardan teşvik edeceklerdir.

MADDE 3 – Taraflar, ilk ve orta ile mesleki ve teknik eğitim kurumları arasında bir hafta süreyle iki uzmandan oluşan heyet değişiminde bulunacaklar; aynı zamanda teknik, mesleki ve genel eğitim programlarına ilişkin bilgi ve basılı materyal ile istatistikler, süreli yayınlar, bültenler ve bilimsel yayınlar değişimini gerçekleştireceklerdir.

MADDE 4 – Taraflar, ortak kültürel değerler ve mirasın bilinmesinin ve zenginleştirilmesinin sağlayacağı karşılıklı faydadan yararlanmak amacıyla, diğer Tarafın tarihini, coğrafyasını, edebiyatını ve sosyal geleneklerini, her iki ülke arasındaki dostane ilişkileri geliştirecek şekilde, okul müfredatlarına doğru olarak yansıtacaklardır. Taraflar, ilk ve orta eğitim ders kitapları ve atlaslarında birbirlerinin tarihi ve coğrafi gerçeklerinin doğru olarak yansıtılması için birlikte çalışacaklardır.

MADDE 5 – Taraflar, öğretmenler, öğrenciler ve aileler arasındaki dostane ilişkileri ilerletmek ve okullar arasında ortak etkinlikleri geliştirmek amacıyla, kardeş okul sistemini destekleyeceklerdir.

MADDE 6 – Taraflar, genel, mesleki ve teknik eğitim kurumlarındaki öğrencilerin, kendi ülkelerinde düzenlenecek uluslararası etkinliklere katılımlarını destekleyeceklerdir.

MADDE 7 – Taraflar, denklik konusunun ölçü ve koşullarının değerlendirilebilmesi amacıyla, yetkili makamlarınca ulusal mevzuatlarına uygun olarak verilen diplomalar, dereceler, unvanlar ve sertifikaların Örnekleri ile bunlara ilişkin gerekli bilgi, yasal belgeler ve açıklayıcı malzemelerin değişiminde bulunacaklardır.

MADDE 8 – Taraflar, ülkelerinde düzenlenecek bilimsel, kültürel ve eğitsel konferans, sempozyum ve seminerler hakkında birbirlerine bilgi vereceklerdir. Sözkonusu etkinlikler sonunda yayımlanacak belgelerin karşılıklı olarak değişimini diplomatik yollardan sağlayacaklardır.

MADDE 9 – Taraflar, ilk ve orta eğitim kurumları için düzenlenen gençlik ve izcilik kamplarına birbirlerini davet edeceklerdir.

MADDE 10 – Taraflar, Lübnan’da kaydadeğer Türk nüfusunun yaşadığı bölgelerdeki Türk öğrencilere Türk dili ve kültürü eğitimi vermek amacıyla Türk Tarafının Türkiye’den öğretmenler ataması hususunda anlaşmışlardır.

YÜKSEK ÖĞRENİM

MADDE 11 – Taraflar, iki ülke üniversiteleri arasında işbirliğini teşvik edecek ve destekleyeceklerdir.

MADDE 12 – Taraflar, iki ülke üniversiteleri tarafından bilimsel konularda konferanslar, kongreler ve sergiler düzenlenmesini destekleyeceklerdir.

MADDE 13 – Taraflar, iki ülke üniversiteleri arasında kültürel ve bilimsel ilişkiler kurulması için ortak toplantılar ve etkinlikler düzenleyeceklerdir.

MADDE 14 – Taraflar, öğrenci ve Öğretim görevlisi değişiminde bulunacaklardır.

MADDE 15 – Taraflar, ülkelerindeki üniversitelerin yapı ve örgütlenmelerine dair belge ve yayın değişiminde bulunacaklardır.

MADDE 16 – Taraflar, olanakları ve yürürlükteki mevzuatları dahilinde birbirlerine karşılıklı olarak yükseköğrenim ve araştırma bursları tahsis edeceklerdir. Türk Hükümeti Lübnan Hükümeti emrine 4 adet doktora bursu ve 10 adet yükseköğrenim bursu olmak üzere toplam 14 adet burs tahsis edebilecektir.

GENEL VE MALİ HÜKÜMLER

MADDE 17 – Bu Program, Taraflar arasında sonradan diplomatik yollardan kararlaştırılacak diğer kültürel etkinlik veya değişimlerin gerçekleştirilmesine engel değildir.

MADDE 18 – Bu Programda öngörülen tüm etkinlikler ve değişimler, diplomatik yollardan ve Tarafların ulusal mevzuatlarına uygun şekilde yapılacaktır.

MADDE 19 – Taraflar, bu Programda öngörülen etkinliklerin layıkıyla yerine getirilebilmesini teminen, kişi, grup ve heyetlerin kimlik bilgilerini ve seyahat planlarını en az bir ay önceden diplomatik yollardan karşı Tarafa bildireceklerdir. Kesin geliş ve ayrılış tarihleri en az iki hafta önce iletilecektir.

MADDE 20 – Bilimsel araştırma ve ziyaret talepleri, ziyaretin önerilen tarihinden en az iki ay önce diplomatik yollardan karşı Tarafa iletilecektir. Bu tür

talepler başvuru sahibinin açık özgeçmişini, kalış süresini ve ziyaret edilecek kurumların isimlerini kapsayacaktır.

MADDE 21 – Bu Programda öngörülen tüm etkinlikler mevcut mali kaynaklar çerçevesinde uygulanacaktır.

MADDE 22 – Aksi kararlaştırılmadığı sürece, kabul eden Taraf ziyaret eden heyetlerin bu Programda öngörülen çerçevede kalışlarına dair iâşe-ibate ve ülke içi ulaşım giderlerini karşılayacaktır.

Gönderen Taraf, her iki ülkedeki ilgili Bakanlıklara bağlı heyetler, kişiler ve sanatçı gruplarının gidiş-dönüş seyahat giderleri (etkinlik mahalline gidiş ve dönüş) ile sergi ve sahne malzemelerinin ulaşım giderlerini karşılayacaktır.

MADDE 23 – Bu Program dahilindeki ziyaretçiler kendi tedavi giderlerini karşılayacaklardır.

MADDE 24 – Burslar için aday seçimi her yıl bir Ortak Komite tarafından yapılacaktır. Bursu veren Tarafın Büyükelçiliğince görevlendirilecek bir temsilci Ortak Komite toplantılarına katılacaktır.

Seçilen adaylara ilişkin liste yedek adayları da kapsayacaktır. Bu listede yer almayan adaylar kabul edilmeyecektir. Adaylara ilişkin olarak doğum tarihi, aldıkları notlar, yabancı dil bilgisi ve çalışma programları gibi ayrıntılı bilgiler listeye eklenecektir.

Taraflar, adayların ve önerilen eğitim programlarının kabul edilip edilmediğini ve hangi kuruma kaydedileceklerini, öğretim yılının başlamasından en az iki ay önce karşı Tarafa bildireceklerdir.

Bursiyerler, bursu veren ülkenin Büyükelçiliği'nden hareket tarihi hakkında resmi bir duyuru almadan burs veren ülkeye hareket etmeyeceklerdir.

MADDE 25 – Taraflar, gerekli gördükleri takdirde, bu Programın hükümleri ve uygulanması hakkında danışma toplantıları yapılmasını isteyebilirler ve düzenleyebilirler. Bu tür danışma toplantılarının yer ve tarihleri Taraflarca diplomatik yollardan belirlenir.

MADDE 26 – Bu Program Tarafların milli mevzuatına göre onaylanacaktır.

Bu Program Tarafların onay işlemlerinin tamamlandığını belirten diplomatik notaların teati edildiği tarihte yürürlüğe girecek ve bir yıl süreyle yürürlükte kalacaktır.

Taraflardan biri işbu Programı sona erdirmek istediğini diğer Tarafa 90 gün önceden bildirmedikçe, Program kendiliğinden bir yıllık sürelerle yenilenecektir.

Programın sona ermesi halinde, Programdan kaynaklanan ve üzerinde mutabakata varılmış olan programlar tamamlanıncaya değin geçerli kalacaktır.

7 Haziran 2006 tarihinde Ankara'da Türkçe, Arapça ve İngilizce dillerinde ikişer özgün nüsha olarak düzenlenmiş olup, hepsi aynı derecede geçerlidir. Yorumda farklılığa düşülmesi halinde İngilizce metin geçerli olacaktır.

Türkiye Cumhuriyeti Hükümeti

Lübnan Cumhuriyeti Hükümeti

Adına

Adına

Doç. Dr. Hüseyin ÇELİK

Dr. Khaled KABBANİ

Milli Eğitim Bakanı

Eğitim ve Yüksek Öğretim Bakanı

EK 5.

Resmi Mektuplar

LÜBNAN MECLİS BAŞKANI BERYY'YE ORTADOĞU BARIŞI İÇİN GÖNDERİLEN MESAJ

(19 Temmuz 2006)

TBMM Başkanı Bülent Arınç Lübnan Meclis Başkanı Nebih Berry'ye bir mektup gönderdi.

TBMM Başkanı Arınç'ın gönderdiği mektubun tam metni şöyle:

"Sayın Başkan,

Orta Doğu'da derinleşen krizin durdurulması için alınabilecek önlemlere ilişkin 14 Temmuz 2006 tarihli mektubunuzu aldım.

Hizbullah'ın İsrail'de gerçekleştirdiği saldırıyı takiben İsrail'in orantısız tepki vererek Lübnan'da masum sivillere ve altyapı tesislerine zarar veren askeri bir harekate girişmesi mazur görülemez. Lübnan'da iç savaş sonrası dönemde özenle yeniden kurulmaya çalışılan siyasi, ekonomik ve fiziki altyapıyı tehlikeye sokan bu tür eylemleri kabul etmemiz mümkün değildir.

İsrail'in Gazze'deki operasyonlarının ardından İsrail Meclis Başkanı Sayın Dalia Itzik'e bir mektup göndererek duyduğumuz rahatsızlığı vurgulamış ve Filistin'in siyasi kurumlarının ve fiziki altyapının muhafaza edilmesine ve sivil halkın can kaybına yol açılmamasına özen gösterilmesini talep etmiştim.

Maalesef, kriz derinleşmiş ve Lübnan'a sıçramıştır. Bulduğumuz aşamada, İsrail'in askeri hareketinin bir an önce durdurulmasını teminen çok taraflı girişimlerde bulunmaktayız. Bu çerçevede İsrail nezdindeki çağrı ve telkinlerimiz de devam edecektir. Türkiye, mevcut krizin bölgesel bir çatışmaya dönüşmeden kontrol altına alınması için Lübnan ile yakın temas içinde elinden gelen katkıları sağlamaya çalışacaktır.

Bu vesileyle, Lübnan halkı ve Meclisiyle dayanışma içinde olduğumuzu bildirir, en derin saygılarımı sunarım."